



# Tilinpäätös 2016



NURMIJÄRVI

Kansi :

Nukarin päiväkoti

## Sisältö

1	TOIMINTAKERTOMUS .....	7
	Kunnanjohtajan katsaus .....	7
1.1	Olennaiset tapahtumat toiminnassa ja taloudessa .....	10
1.1.1	Nurmijärven kunnan hallinto .....	10
1.1.2	Yleinen ja oman alueen taloudellinen kehitys .....	13
1.1.3	Nurmijärven kunnan toimintaympäristö ja talouden kehitys .....	15
1.1.4	Tilinpäätöksen vaikutus vuoden 2017 talousarvioon .....	21
1.1.5	Nurmijärven kunnan henkilöstö .....	22
1.1.6	Arvio merkittävistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä .....	23
1.2	Selonteko sisäisen valvonnan järjestämisestä .....	25
1.3	Tilikauden tuloksen muodostuminen ja toiminnan rahoitus .....	26
1.3.1	Tilikauden tuloksen muodostuminen .....	26
1.3.2	Toiminnan rahoitus .....	28
1.4	Rahoitusasema ja sen muutokset .....	29
1.5	Kokonaistulot ja -menot .....	31
1.6	Kuntakonsernin toiminta ja talous .....	32
1.6.1	Konsernitilinpäätökseen sisältyvät yhteisöt .....	32
1.6.2	Konsernin toiminnan ohjaus .....	33
1.6.3	Olennaiset konsernia koskevat tapahtumat .....	33
1.6.4	Arvio konsernin todennäköisestä tulevasta kehityksestä .....	33
1.6.5	Selonteko konsernivalvonnan järjestämisestä .....	34
1.6.6	Konsernitilinpäätös ja sen tunnusluvut .....	35
1.7	Tilikauden tuloksen käsittely .....	39
2	TALOUSARVION TOTEUTUMINEN .....	43
2.1	Tavoitteiden toteutuminen .....	43
2.2	Määrärahojen ja tuloarvioiden toteutuminen .....	55
2.2.1	Käyttötalouden toteutuminen .....	60
2.2.1.1	Ylin päätöksenteko .....	60
2.2.1.2	Elinkeino- ja kuntakehityskeskus .....	69
2.2.1.3	Keskushallinto .....	73
2.2.1.4	Sosiaali- ja terveystoimen toimiala .....	80
2.2.1.5	Sivistystoimen toimiala .....	96
2.2.1.6	Ympäristötoimiala .....	108
2.2.2	Talousarvion tuloslaskelmaosan toteutumisvertailu .....	132
2.2.3	Investointien toteutuminen .....	135
2.2.4	Rahoitusosan toteutuminen (ilman liikelaitoksia) .....	138
2.2.5	Yhteenveto määrärahojen ja tuloarvioiden toteutumisesta .....	139

3	TILINPÄÄTÖSLASKELMAT .....	143
3.1	Nurmijärven kunnan tuloslaskelma .....	143
3.2	Nurmijärven kunnan rahoituslaskelma.....	144
3.3	Nurmijärven kunnan tase.....	145
3.4	Nurmijärven kunnan konsernituloslaskelma .....	147
3.5	Nurmijärven kunnan konsernirahoituslaskelma .....	148
3.6	Nurmijärven kunnan konsernitase.....	149
4	TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT .....	153
4.1	Tilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot.....	153
4.1.1	Kunnan tilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot .....	153
4.1.2	Konsernitilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot.....	154
4.2	Tuloslaskelmaa koskevat liitetiedot .....	154
4.3	Tasetta koskevat liitetiedot .....	158
4.3.1	Taseen vastaavia koskevat liitetiedot .....	158
4.3.2	Taseen vastattavia koskevat liitetiedot.....	163
4.4	Vakuuksia ja vastuusitoumuksia koskevat liitetiedot.....	165
4.5	Henkilöstöä ja tilintarkastajien palkkioita koskevat liitetiedot.....	167
5	ERIYTETYT TILINPÄÄTÖKSET .....	169
5.1	Nurmijärven Vesi liikelaitoksen tilinpäätös .....	171
5.1.1	Toimintakertomus .....	171
5.1.2	Johtokunnan hyväksymän talousarvion toteutumisvertailu.....	196
5.1.3	Tilinpäätöslaskelmat ja tunnusluvut .....	198
5.1.4	Tilinpäätöksen liitetiedot.....	202
5.1.5	Tilinpäätöksen allekirjoitukset .....	206
5.2	Nurmijärven työterveys liikelaitoksen tilinpäätös.....	207
5.2.1	Toimintakertomus .....	207
5.2.2	Talousarvion toteutumisvertailu .....	209
5.2.3	Tilinpäätöslaskelmat ja tunnusluvut .....	210
5.2.4	Tilinpäätöksen liitetiedot.....	213
5.2.5	Tilinpäätöksen allekirjoitukset .....	215
5.3	Aleksia liikelaitoksen tilinpäätös.....	216
5.3.1	Toimintakertomus .....	216
5.3.2	Talousarvion toteutumisvertailu .....	219
5.3.3	Tilinpäätöslaskelmat ja tunnusluvut .....	221
5.3.4	Tilinpäätöksen liitetiedot.....	224
5.3.5	Tilinpäätöksen allekirjoitukset .....	226
5.4	Liikelaitosten vaikutus kunnan talouteen.....	227

6	TYTÄRYHTEISÖJEN TOIMINTAKERTOMUS- JA TILINPÄÄTÖSTIEDOT.....	231
6.1	Kiinteistö Oy Aitohelmi .....	231
6.2	Kiinteistö Oy Aleksis Kiventie 14 .....	233
6.3	Kiinteistö Oy Klaukkalan Säästökeskus .....	234
6.4	Kiinteistö Oy Nurmijärven Virastotalo .....	236
6.5	Nurmijärven Sähkö Oy .....	238
6.6	Nurmijärven Työterveys Oy.....	242
6.7	Nurmijärven Vuokra-asunnot Oy.....	243
6.8	Rajamäen Uimahalli Oy .....	245
7	LUETTELOT JA SELVITYKSET .....	249
7.1	Käytetyt kirjanpitokirjat ja selvitys kirjanpidon säilytyksestä .....	249
7.2	Luettelo tositelajeista .....	249
7.3	Tunnuslukujen laskentakaavat .....	250
7.4	Kirjanpidontilit.....	251
7.5	Yhteenvedo avustuksista .....	260
8	ALLEKIRJOITUKSET JA TILINPÄÄTÖSMERKINTÄ .....	265



# Toimintakertomus





## TOIMINTAKERTOMUS

### Kunnanjohtajan katsaus

#### Sote- ja maakuntauudistus haastaa ja työllistää kuntia

Maahamme syntynee hallituksen lakiesityksen mukaisesti vuoden 2019 alusta 18 maakuntaa. Maakunnille siirtyy aiemmin kuntien järjestämis- ja tuottamisvastuulla olevista tehtävistä sosiaali- ja terveydenhuolto ja noin 25 joko kuntien tai valtion aluehallinnon vastuulla ollutta tehtäväkokonaisuutta. Merkittävimmät sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä ja asiakkaiden valinnanvapautta koskevat lait sekä nk. kasvupalveluita koskevat lait ovat parhaillaan joko eduskunnan käsittelyssä tai lausunto-kierröksellä. Lait on hallituksen antaman aikataulun mukaan määrä vahvistaa vielä ennen kesäkuun loppua.

Nurmijärvelle niin kuin kaikille maamme kunnille tulevan hallinnollisen uudistuksen merkitys on valtava. Erityisesti kunnilta maakunnille siirtyvien sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tuottamis- ja järjestämisvastuu tarkoittaa kokonaan uudenlaista haastetta niin kuntatalouden sopeuttamisen kuin jäljelle jäävien palvelujen, maakunnille siirtyvien toimitilojen ja henkilökunnan määränkin näkökulmasta. Kunnille tämä toimintaympäristössä tapahtuva muutos tarkoittaa nyt valmisteluvaiheessa lisätehtäviä uudistuksiin liittyvien selvitysten tekemisessä. Useat kunnan viranhaltijat on veloitettu osallistumaan maakuntaliiton nimeämiin valmisteluryhmiin sekä lukuisiin selvityksiin, jotka liittyvät mm. kuntien palvelutuotannon sopimuksiin ja sitoumuksiin, siirtyvään henkilöstöön ja sosiaali- ja terveydenhuollon käytössä oleviin kiinteistöihin. Nämä selvitykset on määrä tehdä kuluvan vuoden loppuun mennessä ja väliaikainen maakuntahallinto aloittaa toimintansa jo kuluvan vuoden heinäkuun alussa.

Tämän maakuntaliiton johtaman ja maakuntahallintoon valmistautumiseen liittyvän selitystyön ohella on yhteistyössä Keski-Uudenmaan kuntien kesken valmistelussa Hyvinkään sairaanhoitoalueen kuuden kunnan yhteinen selvitys uudesta alueellisesta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen järjestämistavasta. Tavoitteena on laatia yhteistyösopimus, jolla varmistetaan sosiaali- ja terveydenhuollon alueellisen näkökulman riittävän suuri painoarvo tulevassa maakuntauudistuksessa ja riittävä palvelujen alueellisen tuotannon asiakaslähtöisyys ja vaikuttavuus. Ensivaiheessa on tavoitteena saada solmittua sairaanhoitoalueen kuntien kesken sopimus, jolla voidaan viiden valitun kärkihankkeen ja sote-palveluiden valinnanvapauskokeilun myötä hoitaa hankkeessa mukanaolevien asiakasryhmien palvelujen tarpeenmukainen järjestäminen ja tuottaminen yhteisesti johdettuna jo ensi vuoden alusta.

Useat sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijat sekä Uudenmaan kuntien johtajat ovat arvioineet, ettei sote- uudistusta ole mahdollista toteuttaa samanaikaisesti koko maassa. On nähty että valinnanvapauslainsäädännön mukaisten palvelujen tarjoaminen ja integrointi maakunnan palvelutuotantoon ei ole mahdollista lausunnolla olevan lainsäädännön mukaisesti vielä runsaan puolentoista vuoden kuluttua. Tämän vuoksi alueellinen toimintamalli antaisi hankkeessa mukana oleville kunnille mahdollisuuden määräämällisen kokeilunkin hyödyntämiseen ja suunnitellun toimintamallin kautta asiakasnäkökulma edellä luoda paras alueellinen toimintatapa, joka olisi suoraan siirrettävissä tulevaan, maakunnan hallinnon alaisuudessa toimivaan, sote -palvelujen tuotannosta ja järjestämisestä vastaavaan organisaatioon.

#### Kuntatalouden perusta muuttuu ja talouden resurssit jaetaan uudella tavalla

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuessa ja maakuntahallinnon voimaantullessa kuntien taloudellinen perusta muuttuu täysin. Nurmijärvellä kunnan toimintakatteen on arvioitu puolittuvan. Kunnan veroprosentin määrästä laskennalliset arviot näyttäisivät tällä hetkellä, että noin 12,4 %:ia vastaava osuus 19,5 %:in tuotosta siirtyisi maakunnalle ja kunnalle jäisi noin 7 %:in loppuosa tehtäviin. Nämä valtiovarainministeriön alustavat laskelmat Nurmijärvenkin kunnan talouden perustasta tulevat tarkentumaan lainsäädäntötyön edetessä.

Kuntatalouden kannalta tilanne on haasteellinen ja viiden vuoden siirtymäajan jälkeisen ajan arvioiminen tarkasti on vaikeaa. Ensimmäiset valtiovarainministeriön laskelmat näyttäisivät kuitenkin siltä, että uudistuksen vaikutukset valtionosuuksiin ja koko verorahoitukseen eivät siirtymäajalle olisi merkittäviä ja että Nurmijärvi jäisi tulo- ja rahoituspuolelta osalta nykytilanteeseen nähden jopa hieman plusosan puolelle. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteivätkö paineet kunnan tehokkaan ja vaikuttavan toiminnan kehittämiseksi olisi edelleen olemassa. Lainsäädännössä esitetty talouden sopeuttamisen siirtymäaika, jolla mahdollistetaan kuntien sopeutuminen muutoksiin vaikka kunnille ei asetettaisikaan uudistuksen yhteydessä suunniteltua verokattoa, on haasteellinen. Erityinen huoli kuntatalouden tasa-

painossa pitämiseen kohdistuu Nurmijärvelläkin kunnan velkamäärään, joka tulevien investointien myötä tulopohjan kaventuessa tulee edellä lähivuosina kasvamaan merkittävästi.

Nurmijärvellä toiminnan ja talouden kehittämishankkeet tukevat varautumista tuleviin muutoksiin. Kunnan vuonna 2016 hyväksytty palveluverkkosuunnitelma ja lukioverkkoselvitys, ja joitakin palvelujen tuotantotapamuutoksia (palvelusetelin käyttöönotto varhaiskasvatuksessa) sekä muun muassa terveydenhuollossa ja varhaiskasvatuksessa tehdyt toiminnan organisointimuutokset tukevat tuleviin muutoksiin varautumista. Valitettavasti keskeiset osat kunnan toimintaorganisaation muutoksista jäivät pääosin toteutumatta. Uusi valtuusto joutunee vielä palaamaan toiminnan uudelleenorganisointiin, jolla paremmin vastattaisiin maakuntahallinnon mukana tulevaan toimintaympäristön muutokseen.

### **Kunnan talous nousi reilusti ylijäämäiseksi**

Kuntatalouden kannalta kulunut vuosi oli varsin hyvä ja merkittävästi vuoden aikana annettuja ennakkoarvioita parempi. Kunnan talous kääntyi alkuperäisen – 5,2 miljoonan euron alijäämäisestä talousarviosta noin +6,1 miljoonan euron ylijäämään. Suurimmat enakoimattomat tulokseen vaikuttavat erät olivat erikoissairaanhoidon menojen alitukset ja saadut maksuosuuspalautukset. Erikoissairaanhoidon alitus oli 2,3 milj. euroa. Lisäksi verotulot ja valtionosuudet ylittyivät ennakoidusta yhteensä noin 1,5 miljoonalla eurolla. Toimialat alittivat niille talousarviossa varatut määrärahat ja toimintakatteet jäivät alle budjetoidun määrän. Suurin alitus oli sivistystoimen toimialalla, jossa alitus oli noin 1 milj. euroa. Säästötoimenpiteitä tehtiin kaikilla toimialoilla kiitettävästi. Kunnan nettomenot kasvoivat kertomusvuonna reilulla 1 % -yksiköllä.

Koko kunnan henkilöstömäärä henkilötyövuosilla mitattuna väheni viime vuonna tavoitteiden mukaisesti yhteensä 81:llä. Suurin vähennys oli sivistystoimialalla, jossa henkilöstö väheni yhteensä 43 henkilöllä ja samalla henkilöstökulujen kasvu solmitun kilpailukyky sopimuksen myötä pysähtyi. Henkilökunnan määrän vähenemiseen vaikutti osaltaan palvelujen tuotantotavassa tapahtuneet muutokset. Yksi tällainen oli sosiaali- ja terveyspalveluissa tehty organisaatiomuutos, jonka tavoitteena on ollut toimintojen yhtenäistäminen sekä palveluprosessien yhtenäistäminen ja samalla valmistautuminen tulevaan sote-uudistukseen. Lisäksi vanhustyössä ja laitostyössä pitkäaikaisosaston laitospaikat vähenivät yli 30 paikalla ja henkilökunta siirtyi samalla päiväkeskukseen sekä asumispalveluyksikköön ja samalla toisaalta asumispalvelujen ostot lisääntyivät.

### **Kunta investoi ja velkaantuu vauhdilla**

Suurimmat talonrakennusinvestoinnit kertomusvuonna olivat edelleen rakenteilla oleva Nurmijärven monitoimitalo ja valmistuneet Rajamäen terveysasema, Nukarin päiväkotit ja Karhunkorven koulu. Investointien painopiste on suurimpien talonrakennusinvestointien valmistuttua kuluvana vuonna siirtymässä entistä enemmän kunnallistekniikan rakentamiseen. Kunnan suuri kiinteistömäärä edellyttää kuitenkin edelleen riittäviä peruskorjausmäärärahoja jatkossakin. Erityisesti sisäilmaongelmat luovat paineita peruskorjausten aloittamiselle aiemmin ohjelmoimattomissakin kohteissa.

Merkittävimpiä kunnallisteknisiä hankkeita oli Uudenniityn alue Rajamäellä, Krannilan alue, Lintumetsän laajennusalue sekä urheilualueiden pienehköt rakennushankkeet. Lisäksi kevyen liikenteen väylän rakentaminen kirkonkylän ja Rajamäen välillä jatkui ja kunnan tulee valmistumaan kuluvan vuoden aikana. Suurin yksittäinen kunnallistekniikan rakentamishanke Viirinlaakson alueen kunnallistekniikan rakentaminen alkoi vuoden vaihteessa. Tämän niin kuin Heinojan asemakaava-alueiden, Kylänpään, Ali-Tilkan ja Vanha-Klaukan kunnallistekniikan rakentamiseen kunta on saanut 4,6 milj. euroa valtion asuntorahaston tukea. Kunnan kaikkiin investointeihin on varattu noin 150 milj. euroa seuraavalle viisivuotiskaudelle. Tämä tarkoittaa merkittävää velkaantumisvauhdin kiihtymistä ja odotettavissa olevan korkotason nousun vuoksi kohtuullisen suurta taloudellista riskiä.

Nurmijärven työttömyyden kasvu taittui viime vuonna. Vuoden lopulla työttömyysaste oli 7,5 %. Nurmijärvi oli 25 suurimman kunnan joukossa kunta, jossa työllisyystilanne on kohentunut eniten. Vaikka työttömien määrä väheni, ovat kunnan veloitteet työllisyyden hoidossa kasvaneet ja työllisyyden hoidosta Kelalle maksettava maksuerä noussut jo runsaaseen 1,3 milj. euroon. Työttömyyden vaikutusten minimointi ja hallinta kunnan käytettävissä olevin keinoin on kunnan yksi kärkihanke. Tavoitteena oli lisätä aktivointisuunnitelmia ja lisätä kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvien määrää. Näiden tavoitteiden osalta edistyi ja asetetut tavoitteet saavutettiin pääosin. Kuntouttavan työtoiminnan osallistujien määrän lisäämiseksi tehdään kunnan kaikkien toimialojen kanssa hyvää yhteistyötä. Myös uusien kuntouttavan työtoiminnan toimitilojen parantamiseksi tehdyt korjaukset Nurmijärven Sähkö Oy:ltä vuokrattuihin tiloihin luo entistä paremmat edellytykset kuntouttavan työtoiminnan laajentamiseksi ja kehittämiseksi.

## **Nurmijärven väestön kasvu oli aiempaa maltillisempaa**

Nurmijärvi on viime vuosina jäänyt väestöennusteen mukaisista kasvutavoitteistaan. Kunnan väestö kasvoi edellisvuodesta 0,3 prosenttia, eli 127 henkilöllä. Kasvu oli alhaisin kahteenkymmeneen vuoteen. Väestönkasvu tuli lähes kokonaan pakolaisista, jotka kirjautuivat ennen päätöstä oleskeluluvasta Nurmijärvelle. Röykkään edellisenä vuonna kiireellä perustettu pakolaisten vastaanottokeskus sulki ovensa jo vuoden lopulla. Sen sijaan nuorten, ilman perhettä tulleiden pakolaisten vastaanottokeskus jatkaa Nukarilla ja paikkamäärän lisäämisestä tehtiin päätös. Lisäksi kunta päätti ottaa 73 kiintiöpakolaista. Pakolaisten ja maahanmuuttajien kotouttamiseen suomalaiseen yhteiskuntaan varauduttiin ja valtuusto hyväksyi kotouttamisohjelman syksyllä. Kiintiöpakolaisten määrän lisäämisestä on kunnalle juuri tehty uusi esitys.

Kunnan väestönkasvun tulevaa kehityskuvaa hahmotettaessa on nähtävissä, että uusien kaavoitettujen alueiden ja tontinmyynnin sekä haettujen rakennuslupien määrän myönteinen kehitys ennakoi alkaneelle vuodelle väestönkasvun palaamista aiempien vuosien kasvu-uralle eli noin prosenttiyksikön kasvuvauhtiin. Viime vuonna kunta luovutti 40 asuntotonttia ja rakennuslupien määrä lisääntyi 50 %:illa. Vaikka valmistuneiden asuntojen määrässä jäätii tavoitteista, on tänä vuonna rakenteilla ja valmistumassa merkittävästi enemmän uusia asuntoja.

Edellisenä vuonna valmistunut Klaukkalan yleiskaava odottaa valituskierroksen jälkeen vahvistumista. Perttulan osayleiskaava tuli voimaan kertomusvuonna. Palojoen osayleiskaavan käsittely aloitettiin ja käsittely ajoittuu kuluvalle vuodelle. Asemakaavoista merkittävin oli Heinojan asemakaava joka valmistui. Sen lisäksi oli vireillä useita asemakaavahankkeita kaikissa taajamissa. Klaukkalan tulevan kehityksen kannalta merkittävin asia oli valtion päätös Klaukkalan ohikulkutien rakentamisesta. Hankkeen rakentamisen aloittamista edellyttävät hallinnolliset päätökset on määrä tehdä kuluvan vuoden aikana. Hankkeeseen liittyvien kaavoituspäätösten ja valitusten käsittelyn odotetaan vievän enimmillään kaksi vuotta. Hankkeen suunnittelu etenee siten, että valmius rakentamisen aloittamiseen on välittömästi kaavoista tehtyjen valitusten ratkettua.

## **Nurmijärven tulevaisuus haasteellinen – uudistushalua ja kykyä tarvitaan**

Nurmijärvi kuten koko suomalainen kunnallishallinto on uudessa tilanteessa. Toimintaympäristön muutos edellyttää meiltä kaikilta uudenlaista ajattelua ja riittävän kaukonäköistä varautumista tehtäviltään tyypistettyyn kuntamaailmaan. Nurmijärven viime vuosi oli monella tavalla positiivinen. Kunnan neljän kärkihankkeen osalta edettiin tavoitteiden suuntaisesti ja tavoitteet saavutettiin monelta osin. Työllisyyskehitys kunnan toimenpiteiden tukemana oli myönteistä ja osallisuus ja järjestöyhteistyö sekä siihen liittyvät erillishankkeet etenivät. Kunnan vetovoiman ja kilpailukykyyn vahvistamiseksi toteutettu Nurmijärvi on Ilmiö -kampanja oli näyttävästi esillä ja kunnan houkuttelevuus mm. tonttikysynnän osalta oli useisiin naapurikuntiin nähden kohtuullisen hyvällä tasolla. Uutena kärkihankkeena vuoden aikana aloitetulle digihankkeelle luotiin suuntaviivat.

Kuntastrategian mukaisesti kuntalaisten hyvinvointi on ollut vahvasti esillä palvelujen kehittämisessä ja kunnan kärkihankkeissa. Parhaillaan on valmistumassa vuosien 2013 – 16 hyvinvointikertomus, joka toimii perustana keväällä alkavan kuntastrategian ja uuden valtuustokauden hyvinvointisuunnitelman tavoitteille ja painopisteille. Tiedolla johtamisella ja oikeilla strategisilla valinnoillamme sekä toimintatapojamme uudistaen voimme parhaiten vastata tulevaisuuden haasteisiin kuntalaistemme hyvinvoinnin edistäjänä.

Kevään kuntavaalit huhtikuussa avaavat jälleen uuden kauden kuntamme tulevaisuuteen. Uudet valtuutetut ja luottamushenkilöt saavat kokea toivottavasti vielä kulunutta valtuustokautta menestyksellisemmän kauden Nurmijärven kunnassa. Kiitän koko kuntaorganisaatiota, sekä henkilökuntaa että luottamushenkilöitä koko valtuustokaudesta sekä kaikkia konserniyhtiössämme toimivia henkilöitä, rakentavasta yhteistyöstä toimintavuonna. Tehkäämme yhdessä tunnetuksi menestyvää ja kaunista kotikuntaamme, jossa kuntavisiomme mukaisesti on hyvä elää ja yrittää. Nurmijärvi on ilmiö – siitä olkaamme ylpeitä ja muistakaamme kertoa siitä kaikille kotikunnassamme kiinnostuneille.

Kimmo Behm

Kunnanjohtaja

## 1.1 Olennaiset tapahtumat toiminnassa ja taloudessa

### 1.1.1 Nurmijärven kunnan hallinto

#### Valtuusto:

Valtuusto käyttää kunnan ylintä päätösvaltaa ja ohjaa päätöksillään koko kunnan kehittämistä. Tärkeimpinä tehtävinä ovat kunnan hallinnon järjestäminen, kunnan taloudellinen vallankäyttö, kunnallisten sääntöjen antaminen, kunnan kannan ottaminen tärkeissä kuntaa koskevissa asioissa sekä kunnan toimielinten ja johtotason virkojen täyttäminen.

Valtuusto kokoontui kertomusvuonna kahdeksan (8) kertaa ja pöytäkirjoihin kertyi 130 päätöstä. Valtuusto sai mm. kokousviikolla järjestettävillä kyselytunneilla tietoa kokouksiin tulevista ja esillä olevista ajankohtaisista asioista.

Valtuusto on valittu toimikaudeksi 2013 – 2016. Kokoonpano vuoden 2016 lopussa oli seuraava:

<u>Puolue</u>	<u>Nimi</u>	<u>Ammatti</u>	
KESK pj	Kalmi Petri	Taloustieteiden maisteri	
KOK I vpj	Suominen Kaisa	Rehtori	
SDP II vpj	Aatela Elli	Pääluottamusmies	
KOK	Aittakallio Minna	Osastonhoitaja, sairaanhoitaja	
PerusS	Arteli Tero	ICT-järjestelmäasiantunt.	
KD	Haapalainen Johannes	Pastori	
VIHR	Haaranen Tarja	Hankekoordinaattori	
KESK	Handolin Kirsti	Kauppat.maist.	
SDP	Helminen Olli	Työkaluvalmistaja	
KOK	Hägg Arto	Rakennusinsinööri	
KOK	Jalava Markku	Viestintäpäällikkö	
KESK	Jokinen Minna	Kuljetusyrittäjä	
PerusS	Kakko Kimmo	Palvelupäällikkö	
VIHR	Kopsala Maritta	Nuorisotyönohjaaja	
KOK	Kopteff George	Filosofian maisteri	
KESK	Korhonen Virpi	Toimitusjohtaja	
KESK	Laine Kalevi	Maanviljelijä	
PerusS	Lappalainen Mira	Terveydenhoitaja	
SDP	Latva Jerry	Tekninen myyjä	
SDP	Lepolahti Harri	Varanotaari	
KOK	Lühr Jyrki	Rehtori	
KOK	Lompolo Kirsi	DI	
PerusS	Majjala Jouni	Rikosylikonstaapeli	
PerusS	Manner Vesa	Autonkuljettaja	
SDP	Markkanen Aulikki	Pankkitoimihenkilö	
VIHR	Meros Päivi	Tradenomi	
KOK	Miettinen Pasi	Liiketoimintajohtaja	valittu 28.9.2016
KOK	Mäkelä Outi	Kansanedustaja	
KOK	Nurmi Ismo	Kauppias	
KESK	Ojamäki Timo	Yrittäjä	
VIHR sit.	Paulanto Kaisu	Neuropsykologian erikoispsykologi (PsL)	
SDP	Peltonen Juha	Toimittaja	
VIHR	Pispala Leni	Erityisopettaja	
KESK	Riihimäki Päivi	Sairaanhoitaja	
SDP	Rousu Sirkka	Yliopettaja	
KESK	Ruoti Hannele	Valt.tiet.maisteri	
KOK	Räty Virpi	Erityisluokan opettaja	
SDP	Sandberg Jenni	Tradenomi/HR-assistentti	
KOK	Schildt Markku	Tuotantojohtaja	
SDP	Sinisalo-Katajisto Petra	Valtiotieteiden maisteri	
KESK	Sivula Tapio	Myyntijohtaja	
KESK sit.	Sompajoki Sari	Psykiatrinen sairaanhoitaja	
KOK	Suomi Hanna	Filosofian maisteri	ero 28.9.2016
PerusS	Tapiolinna Maiju	Järjestelmäasiantuntija	
VAS	Toikkanen Hannu	Asentaja	
KESK	Toivonen Kallepekka	Agrologi	
KOK	Vainio Jari	Isännöitsijä	
RKP	Valli Mika	IT-konsultti	
KESK	Vanhanen Matti	Toimitusjohtaja	

KOK	Vaulamo Petri	Myyntijohtaja
PerusS	Viitala Elina	Diplomi-insinööri
KESK	Viljakainen Juhani	Maanrakennusurakoitsija

KOK 14 (vaaliliitto KOK + RKP), KESK 13, SDP 9, PerusS 7, VIHR 5, VAS 1, KD 1, RKP 1

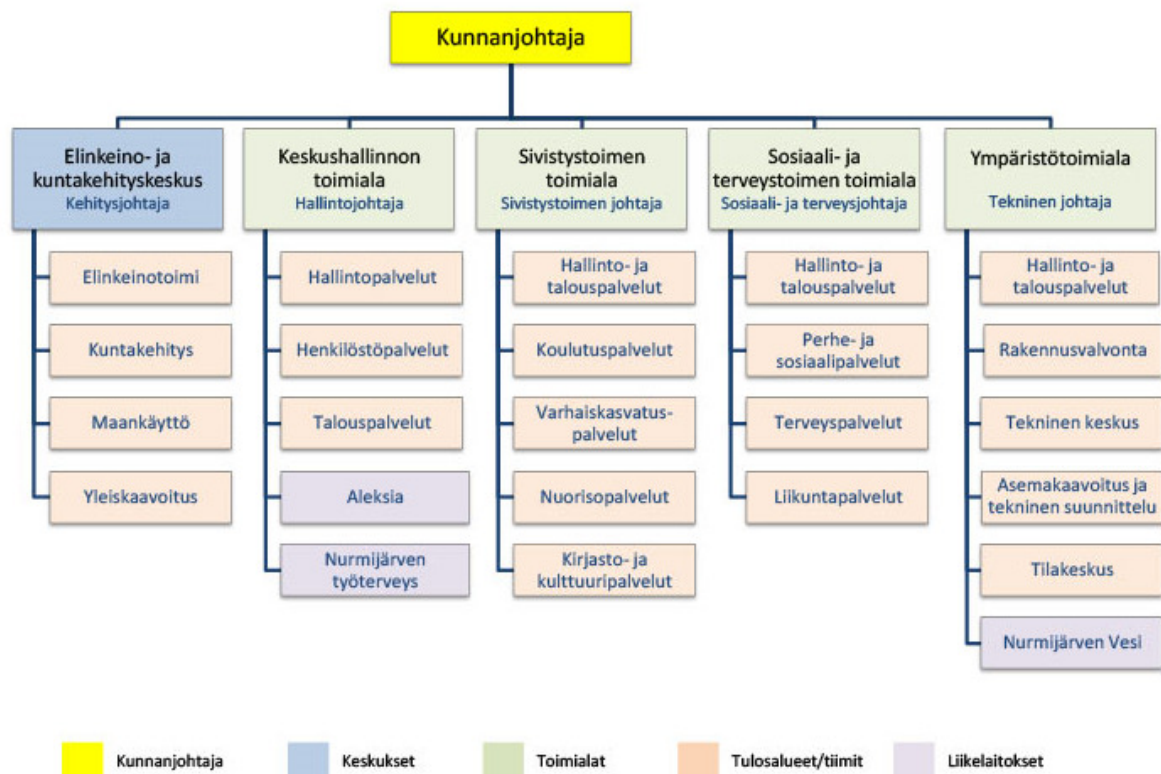
#### Kunnanhallitus 2015 – 2016

KOK	pj	Mäkelä Outi	Kansanedustaja	vj	Martelius Seija	Yrittäjä
SDP	I vpj	Helminen Olli	Työkaluvalmistaja	vj	Latva Jerry	Tekninen myyjä
KESK	II vpj	Handolin Kirsti	Kauppamat. maist.	vj	Granhölm Sirpa	Yrittäjä
PerusS		Tapiolinnai Maiju	Järjestelmäas.tunt.	vj	Lappalainen Mira	Terveystenhoitaja
KESK		Sivula Tapio	Myyntijohtaja	vj	Viljakainen Juhani	Maanrak.urakoitsija
KESK		Toivonen Kallepekka	Agrologi	vj	Ojamäki Timo	Yrittäjä
KESK		Schildt Markku	Tuotantojohtaja	vj	Räty Virpi	Erityisluokan opettaja
KOK		Vaulamo Petri	Myyntijohtaja	vj	Vainio Jari	Isännöitsijä
SDP		Sandelin Marja-Leena	Sairaanhoitaja/kätilö	vj	Peltonen Juha	Toimittaja
VIHR		Meros Päivi	Tradenomi	vj	Pispala Leni	Erityisopettaja
PerusS		Manner Vesa	Autonkuljettaja	vj	Kakko Kimmo	Palvelupäällikkö

#### Kunnanhallituksen henkilöstöjaosto 2015 - 2016

PerusS	pj	Tapiolinnai Maiju	Järjestelmäas.tuntija	vj	Manner Vesa	Autonkuljettaja
KOK	vpj	Schildt Markku	Tuotantojohtaja	vj	Martelius Seija	Yrittäjä
VIHR		Meros Päivi	Tradenomi	vj	Pispala Leni	Erityisopettaja
SDP		Sandelin Marja-Leena	Sairaanhoit./kätilö	vj	Aatela Elli	Pääluottamusmies
KESK		Toivonen Kallepekka	Agrologi	vj	Sivula Tapio	Myyntijohtaja

### Nurmijärven kunnan toimintaorganisaatio 2016



## **Tilivelvolliset**

*Organisaatio*

*Viranhaltija*

*Tilivelvollisuuden peruste*

### **Ylin päätöksenteko**

kunnanjohtaja

kunnanjohtaja, kunnanhallituksen esittelijä

### **Elinkeino- ja kuntakehityskeskus**

kehitysjohtaja

keskuksen johtaja, kuntakehitystoimikunnan esittelijä  
tiimipäällikkö  
tiimipäällikkö  
tiimipäällikkö

Maanhankinta  
Yleiskaavoitus  
Elinkeinotoimi

maankäyttöpäällikkö  
yleiskaavapäällikkö  
yrityskehityspäällikkö

### **Keskushallinnon toimiala**

Hallintopalvelut  
Henkilöstöpalvelut

hallintojohtaja  
hallintopäällikkö  
henkilöstöpäällikkö

toimialan johtaja  
tulosaluepäällikkö  
tulosaluepäällikkö, kh:n henkilöstöjaoston esittelijä  
kh:n henkilöstöjaoston esittelijä  
tulosaluepäällikkö

Talouspalvelut

palvelusuhdepäällikkö  
talousjohtaja

### **Sosiaali- ja terveystoimen toimiala**

sosiaali- ja terveysjohtaja

toimialan johtaja, sosiaali- ja terveyslautakunnan esittelijä, liikuntalautakunnan esittelijä talousasioissa  
tulosaluepäällikkö  
tulosaluepäällikkö

Hallinto- ja talouspalvelut  
Perhe- ja sosiaalipalvelut

hallintopäällikkö  
perhe- ja sosiaalipalveluiden päällikkö  
johtava ylilääkäri  
liikuntapäällikkö

tulosaluepäällikkö  
tulosaluepäällikkö, liikuntalautakunnan esittelijä

Terveyspalvelut  
Liikuntapalvelut

### **Sivistystoimen toimiala**

sivistystoimenjohtaja

toimialan johtaja, sivistyslautakunnan esittelijä, nuorisolautakunnan esittelijä  
talousarvioon liittyvät asiat  
tulosaluepäällikkö  
tulosaluepäällikkö  
tulosaluepäällikkö

Hallinto- ja talouspalvelut  
Koulutuspalvelut  
Varhaiskasvatuspalvelut  
Kirjasto- ja kulttuuripalvelut  
Nuorisopalvelut

hallintopäällikkö  
opetuspäällikkö  
varhaiskasvatuspäällikkö  
kirjastonjohtaja  
nuorisopäällikkö

tulosaluepäällikkö  
tulosaluepäällikkö, nuorisolautakunnan esittelijä

### **Ympäristötoimiala**

tekninen johtaja

toimialan johtaja, teknisen lautakunnan ja asemakaava- ja rakennuslautakunnan esittelijä  
tulosaluepäällikkö, esittelijä  
rakennusvalvonta viranomaisasioissa  
tulosaluepäällikkö

Rakennusvalvonta

rakennustarkastaja

Asemakaavoitus ja tekninen suunnittelu  
Tekninen keskus

suunnittelupäällikkö  
kunnallistekniikan päällikkö

tulosaluepäällikkö

Tilakeskus  
Hallinto- ja talouspalvelut

rakennuspäällikkö  
hallintopäällikkö

tulosaluepäällikkö  
tulosaluepäällikkö

### **Nurmijärven Vesi**

vesilaitoksen johtaja

liikelaitoksen johtaja, liikelaitoksen johtokunnan esittelijä

### **Nurmijärven työterveys**

työterveyshuollon johtaja

liikelaitoksen johtaja, johtokunnan esittelijä

### **Aleksia**

palvelujohtaja

liikelaitoksen johtaja, liikelaitoksen johtokunnan esittelijä

## 1.1.2 Yleinen ja oman alueen taloudellinen kehitys

### Yleinen taloudellinen kehitys

Vuonna 2016 BKT:n kasvun ennustetaan nopeutuneen 1,6 prosenttiin kotimaisen kysynnän vauhdittamana. Vuonna 2017 kasvuksi ennustetaan 0,9 %. Ennustejakson 2016 - 2018 loppua kohden kotitalouksien reaalityulojen kasvu heikentyy ja yksityisen kulutuksen kasvu hidastuu. Myös investointien osalta nopein kasvun vaihe ajoittui vuoteen 2016. Vientimarkkinoiden kasvun nopeutumisen ja kilpailukykyyn kohonemisen myötä viennin kasvuedellytykset vahvistuvat ennustejakson loppua kohden. Tavaroiden ja palveluiden vienti kasvaa, mutta viennin näkymät ovat kaikkiaan edelleen vaikeat. Myös vuonna 2018 talouskasvu jää vain noin prosenttiin. BKT:n määrä on edelleen vuonna 2018 noin prosentin pienempi kuin edellisessä suhdannehuipussa vuoden 2007 lopulla.

BKT:n kasvun myötä työllisyys kohenee, mutta työttömyys säilyy edelleen korkealla tasolla. Kilpailukykysovimuksen työllisyyttä vahvistavat vaikutukset näkyvät viiveellä.

Ennusteen mukaan Suomen talous ei siis pääse lähivuosina sellaiseen kasvuun, joka riittävästi parantaisi työmarkkinoiden tilannetta. Työttömyysasteen odotetaan laskevan 8,1 prosenttiin vuonna 2018.

Vuonna 2016 sopimuskorotukset noudattivat hyvin kattavasti kesällä 2015 jatkettua työllis-

suys- ja kasvusopimusta. VM:n kansantalousosaston ennusteissa ansiotasoindeksi nousi 1,2 % vuonna 2016 ja se nousee 0,8 % vuonna 2017 ja 1,2 % vuonna 2018. Kuluvana vuonna inflaatio nopeutuu 1,3 prosenttiin palveluiden ja energian hintojen noustessa, mutta on edelleen tavanomaista hitaampaa. Myös vuonna 2018 inflaatio pysyy 1,3 prosentissa.

Vuonna 2016 palkansaajien ostovoiman kasvu oli nopeinta kuuteen vuoteen. Ostovoimaa tukivat alhainen inflaatio ja veroasteen aleneminen. Vuonna 2017 ostovoimaa tukevat kilpailukykysovimukseen liittyvät veronkevennykset ja sitä heikentävät inflaation nopeutuminen, työntekijän sosiaaliturvamaksujen nousu sekä julkisen sektorin lomarahojen leikkaus. Lopputuloksena palkansaajien ostovoima pysyy lähes edellisvuoden tasolla. Vuonna 2018 ostovoimaa heikentää suhteessa vuoteen 2017 veroasteen kiristyminen, joka on seurausta vakuutetun sotumaksujen noususta.

Nimelliset yksikkötyökustannukset nousivat vuonna 2016 Suomessa hieman vähemmän kuin euroalueella keskimäärin. Euroopan komission ennusteen mukaan vuosina 2017–2018 Suomen yksikkötyökustannukset alenevat 1 prosentilla samalla kuin euroalueella keskimäärin ne nousevat 2,5 prosentilla, mikä osaltaan tukee kansantalouden kilpailukykyä ja viennin elpymistä.

Keskeiset ennusteluvut, VM:n kansantalousosasto 22.12.2016

	2013	2014	2015	2016**	2017**	2018**
Bruttokansantuote, mrd. euroa	203	205	209	214	219	224
Työllisyysaste, %	68,5	68,3	68,1	68,7	69,1	69,5
Työttömyysaste, %	8,2	8,7	9,4	8,8	8,5	8,1
Kuluttajahintaindeksin muutos, %	1,5	1	-0,2	0,4	1,3	1,3
Ansiotasoindeksin muutos, %	2,1	1,4	1,3	1,2	0,8	1,2
Lyhyet korot (euribor 3 kk), %	0,2	0,2	0	-0,3	-0,3	-0,2
Pitkät korot (valtion obligaatiot, 10 v), %	1,9	1,3	0,7	0,4	0,5	0,9
Julkisyhteisöjen bruttovelka suhteessa BKT:een, %	56,5	60,2	63,6	63,7	65,3	66,1
Valtionvelka suhteessa BKT:een, %	44,1	46,3	47,7	47,7	49,2	50,2

Joulukuun lopussa työ- ja elinkeinotoimistoissa oli työttömiä työnhakijoita 358 100, mikä on 19 800 vähemmän kuin vuotta aikaisemmin. Työ- ja elinkeinotoimistoissa oli joulukuussa avoinna 32 878 työpaikkaa, mikä on 4 807 enemmän kuin vuosi sitten. Koko maan työttömyysaste oli joulukuun 2016 lopussa 13,6 prosenttia ja Uudenmaan ELY-keskuksen alueella 11,3 prosenttia. (TEM, Työllisyyskatsaus, Joulukuu 2016)

Vuoden 2016 tilinpäätösarviotietojen mukaan Manner-Suomen kuntien yhteenlaskettu toimintakate heikkeni 0,4 miljardia euroa eli 1,4 prosenttia edellisestä vuodesta. Kuntien verorahoitus, joka koostuu verotuloista ja valtionosuuksista, kasvoi 3,0 prosenttia edellisvuodesta ja oli yhteensä 30,7 miljardia euroa. Verotulojen osuus verorahoituksen kasvusta oli 0,3 miljardia euroa ja valtionosuuksien osuus 0,6 miljardia euroa. Manner-Suomen kunnat saivat verotuloja asukasta kohden 4 025 euroa ja valtionosuuksia 1 608 euroa. Manner-Suomen kuntien yhteenlaskettu vuosikate vahvistui vuoden 2016 tilinpäätösarvioiden mu-

kaan 26,8 prosenttia edellisestä vuodesta ja oli yhteensä 2,4 miljardia euroa. Vuonna 2016 kaikkiaan 18 kuntaa arvioi vuosikatteen jäävän negatiiviseksi, kun sitä edellisena vuonna vuosikate oli toteutumatietojen mukaan negatiivinen 13 kunnalla. Vuonna 2016 vuosikate oli Manner-Suomessa asukasta kohden 440 euroa. Manner-Suomen kuntien lainakanta oli vuoden 2016 lopussa 16,0 miljardia euroa. Lainakanta kasvoi edellisvuoteen verrattuna 0,5 miljardia euroa eli 3,4 prosenttia. Kasvu oli edellisvuotta hitaampaa, jolloin se oli 0,8 miljardia euroa eli 5,6 prosenttia. Asukasta kohden Manner-Suomen kuntien lainat olivat 2 938 euroa, kun edellisena vuonna vastaava lainamäärä oli 2 841 euroa. Manner-Suomen kuntayhtymien arvioiden perusteella niiden yhteenlaskettu toimintakate pieneni edellisvuodesta yhteensä 48 miljoonaa euroa eli 5,5 prosenttia. Vuosikate heikkeni yhteensä 50 miljoonaa euroa eli 6,4 prosenttia. Kuntayhtymien lainakanta oli vuoden 2016 päättyessä yhteensä 3,1 miljardia euroa, joka oli 3,5 prosenttia enemmän kuin vuotta aiemmin vastaavana ajankohtana.

Lähteet: Valtiovarainministeriö, Kuntaliitto, Työ- ja elinkeinoministeriö, Tilastokeskus

## Uudenmaan ja Helsingin seudun kehitys

Ennakkotietojen mukaan Uudellamaalla oli 1 638 469 asukasta vuoden 2016 lopussa. Väkiluku kasvoi 18 208 henkilöllä. Väkilukua kasvattivat luonnollinen väestönkasvu (5 183), maassamuutto (6 486) ja maahanmuutto (6 539 henkeä).

Helsingin seutukunnan väestönlisäys oli 18 665 henkilöä, josta luonnollisen väestönkasvun osuus oli 5 460, maassamuuton 7 086 ja maahanmuuton 6 119 henkilöä. Seudulla oli vuoden alussa 1 519 059 asukasta.

Vuoden 2016 lopussa Uudenmaalla oli 94 910 työtöntä. Työttömien määrä väheni vuodessa 3 689 eli 4 prosentilla. Koko maassa työttömien määrä väheni 5 prosenttia. Uudenmaan työttömyysaste, 11,3 %, alitti 2,3 prosenttiyksiköllä koko maan työttömyysasteen joulukuussa 2016. Helsingin seudun työttömyysaste oli 11,4 prosenttia. Työttömiä seudun 14 kunnassa oli kaikkiaan 88 646 ja avoimia työpaikkoja 9 679. Nuoria alle 25-vuotiaita työttömiä oli joulukuun 2016 lopussa 9 645 Uudellamaalla eli 10,2 % kaikista työttömistä. Vuoden aikana työttömyys lisääntyi ainoastaan korkeasti koulutettujen keskuudessa Uudellamaalla. Yli vuoden yhtäjaksoisesti työttömänä olleita oli 38 224, mikä on 2,8 prosenttia enemmän kuin vuotta aikaisemmin.

KUUMA-kuntien väestönlisäys oli 2 329 henkilöä vuonna 2016 (1 923/2015), josta luonnollisen väestönkasvun osuus oli 966, maassamuuton 542 ja maahanmuuton 821 henkilöä. Suurin väestönlisäys oli Järvenpäässä (623). Ainoana kuntana KUUMA-kunnista asukkaita menetti Pornainen (-29). Korkein työttömyysprosentti oli Keravalla (11,4) ja matalin Siipoossa (7,4).

Vuoden 2016 kolmannella neljänneksellä uusia yrityksiä syntyi Uudellamaalla, jossa aloittaneita yrityksiä oli 2 399, josta KUUMA-kunnissa 347. Vastaavasti vuoden 2016 toisella neljänneksellä yrityksiä lopetti Uudellamaalla 2 062, josta KUUMA-kunnissa 319.

KUUMA-kunnissa asuntojen hinnat laskivat viime vuoden puoliväliin asti ja nousuun ne kääntyivät kolmannella vuosineljänneksellä. Loka-joulukuussa kasvua oli puoli prosenttia vuoden takaiseen tilanteeseen verrattuna.

Suomen pk-yritysten odotukset lähiajan suhdannenäkymistä ovat jatkuneet positiivisina syksystä 2016. Koko maan pk-yrityksistä 44 % arvioi suhdanteiden paranevan ja 9 % huone-nevan. Saldoluku on nyt +35 kun se edellisellä mittauskierroksella oli +32. Uudenmaan alueella suhdannenäkymiä kuvaava saldoluku on suunnilleen syksyn 2016 lukeman tasolla (+37 -> +36).



Uudenmaan alueen suhdannenäkymät henkilökunnan määrän suhteen ovat kääntyneet pieneneen laskuun syksystä 2016. Alueen pk-yritysten edustajista 21 prosenttia arvioi henkilökunnan määrän olevan vuoden kuluttua tämän hetkistä suurempi ja 9 % arvioi henkilö-

kunnan määrän olevan pienempi, saldoluvuksi muodostuu +13, kun vastaava luku oli syksyllä 2016 +15. Koko maassa odotukset henkilökunnan määrän osalta ovat saldoluvin perusteella hieman positiivisemmat kuin syksyllä 2016 (+14 -> +16).

Lähteet: Tilastokeskus, Työ- ja elinkeinoministeriö

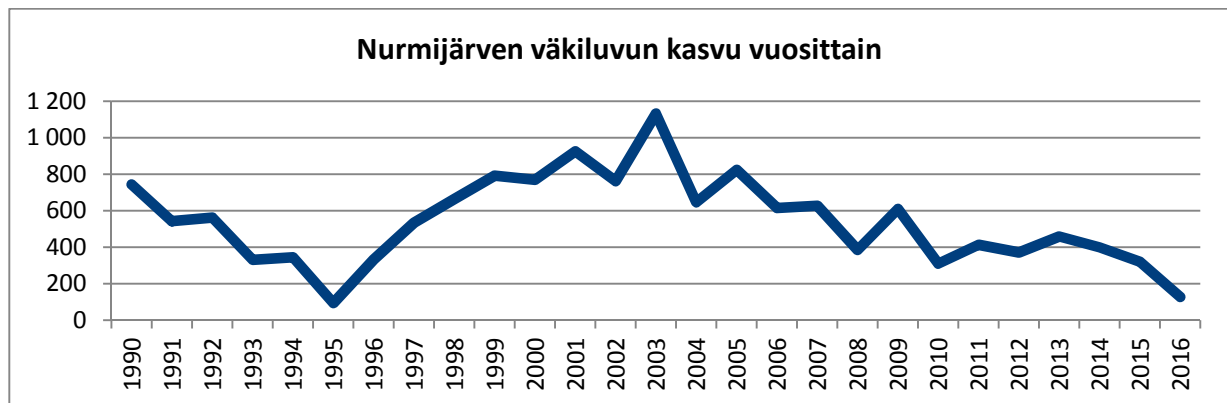
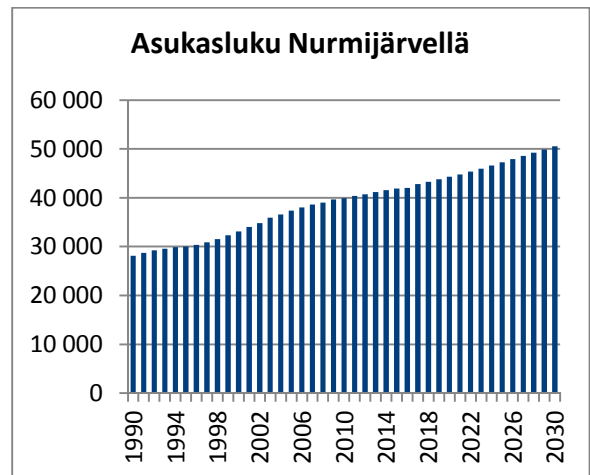
### 1.1.3 Nurmijärven kunnan toimintaympäristö ja talouden kehitys

#### Väestön kasvu

Tilastokeskuksen ennakkotiedon mukaan Nurmijärven väkiluku oli 42 024 henkilöä vuoden 2016 lopussa. Väestö kasvoi vuoden 2016 aikana huomattavasti vähemmän kuin vuotta aiemmin, 127 henkilöllä (328/2015).

Väestöennusteen mukaisesta kasvusta on jääty vuosina 2014 - 2016. Maassamuutto oli -209 henkilöä ja ulkomailta Nurmijärvelle muuttajia oli 161. Luonnollinen väestönlisäys oli 175 henkilöä.

Lähde: Tilastokeskus



Lähde vuodet 1990–2010: Tilastokeskus  
Vuodet 2016–2030: Nurmijärven väestösuunnite 2015–2039

## Työttömyys

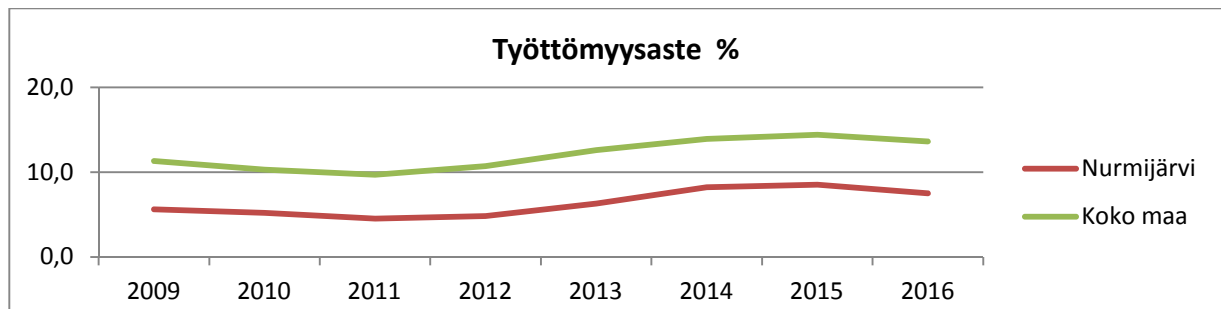
Nurmijärven työttömyysaste oli vuoden 2016 lopussa 7,5 prosenttia. Korkein työttömyysaste KUUMA-kunnista oli Keravalla (11,4) ja alhaisin Sipoossa (7,4). Koko Helsingin seutukunnan työttömyysaste oli 11,4 prosenttia. Työttömyys väheni Nurmijärvellä yhdellä prosentilla, kun se koko seutukunnassa väheni 0,6 prosentilla. Työttömiä oli Nurmijärvellä joulukuun lopussa 1 576 henkilöä (1 779/2015). Pidempään kuin vuoden työttömänä olleita nurmijärveläisiä oli 545 henkilöä vuoden 2016 lopussa. Pitkäai-

kaistyöttömien määrä on vähentynyt edellisvuoden vastaavasta ajankohdasta.

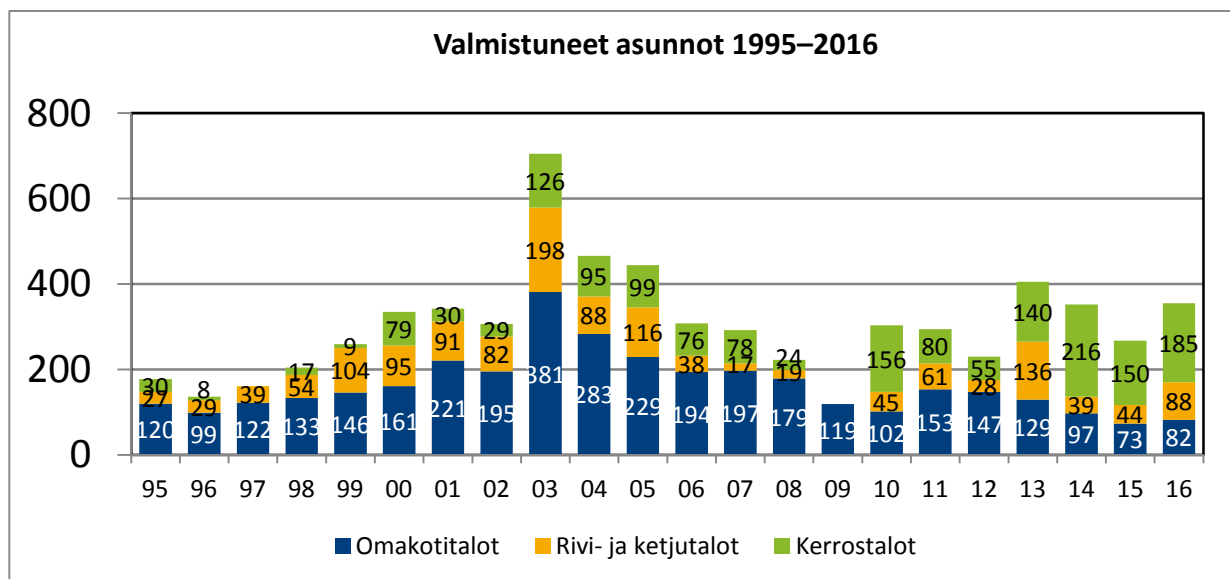
Nurmijärvellä nuorten alle 25-vuotiaiden työttömien määrä joulukuun lopussa oli 184, mikä on 11,7 prosenttia kaikista työttömien määrästä. Nuorten työttömien määrä on laskenut vuoden aikana. Yli 50-vuotiaita työttömiä oli 659 (698/2015).

Avoimia työpaikkoja Nurmijärvellä oli viime vuodenvaihteessa 113.

Lähde: Uudenmaan ELY-keskus



## Valmistuneet asunnot



Nurmijärvellä valmistui vuoden 2016 aikana 355 uutta asuntoa, 88 asuntoa enemmän kuin vuonna 2015. Omakotitaloja valmistuneista asunnoista oli 82, rivitaloja 88 ja kerrostaloasuntoja 122.

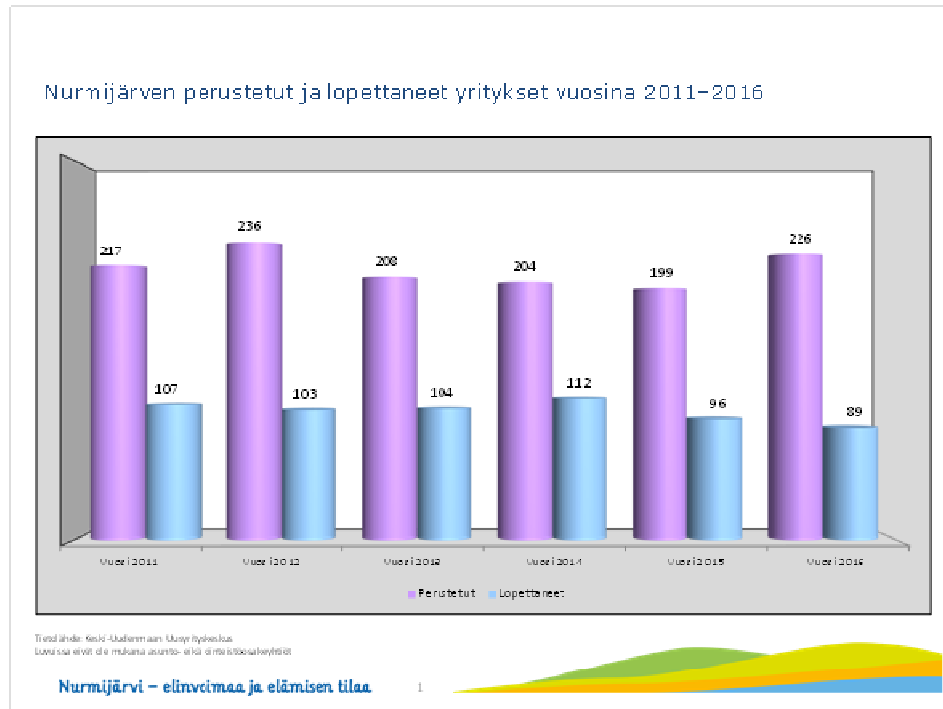
Lähde: Rakennusvalvonta

## Perustetut ja lopettaneet yritykset

Vuoden 2016 syyskuun loppuun mennessä aloittaneita uusia yrityksiä oli Nurmijärvellä 47 ja kesäkuun loppuun mennessä lopettaneita 35 kappaletta.

Yrityksiä Nurmijärvellä oli 2 595 kesäkuun 2016 lopun tilanteessa.

Lähde: Tilastokeskus



## Verotulot

Kunta sai verotuloja yhteensä 181,54 milj. euroa vuonna 2016. Verotulot kasvoivat 2,3 prosenttia vuoteen 2015 verrattuna. Muutettu talousarvio ylittyi verotulojen osalta 0,93 milj. eurolla.

Kunnan tuloveroa kertyi 167,2 milj. euroa, mikä on 3,1 prosenttia enemmän kuin vuonna 2015. Koko maassa kunnallisverot kasvoivat 2 prosenttia. Kuntien tuloveroprosentin painotettu keskiarvo nousi 19,82 prosentista 19,86 prosenttiin vuodesta 2015 vuoteen 2016. Nurmijärven tuloveroprosenttia (19,50) ei nostettu vuodelle 2016. Verovuoden 2016 kunnallisveron ennakoita kertyi kunnalle yhteensä 153,6 milj. euroa, jossa oli kasvua 2,3 prosenttia verovuoden 2015 kunnallisveron ennakoihin verrattuna. Marraskuun ns. maksuunpanotilitys (veronpalautukset) oli Nurmijärvellä -12,4 milj. euroa ja verovuoden 2015 jako-osuuksien oikaisuerä 1,1 milj. euroa, yhteensä -11,3 milj. euroa. Joulukuun oikaisuerä oli suuruudeltaan 1,5 milj. euroa ja se johtui kunnan jako-osuuden muutoksesta.

Verovuotta 2015 koskeva kuntaryhmän jako-osuus tuloveroista oli 61,04 prosenttia joulukuussa 2015 ja samoin 61,04 prosenttia verovuotta 2016 koskien joulukuussa 2016. Nurmijärven jako-osuus kuntien tuloveroista oli 0,0087344625 tammikuussa 2016 ja 0,0088025136 joulukuussa 2016.

Yhteisöveroja kunta sai 6,3 milj. euroa vuonna 2016, mikä oli 10,7 prosenttia vähemmän kuin edellisellä vuotena. Kunnan osuus kuntien yhteisöverosta pieneni hieman vuoden 2016 aikana tammikuun 0,0041583645:stä syyskuun 0,0041282312:ään. Vielä joulukuussa 2015 kunnan jako-osuus oli 0,0043212464. Talousarvio ylittyi yhteisöverojen osalta 87 000 euroa. Kuntien osuus yhteisöverosta oli 30,92 prosenttia (36,87/2015) ja kuntien saamat yhteisöverot vähenivät 6,3 prosenttia edellisestä vuodesta.

Kiinteistöveroja kunta sai 8,01 milj. euroa vuonna 2016, jossa oli vähennystä 1,5 prosenttia edellisvuoteen verrattuna. Koko maassa kiinteistöveron kasvu oli 4,2 prosenttia. Kiinteistöveron maksuunpano Nurmijärven osalta oli yhteensä noin 8,2 milj. euroa. Osa maksuunpanosta ei kertynyt talousarviovuonna.

## Valtionosuudet

Kunta sai käyttötalouden valtionosuuksia 30,3 milj. euroa vuonna 2016 ja valtionosuudet ylittivät muutetun talousarvion 0,55 milj. eurolla. Valtionosuudet kasvoivat 4,5 miljoonaa euroa (17,5 %) edellisvuodesta. Peruspalvelujen valtionosuusjärjestelmä uudistui vuoden 2015 alusta (676/2014). Uudistuksessa valtionosuuden määräytymisen ikäryhmitystä ja määräytymisen kriteerejä muutettiin olennaisesti. Keskeiset peruseriaatteet ja rakenteet kuitenkin säilyivät. Uudistuksessa valtionosuusjärjestelmää yksinkertaistettiin ja kriteereitä vähennettiin. Uudessa valtionosuusjärjestelmässä jakokriteereinä toimivat kunnan ikärakenteen lisäksi sairastavuus, työttömyysaste, kaksikielisyys, vieraskielisyys, asukastiheys, saaristoisuus ja koulutustausta.

Laskennallisen osan valtionosuus saadaan vähentämällä kuntakohtaisesta laskennallisten kustannusten yhteismäärästä kunnan omarahoitusosuus, joka on kaikille kunnille asukasta kohti yhtä suuri. Tämän lisäksi kunnalle myönnetään valtionosuutta kolmen lisäosan eli syrjäisyyden, työpaikkaomavaraisuuden ja saamelaisuuden perusteella.

Peruspalvelujen valtionosuusjärjestelmän uudistukseen kuuluu viiden vuoden siirtymäkausi. Käytännössä tämä tarkoittaa, että vuonna 2015 valtionosuusjärjestelmän uudistuksesta

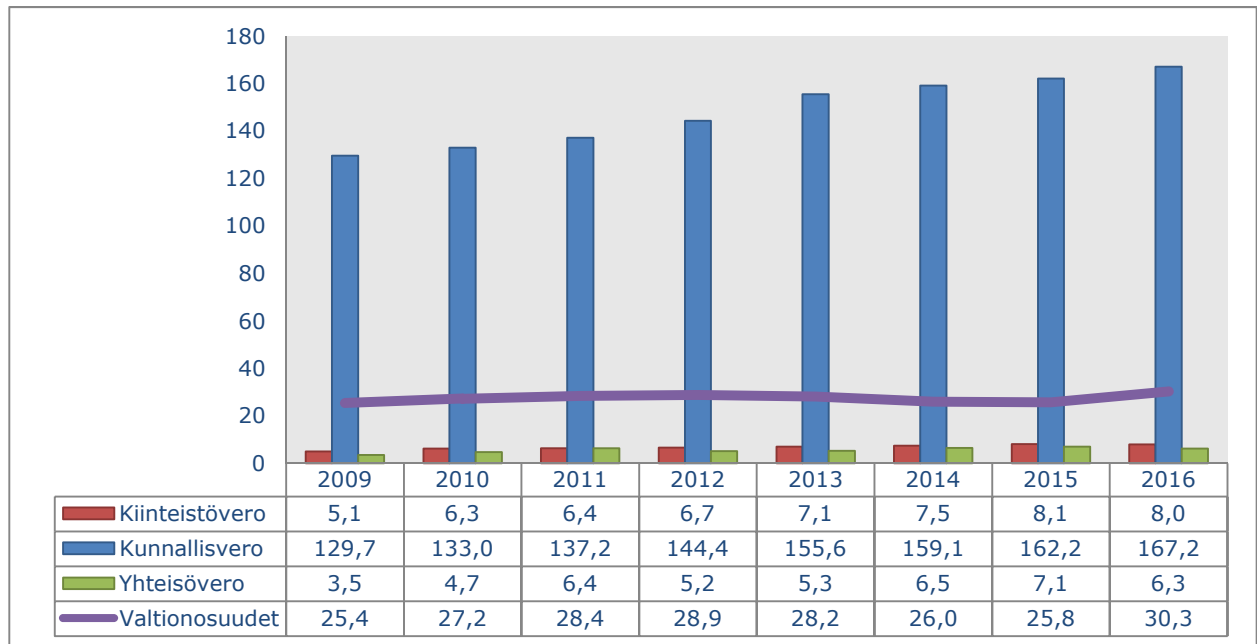
aiheutuva muutos voi olla enintään +/- 50 euroa asukasta kohti.

Nurmijärven laskennalliset kustannukset olivat yhteensä 189,98 milj. euroa. Lisäosia kunnalle kertyi yhteensä 0,49 milj. euroa. Kunnan omarahoitusosuus oli 151,37 milj. euroa (3 640,75 euroa/asukas). Valtionosuuteen tehtävät lisäykset ja vähennykset olivat 5,6 milj. euroa.

Nurmijärven saama peruspalvelujen valtionosuus kasvoi 4,1 milj. euroa. Myös verotuloihin perustuva valtionosuuden miinusmerkkinen tasaus kasvoi 0,25 milj. euroa ja oli -6,78 milj. euroa. Opetus- ja kulttuuritoimen kertymältään negatiivinen valtionosuus väheni 0,66 milj. euroa ja oli -7,9 milj. euroa. Opetus- ja kulttuuritoimen kokonaisrahoitus oli 4,63 milj. euroa, josta vähennettiin kunnan omarahoitusosuus 12,14 milj. euroa. Kotikuntakorvaukset olivat -0,77 milj. euroa (netto). Opetushallituksen lopullinen tarkistus päätös joulukuussa lisäsi kokonaisrahoitusta 0,42 milj. euroa 5,04 milj. euroon.

Valtion talousarvioesityksessä vuoden 2016 peruspalvelujen valtionosuuksiin oli varattu 528 milj. euroa enemmän kuin edellisenä vuotena.

## Verotulot ja valtionosuudet 2009-2016, milj. euroa



## Valtuuston ja kunnanhallituksen päätöksiä sekä olennaiset tapahtumat vuonna 2016

- Annettiin lausunto hallituksen esitykseen linjauksista itsehallintoaluejaon perusteiksi
- Sitouduttiin Keski-Uudenmaan sote -hankkeen jatkovalmisteluun
- Annettiin lausunto hallituksen esitysluonnoksesta laiksi sosiaali- ja terveystalouden tuottamisesta
- Annettiin lausunto hallituksen esitysluonnoksesta eduskunnalle maakuntaudistukseksi ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisuudistukseksi sekä niihin liittyviksi laeiksi
- Hyväksyttiin Klaukkalan osayleiskaava oikeusvaikutteisena osayleiskaavana
- Hyväksyttiin Kylänpään alueen asemakaavan muutos
- Hyväksyttiin Klaukkalan asemakaavan muutos kortteleissa 3304 ja 3305 Kisakujan eteläpuolella
- Muutettiin kunnan äänestysaluejakoa vähentämällä äänestysalueiden määrää 20:sta 16:ta
- Päätettiin rajoittaa subjektiivinen päivähoito-oikeus enintään 20 tuntiin viikossa, mutta ryhmäkoon kasvattamista päivähoitossa ei hyväksytty.
- Otettiin 73 kiintiöpakolaista ja oleskeluluvan saanutta turvapaikan hakijaa lisää
- Hyväksyttiin palveluverkon kehittämisehdot
- Päätettiin lisävastuksesta Nurmijärven musiikkiopistolle, Nurmijärven tanssiopistolle ja Nurmijärven opistolle monitoimitalon vuokratiloihin ajalle 2017 – 2021
- Myönnettiin omavelkainen takaus Kiinteistö Oy Nurmijärven virastotalon lainalle peruskorjauksen rahoitukseen
- Päätettiin lakkauttaa Nummenpään ja Suomiehen koulut 1.8.2017 alkaen
- Päätettiin lakkauttaa koulujen johtokunnat 1.7.2017 alkaen
- Sitouduttiin osallistumaan Klaukkalan ohikulkutien kustannuksiin 10 miljoonan euron hankeosuudella
- Hyväksyttiin maapoliittinen ohjelma sekä siihen liittyvät maankäyttösopimuksia koskevat soveltamisohjeet
- Päätettiin osallistua Arkadian liikuntasalin rakentamiseen lisärahoitusosuudella
- Perustettiin Nurmijärven Työterveys- niminen yhtiö 1.11.2016 alkaen
- Päätettiin valtuuston lukumääräksi 51 vuoden 2017 kuntavaaleissa
- Päätettiin luottamushenkilö- ja toimintaorganisaation vähäisistä muutoksista 1.6.2017 alkaen
- Hyväksyttiin kotouttamisohjelma vuosille 2017 – 2020
- Hyväksyttiin tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma vuosille 2017 - 2020

## Vuoden 2016 talousarvion käyttötalous- ja tuloslaskelmaosien toteutuminen

Vuoden 2016 muutetun talousarvion tuloslaskelma oli 2,2 milj. euroa alijäämäinen. Johdon lokakuun kk-raportissa tilikauden alijäämäksi arvioitiin vielä 0,3 milj. euroa. Vuoden 2016 tilinpäätöksen tuloslaskelma päättyi 6,12 milj. euron ylijäämään.

Toimintatuottoja kertyi 3,18 milj. euroa muutettua talousarviota enemmän; mm. maankäyttökorvauksia kertyi 1,7 milj., maahanmuutosta aiheutuvia korvauksia valtiolta 0,4 milj. sekä tukia ja avustuksia, mm. perusopetuksen erilliskorvauksia 0,96 milj. euroa talousarviota enemmän. Maankäyttökorvauksia tuloutettiin yhteensä 3,4 milj. euroa.

Kaikki toimialat alittivat nettomenonsa. Sosiaali- ja terveystoimialan nettomenojen alitus oli 3,05 milj. euroa, josta HUS-sopimus-sairaaloiden osuus oli 2,15 milj. euroa. Erikoissairaanhoidon menot alittuivat kaiken kaikkiaan 2,3 milj. euroa ja koko terveystalouden

tulosalueen 2,7 milj. euroa. Sivistystoimiala alitti nettomenonsa 1,02 milj. eurolla, josta koulutuspalveluiden osuus oli 0,39 milj. ja varhaiskasvatuspalveluiden osuus 0,46 milj. euroa. Ympäristötoimiala alitti nettomenonsa 0,67 milj. euroa. Keskushallinnon toimialan nettomenot alittuivat 0,09 milj. euroa.

Nurmijärven Veden ylijäämä 615 676 euroa oli 105 734 euroa talousarviota parempi. Nurmijärven Työterveyden alijäämä oli 2 603 euroa eli 87 346 euroa talousarviota heikompi. Aleksia-liikelaitoksen ylijäämä oli 23 798 euroa.

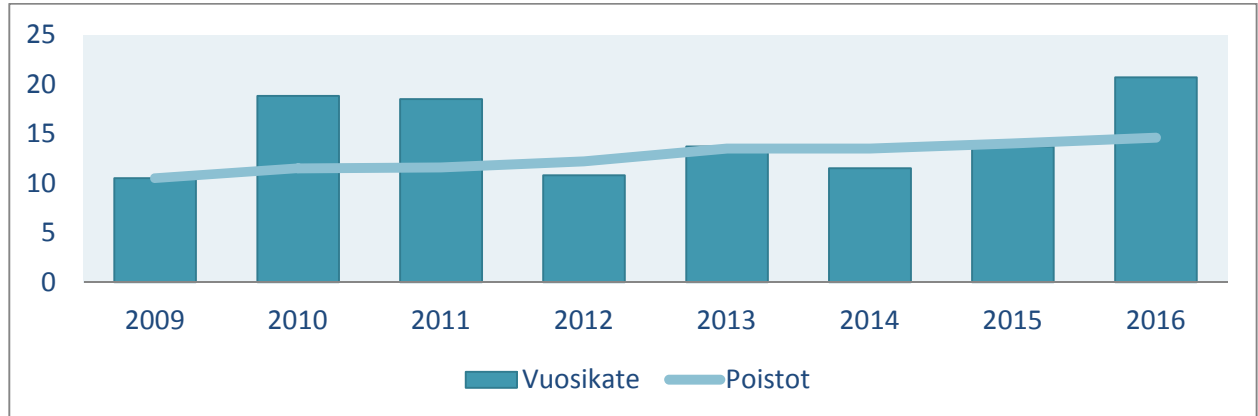
Käyttötalouden nettomenot (toimintakate) yhteensä alittivat muutetun talousarvion 6,8 milj. eurolla ja nettomenojen kasvu oli vain 0,5 prosenttia vuodesta 2015.

Verorahoitus yhteensä ylitti muutetun talousarvion 1,49 milj. eurolla. Korkomenot ylittivät 0,2 milj. euroa, mutta rahoitustuotot ja -kulut yhteensä alittivat hieman muutetun talousarvion.

Vuosikate oli 8,2 milj. euroa muutettua talousarviota parempi. Poistot alittuivat 0,1 milj. euroa verrattuna muutettuun talousarvioon ja

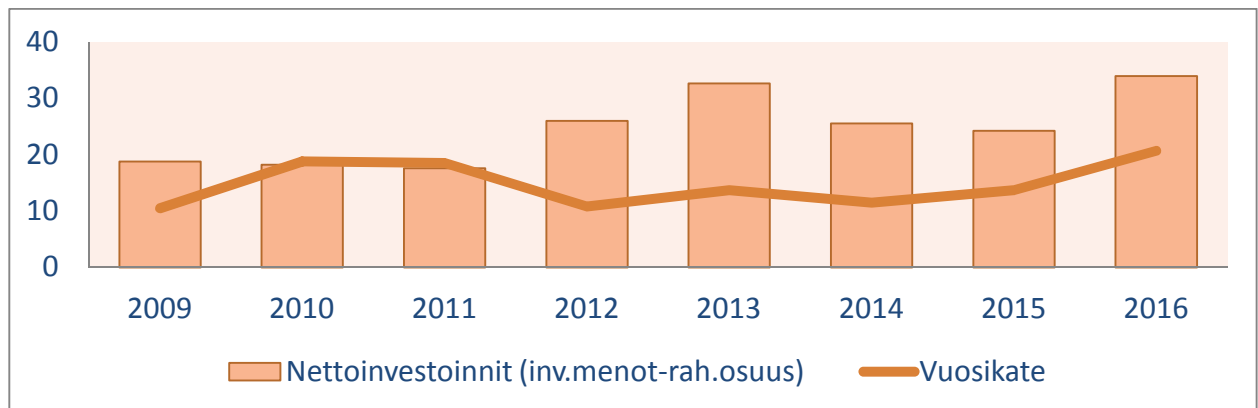
1,1 milj. euroa verrattuna alkuperäiseen talousarvioon.

### Vuosikate ja poistot 2009-2016, milj. euroa



### Investoinnit vuonna 2016

#### Nettoinvestoinnit ja vuosikate 2009-2016, milj.euroa

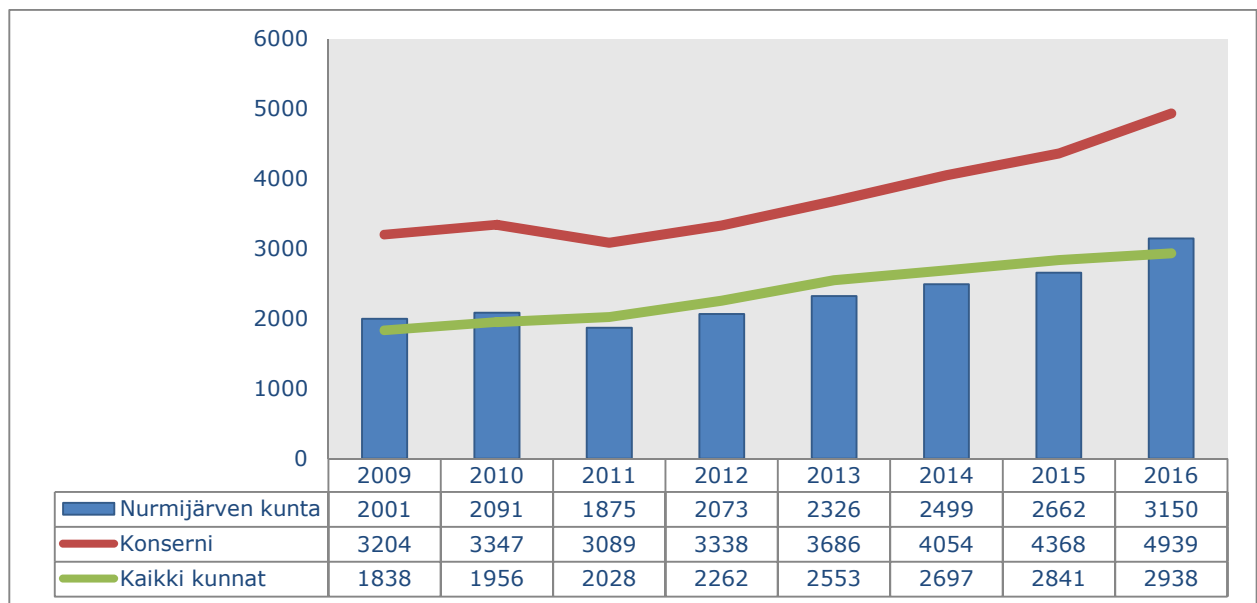


## Lainakannan kehitys

Vuoden 2016 alkuperäisessä talousarviossa varauduttiin talousarvion käyttötalousosan ja investointiosan perusteella 32 milj. euron nettolainanottoon. Käyttötalouden ja verorahoituksen toteuduttua vuonna 2016 huomattavasti talousarviota paremmin sekä investointiosan toteutuessa talousarviota pienempänä talousarvion mukaiseen lainanottoon ei ollut tarvetta.

Kunnan lainakanta kasvoi vuoden 2016 aikana 20,8 milj. eurolla, alittaen talousarviossa varatun lainanoton lähes 11 milj. eurolla. Kunnan lainakannaksi muodostui 132,4 milj. euroa.

## Lainakanta 2009-2016, euroa/asukas



### 1.1.4 Tilinpäätöksen vaikutus vuoden 2017 talousarvioon

Kunnan (sis. liikelaitokset) talousarvio vuodelle 2017 sisältää 2,7 prosentin nettomenojen kasvun vuoden 2016 toteutuneeseen toimintakatteeseen verrattuna. Vuoden 2017 talousarvion budjetoitu alijäämä on 4,8 miljoonaa euroa. Budjetoitua pienemmän alijäämän saavuttaminen on mahdollista, kun otetaan huomioon mm. nk. kilpailukykysovimuksen henkilöstöku-luja hillitsevä vaikutus. Erikoissairaanhoidon menoihin on budjetoitu 45,9 milj. euroa vuodelle 2017 kun vuoden 2016 toteutuma oli 42,8 milj. euroa, jossa on HUS-kuntayhtymän ylijäämän palautusta kunnalle vuodelta 2016 2,67 milj. euroa ja vuodelta 2015 1,49 milj. euroa. Toteutuuko HUS-kuntayhtymän talous yhtä suotuisasti myös tulevaisuudessa, on vielä avoin kysymys. Vuoden 2015 tilinpäätöksen erikoissairaanhoidon menojen toteutuma oli 45,4 milj. euroa.

Kuluvan vuoden talousarvioon on budjetoitu maankäyttökorvauksia ja myyntivoittoja yhteensä 6,2 milj. euroa, jota voidaan pitää haasteellisena tulonodotuksena.

Vuoden 2017 verorahoitus (verotulot ja valti-onosuudet) toteutunevat ainakin 0,8 milj. euroa talousarviota suurempina. Arvio perustuu valtiovarainministeriön päätökseen vuoden 2017 peruspalvelujen valtionosuudesta ja ope-tustoimen muusta rahoituksesta sekä vuoden 2016 tilinpäätöksen verotulojen toteutumaan. Vuoden 2017 suunnitelman mukaisiksi pois-toiksi on budjetoitu 16,3 milj. euroa. Poistojen toteutuma jäänee budjetoitua pienemmäksi. Voimassa olevan investointiohjelman toteutu-essa poistojen määrä kuitenkin kasvaa noin 20 milj. euroon vuoteen 2019 – 2020 mennessä, mikä vaikuttaa negatiivisesti nk. sote-uudistuksen jälkeisen kunnan talouden tasa-painoon.

### 1.1.5 Nurmijärven kunnan henkilöstö

Kunnan henkilöstömäärä 31.12.2016 tilanteessa oli yhteensä 2 434. Henkilöstömäärä sisältää kaikki vertailuajankohtana voimassa olleet palvelussuhteet.

Henkilöstömäärä laski 81:lla (-3,2%) vuoteen 2015 nähden (v. 2015: 2 515, -0.9%). Henkilöstömäärä kasvoi vuosittain vuoteen 2013 saakka, mutta vuodesta 2014 alkaen henkilöstömäärä on laskenut merkittävästi, jona aikana on tavoitteena ollut vähentää henkilöstökuluja kunnan talouden tasapainottamiseksi. Vähentyminen on saavutettu toimialojen ja liikelaitosten yhteisen henkilöstösuunnittelun, eläke- ja muun poistuman hyödyntämisen ja tehtävämuutosten kautta. Henkilöstömäärän kehitystä seurattiin vuoden

mittaan talousraportoinnin yhteydessä. Vuoden 2016 talousarvioon sisältyneessä henkilöstösuunnitelmassa hyväksyttiin yhteensä 7,5 uutta virkaa ja työsopimussuhteista tehtävää.

Vakinaisessa työ- tai virkasuhteessa oli 1 901 henkilöä (78 % henkilöstöstä) ja määräaikaisessa palvelussuhteessa tai sijaisena 533 (22%). Vakinaisen henkilöstön määrä laski edellisvuodesta 40:lla ja määräaikaisen henkilöstön määrä laski 41:lla. Henkilöstömäärään sisältyy 28 työllistettyä henkilöä (v. 2015: 18). Eri kuukausien (huhti-heinä-loka-joulukuu) henkilöstömäärän keskiarvo oli 2480, mikä on edellisen vuoden vastaavaan määrään nähden 62 vähemmän (v. 2015: 2 542).

**Taulukko: Henkilöstörakenteen kehitys v. 2012 – 2016.**

Toimiala	Vakinaiset	Määräaikaiset	Sijaiset	Yhteensä	Muutos
Elinkeino- ja kuntakehityskeskus	13	1	0	14	-2
Keskushallinto ja ylin päätöksenteko	45	9	3	57	0
Sosiaali- ja terveystoimiala	542	38	103	683	-24
Sivistystoimiala	987	126	176	1289	-43
Ympäristötoimiala	133	10	4	147	-3
Nurmijärven Vesi -liikelaitos	18	2	2	22	-1
Nurmijärven Työterveys -liikelaitos	13	3	0	16	-2
Aleksia -liikelaitos	150	18	10	178	-16
Työllistetyt		28		28	10
<b>v. 2016</b>	<b>1901 (78%)</b>	<b>235</b>	<b>298</b>	<b>2434</b>	<b>-81</b>
v. 2015	1942 (77%)	224	349	2515	-23
v. 2014	1947 (77%)	241	350	2538	-89
v. 2013	1949 (74%)	255	423	2627	+61
v. 2012	1955 (76%)	214	397	2566	+22
v. 2011	2042 (80%)	176	453	2544	+58

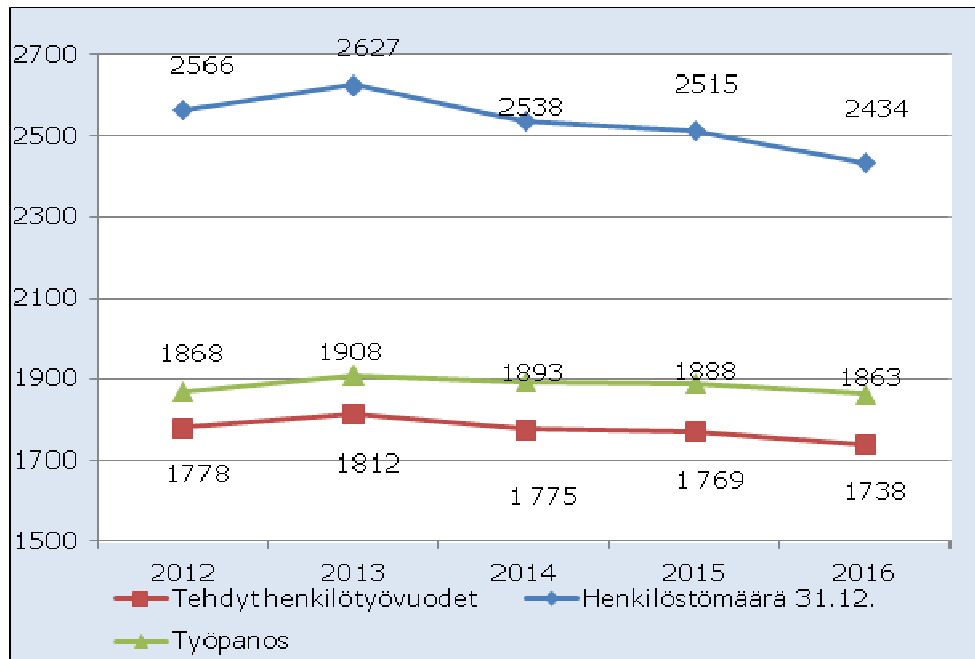
Henkilötyövuosia kertyi 1 738 (v. 2015: 1 769) eli 31 henkilötyövuotta edellisvuotta vähemmän. Henkilötyövuosi lasketaan tehdystä työajasta, josta vähennetään muut poissaolot paitsi vuosilomat ja koulutuspäivät (huom. HTV-luku ei sisällä opetushenkilöstöä laskennallisista syistä). Työpanos kuvaa kattavammin tehdyn työajan, mukaan lukien opetushenkilöstön.

Asukaslukuun suhteutettuna vuonna 2016 Nurmijärven kunnan palveluksessa oli 58 henkilöä 1000 asukasta kohti (v. 2015: 60).

Henkilöstökertomus vuodelta 2016 valmistuu maaliskuussa 2017 ja se sisältää kattavasti henkilöstörakennetta ja henkilöstön tilaa kuvaavia tilastoja.



**Kuva: Henkilöstömäärän ja HTV:n ja työpanoksen kehitys v. 2012-2016**



**Kuva: Henkilöstömäärä 1000 asukasta kohti v. 2012 - 2016**



### 1.1.6 Arvio merkittävistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä

Riskeillä tarkoitetaan epävarmuustekijöitä, tapahtumia tai tapahtumaketjuja, joiden toteutuessa kunta/kuntakonserni ei saavuta sille asetettuja tavoitteita ja/tai kokee menetyksiä. Riskejä käsitellään ensisijaisesti vaikutuksiltaan kielteisinä tapahtumina, mutta myös menetetty mahdollisuus voi olla riski. Riskin merkittävyyttä arvioidaan toteutumisen todennäköisyyden sekä mahdollisten seurausten vakavuuden kautta. Riskienhallinnan tavoitteena on edistää taloudellisuutta ja tehokkuutta, varmistaa toiminnan ja

talouden raportoinnin oikeellisuus ja tietojen luotettavuus, turvata resurssit, omaisuus ja toiminnan jatkuvuus sekä varmistaa lakien, päätösten, sääntöjen ja ohjeiden noudattaminen. Riskienhallinnalla pyritään osaltaan varmistamaan myös se, että johtaminen, toiminnan suunnittelu ja päätöksenteko perustuvat oikeaan ja riittävään tietoon.

## Riskienhallinta ja sisäinen valvonta

Toimiva riskienhallinta edellyttää järjestelmällistä ja ennakoivaa tapaa tunnistaa, analysoida sekä hallita toimintaan liittyviä uhkia ja mahdollisuuksia. Riskienhallinnan kokonaisuuteen kuuluvat keskeisesti myös menettelyt toteutettujen riskienhallintatoimenpiteiden seurantaan sekä riskeistä raportointiin.

Sisäisellä valvonnalla tarkoitetaan kuntakonsernin sisäisiä menettely- ja toimintatapoja, joilla pyritään varmistamaan toiminnan laillisuus ja tuloksellisuus. Sisäinen valvonta on kunnan johdon ja hallinnon työväline, jonka avulla arvioidaan asetettujen tavoitteiden toteutumista, toimintaprosesseja ja riskejä.

Valvonnan tarkoituksena on edistää organisaation tehokasta johtamista, riskien hallintaa ja toiminnan tuloksellisuuden arviointia.

Nurmijärven kunnan päätöksentekoa, omaisuuden hallintaa ja sopimustoimintaa säätelevät lakien ja asetusten lisäksi mm. hallintosääntö, lautakuntien toimialojen johtosäännöt ja toimintaohjeet sekä muut säännöt ja ohjeet. Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteet on määritetty kunnanhallituksen 28.4.2008 hyväksymässä Nurmijärven kunnan sisäisen valvonnan ohjeessa.

Riskit ja niiden hallintakeinot on päivitetty toimialoittein ja kunnan johtoryhmä on käsitellyt säännöllisesti riskienhallinnan kysymyksiä.

### Strategiset riskit

Merkittävin strateginen riski Nurmijärven kunnan ja kaikkien Manner-Suomen kuntien toiminnan kannalta on tulossa oleva sote-uudistus, joka merkittäväällä tavalla muuttaa kunnan tehtäviä, organisaatiota, henkilöstörakennetta ja rahoitusta.

Sote-uudistus tulee pitkällä aikavälillä aiheuttamaan muutoksia kunnan toimitilakantaan. Uudistuksen myötä mahdollisesti tarpeettomiksi jäävät tilat ja palveluverkon kehittäminen antanevat mahdollisuuksia toimintojen keskittämiseen ja toimitilakannan vähentämiseen.

### Toiminnalliset riskit

Toiminnalliset riskit ovat kunnan organisaation päivittäisen toiminnan jatkuvuutta, prosesseja ja järjestelmiä uhkaavia riskejä.

Keskeiseksi toiminnalliseksi riskiksi on arvioitu sisäilmaongelmat ja väistöiloihin siirtyminen. Tilakeskuksen kunnossapitoresursseista kasvava osuus joudutaan kohdistamaan akuuttien sisäilmaongelmien korjaamiseen.

### Taloudelliset riskit

Taloudelliset riskit liittyvät kunnan talouden tasapainoon, investointeihin sekä rahoitukseen, sijoitukseen ja maksuvalmiuteen.

Voimassa olevan investointiohjelman toteutuksessa poistojen määrä kasvaa noin 5,5 milj. eurolla eli noin 20 milj. euroon vuoteen 2019 – 2020 mennessä, mikä vaikuttaa negatiivisesti nk. sote-uudistuksen jälkeisen kunnan talouden tasapainoon. Investointien osalta on syytä harjoittaa tiukkaa tarpeellisuusharkintaa ja ottaa erityisesti huomioon sote-uudistus ja siitä aiheutuvat muutokset kunnan rahoituksessa sekä taloudessa. Sote-uudistus ei sinänsä heikennä kunnan taloutta (VM/Kuntien talouden tasapainotilan muutos ja sen laskennallinen paine kunnallisveroprosenttiin, 7.2.2017), mutta investointiohjelma lisää toteutuessaan poistojen määrää huomattavasti. Lisäksi investointiohjelma kasvattaa kunnan lainasalkkua kymmenillä miljoonilla euroilla ja sitä kautta korkomenoja ja lainasalkkuun kohdistuvaa korkoriskiä.

Lainanoton kustannuksiin ja niiden vaihteluihin vaikuttavat ensisijaisesti euroalueen yleinen korkotaso ja sen muutokset. Kustannuksiin vaikutetaan pääasiassa hallitsemalla velan korkoriskiasemaa sekä toteuttamalla lainanotto mahdollisimman kustannustehokkaasti.

Kunnan lainakanta on hyötynyt historiallisen matalan korkotason jatkumisesta, mikä on näkynyt melko alhaisissa korkomenoissa. Alhaista korkotasoa on hyödynnetty kattamalla osa rahoitustarpeesta lyhytaikaisilla alle vuoden pituisilla lainoilla pitkäaikaisten lainojen sijasta.

### Vahinkoriskit

Vahinkoriskillä tarkoitetaan riskiä, joka toteutuessaan aiheuttaa taloudellisia menetyksiä, henkilövahinkoja tai haittaa ympäristölle. Vahinkoriski kohdistuu tyypillisesti tiettyyn kohteeseen. Vahinkoriskejä ovat esimerkiksi omaisuuden vaurioituminen, tuhoutuminen tai häviäminen esimerkiksi rikoksen tai muun vahingollisen tapahtuman seurauksena.

Kunnan vahinko- ja vastuuriskien seurauksia on rajattu kattavilla vakuutuksilla. Kunnalle lakisääteisiä vakuutuksia ovat tapaturmavakuutus ja liikennevakuutus, minkä lisäksi kunnalla on voimassa ryhmähenkivakuutus. Lakisääteiset ja muut pakolliset vakuutukset otetaan vähintään sen mukaisina, mitä lainsäädäntö ja muut määräykset edellyttävät. Omaisuus- ja keskeytysvakuutukset sekä toiminnan ja hallinnon vastuuvakuutukset kilpailutetaan säännöllisin väliajoin niin, että kunnalla, sen liikelaitoksilla ja tytäryhteisöillä on aina ajantasainen ja mahdollisimman laaja ja kattava vakuutusturva sekä vakuutusyhtiön tarjoamat riskienhallinta- ja vahinkojen torjuntapalvelut. Kunnan vakuutukset kilpailutettiin vuonna 2016.

Vireillä olevat oikeuskäsittelyt:

- Asfalttikartellia (Skanska Asfaltti Oy ja NCC Roads Oy) koskeva asia on kesken korkeimmassa hallinto-oikeudessa,
- sekajätteen kuljetusjärjestelmäpäätöksestä on valitettu Helsingin hallinto-oikeuteen, joka palautti asian kuntaan uudelleen valmisteluun,
- kunnan suojavaatteiden vuokra- ja pesulapalveluita koskevan hankinnan keskeyttämisasia on kesken markkinaoikeudessa ja
- Savikon laittoman maankaatopaikka-asian oikeuskäsittely on kesken.

### **Turvallisuus ja valmiussuunnittelu**

Kunnan turvallisuus- ja valmiussuunnittelussa noudatetaan turvallisuussuunnitelmaa. Kunnan turvallisuustyöryhmä on yksi hyvinvointijohtami-

sen työryhmistä. Ryhmä kehittää kunnan turvallisuuskulttuuria ja kuntalaisten turvallisuuden tunnetta sekä tekee turvallisuusyhteistyötä. Se toimii turvallisuussuunnittelun ohjausryhmänä ja valmistelee turvallisuussuunnitelman sekä käsittelee kunnan hyvinvointikertomuksen turvallisuusasioita. Työryhmä tekee viranomaisyhteistyötä turvallisuuteen liittyvissä asioissa sekä kehittää varautumista ja valmiussuunnittelua. Ryhmä kehittää ja seuraa turvallisuuteen liittyviä hankkeita vuosittavoitteineen ja toteutumisineen.

Turvallisuustyöryhmässä ovat edustettuina Nurmijärven kunnan toimialojen ja kunnanhallituksen nimeämän jäsenen lisäksi Itä-Uudenmaan poliisilaitos, Keski-Uudenmaan pelastuslaitos ja Nurmijärven seurakunnat. Turvallisuustyöryhmä kokoontuu vähintään kaksi kertaa vuodessa tai tarpeen mukaan.

## **1.2 Selonteko sisäisen valvonnan järjestämisestä**

### **Säännösten, määräysten ja päätösten noudattaminen**

Kunnan hallinnossa ja toiminnassa on noudatettu hallintosääntöä, sisäisen valvonnan ohjetta, lautakuntien johtosääntöjä, toimialojen toimintasääntöjä sekä kunnanhallituksen ja keskushallinnon antamia ohjeita.

### **Tavoitteiden toteutuminen, varojen käytön valvonta, tuloksellisuuden pätevyys ja luotettavuus**

Koko kunnan tasolla ja toimialoilla on seurattu talouden ja toiminnallisten tavoitteiden toteutumia kk-raporteissa ja osavuosikatsauksissa. Koko kunnan ja toimialojen talouden toteutumaennusteet on laadittu toteumatietoja hyödyntäen.

### **Omaisuuksien hankinnan, luovutuksen ja hoidon valvonta**

Omaisuuksien hankinnassa on varmistettu hankintatoimen suunnitelmallisuus sekä yksittäisen hankinnan tarpeellisuus. Hankinnoissa on nou-

datettu hankintalainsäädäntöä ja kunnan omaa hankintaohjeistusta.

Lisäksi on varmistettu, että arvonlisäverokäsittely tapahtuu oikein.

Omaisuuksien luovutuksessa on valvottu mm. sitä, että luovutettava omaisuus on tarpeetonta ja sitä ei luovuteta arvoaan alemmasta hinnasta.

### **Sopimukset**

Vuodesta 2015 lähtien hankintapalveluilla on ollut päävastuu hankintasopimuksista pienhankintoja lukuun ottamatta ja sopimuksiin liittyvistä asioista. Sopimusten hallinta toteutetaan dynasty-asianhallintaohjelmiston avulla.

### **Arvio sisäisen tarkastuksen järjestämisestä**

Edellä mainittujen osa-alueiden seurannassa ei ole tullut esille olennaisia puutteita tai epäkohtia sisäisessä valvonnassa.

KPMG suoritti sisäisinä tarkastuksina vuonna 2016 järjestöavustusten tarkastuksen sekä tarkastuksen toimittajien suunnittelusta ja valvonnasta.

### 1.3 Tilikauden tuloksen muodostuminen ja toiminnan rahoitus

#### 1.3.1 Tilikauden tuloksen muodostuminen

Vuoden 2016 tilikauden tulos oli 6,1 milj. euroa ylijäämäinen. Edelliseen vuoteen verrattuna tilikauden tulos parani 6,4 milj. euroa. Toimintatuottojen, verotulojen ja valtionosuuksien yhteenlaskettu kasvu vuoteen 2015 verrattuna ylitti toimintakulujen kasvun 7,7 milj. eurolla. Rahoitustuotot vähennettynä rahoituskuluilla heikkenivät 0,8 milj. euroa. Poistot ja arvonalentumiset kasvoivat 0,6 milj. euroa.

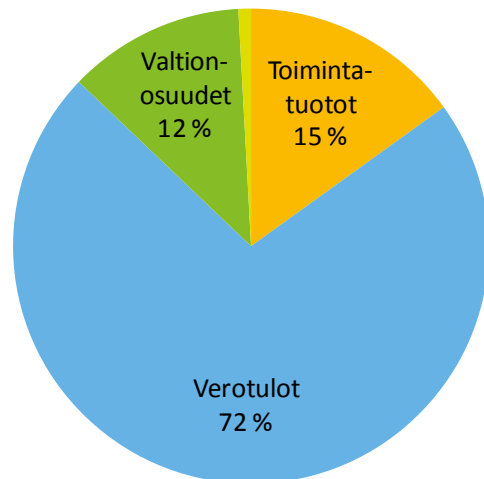
Kunnan tuloslaskelma osoittaa, riittääkö tuottoina kertynyt tulo-rahoitus palvelujen tuottamisesta aiheutuneiden kulojen kattamiseen. Esitetty tuloslaskelma sisältää kunnan ja liikelaitosten ulkoiset tuotot ja kulut.

Tuloslaskelma, 1000€	2016	2015
Toimintatuotot	39 139	39 616
Valmistus omaan käyttöön	0	0
Toimintakulut	-231 230	-230 828
<b>Toimintakate</b>	<b>-192 091</b>	<b>-191 212</b>
Verotulot	181 538	177 418
Valtionosuudet	30 273	25 775
Rahoitustuotot ja -kulut	961	1 766
Korkotuotot	31	39
Muut rahoitustulot	2 097	2 609
Korkokulut	-1 158	-702
Muut rahoituskulut	-8	-181
<b>Vuosikate</b>	<b>20 682</b>	<b>13 747</b>
Poistot ja arvonalentumiset	-14 575	-14 020
<b>Tilikauden tulos</b>	<b>6 107</b>	<b>-272</b>
Tilinpäätössiirrot	13	13
<b>Tilikauden yli-/alijäämä</b>	<b>6 119</b>	<b>-260</b>

#### Tuotot

Nurmijärven kunnan kokonaistuotot vuonna 2016 olivat 253,1 milj. euroa. Kasvua edelliseen vuoteen oli 7,6 milj. euroa eli 3,1 prosenttia. Toimintatuottoja kertyi 0,5 milj. euroa vähemmän kuin edellisvuonna. Verotulot kasvoivat 4,1 milj. euroa ja valtionosuuksia kertyi 4,5 milj. euroa enemmän kuin edellisvuonna.

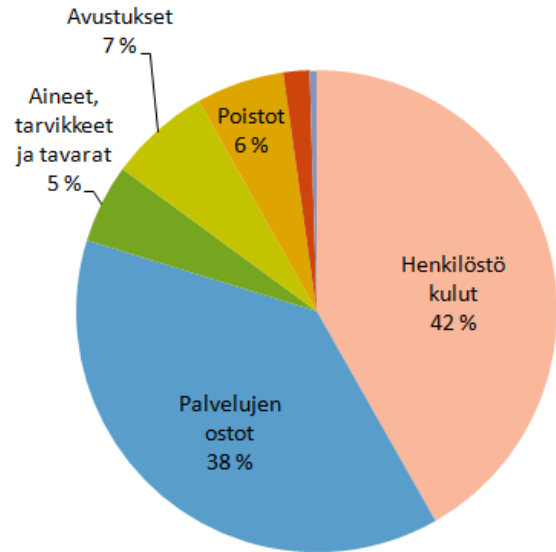
Tuotot, 1000€	2016	2015
Toimintatuotot	39 139	39 616
Verotulot	181 538	177 418
Valtionosuudet	30 273	25 775
Rahoitustuotot	2 128	2 649
<b>Yhteensä</b>	<b>253 078</b>	<b>245 459</b>



## Kulut

Nurmijärven kunnan kulujen kokonaismäärä vuonna 2016 oli 247 milj. euroa. Kokonaiskulut kasvoivat edellisestä vuodesta 1,2 milj. euroa (0,5 prosenttia). Toimintakulujen kasvu oli maltillisesti 0,4 milj. euroa vuodesta 2015. Toimintakulujen kasvusta palvelujen ostot vähenivät edellisestä vuodesta 0,1 milj. euroa, ilman erikoissairaanhoidon kunnan palvelujen ostot kasvoivat edellisestä vuodesta 2,3 milj. euroa (4,7 prosenttia). Avustuksia annettiin 1,9 milj. euroa edellisvuotta enemmän.

Kulut, 1000€	2016	2015
Henkilöstökulut	103 235	104 681
Palvelujen ostot	93 760	93 859
Aineet, tarv. ja tavarat	13 078	12 919
Avustukset	16 821	14 965
Muut toimintakulut	4 335	4 404
Rahoituskulut	1 166	883
Poistot	14 562	14 007
<b>Yhteensä</b>	<b>246 958</b>	<b>245 718</b>



## Toiminta- ja vuosikate

Toimintakulujen ja toimintatuottojen erotuksena muodostuva toimintakate osoittaa, kuinka paljon käyttötalouden kuluista jää katettavaksi verotuloilla ja valtionosuuksilla. Vuonna 2016 toimintakate oli -192,1 milj. euroa, heikentyen edellisestä vuodesta 0,9 milj. euroa. Vuonna 2016 toimintatuotot kattoivat toimintakuluista 16,9 prosenttia.

Vuosikate kuvaa kokonaistulorahoituksen riittävyyttä. Kunnan vuosikate parani edellisestä vuodesta 6,9 milj. euroa (50,4 prosenttia). Vuosikatteen muodostui 20,7 milj. euroa. Asukas-kohtainen vuosikate oli 492 euroa, nousua vuoden 2015 tasosta oli 164 euroa.

Tuloslaskelman tunnusluvut	2016	2015
Toimintatuotot/Toimintakulut, %	16,9	17,2
Vuosikate/Poistot, %	141,9	98,1
Vuosikate, euroa/asukas	492,1	328,1
Asukasmäärä	42 024	41 905

## Tilikauden tulos ja ylijäämä

Tilikauden tulos muodostuu vähentämällä vuosikatteesta poistot ja arvonalentumiset. Poistot on laskettu hyväksytyin poistosuunnitelman mukaan. Poistot ja arvonalentumiset olivat 14,6 milj. euroa vuonna 2016.

Tilikauden ylijäämä poistoeron jälkeen oli 6,1 milj. euroa.

### 1.3.2 Toiminnan rahoitus

Tilinpäätöksen rahoituslaskelma koostuu kunnan ja liikelaitosten varsinaisen toiminnan ja investointien sekä rahoitustoiminnan rahavirtojen muutoksista. Rahoituslaskelma johdetaan tilinpäätöksen tuloslaskelmasta ja taseesta.

#### Toiminnan ja investointien rahavirta

Toiminnan rahavirta kuvaa tuloslaskelmassa esitettyjen tuottojen ja kulujen vaikutusta rahavaroihin. Investointien rahavirta kuvaa pysyvien vastaavien hyödykkeiden investointeihin käytetyn ja niiden myynnistä saadun rahan vaikutusta rahavaroihin. Kunnan ja liikelaitosten kerryttämä toiminnan ja investointien rahavirta oli 11,3 milj. euroa negatiivinen. Tästä johtuen menoja on jouduttu kattamaan lainavaroin.

#### Rahoituksen rahavirta

Rahoituksen rahavirta kuvaa niitä rahavaroja, jotka tarvitaan varsinaisen toiminnan ja investointien rahoittamiseksi sekä rahoitusaseman muuttamiseksi tilikauden aikana. Rahoituksen rahavirta toteutui 15,6 milj. euroa positiivisena.

#### Rahavarojen muutos

Rahavarojen muutos on toiminnan ja investointien sekä rahoituksen rahavirran yhteenlaskettu määrä. Se kertoo rahavarojen muutoksen tilikauden alun ja lopun välillä. Kunnan ja liikelaitosten rahavarat lisääntyivät edellisestä tilinpäätöksestä 4,3 milj. euroa, rahavarojen ollessa vuoden päättyessä 15,1 milj. euroa.

Rahoituslaskelma, 1000€	TP 2016	TP 2015
<b>Toiminnan rahavirta</b>		
Vuosikate	20 682	13 747
Tulorahoituksen korjauserät	- 1811	- 2 829
<b>Toiminnan rahavirta</b>	<b>18 871</b>	<b>10 918</b>
<b>Investointien rahavirta</b>		
Investointimenot	- 34 367	- 24 517
Rahoitusosuudet investointimenoihin	504	348
Pysyvien vastaavien hyödykk. luovutustulot	3 703	4 856
<b>Investointien rahavirta</b>	<b>- 30 160</b>	<b>- 19 313</b>
<b>Toiminnan ja investointien rahavirta</b>	<b>- 11 290</b>	<b>- 8 395</b>
<b>Rahoituksen rahavirta</b>		
<b>Antolainauksen muutokset</b>		
Antolainasaamisten lisäykset	- 1947	- 3 661
Antolainasaamisten vähennykset	31	31
<b>Antolainauksen muutokset</b>	<b>- 1 917</b>	<b>- 3 630</b>
<b>Lainakannan muutokset</b>		
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	20 000	20 000
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	- 357	- 357
Lyhytaikaisten lainojen muutos	1 154	- 11 690
<b>Lainakannan muutokset</b>	<b>20 798</b>	<b>7 953</b>
<b>Oman pääoman muutokset</b>	<b>0</b>	<b>- 51</b>
<b>Muut maksuvalmiuden muutokset</b>		
Toimeksiant. varojen ja pääomien muutokset	23	- 70
Vaihto- omaisuuden muutos	44	- 40
Saamisten muutos	- 4 531	1504
Korottomien velkojen muutos	1212	881
<b>Muut maksuvalmiuden muutokset</b>	<b>- 3 252</b>	<b>2 275</b>
<b>Rahoituksen rahavirta</b>	<b>15 629</b>	<b>6 598</b>
<b>Rahavarojen muutos</b>	<b>4 339</b>	<b>- 1 849</b>
Rahavarat 31.12	15 093	10 754
Rahavarat 1.1.	10 754	12 603

#### Tunnusluvut

Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä viideltä vuodelta on kunnalla negatiivinen, johon viidestä peräkkäisestä vuodesta, joihin investoinnit ovat ylittäneet tulorahoituksen. Investointien tulorahoitus kertoo kuinka paljon investointien omahankintamenosta on rahoitettu tulorahoituksella. Kuluneena vuonna investoinneista on pitänyt kattaa lainarahoituksella 38,9 prosenttia.

Lainanhoitokate kertoo tulorahoituksen riittävyyden vieraan pääoman korkojen ja lyhennysten maksuun. Koska kunnan lainakannasta on yli 20 prosenttia kertalyhenteisiä lainoja, on lyhennyksen määräksi tunnuslukua laskettaessa otettu lasken-

nallinen lyhennys. Laskennallinen lyhennys on laskettu jakamalla lainakanta kahdeksalla. Kunnan lainanhoitokykyä pidetään heikkona tunnusluvun jäädessä alle yhden, Nurmijärvellä se on 1,23. Kassan riittävyyden tunnusluku ilmaisee, monenko päivän kassasta maksut voidaan kattaa kunnan rahavaroilla.

Rahoituslaskelman tunnusluvut	2016	2015
Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä 5 vuodelta, 1000€	-63 754	-49 465
Investointien tulorahoitus, %	61,07	56,88
Lainanhoitokate	1,23	0,99
Kassan riittävyys, pv	21	15
Asukasmäärä	42 024	41 905

## 1.4 Rahoitusasema ja sen muutokset

Kunnan rahoituksen rakennetta kuvataan taseen ja siitä laskettavien tunnuslukujen avulla. Tase käsittää Nurmijärven kunnan että liikelaitoksien eli Nurmijärven Veden, Nurmijärven Työterveyden ja Aleksian taseet yhdisteltyinä. Sisäiset erät, kuten kunnan ja liikelaitosten väliset saatavat ja velat, eivät sisälly taseeseen.

### Vastaavaa

Pysyviin vastaaviin kuuluvat aineettomat ja aineelliset hyödykkeet sekä sijoitukset. Pysyvien vastaavien arvo taseessa oli tilikauden päättyessä 300,9 milj. euroa, lisäystä edelliseen vuoteen oli 19,5 milj. euroa.

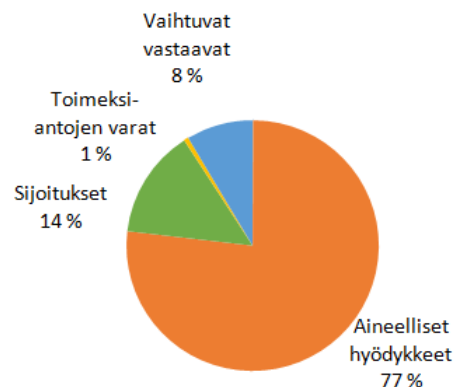
Pysyvät vastaavat jakaantuvat aineettomiin hyödykkeisiin (0,2 milj. euroa), aineellisiin hyödykkeisiin (254,3 milj. euroa) ja sijoitukseen (46,4 milj. euroa). Aineellisissa hyödykkeissä merkittävimmät erät ovat rakennukset (98,1 milj. euroa), kiinteät rakenteet ja laitteet (77,1 milj. euroa) sekä maa- ja vesialueet (60,7 milj. euroa).

Toimeksiantojen varat koostuvat välitetyistä valtion lainoista, sekä lahjoitusrahastojen ja muiden rahastojen pääomista. Toimeksiantojen varoja oli vuoden päättyessä 2 milj. euroa.

Vaihtuviin vastaaviin sisällytetään vaihto-omaisuus (0,5 milj. euroa), pitkä- ja lyhytaikaiset saamiset (12,8 milj. euroa), rahoitusarvopaperit (0,2 milj. euroa) sekä rahat ja pankkisaamiset (14,9 milj. euroa). Vuoden 2016 päättyessä vaihtuvia vastaavia oli yhteensä 28,4 milj. euroa (8,6 prosenttia taseen loppusummasta).

Siirtosaamiset kasvoivat edellisestä vuodesta 5,3 milj. euroa. Vuonna 2016 siirtosaamisten merkittävin yksittäinen erä oli HUS:n palautussaaaminen 3,4 milj. euroa.

TASE, 1000€	2016	2015
<b>VASTAAVAA</b>		
<b>PYSYVÄT VASTAAVAT</b>	<b>300 876</b>	<b>281 351</b>
Aineettomat hyödykkeet	193	348
Tietokoneohjelmistot	188	304
Muut pitkävaikutteiset menot	5	44
<b>Aineelliset hyödykkeet</b>	<b>254 315</b>	<b>236 055</b>
Maa- ja vesialueet	60 749	57 280
Rakennukset	98 050	96 574
Kiinteät rakenteet ja laitteet	77 127	72 610
Koneet ja kalusto	2 723	3 300
Ennakkomaksut ja kesk. hankinnat	15 665	6 292
<b>Sijoitukset</b>	<b>46 368</b>	<b>44 947</b>
Osakkeet ja osuudet	30 304	30 687
Muut lainasaamiset	15 623	13 829
Muut saamiset	440	431
<b>TOIMEKSIANTOJEN VARAT</b>	<b>1 987</b>	<b>2 058</b>
Valtion toimeksiannot	1 423	1 535
Lahjoitusrahastojen erityiskatteet	496	454
Muut toimeksiannot	67	68
<b>VAIHTUVAT VASTAAVAT</b>	<b>28 405</b>	<b>19 579</b>
Vaihto-omaisuus	463	508
Aineet ja tarvikkeet	463	508
<b>Saamiset</b>	<b>12 848</b>	<b>8 317</b>
Pitkäaikaiset saamiset	50	178
Muut saamiset	50	178
<b>Lyhytaikaiset saamiset</b>	<b>12 798</b>	<b>8 138</b>
Myyntisaamiset	4 641	4 484
Lainasaamiset		0
Muut saamiset	1 462	2 278
Siirtosaamiset	6 695	1 375
<b>Rahoitusarvopaperit</b>	<b>165</b>	<b>165</b>
Osakkeet ja osuudet	165	165
<b>Rahat ja pankkisaamiset</b>	<b>14 928</b>	<b>10 589</b>
<b>VASTAAVAA YHTEENSÄ</b>	<b>331 267</b>	<b>302 987</b>



## Vastattavaa

Oma pääoma oli vuoden 2016 lopussa 144,7 milj. euroa. Tästä peruspääoman osuus oli 84,2 milj. euroa, edellisten tilikausien ylijäämää on kertynyt 54,4 milj. euroa ja tilikauden ylijäämäksi muodostui 6,1 milj. euroa.

Vapaaehtoisia varauksia on jäljellä pois-toeroista 0,3 milj. euroa. Pakolliset varaukset, 3,2 milj. euroa, koostuu Metsä-Tuomelan jäteaseman jälkihoitovaruudesta. Toimeksiantojen pääomissa on välitetyt valtion lainoja 1,5 milj. euroa, sekä lahjoitusrahastojen ja muiden rahastojen pääomia 0,5 milj. euroa.

Vieras pääoma oli vuoden lopussa yhteensä 181 milj. euroa. Kunnan lainakanta kasvoi vuoden aikana 20,8 milj. euroa. Lainakanta pitää sisällään varsinaisten lainojen lisäystä 20,6 milj. euroa ja kunnan konsernitilivelan vähennystä 0,2 milj. euroa. Lainakanta lisääntyi vuoden aikana asukasta kohden 487 euroa, ollen 3 150 euroa/asukas.

Muihin pitkä- ja lyhytaikaisiin velkoihin sisältyi siirtovelkoina lomapalkka- ja korjaksotuksia sekä muita tilinpäätösjaksoja yhteensä 14,9 milj. euroa, ostovelkoja 10,1 milj. euroa, saatuja ennakoita 7,7 milj. euroa, sekä muita velkoja 15,9 milj. euroa. Muista veloista liittymismaksujen osuus oli 13,6 milj. euroa.

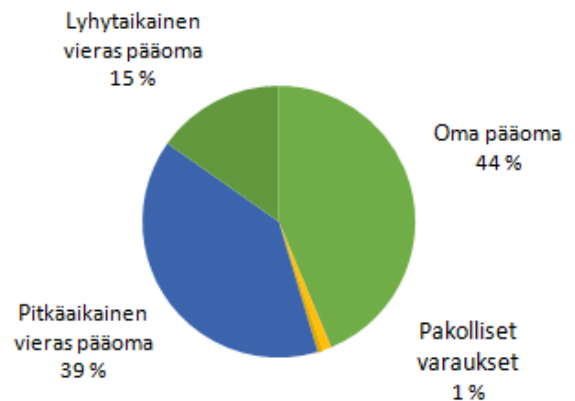
## Tunnusluvut

Omavaraisuusasteella mitataan kunnan vakavaraisuutta, alijäämän sietokykyä ja sen kykyä selviytyä sitoumuksista pitkällä tähtäimellä. Omavaraisuusaste on laskenut edellisestä vuodesta, ollen nyt 44,8 prosenttia. Alle 50,0 prosentin olevan omavaraisuusasteen katsotaan merkitsevän kuntataloudessa merkittävän suurta velkarasitetta.

Suhteellinen velkaantuneisuus kertoo kuinka paljon kunnan käyttötuloista tarvittaisiin vieraan pääoman takaisinmaksuun. Nurmijärven kunnalla määrä on 69,1 prosenttia.

Taseen tunnusluvut	2016	2015
Omavaraisuusaste, %	44,8	47,0
Suhteellinen velkaantuneisuus, %	69,1	62,5
Kertynyt ylijäämä, 1000€	60 480	54 361
Kertynyt ylijäämä, €/asukas	1439	1297
Lainakanta 31.12., 1000€	132 362	111 565
Lainakanta 31.12., €/asukas	3 150	2 662
Lainasaamiset, 1000€	15 623	13 829
Asukasmäärä	42 024	41 905

TASE, 1000€	2016	2015
<b>VASTATTAVAA</b>		
<b>OMA PÄÄOMA</b>	<b>144 675</b>	<b>138 556</b>
Peruspääoma	84 195	84 195
Ed. tilikausien yli-/alijäämä	54 361	54 621
Tilikauden yli-/alijäämä	6 119	-260
<b>POISTOERO JA VAPAAEHT. VARAUKSET</b>	<b>344</b>	<b>356</b>
Poistoero	344	356
<b>PAKOLLISET VARAUKSET</b>	<b>3 248</b>	<b>2 923</b>
Muut pakolliset varaukset	3 248	2 923
<b>TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT</b>	<b>1 991</b>	<b>2 039</b>
Valtion toimeksiannot	1460	1536
Lahjoitusrahastojen pääomat	496	454
Muut toimeksiantojen pääomat	34	48
<b>VIERAS PÄÄOMA</b>	<b>181 010</b>	<b>159 114</b>
<b>Pitkäaikainen</b>	<b>130 405</b>	<b>118 685</b>
Lainat rahoitus- ja vak.laitoksilta	113 332	101 028
Lainat julkisyhteisöiltä	100	115
Saadut ennakot	3 365	4 592
Liittymismaksut ja muut velat	13 607	12 637
Siirtovelat		313
<b>Lyhytaikainen</b>	<b>50 605</b>	<b>40 429</b>
Joukko velkakirjalainat	11 000	
Lainat rahoitus- ja vak.laitoksilta	7 696	10 343
Lainat julkisyhteisöiltä	15	14
Lainat muilta luotonantajilta	219	65
Saadut ennakot	4 324	2 793
Ostovelat	10 098	8 953
Muut velat	2 340	2 288
Siirtovelat	14 914	15 973
<b>VASTATTAVAA</b>	<b>331 267</b>	<b>302 987</b>





## 1.5 Kokonaistulot ja -menot

Kokonaistulojen ja -menojen laskelma muodostetaan kunnan ja liikelaitosten tulos- ja rahoituslaskelmista. Tulot ja menot ovat ulkoisia. Kokonaistulo- ja menokäsitteet kattavat varsinaisen toiminnan ja investointien menot ja tulot sekä rahoitustoiminnan rahan lähteet ja rahankäytön.

Kunnan kokonaistulot vuonna 2016 olivat 378,5 milj. euroa ja kokonaismenot 370,1 milj. euroa.

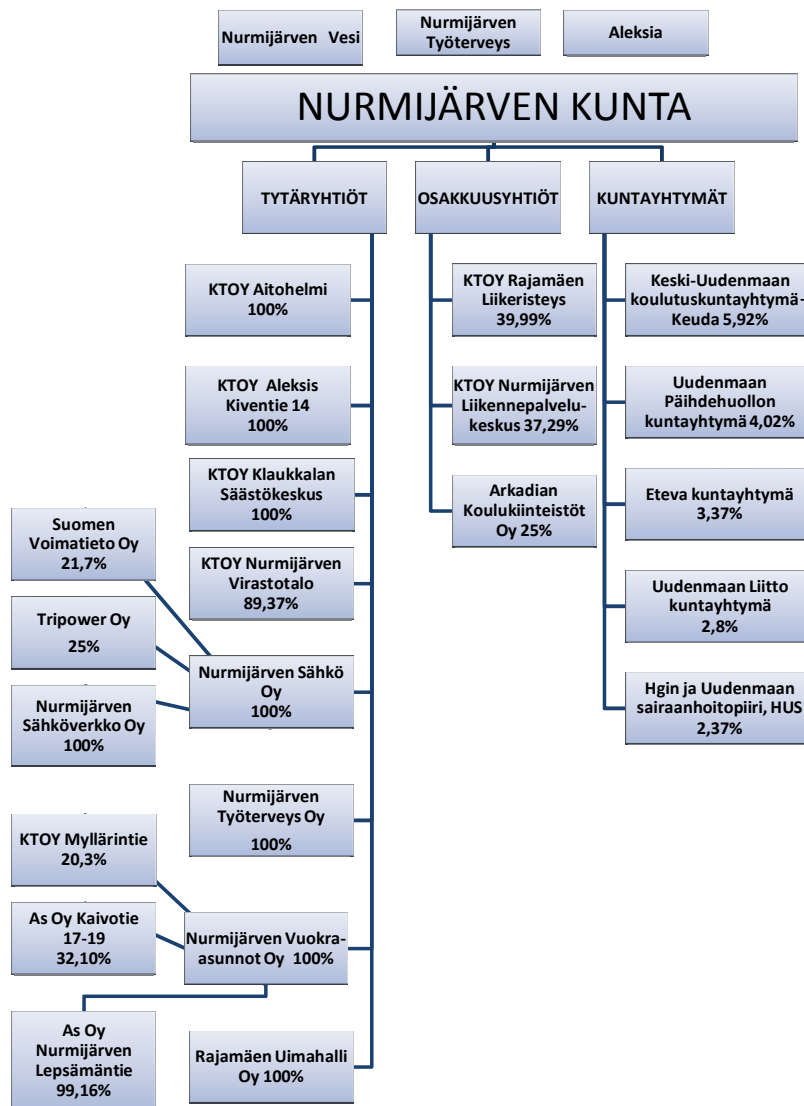
Tulojen ja menojen erotukseksi muodostui 7,6 milj. euroa. Kun tästä luvusta vähennetään rahoituslaskelmasta Muut maksuvalmiuden muutokset (3,3 milj. euroa) Saadaan kassavarojen muutokseksi 4,3 milj. euroa. Se vastaa rahoituslaskelman rahavarojen lisäystä vuoden 2016 aikana.

### KOKONAISTULOT JA -MENOT, 1000 €, sisältää liikelaitokset

TULOT			MENOT		
		%			%
<b>Varsinainen toiminta</b>			<b>Varsinainen toiminta</b>		
Toimintatuotot	39 139	10,3	Toimintakulut	231 230	62,3
Verotulot	181 538	48,0	Korkokulut	1 158	0,3
Valtionosuudet	30 273	8,0	Muut rahoituskulut	8	0,0
Korkotuotot	31	0,0	Satunnaiset kulut		
Muut rahoitustuotot	2 097	0,6	Tulorahoituksen korjauserät		
Tulorahoituksen korjauserät			+/- Pakollisten varausten muutos	-325	-0,1
- Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutusvoitot	-2 136	-0,6	- Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustappiot		0,0
<b>Investoinnit</b>			<b>Investoinnit</b>		
Rahoitusosuudet investointimenoihin	504	0,1	Investointimenot	34 367	9,3
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	3 703	1,0			
<b>Rahoitustoiminta</b>			<b>Rahoitustoiminta</b>		
Antolainasaamisten vähennykset	31	0,0	Antolainasaamisten lisäykset	1 947	0,5
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	20 000	5,3	Pitkäaikaisten lainojen vähennys	357	0,1
Lyhytaikaisten lainojen lisäys	103 352	27,3	Lyhytaikaisten lainojen vähennys	102 198	27,6
<b>Kokonaistulot yhteensä</b>	<b>378 531</b>	100	<b>Kokonaismenot yhteensä</b>	<b>370 940</b>	100

## 1.6 Kuntakonsernin toiminta ja talous

### 1.6.1 Konsernitilinpäätökseen sisältyvät yhteisöt



**Kuntakonsernilla** tarkoitetaan kunnan sekä yhden tai useamman juridisesti itsenäisen yhteisön muodostamaa taloudellista kokonaisuutta, jossa kunnalla yksin tai yhdessä muiden kuntakonserniin kuuluvien yhteisöjen kanssa on määräämisvalta yhdessä tai useammassa yhteisössä (tytäryhteisö). Määräämisvaltasuhde voi perustua myös siihen, että tytäryhteisöllä yksin tai yhdessä muiden tytäryhteisöjen kanssa on määräämisvalta toisessa yhteisössä.

Kuntakonsernista on laadittu konsernitilinpäätös. Siihen sisältyvät seuraavat tytäryhteisöt ja kuntayhtymät:

**Kunnan kokonaan omistamat;**

Kiinteistö Oy Aitohelmi  
Kiinteistö Oy Aleksis Kiventie 14  
Kiinteistö Oy Klaukkalan Säästökeskus  
Nurmijärven Sähkö Oy  
Nurmijärven Työterveys Oy  
Nurmijärven Vuokra-asunnot Oy  
Rajamäen Uimahalli Oy

**Kunnan osittain omistamat;**

Kiinteistö Oy Nurmijärven Virastotalo

**Kuntayhtymät;**

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä  
Keski-Uudenmaan koulutuskuntayhtymä  
Kuntayhtymä Eteva  
Uudenmaan liitto  
Uudenmaan päihdehuollon kuntayhtymä

Kunnan omistusosuudet on selvitetty liitteellä.

### 1.6.2 Konsernin toiminnan ohjaus

Kunnan omistajapoliittiset linjaukset on käsitelty kunnanhallituksessa vuonna 2012. Konserniohjaus on osa omistajapolitiikkaa. Konserniohjaus on määritelty kunnan konserniohjeessa. Valtuuston hyväksyi kesäkuussa 2015 uuden konserniohjeen, jolla varmistetaan valtuuston tytäryhteisöille asettamien omistajapoliittisten linjausten, toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutus sekä määritellään miten tytäryhteisöjen ohjaus, seuranta, raportointi ja valvonta on järjestetty.

Konsernijohdon muodostavat kunnanhallitus ja kunnanjohtaja.

### 1.6.3 Olennaiset konsernia koskevat tapahtumat

Vuosi 2016 oli toiminnallisesti ja taloudellisesti Nurmijärven Sähkö Oy:lle varsin hyvä. Sähkönmyynti asiakkaille nousi noin viisi prosenttia 226 GWh:iin ja lämmönmyynti lähes 15 prosenttia 125 GWh:iin. Sähkönsiirron volyymi kasvoi noin 7 prosenttia 436 GWh:iin. Biolämmön tuotannossa käytettiin 96 prosenttisesti lähialueelta toimitettua puupolttoainetta.

Valtuusto päätti 28.9.2016 § 78 perustaa Nurmijärven Työterveys Oy -nimisen yhtiön, jolle siirretään työterveysliikelaituksen harjoittama markkinaehtoinen liiketoiminta. Yhtiö on merkitty kaupparekisteriin 1.11.2016 ja se on 100 prosenttisesti Nurmijärven kunnan omistama.

Nurmijärven Vuokra-asunnot Oy:lle valmistui kaksi Ara-tuotannon uudiskohdetta Klaukkalaan, rivitalo Pikimetsäntielle, johon tuli 20 asuntoa ja kerrostalo ikäihmisille Vaskomäntielle, johon tuli 48 asuntoa sekä kotihoidon tilat. Vanhempiin kohteisiin tehtiin peruskorjauksia, joissa keski-tyttiin ikkunoiden ja parvekeovien, lukituksen sekä käyttövesiputkien saneeraukseen.

Rajamäen Uimahalli Oy:n vuonna 2015 laadittu visio vuoteen 2020 oli tulla toimeen ilman omistajan toimintatukea vuoteen 2020 mennessä. Vuosi 2016 osoitti kuitenkin, että tavoitteen saavuttaminen ei ole realistista ja visiota tarkennettiin siten, että uutena tavoitteena on pienentää toimintatuen määrää 10 prosentilla edellisvuoteen verrattuna vuodesta 2020 alkaen.

Kuntakonsernin ylijäämä oli 6,2 milj. euroa vuonna 2016, taseeseen kertyneet ylijäämät 87,0 milj. euroa ja omavaraisuusaste 38,4 prosenttia.

### 1.6.4 Arvio konsernin todennäköisestä tulevasta kehityksestä

Vuonna 2015 voimaan tullut uusi kuntalaki korostaa konsernin merkitystä kunnan toiminnassa. Konserninäkökulmasta tarkasteltuna Nurmijärven kunnan talous on melko vahva, taseeseen kertyneet ylijäämät ovat 87 milj. euroa. Kuntakonsernin talouden tasapainoon vaikuttaa erityisesti emoyhteisön eli Nurmijärven kunnan talous, jonka tasapainoinen kehitys on tulevina vuosina haasteellista. Jos veroaste halutaan pitää nykyisellä tasolla, kunnan mahdollisuudet vaikuttaa tulopohjaansa ovat rajalliset. Tällöin käyttötalousmenojen kasvun hillitseminen sekä investointien sopeuttaminen kunnan taloudelliseen kantokykyyn korostuvat.

Vuodesta 2019 eteenpäin kuntien järjestämistä vastuulta siirtyy pois sosiaali- ja terveydenhuolto, ja siten myös palvelusektorit, joihin kohdis-

tuu merkittävimmät kustannusten kasvupaineet. Kuntiin jääviin varhaiskasvatus-, peruskoulu- ja lukio-opetukseen sen sijaan ei kohdistu vastaavanlaista kustannusten kasvupainetta, koska lasten ja nuorten osuudet väestöstä pienenevät eikä syntyvydessä ole odotettavissa merkittävää muutosta. Tämä on huomioitava myös investointien mitoituksessa. Käyttötalousmenojen ennustettavuus ja kurissa pitäminen tulee huomattavasti helpottumaan.

Kustannusten pienentäminen on mahdollista kunnan palveluverkkoa tehostamalla. Tehostamispotentiaalin suuruutta kartoitetaan mm. Kuntamaisema Oy:n johdolla toteutettavassa vuoden 2016 tilinpäätöstietoihin perustuvassa kunnan palvelurakenteen ja sen kustannusten kokonais selvityksessä. Kuntamaisema Oy:n kokonais selvitys valmistuu touko-kesäkuussa 2017.

Kunnan taloudellisesta tilanteesta sote-uudistuksen jälkeen ja näkymästä vuoteen 2023 on tilattu selvitys Perlacon Oy:ltä. Selvitys valmistuu huhtikuussa 2017. Lisäksi kunnan taloudellista tilannetta sote-uudistuksen jälkeen mallinnetaan Kuntaliiton uudella Jakoavain työkalulla.

Tuusulan kunta ilmaisi vuoden 2016 lopulla kiinnostuksensa yhteisen työterveysyhtiön perustamisen selvittämiseen. Asia on ollut esillä sekä Nurmijärven että Tuusulan kunnanhallituksissa, jotka ovat päättäneet aloittaa selvitystyön.

### **1.6.5 Selonteko konsernivalvonnan järjestämisestä**

Konsernivalvontaa on suoritettu konserniohjeen mukaisesti. Konserniyhtiöiden hallituksiin ja yhtiökokouksiin on valittu kunnan edustajat konserniohjeen mukaisesti ja heille on tarvittaessa annettu ohjeet asioiden käsittelyyn. Kunnanjohtaja on tarvittaessa käyttänyt läsnäolo- ja puheoikeuttaan tytäryhteisöjen hallituksen kokouksissa.

Kunta asettaa talousarviossaan toiminnalliset tavoitteet keskeisille konserniyhteisöilleen ja seuraa tavoitteiden toteutumista osavuosisat-sauksissaan.

Kuntakonsernin riskienhallinta, sisäinen valvonta ja konsernivalvonta ovat hyväksyttävällä tasolla.

### 1.6.6 Konsernitilinpäätös ja sen tunnusluvut

<u>Konsernituloslaskelma, 1000€</u>	<u>2016</u>	<u>2015</u>
Toimintatuotot	124 498	122 302
Toimintakulut	-305 434	-301 632
Osuus osakkuusyhtiön voitosta(tappiosta-)	-2	-9
Toimintakate	-180 938	-179 339
Verotulot	181 341	177 418
Valtionosuudet	33 477	28 872
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korkotuotot	101	80
Muut rahoitustuotot	1 577	1 178
Korkokulut	-2 046	-1 796
Muut rahoituskulut	-350	-504
	-717	-1 043
Vuosikate	33 162	25 908
Poistot ja arvonalentumiset		
Suunnitelman mukaiset poistot	-25 670	-24 279
Omistuksen eliminointierot	-106	
Arvonalentumiset	-16	-91
	-25 793	-24 370
Tilikauden tulos	7 370	1 538
Tilinpäätössiirrot	-6	13
Tilikauden verot	-1 267	-941
Laskennalliset verot	127	86
Vähemmistöosuudet	5	19
	-1 141	-822
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	6 228	715
<u>Konsernituloslaskelman tunnusluvut</u>	<u>2016</u>	<u>2015</u>
Toimintatuotot/toimintakulut, %	40,8	40,5
Vuosikate/poistot, %	129,2	106,7
Vuosikate, €/asukas	789	618
Asukasluku 31.12.	42 024	41 905
Tuloveroprosentti	19,50	19,50

Konsernirahoituslaskelma, 1000 €	TP 2016	TP 2015
<b>Toiminnan rahavirta</b>		
<b>Tulorahoitus</b>		
Vuosikate	33 162	25 908
Tilikauden verot	-1 267	-941
Tulorahoituksen korjauserät	-1 825	-1 838
<b>Toiminnan rahavirta</b>	<b>30 071</b>	<b>23 130</b>
<b>Investointien rahavirta</b>		
Investointimenot	-53 943	-43 514
Rahoitusosuudet investointimenoihin	517	370
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	3 106	4 869
<b>Investointien rahavirta</b>	<b>-50 320</b>	<b>-38 275</b>
<b>Toiminnan ja investointien rahavirta</b>	<b>-20 249</b>	<b>-15 145</b>
<b>Rahoituksen rahavirta</b>		
<b>Antolainauksen muutokset</b>		
Antolainasaamisten lisäykset	-1 679	-114
Antolainasaamisten vähennykset	6	41
<b>Antolainauksen muutokset</b>	<b>-1 673</b>	<b>-74</b>
<b>Lainakannan muutokset</b>		
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	23 860	27 724
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-7 917	-8 684
Lyhytaikaisten lainojen muutos	8 570	-4 579
<b>Lainakannan muutokset</b>	<b>24 513</b>	<b>14 461</b>
<b>Oman pääoman muutokset</b>	<b>302</b>	<b>-205</b>
<b>Muut maksuvalmiuden muutokset</b>		
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutokset	-74	-159
Vaihto-omaisuuden muutos	-110	26
Saamisten muutos	-4 614	1 463
Korottomien velkojen muutos	3 007	-188
<b>Muut maksuvalmiuden muutokset</b>	<b>-1 792</b>	<b>1 143</b>
<b>Rahoituksen rahavirta</b>	<b>21 350</b>	<b>15 325</b>
<b>Rahavarojen muutos</b>	<b>1 100</b>	<b>180</b>
<b>Rahavarojen muutos</b>		
Kassavarat 31.12.	35 021	33 921
Kassavarat 1.1	33 921	33 741
<b>Rahoituslaskelman tunnusluvut</b>	<b>2016</b>	<b>2015</b>
Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä 5 vuodelta	-111 880	-91 014
Investointien tulorahoitus, % Lainanhoitokate (=vuosikate+korkokulut)/(korkokulut+lainanlyhennykset)	-62,1	-60,1
Kassan riittävyys, pv	34,4	34,8
Asukasluku	42 024	41 905

Konsernitase, €	2016	2015
<b>VASTAAVAA</b>		
<b>PYSYVÄT VASTAAVAT</b>	<b>433 746</b>	<b>405 571</b>
Aineettomat hyödykkeet	1 421	1 690
Aineettomat oikeudet	553	632
Muut pitkävaikutteiset menot	866	1 055
Ennakkomaksut	3	3
Aineelliset hyödykkeet	415 867	390 432
Maa- ja vesialueet	63 173	59 700
Rakennukset	196 746	191 053
Kiinteät rakenteet ja laitteet	128 176	122 053
Koneet ja kalusto	5 869	6 425
Muut aineelliset hyödykkeet	886	836
Enn.maksut ja keskener. hankinnat	21 017	10 366
Sijoitukset	16 457	13 448
Osakkuusyhteisöosuudet	1 048	988
Muut osakkeet ja osuudet	11 247	9 858
Muut lainasaamiset	3 495	1 795
Muut saamiset	667	807
<b>TOIMEKSIANTOJEN VARAT</b>	<b>985</b>	<b>789</b>
Valtion toimeksiannot	101	85
Lahjoitusrahastojen erityiskatteet	630	597
Muut toimeksiantojen varat	254	107
<b>VAIHTUVAT VASTAAVAT</b>		
<b>Vaihto-omaisuus</b>	<b>1 440</b>	<b>1 330</b>
Aineet ja tarvikkeet	1 346	1 270
Keskeneräiset tuotteet	94	59
<b>Saamiset</b>		
<b>Pitkäaikaiset saamiset</b>	<b>690</b>	<b>302</b>
Lainasaamiset	124	124
Muut saamiset	567	179
<b>Lyhytaikaiset saamiset</b>	<b>21 770</b>	<b>17 544</b>
Myyntisaamiset	12 186	13 165
Lainasaamiset		0
Muut saamiset	1 956	2 611
Siirtosaamiset	7 628	1 767
<b>Rahoitusarvopaperit</b>	<b>13 667</b>	<b>12 305</b>
Osakkeet ja osuudet	169	169
Sijoitukset rahamark.instrumentteihin	362	149
Muut arvopaperit	13 136	11 987
<b>Rahat ja pankkisaamiset</b>	<b>21 354</b>	<b>21 615</b>
<b>VASTAAVAA YHTEENSÄ</b>	<b>493 652</b>	<b>459 457</b>

Konsernitase, €	2016	2015
<b>VASTATTAVAA</b>		
<b>OMA PÄÄOMA</b>	<b>186 027</b>	<b>179 490</b>
Peruspääoma	84 195	84 195
Muut omat rahastot	14 835	14 829
Edellisten tilikausien yli/alijäämä	80 768	79 751
Tilikauden yli/alijäämä	6 228	715
<b>VÄHEMMISTÖOSUUKSET</b>	<b>294</b>	<b>355</b>
<b>PAKOLLISET VARAUKSET</b>	<b>4 561</b>	<b>4 242</b>
Eläkevaraukset	27	38
Muut pakolliset varaukset	4 534	4 204
<b>TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT</b>	<b>2 387</b>	<b>2 265</b>
Valtion toimeksiannot	1 537	1 620
Lahjoitusrahastojen pääomat	629	597
Muut toimeksiantojen pääomat	221	49
<b>VIERAS PÄÄOMA</b>		
<b>Pitkäaikainen vieras pääoma</b>	<b>231 098</b>	<b>215 255</b>
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	185 662	169 704
Lainat julkisyhteisöiltä	100	115
Saadut ennakot	3 365	4 592
Liittymismaksut ja muut velat	37 081	35 527
Siirtovelat	65	364
Laskennalliset verovelat	4 826	4 953
<b>Lyhytaikainen vieras pääoma</b>	<b>69 284</b>	<b>57 849</b>
Joukkovelkakirjalainat	11 000	
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	10 682	13 131
Lainat julkisyhteisöiltä	15	79
Lainat muilta luotonantajilta	83	
Saadut ennakot	4 524	3 210
Ostovelat	12 936	12 729
Muut velat	7 516	5 366
Siirtovelat	22 514	23 319
Laskennalliset verovelat	14	14
<b>VASTATTAVAA YHTEENSÄ</b>	<b>493 652</b>	<b>459 457</b>
<b>Taseen tunnusluvut</b>	<b>2016</b>	<b>2015</b>
Omavaraisuusaste, %	38,4	39,8
Suhteellinen velkaantuneisuus, %	86,5	80,7
Konsernin lainakanta 31.12., 1000 €	207 542	183 029
Konsernin lainat €/asukas	4 939	4 368
Konsernin lainasaamiset 31.12., 1000 €	3 495	1 795
Asukasmäärä	42 024	41 905



## 1.7 Tilikauden tuloksen käsittely

Nurmijärven kunnan tilikauden 2016 tulos ennen poistoeron muutosta on 6 119 281,77 euroa ylijäämäinen. Tulokseen sisältyvät kunnan liikelaitosten tulokset, jotka käsitellään kirjanpitosäännösten mukaisesti niiden omissa kirjanpidoissa.

Kunnanhallitus esittää tilikauden 2016 tuloksen käsittelystä seuraavaa:

- tuloutetaan kunnan suunnitelman mukaan kirjattuja poistoeroja 12 500 euroa

Tilikauden tuloksen käsittelyn jälkeen:

- Nurmijärven Vesi liikelaitoksen tilikauden ylijäämä 615 676,28 euroa siirretään johtokunnan esityksen mukaisesti liikelaitoksen edellisten tilikausien yli-/alijäämätilille.
- Nurmijärven Työterveys liikelaitoksen tilikauden alijäämä 2 603,08 siirretään johtokunnan esityksen mukaisesti liikelaitoksen edellisten tilikausien yli-/alijäämä -tilille.
- Aleksia liikelaitoksen tilikauden ylijäämä 23 798,10 euroa siirretään johtokunnan esityksen mukaisesti edellisten tilikausien yli-/alijäämä -tilille.
- Nurmijärven kunnan tilikauden ylijäämä 5 482 410,47 euroa siirretään edellisten tilikausien yli-/alijäämä -tilille.



# Talousarvion toteutuminen



## TALOUSARVION TOTEUTUMINEN

### 2.1 Tavoitteiden toteutuminen

Nurmijärven kuntastrategian 2014 – 2020 ja kärkihankkeiden pohjalta on asetettu 2016 vuoden talousarvioon 29 sitovaa tavoitetta. Strategian toteuttamisen kärkihankkeita ovat:

- Työttömyyden kasvun hallinta kunnan käytettävissä olevin toimenpitein
- Asukkaiden ja yhdistysten osallisuuden edistäminen
- Kunnan vetovoiman ja kilpailukyvyyn vahvistaminen

Sitovista tavoitteista toteutui kokonaan kaksitoista (12), osittain toteutui neljätoista (14) ja kolme (3) ei toteutunut lainkaan.

Ylimmän päätöksenteon tavoite sairauspoissaolojen määrän laskeminen 15 kalenteripäivään henkilöä kohden ei toteutunut. Sairauspoissaolot nousivat 15,5 päivästä 16,2 päivään henkilöä kohden.

Sosiaali- ja terveystoimen toimialalla ei toteutunut perhe- ja sosiaalipalveluiden tavoite laskea lastensuojeluilmoitusten määrä 700 kappaleeseen (v.2015/766 kpl, v. 2016/833 kpl). Samoin toteutumatta jäi monialaisille verkostopalavereille ja nuorisoiäisten kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrälle asetettu tavoite.

Muut asetetut tavoitteet toteutuivat joko kokonaan tai osittain.

## Tavoitteiden toteutuminen

### Ylin päätöksenteko

<b>Kärkihanke:</b> Työttömyysvaikutusten minimointi ja hallinta kunnan käytettävissä olevin keinoin (Kärkihanke 1)	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma:</b>	
<b>Tavoite</b> Edistää yritystoiminnan kautta työpaikkojen syntymistä, verkottaa 3. sektorin työllisyysasioiden toimijoita, järjestää työttömille toivat aktivointipolut erityishuomio nuorissa.	<b>Arviointitapa/mittari</b> Arviointi työllisyyden kehityksestä kuukausiraporttien mukaan/mittarina työpaikkojen määrä seudulla ja kunnassa, kunnan aktivointitoimissa olevien määrä ja maksuerä työttömyydestä valtiolle.
<b>Tavoitetaso 2016</b>	<b>Tavoitteen toteutuminen</b> Vuoden loppuun mennessä on tehty aktivointisuunnitelmia ja työllistymissuunnitelmia 335 kpl. Kuntouttavassa työtoiminnassa on ollut 159 eri henkilöä (myös nuoret) ja palkkatukityössä 52 yli 25 vuotiasta ja 13 alle 25 vuotiasta. erilaisissa aktivointitoimissa on ollut 76 eri nuorta nuoriso-toimen kautta (mm. työkokeilu, oppisopimus) Maksuerä työttömyydestä valtiolle oli 1 349 915 euroa
<b>Kärkihanke:</b> Osallisuus ja järjestöyhteistyö (Kärkihanke 2)	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma:</b> Kärkihankeohjelma	
<b>Tavoite</b> Lisätty kuntalaisten mahdollisuutta vaikuttaa palveluiden tuottamiseen ja muotoiluun.  Lisätään kunnan ja kolmannen sektorin yhteistyötä sekä hyödynnetään kolmatta sektoria palvelujen muokkauksessa ja järjestämisessä.	<b>Arviointitapa/mittari</b> Arvio uusista toimintamalleista mm. asiakasraatien osalta.  Arvio tukipolkuja –hankkeesta ja omaksutuista hyvistä käytännöistä sekä järjestöjen elinvoimaisuus/avustussääntöjen uusiminen, järjestöjen määrä ja jäsenkehitys, järjestöjen toimintamuodot.
<b>Tavoitetaso 2016</b>	<b>Tavoitteen toteutuminen – tavoite on toteutunut</b> Kunnan järjestöille antamista tuista on tehty selvitys. Selvitykseen pohjautuen avustussääntöjä tullaan päivittämään vuoden 2017 aikana. Tukipolkuja –hankkeen yhteydessä järjestöjen kanssa rakennetut toiminnat järjestötreffit ja järjestöfoorumit ovat siirtyneet pysyväksi toiminnaksi. Järjestöfoorumien yhteydessä nousseita ajatuksia on tuotu osaksi normaalia toimintaa esim. ikäihmisten toimintatorstait ja Voimalan ja liikuntapalvelujen yhteistyö osana päivätoimintaa. Järjestöjen välinen yhteistyö ja järjestöjen tietämys toistensa toiminnasta on lisääntynyt. Siskot ja Simot toiminta on tullut Tukipolkuja –hankkeen myötä Nurmijärvelle. Tukipolkuja-hankkeen aikana toimintaan osallistuneiden järjestöjen määrä on kasvanut. Kuntalaisia on osallistettu monin eri tavoin erilaisten suunnitelmien valmistelun yhteydessä. Osallistamiseen on kehitetty uusia osallistamistapoja esim. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman arvioinnissa ja sivistystoimen visiointityöskentelyssä. Asiakasraatitoiminta on käynnistetty perhe- ja sosiaalipalveluissa ja asiakasraatitoiminnan käynnistämistä on valmisteltu varhaiskasvatuksessa.

<b>Kärkihanke:</b> Kunnan vetovoiman ja kilpailukyvyyn vahvistaminen ( Kärkihanke 3)	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma</b> Kärkihankeohjelma	
<b>Tavoite</b> Lisätään lyhyellä aikavälillä kunnan positiivista näkyvyyttä ja pitkällä aikavälillä kunnan vetovoimaa ja hyvää mainetta.	<b>Arviointitapa/mittari</b> Lyhyt tähtäin: Arviointi positiivisen näkyvyyden vaikutuksesta tonttien myyntiin, henkilöiden rekrytointiin ja matkailuun/ medianäkyvyys kunnan ulkopuolella ja työnantajatutkimus
<b>Tavoitetaso 2016</b> Toimintatapa hyvien asioiden ja tekojen tunnistamiseksi toimialoilla ja niiden hyödyntäminen viestinnässä ja markkinoinnissa	<b>Tavoitteen toteutuminen</b> Näkyvyyttä on lisätty Nurmijärvi on ilmiö kampanjalla mm. bussimainonnalla, videolla, kampanjatilaisuuksilla, tapahtumamainonnalla, tarjoamalla Nurmijärvi on Ilmiö – logo/slogan yritysten ja yhdistysten käyttöön ja lanseeraamalla Nurmijärvi on Ilmiö –tuoteperhe.  Vaikutus tonttien myyntiin on positiivinen mutta vaikeasti mitattavissa. Rekrytoinnin ja matkailun osalta seurantaa ei ole tehty. Kampanja on jonkin verran lisännyt medianäkyvyyttä. mutta jatkossa etenkin sosiaalisen median osalta on parannettavaa. Työnantajatutkimusta ei toteutettu v. 2016  Kampanjan jatkoa on valmisteltu ja jatketaan v. 2017 uusilla elementeillä

#### Ylin päätöksenteko / Talous

<b>Kärkihanke tai strateginen linjaus</b> Johdetaan kuntaa ja kuntataloutta vastuullisesti	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma</b>	
<b>Tavoite</b> Kunnallisveroprosentti pysyy samana suunnitelmakaudella	<b>Arviointitapa/mittari</b> Kunnan tuloveroprosentti
<b>Tavoitetaso 2016 - 2018</b> 19,5	<b>Tavoitteen toteutuminen</b> Voimassa olevan taloussuunnitelman 2017-2019 suunnitelmavuoden 2018 laskelmiin sisältyy 0,5 prosentin korotus tuloveroon.

<b>Kärkihanke tai strateginen linjaus</b> Johdetaan kuntaa ja kuntataloutta vastuullisesti	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma</b>	
<b>Tavoite</b> Kunnan talous tasapainottuu suunnitelmakaudella	<b>Arviointitapa/mittari</b> Vuosikate
<b>Tavoitetaso 2018</b> Vuosikate kattaa poistot	<b>Tavoitetason toteutuminen</b> Tavoite on realistinen vain mikäli tuloveroprosenttia korotetaan. Tavoitteen toteutumiseen vaikuttaa myös investiohjelman mukaisten investointien ja poistojen toteutuminen.

<b>Strateginen linjaus</b> Johdetaan kuntaa ja kuntataloutta vastuullisesti	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma</b>	
<b>Tavoite</b> Nurmijärvi on valmis Sote-uudistuksesta aiheutuviin muutoksiin	<b>Arviointitapa/mittari</b> Kunnan taloutta ja hallinto-organisaatiota koskevat Sote-uudistuksesta aiheutuvat laskelmat, selvitykset ja päätökset
<b>Tavoitetaso 2018</b> Laskelmat, selvitykset ja päätökset tehty. Uusi kuntastrategia laadittu.	<b>Tavoitteen toteutuminen v. 2016</b> Valmistautuminen Sote-uudistukseen on aloitettu.

#### Ylin päätöksenteko / Henkilöstö

<b>Strateginen linjaus:</b> Kunta on houkutteleva työpaikka eri alojen ammattilaisille ja asiantuntijoille.	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma:</b> Henkilöstöohjelma 2017 - 2019	
<b>Tavoite</b> Hyvät henkilöstöjohtamisen käytännöt	<b>Arviointitapa/mittari</b> Lyhyt tähtäin: Henkilöstöohjelma tehty/ei tehty Pitkä tähtäin: Henkilöstöohjelma tehty/ei tehty
<b>Tavoitetaso 2016</b> Uuden henkilöstöohjelman laatiminen	<b>Tavoitteen toteutuminen</b> Uusi henkilöstöohjelma vuosille 2017-2019 valmistui päätöksentekoa varten, mutta sen viimeistely ja hyväksyntä valtuustossa siirtyi tammikuulle 2017.

<b>Strateginen linjaus:</b> Ammattitaitoinen ja hyvinvoiva henkilöstö	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma:</b> Henkilöstöohjelma 2013 - 2016	
<b>Tavoite</b> Työhyvinvoinnin kehittäminen on tavoitteellista ja suunnitelmallista.	<b>Arviointitapa/mittari</b> Lyhyt tähtäin: Sairauspoissaolojen seurantaraportit vaihtuvuus vuosittain Koulutuspäivien lukumäärä Työhyvinvointikysely  Pitkä tähtäin: Sairauspoissaolojen seurantaraportit vaihtuvuus vuosittain Koulutuspäivien lukumäärä Työhyvinvointikysely
<b>Tavoitetaso 2016</b> Sairauspoissaoloja enintään 15 kalenteripäivää henkilöä kohden.	<b>Tavoitteen toteutuminen (31.12.2016)</b> Ajalla 1.1.-31.12.2016 sairauspoissaoloja oli 16,2 kalenteripäivää henkilöä kohden (v. 2015. 15,5 kp/hlö). Sairauspoissaolojen määrä kasvoi 0,7 kalenteripäivää, joten tavoite ei toteutunut.  Muut em. mittarit raportoidaan vuoden 2016 henkilöstökertomuksessa.



## Elinkeino- ja kuntakehityskeskus

<b>Kärkihanke:</b> Vahvistetaan kunnan vetovoimaa ja kilpailukykyä sekä tuetaan kunnan talouden tasapainottamista	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma:</b> Maankäytön toteutusohjelma ( MATO)	
<b>Tavoite</b> Kehitetään maankäytön toteutusohjelmaa siten, että asunto- ja yritystonttutuotannossa vahvistuu asiakaslähtöinen toimintamalli, jolla lisätään Nurmijärven houkuttelevuutta ja turvataan maanmyyntitulot	<b>Arviointitapa/mittari</b> Toimintamallin toteutuminen: vuosittainen seuranta (laadullinen arviointi) ja maanmyyntitulojen toteutuminen. Asiakaskysely tontinostajille ja ostosta kiinnostuneille
<b>Tavoitetaso 2016</b> Toimintamalli uudistettu ja pilotoitu. Asiakaskysely toteutettu	<b>Tavoitteen toteutuminen</b> Asiakaskysely omakotitontin ostajille toteutettiin omakotimessuilla syksyllä 2015. MATO- ohjelma laadittiin v. 2016 aikana entisen kaltaisena ja laajempi uudistamistyö siirtyi vuodelle 2017 koska kuntakehityksen työpanosta ohjattiin palveluverkkoa koskeviin tarkasteluihin ja organisaati uudistukseen

## Keskushallinto

<b>Kärkihanke:</b> Johdetaan kuntaa ja kuntataloutta vastuullisesti: Organisaation tarkastelu ja muuttaminen	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma:</b>	
<b>Tavoite</b> Muutetaan luottamushenkilö- ja työntekijäorganisaatioita tarpeellisin osin.  Hallintosääntö uusitaan Kuntalain vaatimalla tavalla.	<b>Arviointitapa/mittari</b> Käyty/ei ole käyty läpi  on laadittu/ei ole laadittu
<b>Tavoitetaso 2016</b> Valtuustossa käsittely vuoden 2016 loppuun mennessä.	<b>Tavoitteen toteutuminen</b> Organisaatiotarkastelu tehtiin ja käsiteltiin valtuustossa. Hallintosäännön uusiminen siirtyi vuoteen 2017.

<b>Kärkihanke:</b> Kunnan vetovoiman ja kilpailukyvyn vahvistaminen	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma:</b>	
<b>Tavoite</b> Hyödynnetään viestinnässä ja markkinoinnissa Nurmijärvi-ilmiön tunnettuutta, henkilöstön hyvää osaamista ja myönteisiä asioita. Kunnan julkinen ulkoasu ja markkinointimateriaali ovat ajantasaisia ja kunnan vetovoimaa tukevia.	<b>Arviointitapa/mittari</b> Nurmijärven media-näkyvyys
<b>Tavoitetaso 2016</b> Erityisesti kunnan ulkopuolella myönteinen näkyvyys on kasvanut; Nurmijärvi-kuva on monipuolistunut, markkinointimateriaalia on uusittu ja markkinointikanavat ovat monipuolisia	<b>Tavoitteen toteutuminen</b> Nurmijärvi on ilmiö -kampanjan tekijä on kilpailutettu, kampanjalle on suunniteltu ulkoasuja ja aloitustilaisuudet on pidetty sekä sidosryhmille että henkilöstölle. Markkinointivideo on tehty ja lanseerattu some-kanavia hyödyntäen. Korsisaaren kampanjateipattu bussi tuo näkyvyyttä sekä kunnassa että sen ulkopuolella.

<b>Kärkihanke:</b> Osallisuus ja järjestöyhteistyö	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma:</b>	
<b>Tavoite</b> Kannustetaan kuntalaisten kuulumista yhdistyksiin.  Laaditaan järjestöyhteistyönä kylien turvallisuussuunnitelmat.	<b>Arviointitapa/mittari</b> Arvio järjestöjen elinvoimaisuuden kehityksessä/jäsenmäärän kehitystrendit, toimijoiden tilaisuudet  suunnitelmat laadittu tai ei/kylien turvallisuussuunnitelmien määrä
<b>Tavoitetaso 2016</b> Kuntalaisten tietämys järjestöistä kasvanut.  EMO ry:n tukemana kylien turvallisuussuunnitelmat pääosin laadittu.	<b>Tavoitteen toteutuminen</b> Kunta on ollut aktiivisesti mukana Tukipolkuja – hankkeessa ja kunnan sivuille koottiin tietoa yhdistyksistä ja tarjottiin yhdistyksille viestintäkanava.  Turvallisuussuunnitelmia laadittiin yhdeksän/yksitoista kappaletta.

## Sosiaali- ja terveystoimen toimiala

<b>Kärkihanke tai strateginen linjaus</b> Ylläpidetään hyvinvointia edistäviä palveluja	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma</b> - Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma	
<b>Tavoite 1</b> Lasten ja perheiden palveluprosessien käytäntöön syventämistä jatketaan	<b>Arviointitapa/mittari</b> Lastensuojeluilmoitusten määrä. 2014 lastensuojeluilmoituksia 766 kpl. (Lähde Nurmijärven kunta)
<b>Tavoitetaso 2016</b> enintään 700 lastensuojeluilmoitusta	<b>Toteutuminen</b> Yhteensä 833 kpl. Ei toteutunut. Sosiaalihuoltolain voimaantulon jälkeen lastensuojeluilmoitukset ja yhteydenotot sosiaalihuoltoon ovat lisääntyneet.

<b>Kärkihanke tai strateginen linjaus</b> Ylläpidetään hyvinvointia edistäviä palveluja	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma</b> - Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma	
<b>Tavoite 2</b> Pop Up-nuorisoasema-malli vakiinnuttaa asemaansa nuorten matalan kynnyksen palvelumuotona.	<b>Arviointitapa/mittari</b> 1) Pop up nuorisoasema-toimintamallin mukaisten monialaisten verkostopalaverien lkm/vuosi. 2) Nuorisoikäisten (13 - 17 v) kodin ulkopuolelle sijoitettujen määrä. (vuonna 2014 45 nuorta) (Lähde Nurmijärven kunta)
<b>Tavoitetaso 2016</b> 1) 10 kpl Pop up nuorisoasema-toimintamallin mukaista monialaista verkostopalaveria 2) Nuorisoikäisten (13 - 17v) kodin ulkopuolelle sijoitettujen määrä enintään 40 nuorta	<b>Toteutuminen</b> 1) Ei toteutunut. Monialaisia verkostopalaveria ollut 5. 2) Ei toteutunut. Nuorisoikäisiä (13 - 17 v.) kodin ulkopuolelle sijoitettuja nuoria ollut 61. Kuukausikohtainen laitosvuorokausien määrä noususuuntainen. Yritetään jarruttaa tehostetun perhetyön voimin. Ylitysuha olemassa.

<b>Kärkihanke tai strateginen linjaus</b> Kärkihanke: Työttömyyden kasvun hallinta kunnan käytettävissä olevin toimenpitein.	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma</b> Kuntastrategia	
<b>Tavoite 3</b> Tehostetaan työllistämistoimia työttömien työ ja toimintakyvyn ylläpitämiseksi ja kohentamiseksi.	<b>Arviointitapa/mittari</b> 1) Laki työllistämistä edistävän monialaisen yhteispalvelun mukaisesta toiminnasta käynnistyy Nurmijärvellä. TYP-lain mukaisten kartoitusjaksojen määrä. Typ toiminnan suunnitteluvaiheessa työhallinto on arvioinut asiakkaistaan typ-lain mukaiset kriteerit täyttävien asiakkaiden määrän. Arvion mukaan Nurmijärvellä on 679 tällaista työtöntä. 120 kartoitusta on noin 17,7 % suunnitteluvaiheessa arvioidusta tulevasta asiakasmäärästä 2) Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvien henkilöiden määrä suhteessa pitkäaikaistyöttömien määrään (vuonna 2015 keskimäärin 11 % / kk pitkäaikaistyöttömistä). (Lähde Nurmijärven kunta)
<b>Tavoitetaso 2016</b> 1) 120 kartoitusjaksoa (17,7 %) 2) Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvien määrä suhteessa pitkäaikaistyöttömien määrään nousee vuoden 2015 tasosta 15 %:iin/kuukausi.	<b>Toteutuminen</b> 1) Tavoite toteutui. Typ kartoitusjaksoja tehtiin 140 (20,6%) arvioidusta työttömistä. 2) Tavoite ei toteutunut. Kuntouttavaan osallistujia keskimäärin 85/kk (74 - 92 hlöä/kk). Vuodessa 159 eri asiakasta. Pitkäaikaistyöttömiä 8-12/2016 597 - 545 hlöä (keskiarvo 571). Työttömien määrä keskimäärin 588/kk suhteessa osallistujien keskimäärään 85/kk yht. 14,5 %.

<b>Kärkihanke tai strateginen linjaus</b> Ylläpidetään hyvinvointia edistäviä palveluja	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma</b> Nurmijärven kunnan ikääntyneen väestön hyvinvointiohjelma vuoteen 2020 ja toimenpideohjelma vuoteen 2016.	
<b>Tavoite 4</b> Vanhuspalvelulain velvoitteiden täyttäminen	<b>Arviointitapa/mittari</b> 1) Kotona asuvat 75 vuotta täyttäneet, % vastaavanikäisestä väestöstä.(vuonna 2013 / 93,5 %) (Lähde: Sotkanet) 2) Pitkäaikaishoidon laitospaikkojen määrä (2015 / 108 kpl) (Lähde: Nurmijärven kunta)
<b>Tavoitetaso 2016</b> 1) Kotona asuvat 75 vuotta täyttäneet, 93,5 % vastaavanikäisestä väestöstä. 2) Pitkäaikaishoidon laitospaikkoja 103 kpl	<b>Toteutuminen</b> 1) 92 - 93 % välillä, noususuunnassa. 2) Tavoite on saavutettu ja alitettukin jo. Vuoden 2016 lopussa 73 pitkäaikaislaitospaikkaa

## Sivistystoimen toimiala

<b>Kärkihanke tai strateginen linjaus</b> Asukkaiden ja yhdistysten osallisuuden edistäminen	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma</b> Hyvinvointisuunnitelma	
<b>Tavoite 1</b> Kuntalaisia osallistetaan palveluiden kehittämiseen ja suunnitteluun. Lisätään kuntalaisten vaikuttamismahdollisuuksia jo asioiden varhaisessa valmisteluvaiheessa	<b>Arviointitapa/mittari</b> Yhteiset suunnittelutilaisuudet ja uusien osallistamiskokielujen määrä
<b>Tavoitetaso 2016</b> Yksi uusi osallistamiskokeilu	<b>Tavoitteen toteutuminen</b> - Tavoite on toteutunut Kirjasto- ja kulttuuripalveluissa on toteutettu kulttuuriohjelman päivittämiseen liittyen kulttuurikohtaus, jossa kuultiin kulttuuritoimijoiden mielipiteitä asiasta. Kuntalaisille on järjestetty asiasta verkkokysely. Nuorille on tehty kysely siitä, mitä he toivovat kirjastolta. Vastauksia on käsitelty kirjastossa, ja niiden pohjalta tehdään syksyn aikana kehittämishanke. Ratamo-kirjastojen asiakaskysely toteutetaan marraskuussa.  Sivistystoimen visiota laadittaessa kuntalaisilta ja eri yhdistyksissä toimivilta henkilöiltä on kysytty mielipiteitä ja kehittämiskohteita sivistystoimen palveluista. Kunnan kotisivujen kautta toteutettiin sama kysely kesällä 2016.  Nuorille on järjestetty Nurmijärven monitoimitalon toimintojen ja sisutuksen suunnitteluun liittyvä keskustelutilaisuus. Nurmijärven monitoimitalosta ja talon salin nimestä järjestettiin nimikilpailu.

<b>Kärkihanke tai strateginen linjaus</b> Vahvistetaan kunnan vetoa ja kilpailukykyä	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma</b> Palvelutuotanto-ohjelma	
<b>Tavoite 2</b> Sivistystoimialan palveluita digitalisoidaan ja sähköinen asiakaspalvelu lisääntyy	<b>Arviointitapa/mittari</b> Sähköisten lomakkeiden määrä
<b>Tavoitetaso 2016</b> Kaikki uudet tai päivitettävät lomakkeet saatetaan sähköisesti täytettävään muotoon	<b>Tavoitteen toteutuminen</b> - tavoite on toteutunut Koulukuljetushakemuslomakkeesta tehtiin sähköinen lomake keväällä 2016.

<b>Kärkihanke tai strateginen linjaus</b> Ylläpidetään hyvinvointia edistäviä palveluja. Lasten ja nuorten palvelut viedään mahdollisimman lähelle heidän omaa kasvuympäristöään	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma</b> Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma	
<b>Tavoite 3</b> Vapaa-ajan palveluita liitetään osaksi koulupäivää	<b>Arviointitapa/mittari</b> Kokelujen määrä
<b>Tavoitetaso 2016</b> Vähintään yksi kokeilukoulu	<b>Tavoitteen toteutuminen</b> – tavoite on toteutunut Syrjälän ja Uotilan kouluilla on aloitettu syyslukukaudella 2016 harrastepajojen pitäminen liitettynä koulupäivään Nurmijärven Opiston toimesta.

<b>Kärkihanke tai strateginen linjaus</b> Työttömyyden kasvun hallinta kunnan käytettävissä olevin toimenpitein	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma</b> Työllisyyspoliittinen ohjelma	
<b>Tavoite 4</b> Edistetään nuorten työpajalta jatkosijoittumista yrityksiin	<b>Arviointitapa/mittari</b> Yrityksiin jatkosijoitettujen nuorten määrä
<b>Tavoitetaso 2016</b> Vähintään 5 nuorta saatu jatkosijoitettua yrityksiin	<b>Tavoitteen toteutuminen</b> – tavoite on toteutunut osittain Yrittäjäjärjestön kanssa keskustelut aloitettiin ja lisäksi on oltu mukana Keudan #NuoriTöihin- hankkeessa.

<b>Kärkihanke tai strateginen linjaus</b> Henkilöstön työhyvinvointi	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma</b> Henkilöstöohjelma	
<b>Tavoite 5</b> Hyödynnetään henkilöstön osaamista monipuolisesti toimialan eri toiminnassa ja huolehditaan henkilöstön työhyvinvoinnista ja jaksamisesta	<b>Arviointitapa/mittari</b> Vakituisen henkilökunnan vaihtuvuuden lukumäärä
<b>Tavoitetaso 2016</b> Vakituisen henkilökunnan vaihtuvuus on laskenut vuoteen 2014 verrattuna	<b>Tavoitteen toteutuminen</b> – tavoite toteutui Vakituisen henkilökunnan kohdalla vaihtuvuus on pienentynyt koulutuspalvelujen ja esimiesten kohdalla. Samoin nuorisopalveluissa ja varhaiskasvatuspalveluissa uusia palvelusuhteita on aloitettu edellisvuotista vähemmän. Kirjastopalveluissa on uusia palvelusuhteita aloitettu edellisvuotista enemmän. Vakituisen henkilökunnan vaihtuvuus on pienentynyt verrattuna edelliseen vuoteen. Vuonna 2014 uusia vakituisia palvelusuhteita aloitettiin toimialalla 79 ja vuonna 2016 56. Vakituksia palvelusuhteita päättyi vuonna 2014 71 ja vuonna 2016 67.

## Ympäristötoimiala

<b>Kärkihanke:</b> Kunnan vetovoiman ja kilpailukyvyn vahvistaminen (kärkihanke 3) sekä Osallisuus ja järjestöyhteistyö (kärkihanke 2)	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma</b> Asemakaavoitusohjelma	
<b>Tavoite</b> Korostetaan markkinointi- ja asiakaspalveluhenkisyttä ja lisätään kuntalaisten osallistavuutta asemakaavaprosessissa.	<b>Arviointitapa/mittari</b> 3D-mallinnuksen hyödyntäminen, lakisääteisen minimivuorovaikutuksen lisäksi käytetyt osallistamis- ja vuorovaikutusmenetelmät.
<b>Tavoitetaso 2016</b> Tuotetaan ammattilaatuista markkinointi- ja havainne-materiaalia kärkihankkeeseen 3. Otetaan käyttöön uusia osallistamismenetelmiä kuntalaisvuorovaikutukseen ja parannetaan suoraa vuorovaikutusta yrittäjien kanssa.	<b>Tavoitteen toteutuminen</b> Tavoite toteutui: 3D-kaupunkimalin lähtötietojen osalta on laadittu kevät-kesällä laserkeilausaineisto. Laadinta on yhteistyötä Vantaan kaupungin kanssa. Aineisto on käytönotettavissa.  Suunnittelumateriaalin tuottaminen on aloitettu merkittävien asemakaavahankkeiden yhteydessä: Viirinlaakso, Ilvesvuori pohjoinen, Vanha-Klaukka ja Heinoja. Alkuvaiheessa aineisto on ollut vielä ns. työmallitasolla, mutta suunnittelun edetessä aineiston laatuun tullaan panostamaan. Aineistoa hyödynnetään suunnitelmien laadullisessa arvioinnissa ja esitystavan kehittämisenä.  Kirkonkylän keskustan kehittämisen asemakaavahankkeessa tehtiin nettipohjainen asukaskyselytutkimus.

<b>Kärkihanke:</b> Osallisuus ja järjestöyhteistyö (kärkihanke 2) sekä Työttömyysvaikutusten minimointi kunnan käytettävissä olevin keinoin (kärkihanke 1)	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma</b>	
<b>Tavoite 2</b> Parannetaan yleisten alueiden siisteyttä ja tuetaan järjestöjä ja 3-sektorin toimijoita siisteyskampanjoiden järjestämisessä.	<b>Arviointitapa/mittari</b> Kuntalaisjärjestöjen ja 3-sektorin aktiivisuus (kampanjoiden tai tempausten määrä) sekä siistimiseen käytettävien työllistettävien määrä.
<b>Tavoitetaso 2016</b> Organisoidaan kehitysprojekti, jossa selvitetään katu- ja tiealueilla toimimisen esteet sekä pyritään tarjoamaan apua eri toimijoille niiden ratkaisemiseksi (mm. tieturvakoulutus ja työnjohtovastuu sekä yhteistoiminta ja luvitus ELY-keskuksen kanssa). Hyödynnetään työllistettäviä kunnan siistimistehtävissä.	<b>Tavoitteen toteutuminen</b> Kehitysprojektin valmistelut käynnistyivät. Esimerkiksi kunnan yleisten alueiden siivoustalkoot – kampanja toteutettiin huhti-/toukokuun vaihteessa ja ELY-keskuksen kanssa on pidetty yhteistyöpalaveri alueiden siisteydestä keväällä 2016. Toiminta ja kehitystyö jatkuvat ja konkreettiset sovitut vuonna 2017.

## Nurmijärven Vesi

<b>Kärkihanke:</b> Ylläpidetään hyvinvointia edistäviä palveluja	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma:</b>	
<b>Tavoite</b> Vesilaitoksella on verkoston aluemittausjärjestelmään perustuva vuotovesien etsintäjärjestelmä	<b>Arviointitapa/mittari</b> Tarvittavat vesijohtoverkoston aluemittauskaivot ja jätevedenpumppaamojen virtausmittaukset on asennettu, vesijohto- ja viemärimallinnus on ajantasainen, vesijohto- ja viemäriverkostossa tehdään vuotojen paikallistamista.
<b>Tavoitetaso 2016</b> Tarvittavat aluemittauskaivot ja jätevedenpumppaamojen virtausmittarit on määritetty. Laitosautomaatioon on ohjelmoitu valmius vuototason seurantaan.	<b>Tavoitteen toteutuminen</b> Vesijohtoverkoston aluemittauskaivot on määritetty. Jätevedenpumppaamoiden virtausmittareiden määrittely on kesken. Laitosautomaation ohjelmoinnin hankinnan selvittely ja valmistelu on kesken. Ohjelmointityö siirtyy vuoden 2017 puolelle.

<b>Kärkihanke:</b> Kunnan vetovoiman ja kilpailukyvyn vahvistaminen (kärkihanke 3)	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma</b>	
<b>Tavoite</b> Korostetaan uudisrakennusprosessin asiakaspalveluhenkisyttä	<b>Arviointitapa/mittari</b> Rakentajan tietopaketin ottaminen käyttöön.
<b>Tavoitetaso 2016</b> Tuotetaan yhteistyössä rakennusvalvonnan kanssa uudisrakentajille tarkoitettu tietopaketti, jossa kerrotaan, mitä tulee huomioida liittyttäessä vesilaitoksen asiakkaaksi.	<b>Tavoitteen toteutuminen</b> Rakentajan tietopaketti toteutettiin vuoden 2016 aikana.

## Nurmijärven Työterveys

<b>Kärkihanke tai strateginen linjaus:</b>	
Kunnan palvelutuotantotapoja ja palveluverkkoa kehitetään päämääränä toimivat ja tehokkaat palveluiden järjestämistavat	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma:</b>	
Palvelutuotanto-ohjelma ja palveluverkkosuunnitelma	
<b>Tavoite 1:</b>	<b>Arviointitapa/mittari:</b>
Työterveyshuollon toimintamuoto on ratkaistu ja tehdään toimenpiteitä sitä varten.	Tehty / ei tehty.
<b>Tavoitetaso 2016:</b>	<b>Tavoitteen toteutuminen:</b>
Vuoden 2017 alussa liikelaitos on osakeyhtiöitetty tai ulkoistettu.	Toteutui osittain.
<b>Tavoite 2:</b>	<b>Arviointitapa/mittari:</b>
Toimivat ja tehokkaat työterveyshuollon palvelut kahdessa toimipisteessä, lähellä yrityksiä ja työnantajia.	Asiakastyytyväisyysmittaukset tehdään vuosittain, niin henkilöasiakkaille, kuin yritysasiakkaille.
<b>Tavoitetaso 2016:</b>	<b>Tavoitteen toteutuminen:</b>
Tavoitteena on valtakunnallisesti keskiarvoa parempi asiakastyytyväisyys verrattuna muihin kunnallisiin työterveyshuoltoihin.	Menossa olevien muutosten takia asiakastyytyväisyysmittausta ei tehty.

## Aleksia

<b>Kärkihanke:</b>	
Johdetaan kuntaa ja kuntataloutta vastuullisesti	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma:</b>	
Henkilöstöohjelma, TYHY-SIB-hanke	
<b>Tavoite</b>	<b>Arviointitapa/mittari</b>
Sairauspoissaolojen väheneminen	toteutuu/ei toteudu
<b>Tavoitetaso 2016</b>	<b>Tavoitteen toteutuminen</b>
Sairauspoissaolot vähenevät 1 päivää/henkilö	Toteutunut. Toteuma - 3 työpäivää/henkilö

<b>Kärkihanke:</b>	
Työttömyyden kasvun hallinta kunnan käytettävissä olevin toimenpitein	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma:</b>	
<b>Tavoite</b>	<b>Arviointitapa/mittari</b>
Aleksia sitoutuu osaltaan tarjoamaan pitkäaikaistyöttömille työtehtäviä erilaisin käytettävissä olevin työllistämisen toimenpitein (palkkatukityö, työkokeilu, kuntouttava työtoiminta). Voidaan toteuttaa yhteistyössä te-palveluiden sekä kunnan työllisyyspalveluiden kanssa.	toteutuu/ei toteudu
<b>Tavoitetaso 2016</b>	<b>Tavoitteen toteutuminen</b>
Tarjotaan työtehtäviä 3 henkilölle/vuosi	Toteutunut. Erilaisin työllistämisen toimenpitein Aleksiaassa on ollut 13 henkilöä.



## 2.2 Määrärahojen ja tuloarvioiden toteutuminen

YLIN PÄÄTÖKSENTEKO	Alkuper. TA 2016	Siitä muutos	TA+muut. 2016	TP 2016	Tot. %	TP 2015
Toimintatuotot	5 014 454		5 014 454	6 918 087	137,96 %	7 322 539
Toimintakulut	-3 736 719	-641 000	-4 377 719	-4 464 432	101,98 %	-4 016 594
Toimintakate	1 277 735	-641 000	636 735	2 453 655	385,35 %	3 305 946
<b>Omaisuu den tuotot ja hallinta</b>						
Toimintatuotot	5 000 000		5 000 000	6 899 170	137,98 %	7 246 185
Toimintakulut	-80 000		-80 000	-159 162	198,95 %	-116 109
Toimintakate	4 920 000		4 920 000	6 740 009	136,99 %	7 130 076
<b>Rajamäen Uimahalli</b>						
Toimintakulut	-336 000	-181 000	-517 000	-517 000	100,00 %	-491 500
Toimintakate	-336 000	-181 000	-517 000	-517 000	100,00 %	-491 500
<b>Yhteiset toiminnot</b>						
Toimintatuotot	11 354		11 354	14 390	126,74 %	74 104
Toimintakulut	-3 250 787	-460 000	-3 710 787	-3 726 456	100,42 %	-3 351 710
Toimintakate	-3 239 433	-460 000	-3 699 433	-3 712 066	100,34 %	-3 277 606
<b>Tarkastuslautakunta</b>						
Toimintatuotot	3 100		3 100	4 527	146,03 %	2 250
Toimintakulut	-69 932		-69 932	-61 815	88,39 %	-57 275
Toimintakate	-66 832		-66 832	-57 288	85,72 %	-55 025
<b>ELINKEINO- JA KUNTAKEHITYSKESKUS</b>						
Toimintatuotot	41 900		41 900	59 092	141,03 %	32 347
Toimintakulut	-1 535 612	-15 000	-1 550 612	-1 403 676	90,52 %	-1 462 016
Toimintakate	-1 493 712	-15 000	-1 508 712	-1 344 584	89,12 %	-1 429 669
<b>KESKUSHALLINNON TOIMIALA</b>						
Toimintatuotot	2 637 963		2 637 963	2 287 111	86,70 %	2 413 468
Toimintakulut	-5 883 342		-5 883 342	-5 443 667	92,53 %	-5 368 502
Toimintakate	-3 245 379		-3 245 379	-3 156 556	97,26 %	-2 955 033
<b>Hallintopalvelut</b>						
Toimintatuotot	237 140		237 140	214 187	90,32 %	216 024
Toimintakulut	-1 178 679		-1 178 679	-1 135 714	96,35 %	-1 132 704
Toimintakate	-941 539		-941 539	-921 527	97,87 %	-916 680
<b>Henkilöstöpalvelut</b>						
Toimintatuotot	260 978		260 978	207 735	79,60 %	205 566
Toimintakulut	-1 481 869		-1 481 869	-1 418 056	95,69 %	-1 221 541
Toimintakate	-1 220 891		-1 220 891	-1 210 321	99,13 %	-1 015 975
<b>Talouspalvelut</b>						
Toimintatuotot	2 139 845		2 139 845	1 865 188	87,16 %	1 991 878
Toimintakulut	-3 222 794		-3 222 794	-2 889 896	89,67 %	-3 014 256
Toimintakate	-1 082 949		-1 082 949	-1 024 708	94,62 %	-1 022 378

SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUT	Alkuper. TA 2016	Siitä muutos	TA+muut. 2016	TP 2016	Tot.%	TP 2015
Toimintatuotot	11 741 748	613 000	12 354 748	13 033 120	105,49 %	11 829 996
Toimintakulut	-121 449 125	-1 643 622	-123 092 747	-120 717 388	98,07 %	-121 068 544
Toimintakate	-109 707 377	-1 030 622	-110 737 999	-107 684 268	97,24 %	-109 238 548
<b>Hallinto- ja talouspalvelut</b>						
Toimintatuotot	197 200		197 200	166 663	84,51 %	169 630
Toimintakulut	-1 864 469		-1 864 469	-1 697 005	91,02 %	-1 749 127
Toimintakate	-1 667 269		-1 667 269	-1 530 342	91,79 %	-1 579 497
<b>Perhe- ja sosiaalipalvelut</b>						
Toimintatuotot	3 819 548	250 000	4 069 548	4 576 320	112,45 %	3 969 595
Toimintakulut	-32 091 749	-1 102 000	-33 193 749	-33 574 537	101,15 %	-30 199 620
Toimintakate	-28 272 201	-852 000	-29 124 201	-28 998 218	99,57 %	-26 230 025
<b>Terveyspalvelut</b>						
Toimintatuotot	7 567 000	363 000	7 930 000	8 120 271	102,40 %	7 524 594
Toimintakulut	-86 681 406	-541 622	-87 223 028	-84 676 524	97,08 %	-88 252 660
Toimintakate	-79 114 406	-178 622	-79 293 028	-76 556 253	96,55 %	-80 728 066
<b>Erikoissairaanhoido (sis. Terveyspalveluihin)</b>						
Toimintatuotot	100 000		100 000	96 180	96,18 %	92 486
Toimintakulut	-43 864 557	-1 313 000	-45 177 557	-42 852 523	94,85 %	-45 371 958
Toimintakate	-43 764 557	-1 313 000	-45 077 557	-42 756 343	94,85 %	-45 279 473
<b>Liikuntapalvelut</b>						
Toimintatuotot	158 000		158 000	169 866	107,51 %	166 177
Toimintakulut	-811 501		-811 501	-769 322	94,80 %	-867 138
Toimintakate	-653 501		-653 501	-599 456	91,73 %	-700 960

SIVISTYSTOIMEN TOIMIALA	Alkuper. TA 2016	Siitä muutos	TA+muut. 2016	TP 2016	Tot. %	TP 2015
Toimintatuotot	5 477 275		5 477 275	6 131 611	111,95 %	7 063 885
Toimintakulut	-91 076 976	-277 378	-91 354 354	-90 991 295	99,60 %	-92 513 494
Toimintakate	-85 599 701	-277 378	-85 877 079	-84 859 684	98,82 %	-85 449 610
<b>Hallinto- ja talouspalvelut</b>						
Toimintatuotot	500		500	2 337	467,40 %	2 888
Toimintakulut	-797 732		-797 732	-788 283	98,82 %	-691 578
Toimintakate	-797 232		-797 232	-785 946	98,58 %	-688 691
<b>Koulutuspalvelut</b>						
Toimintatuotot	530 055		530 055	624 878	117,89 %	768 371
Toimintakulut	-49 742 954	-277 378	-50 020 332	-49 729 686	99,42 %	-50 790 344
Toimintakate	-49 212 899	-277 378	-49 490 277	-49 104 809	99,22 %	-50 021 973
<b>Perusopetuksen erillishankkeet</b>						
Toimintatuotot				1 000 322		1 361 175
Toimintakulut				-1 123 599		-1 360 233
Toimintakate				-123 277		942
<b>Varhaiskasvatuspalvelut</b>						
Toimintatuotot	4 424 380		4 424 380	3 906 246	88,29 %	4 258 351
Toimintakulut	-35 388 319		-35 388 319	-34 407 141	97,23 %	-34 621 300
Toimintakate	-30 963 939		-30 963 939	-30 500 895	98,50 %	-30 362 949
<b>Kirjasto- ja kulttuuripalvelut</b>						
Toimintatuotot	164 690		164 690	200 592	121,80 %	221 057
Toimintakulut	-3 064 101		-3 064 101	-2 928 943	95,59 %	-2 973 226
Toimintakate	-2 899 411		-2 899 411	-2 728 351	94,10 %	-2 752 169
<b>Nuorisopalvelut</b>						
Toimintatuotot	357 650		357 650	397 237	111,07 %	452 043
Toimintakulut	-2 083 871		-2 083 871	-2 013 643	96,63 %	-2 076 813
Toimintakate	-1 726 221		-1 726 221	-1 616 406	93,64 %	-1 624 770

YMPÄRISTÖTOIMIALA	Alkuper. TA 2016	Siitä muutos	TA+muut. 2016	TP 2016	Tot.%	TP 2015
Toimintatuotot	27 603 811	355 000	27 958 811	28 258 921	101,07 %	30 125 494
Toimintakulut	-29 982 600	300 000	-29 682 600	-29 317 652	98,77 %	-29 105 856
Toimintakate	-2 378 789	655 000	-1 723 789	-1 058 731	61,42 %	1 019 638
<b>Rakennusvalvonta</b>						
Toimintatuotot	354 000		354 000	440 134	124,33 %	397 513
Toimintakulut	-253 669		-253 669	-272 193	107,30 %	-308 914
Toimintakate	100 331		100 331	167 941	167,39 %	88 599
<b>Asemakaavoitus ja tekninen suunnittelu</b>						
Toimintatuotot	634 260	205 000	839 260	818 141	97,48 %	636 734
Toimintakulut	-5 820 319	-210 000	-6 030 319	-5 957 073	98,79 %	-5 586 147
Toimintakate	-5 186 059	-5 000	-5 191 059	-5 138 931	99,00 %	-4 949 413
<b>Tekninen keskus</b>						
Toimintatuotot	4 303 776		4 303 776	4 524 314	105,12 %	4 306 726
Toimintakulut	-9 197 373	230 000	-8 967 373	-8 729 043	97,34 %	-9 047 580
Toimintakate	-4 893 597	230 000	-4 663 597	-4 204 729	90,16 %	-4 740 854
<b>Tilakeskus</b>						
Toimintatuotot	22 129 195	150 000	22 279 195	22 304 684	100,11 %	24 609 749
Toimintakulut	-9 930 499	250 000	-9 680 499	-9 610 109	99,27 %	-9 474 275
Toimintakate	12 198 696	400 000	12 598 696	12 694 574	100,76 %	15 135 474
<b>Ympäristötoimialan hallinto- ja talouspalvelut</b>						
Toimintatuotot	182 580		182 580	171 648	94,01 %	174 772
Toimintakulut	-4 780 740	30 000	-4 750 740	-4 749 234	99,97 %	-4 688 940
Toimintakate	-4 598 160	30 000	-4 568 160	-4 577 586	100,21 %	-4 514 168
<b>Aluepelastuslaitos (sis. Ymp. hallinto- ja talouspalveluihin)</b>						
Toimintakulut	-3 224 420		-3 224 420	-3 213 647	99,67 %	-3 230 635
Toimintakate	-3 224 420		-3 224 420	-3 213 647	99,67 %	-3 230 635
<b>K-U Ympäristökeskus (sis. Ymp. hallinto- ja talouspalveluihin)</b>						
Toimintakulut	-662 228	-12 000	-674 228	-743 560	110,28 %	-647 447
Toimintakate	-662 228	-12 000	-674 228	-743 560	110,28 %	-647 447

## Käyttötalouden kohderahoitteisten tehtävien toteutuminen

	TP 2015	Alkup. TA 2016	TA muutokset	Muutettu TA 2016	TP 2016	Poikkeama
<b>Tietotekniikka</b>						
<b>Toimintatulot</b>	<b>1 702 868</b>	<b>2 108 605</b>		<b>2 108 605</b>	<b>1 776 610</b>	<b>- 331 995</b>
Liikevaihto	1702 868	2 108 605		2 108 605	1776 610	-331995
<b>Toimintamenot</b>	<b>1 702 267</b>	<b>2 108 605</b>		<b>2 108 605</b>	<b>1 776 610</b>	<b>- 331 995</b>
Materiaalit ja palvelut	1 131 764	1 485 397		1 485 397	1 194 182	-291215
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	53 393	25 300		25 300	69 121	43 821
Palvelujen ostot	1 078 371	1 460 097		1 460 097	1 125 061	-335 036
Henkilöstön menot	379 173	417 179		417 179	398 939	-18 240
Muut menot	191 330	206 029		206 029	183 489	-22 540
<b>Toimintakate</b>	<b>601</b>	<b>0</b>		<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>
<b>Poistot ja arvonalentumiset</b>	<b>300 739</b>	<b>266 580</b>		<b>266 580</b>	<b>234 783</b>	<b>- 31 797</b>
Suunnitelman mukaiset poistot	300 739	266 580		266 580	234 783	-31797
<b>Tilikauden tulos</b>	<b>- 300 138</b>	<b>- 266 580</b>		<b>- 266 580</b>	<b>- 234 783</b>	<b>31 797</b>
<b>Tilikauden ylijäämä (alijäämä)</b>	<b>- 300 138</b>	<b>- 266 580</b>		<b>- 266 580</b>	<b>- 234 783</b>	<b>31 797</b>
<b>Tehtävän kokonaiskustannukset</b>	<b>- 300 138</b>	<b>- 266 580</b>		<b>- 266 580</b>	<b>- 234 783</b>	<b>31 797</b>

	TP 2015	Alkup. TA 2016	TA muutokset	Muutettu TA 2016	TP 2016	Poikkeama
<b>Tilakeskus</b>						
<b>Toimintatulot</b>	<b>24 609 749</b>	<b>22 129 195</b>	<b>150 000</b>	<b>22 279 195</b>	<b>22 304 684</b>	<b>- 510 525</b>
Liikevaihto	233 434	247 760		247 760	207 427	-83 536
Muut tulot	24 376 315	21 881 435	150 000	22 031 435	22 097 257	-426 989
<b>Toimintamenot</b>	<b>9 428 790</b>	<b>9 930 499</b>	<b>- 250 000</b>	<b>9 680 499</b>	<b>9 610 109</b>	<b>- 663 596</b>
Materiaalit ja palvelut	5 902 408	6 509 597	-250 000	6 259 597	5 979 767	-662 202
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	3 739 308	4 247 165	-191 000	4 056 165	3 763 889	-19 852
Palvelujen ostot	2 163 101	2 262 432	-59 000	2 203 432	2 215 878	-642 349
Henkilöstön menot	1 684 840	1 761 494		1 761 494	1 816 392	378 127
Muut menot	1 841 542	1 659 408		1 659 408	1 813 950	-379 521
<b>Toimintakate</b>	<b>15 180 959</b>	<b>12 198 696</b>	<b>400 000</b>	<b>12 598 696</b>	<b>12 694 575</b>	<b>153 071</b>
<b>Poistot ja arvonalentumiset</b>	<b>5 631 454</b>	<b>6 064 376</b>	<b>0</b>	<b>6 064 376</b>	<b>5 791 243</b>	<b>818 554</b>
Suunnitelman mukaiset poistot	5 631 454	6 064 376		6 064 376	5 791 243	818 554
<b>Tilikauden tulos</b>	<b>9 549 504</b>	<b>6 134 320</b>	<b>400 000</b>	<b>6 534 320</b>	<b>6 903 332</b>	<b>- 665 484</b>
<b>Tilikauden ylijäämä (alijäämä)</b>	<b>9 549 504</b>	<b>6 134 320</b>	<b>400 000</b>	<b>6 534 320</b>	<b>6 903 332</b>	<b>- 665 484</b>
<b>Tehtävän kokonaiskustannukset</b>	<b>9 549 504</b>	<b>6 134 320</b>	<b>400 000</b>	<b>6 534 320</b>	<b>6 903 332</b>	<b>- 665 484</b>

## 2.2.1 Käyttötalouden toteutuminen

### 2.2.1.1 Ylin päätöksenteko

## Toimintakertomus vuodelta 2016

Tuloslaskelma	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016	Tot.%	TP 2015
Toimintatuotot	5 014 454	0	5 014 454	6 918 087	138 %	7 322 539
Myyntituotot	14 454		14 454	14 454	100 %	76 354
Maksutuotot	1 900 000		1 900 000	3 585 852	189 %	3 091 622
Tuet ja avustukset						
Muut toimintatuotot	3 100 000		3 100 000	3 317 781	107 %	4 154 563
Toimintakulut	-3 736 719	-641 000	-4 377 719	-4 464 432	102 %	-4 016 594
Henkilöstökulut	-863 114	-367 000	-1 230 114	-1 341 530	109 %	-1 023 149
Palvelujen ostot	-2 083 811	-93 000	-2 176 811	-2 062 414	95 %	-1 973 413
Aineet, tarv. ja tavarat	-19 900		-19 900	-22 337	112 %	-22 645
Avustukset	-486 000	-181 000	-667 000	-660 340	99 %	-576 603
Muut toimintakulut	-283 894		-283 894	-377 811	133 %	-420 784
Toimintakate	1 277 735	-641 000	636 735	2 453 655	385 %	3 305 945
Poistot ja arvonal.	-11 000		-11 000	-6 575		-90 088

## Sitovien toiminnallisten tavoitteiden toteutuminen

<b>Kärkihanke:</b> Työttömyysvaikutusten minimointi ja hallinta kunnan käytettävissä olevin keinoin (Kärkihanke 1)	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma:</b>	
<b>Tavoite</b> Edistää yritystoiminnan kautta työpaikkojen syntymistä, verkottaa 3. sektorin työllisyysasioiden toimijoita, järjestää työttömille toivat aktivointipolut erityishuomio nuorissa.	<b>Arviointitapa/mittari</b> Arviointi työllisyyden kehityksestä kuukausiraporttien mukaan/mittarina työpaikkojen määrä seudulla ja kunnassa, kunnan aktivointitoimissa olevien määrä ja maksuerä työttömyydestä valtiolle.
<b>Tavoitetaso 2016</b>	<b>Tavoitteen toteutuminen</b> Vuoden loppuun mennessä on tehty aktivointisuunnitelmia ja työllistymissuunnitelmia 335 kpl. Kuntouttavassa työtoiminnassa on ollut 159 eri henkilöä (myös nuoret) ja palkkatukityössä 52 yli 25 vuotiasta ja 13 alle 25 vuotiasta. erilaisissa aktivointitoimissa on ollut 76 eri nuorta nuoriso-toimen kautta (mm. työkokeilu, oppisopimus) Maksuerä työttömyydestä valtiolle oli 1 349 915 euroa

<b>Kärkihanke:</b> Osallisuus ja järjestöyhteistyö (Kärkihanke 2)	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma:</b> Kärkihankeohjelma	
<b>Tavoite</b> Lisätty kuntalaisten mahdollisuutta vaikuttaa palveluiden tuottamiseen ja muotoiluun.  Lisätään kunnan ja kolmannen sektorin yhteistyötä sekä hyödynnetään kolmatta sektoria palvelujen muokkauksessa ja järjestämisessä.	<b>Arviointitapa/ mittari</b> Arvio uusista toimintamalleista mm. asiakasraatien osalta.  Arvio tukipolkuja –hankkeesta ja omaksutuista hyvistä käytännöistä sekä järjestöjen elinvoimasta/avustussäännön uusiminen, järjestöjen määrä ja jäsenkehitys, järjestöjen toimintamuodot.
<b>Tavoitetaso 2016</b>	<b>Tavoitteen toteutuminen – tavoite on toteutunut</b> Kunnan järjestöille antamista tuista on tehty selvitys. Selvitykseen pohjautuen avustussääntöjä tullaan päivittämään vuoden 2017 aikana. Tukipolkuja –hankkeen yhteydessä järjestöjen kanssa rakennetut toiminnat järjestötreffit ja järjestöfoorumit ovat siirtyneet pysyväksi toiminnaksi. Järjestöfoorumien yhteydessä nousseita ajatuksia on tuotu osaksi normaalia toimintaa esim. ikäihmisten toimintatorstait ja Voimalan ja liikuntapalvelujen yhteistyö osana päivätoimintaa. Järjestöjen välinen yhteistyö ja järjestöjen tietämys toistensa toiminnasta on lisääntynyt. Siskot ja Simot toiminta on tullut Tukipolkuja –hankkeen myötä Nurmijärvelle. Tukipolkuja-hankkeen aikana toimintaan osallistuneiden järjestöjen määrä on kasvanut. Kuntalaisia on osallistettu monin eri tavoin erilaisten suunnitelmien valmistelun yhteydessä. Osallistamiseen on kehitetty uusia osallistamistapoja esim. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman arvioinnissa ja sivistystoimen visiointityöskentelyssä. Asiakasraatitoiminta on käynnistetty perhe- ja sosiaalipalveluissa ja asiakasraatitoiminnan käynnistämistä on valmisteltu varhaiskasvatuksessa.

<b>Kärkihanke:</b> Kunnan vetovoiman ja kilpailukyvyyn vahvistaminen ( Kärkihanke 3)	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma</b> Kärkihankeohjelma	
<b>Tavoite</b> Lisätään lyhyellä aikavälillä kunnan positiivista näkyvyyttä ja pitkällä aikavälillä kunnan vetovoimaa ja hyvää mainetta.	<b>Arviointitapa/ mittari</b> Lyhyt tähtäin: Arviointi positiivisen näkyvyyden vaikutuksesta tonttien myyntiin, henkilöiden rekrytointiin ja matkailuun/ medianäkyvyys kunnan ulkopuolella ja työnantajatutkimus
<b>Tavoitetaso 2016</b> Toimintatapa hyvien asioiden ja tekojen tunnistamiseksi toimialoilla ja niiden hyödyntäminen viestinnässä ja markkinoinnissa	<b>Tavoitteen toteutuminen</b> Näkyvyyttä on lisätty Nurmijärvi on ilmiö kampanjalla mm. bussimainonnalla, videolla, kampanjatilaisuuksilla, tapahtumamainonnalla, tarjoamalla Nurmijärvi on Ilmiö – logo/slogan yritysten ja yhdistysten käyttöön ja lanseeraamalla Nurmijärvi on Ilmiö –tuoteperhe.  Vaikutus tonttien myyntiin on positiivinen mutta vaikeasti mitattavissa. Rekrytoinnin ja matkailun osalta seurantaa ei ole tehty. Kampanja on jonkin verran lisännyt medianäkyvyyttä. mutta jatkossa etenkin sosiaalisen median osalta on parannettavaa. Työnantajatutkimusta ei toteutettu v. 2016  Kampanjan jatkoa on valmisteltu ja jatketaan v. 2017 uusilla elementeillä

## Ylin päätöksenteko / Talous

<b>Strateginen linjaus</b> Johdetaan kuntaa ja kuntataloutta vastuullisesti	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma</b>	
<b>Tavoite</b> Nurmijärvi on valmis Sote-uudistuksesta aiheutuviin muutoksiin	<b>Arviointitapa/mittari</b> Kunnan taloutta ja hallinto-organisaatiota koskevat Sote-uudistuksesta aiheutuvat laskelmat, selvitykset ja päätökset
<b>Tavoitetaso 2018</b> Laskelmat, selvitykset ja päätökset tehty. Uusi kuntastrategia laadittu.	<b>Tavoitteen toteutuminen v. 2016</b> Valmistautuminen Sote-uudistukseen on aloitettu.

<b>Kärkihanke tai strateginen linjaus</b> Johdetaan kuntaa ja kuntataloutta vastuullisesti	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma</b>	
<b>Tavoite</b> Kunnallisveroprosentti pysyy samana suunnitelmakaudella	<b>Arviointitapa/mittari</b> Kunnan tuloveroprosentti
<b>Tavoitetaso 2016 - 2018</b> 19,5	<b>Tavoitteen toteutuminen</b> Voimassa olevan taloussuunnitelman 2017-2019 suunnitelmavuoden 2018 laskelmiin sisältyy 0,5 prosentin korotus tuloveroon.

<b>Kärkihanke tai strateginen linjaus</b> Johdetaan kuntaa ja kuntataloutta vastuullisesti	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma</b>	
<b>Tavoite</b> Kunnan talous tasapainottuu suunnitelmakaudella	<b>Arviointitapa/mittari</b> Vuosikate
<b>Tavoitetaso 2018</b> Vuosikate kattaa poistot	<b>Tavoitteen toteutuminen</b> Tavoite on realistinen vain mikäli tuloveroprosenttia korotetaan. Tavoitteen toteutumiseen vaikuttaa myös investiohjelman mukaisten investointien ja poistojen toteutuminen.

## Ylin päätöksenteko/henkilöstö

<b>Strateginen linjaus:</b> Kunta on houkutteleva työpaikka eri alojen ammattilaisille ja asiantuntijoille.	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma:</b> Henkilöstöohjelma 2017 - 2019	
<b>Tavoite</b> Hyvät henkilöstöjohtamisen käytännöt	<b>Arviointitapa/mittari</b> Lyhyt tähtäin: Henkilöstöohjelma tehty/ei tehty Pitkä tähtäin: Henkilöstöohjelma tehty/ei tehty
<b>Tavoitetaso 2016</b> Uuden henkilöstöohjelman laatiminen	<b>Tavoitteen toteutuminen</b> Uusi henkilöstöohjelma vuosille 2017-2019 valmistui päätöksentekoa varten, mutta sen viimeistely ja hyväksyntä valtuustossa siirtyi tammikuulle 2017.



<b>Strateginen linjaus:</b> Ammattitaitoinen ja hyvinvoiva henkilöstö	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma:</b> Henkilöstöohjelma 2013 - 2016	
<b>Tavoite</b> Työhyvinvoinnin kehittäminen on tavoitteellista ja suunnitelmallista.	<b>Arviointitapa/mittari</b> Lyhyt tähtäin: Sairauspoissaolojen seurantaraportit vaihtuvuus vuosittain Koulutuspäivien lukumäärä Työhyvinvointikysely  Pitkä tähtäin: Sairauspoissaolojen seurantaraportit vaihtuvuus vuosittain Koulutuspäivien lukumäärä Työhyvinvointikysely
<b>Tavoitetaso 2016</b> Sairauspoissaoloja enintään 15 kalenteripäivää henkilöä kohden.	<b>Tavoitteen toteutuminen (31.12.2016)</b> Ajalla 1.1.-31.12.2016 sairauspoissaoloja oli 16,2 kalenteripäivää henkilöä kohden (v. 2015. 15,5 kp/hlö). Sairauspoissaolojen määrä kasvoi 0,7 kalenteripäivää, joten tavoite ei toteutunut.  Muut em. mittarit raportoidaan vuoden 2016 henkilöstökertomuksessa.

## Omaisuuuden tuotot

### Toimintakertomus vuodelta 2016

	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016	Tot.%	TP 2015
Toimintatuotot	5 000 000		5 000 000	6 899 170	138 %	7 246 185
Toimintakulut	-80 000		-80 000	-159 162	199 %	-116 108
Toimintakate	4 920 000		4 920 000	6 740 009	137 %	7 130 077

Investointihanke	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016
Maa-alueiden hankinta	-2 500 000		-2 500 000	-1 756 053
Muu maanmyyntitulo	1 850 000		1 850 000	2 796 482

Maanhankintaan käytettiin yhteensä noin 1,76 milj. euroa, jolla hankittiin raakamaata 27,91 ha ja muita alueita 8,86 ha. Hankintakustannus jakautui raakamaalle 0,6 milj. euroa ja muille alueille (tonttien takaisinostot ja tontinosat, katu- ja puistoalueet ym.) 1,1 milj. euroa.

#### Olellaiset tapahtumat tilikaudella

Maanmyyntitulojen tavoite (5 milj. euroa) ylitettiin. Tuloja kertyi yhteensä noin 6,9 milj. euroa, josta myyntivoiton osuus oli noin 2,1 milj. euroa, vuokratulojen osuus noin 1,2 milj. euroa, maankäyttösopimusten kirjanpidollisen tulouttamisen osuus 3,4 milj. euroa sekä maankäyttösopimusten mukaisien laskutettujen korvauksien osuus 0,2 milj. euroa.

Omakotitontteja luovutettiin 39 kpl, joista myytiin 13 kpl ja vuokrattiin 26 kpl. Yhtiömuotoisia tontteja myytiin 3 kpl (AR) ja vuokrattiin 2 kpl (AP) Rakennettuja kiinteistöjä myytiin 7 kpl

Elinkeinotoimen osalta Yritystontteja luovutettiin kaksi (2). Yksi myytiin Ketunpesästä Timo-Tila Oy:lle (48.000 euroa) ja yksi vuokrattiin Metsä-Tuomelasta Kekkilälle määräaikaisella sopimuksella 6,2 vuodeksi (34.254 euroa/v). Tavoitteenä ollut viiden (5) yritystontin luovutusta ei saavutettu muutaman hankkeen viivästymisen vuoksi.

Maankäyttösopimuksia tehtiin yhdeltä alueelta 4 kpl (Kisakujan alue).

Lisäksi myytiin yksi asunto-osake, josta myyntivoittoa saatiin 109 524 e.

#### Arvio tulevasta kehityksestä

Maanmyyntitulojen osalta vuodelle 2017 siirtyi useita yhtiömuotoisten asuntojen kauppvoja johdun siitä, että rakennusliikkeet edellyttivät tontinluovutuksen kytkettävän tarvittavien poikkeamislupien saamiseen ensin. Vaikka useita tontinluovutus päätöksiä tehdään vuonna 2017, saadaan lopulliset kaupat ja tuloja yhtiömuotoisista tonteista vasta v. 2018 aikana ja sen jälkeen. Myös useita pitkään neuvoteltuja yritystonttikauppvoja saataneen v. 2017 aikana päätökseen. Vuokratulot kasvavat hieman edelleen ja maankäyttösopimusten mukaisia maaomaisuuden tuloutuksia tehdään kunnallistekniikan rakentamisen myötä viime vuotta enemmän. Tästä huolimatta 7 milj. euron maanmyyntitulotavoite on haasteellinen.

Omakotitonttien luovutustavoite v. 2017 on 30 – 40 kpl, niistä jatkossakin 2/3 vuokrattaneen. Yhtiömuotoisten asuntotonttien luovutustavoite v. 2017 on 5 kpl ja yritystonttien 5 kpl.

## Rajamäen Uimahalli

### Toimintakertomus vuodelta 2016

	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016	Tot.%	TP 2015
Toimintatuotot			0			
Toimintakulut	-336 000	-181 000	-517 000	-517 000	100 %	-491 500
Toimintakate	-336 000	-181 000	-517 000	-517 000	100 %	-491 500

Tulosalueen määräraha pitää sisällään Rajamäen Uimahalli Oy:n toiminta-avustuksen.

Rajamäen Uimahalli Oy:n toiminnallisten tavoitteiden toteutumisesta on kerrottu yhtiötä koskevassa kohdassa.

#### **Olellaiset tapahtumat tilikaudella**

Rajamäen Uimahalli Oy:n käyttötalouden tasapainottamiseen myönnettiin 181 000 euroa lisää toiminta-avustusta.

## Yhteiset toiminnot

### Toimintakertomus vuodelta 2016

	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016	Tot.%	TP 2015
Toimintatuotot	11 354		11 354	14 390	127 %	74 104
Toimintakulut	-3 250 787	-460 000	-3 710 787	-3 726 456	100 %	-3 351 710
Toimintakate	-3 239 433	-460 000	-3 699 433	-3 712 066	100 %	-3 277 606

Yhteisten toimintojen tulosalue sisältää toimintoina mm. ylimmän päätöksenteon toimielimet (valtuusto, kunnanhallitus, kunnanhallituksen henkilöstöjaosto, kunnalliset ja valtiolliset vaalit), jäsenyydet, verotuksen, suhdetoiminnan, edustuksen, kansainvälisen toiminnan, eläkemenuperusteisen maksun sekä avustuksia.

Toimintakate toteutui suunnitellusti.

#### Olennaiset tapahtumat tilikaudella

##### Valtuusto

Valtuusto käyttää kunnan ylintä päätösvaltaa ja ohjaa päätöksillään koko kunnan kehittämistä. Tärkeimpinä tehtävinä ovat kunnan hallinnon järjestäminen, kunnan taloudellinen vallankäyttö, kunnallisten sääntöjen antaminen, kunnan kannan ottaminen tärkeissä kuntaa koskevissa asioissa sekä kunnan toimielinten ja johtotason virkojen täyttäminen.

Valtuusto kokoontui kertomusvuonna kahdeksan (8) kertaa ja päätöksiä kertyi 130. Valtuusto sai kokousviikolla järjestettävillä kyselytunneilla mm. tietoa kokouksiin tulevista ja esillä olevista ajankohtaisista asioista. Valtuuston luottamushenkilö- ja toimintaorganisaatiomuutosta tarkasteleva seminaari pidettiin Raplassa 26.-28.5.2016. Valtuusto päätti loppuvuonna muuttaa sekä luottamushenkilö- että toimintaorganisaatiota vain vähäisessä määrin, mm. lakkautettiin liikunta- ja nuorisolautakunnat sekä kunnanhallituksen henkilöstöjaosto ja perustettiin 5 – jäseninen konsernijaosto. Kuntasuunnittelulautakunnan nimi muutettiin elinvoimalautakunnaksi ja jäsenmääräksi 11 sekä sosiaali- ja terveyslautakunnan nimi muutettiin hyvinvointilautakunnaksi. Toimialat, tulosalueet ja yksiköt säilyivät ennallaan, mutta sosiaali- ja terveystoimialan nimi muutettiin hyvinvointitoimialaksi. Valtuutettujen lukumäärä päätettiin pitää 51:ssä.

Valtuuston kokoukset videoitiin.

##### Kunnanhallitus

Kunnanhallituksen tehtävänä on valvoa ja panna täytäntöön valtuuston päätökset muun luottamushenkilö- ja viranhaltijaorganisaation kanssa. Lisäksi kunnanhallituksen tehtäviin kuuluu mm. johtaa kunnan hallintoa ja valvoa kunnan etua, edustaa kuntaa sekä tehdä sen puolesta sopimukset ja muut oikeustoimet.

Kunnanhallitus kokoontui kertomusvuonna 23 kertaa ja päätöksiä kertyi 341.

##### Kunnanhallituksen henkilöstöjaosto

Kunnanhallituksen henkilöstöjaosto kokoontui yhdeksän (9) kertaa ja pykälää kertyi 75. Henkilöstöjaosto käsitteli mm. palkkausjärjestelmiin, paikallisiin sopimuksiin, henkilöstötietuihin ja henkilöstöohjeisiin liittyviä linjauksia.

##### Keskusvaalilautakunta

Kuntavaaleihin on valmistauduttu mm. tarkistamalla äänestysalueiden määrää ja alueellisia rajauksia.

#### Arvio tulevasta kehityksestä

Kunta on osallistunut Kuuma -yhteistyössä tehtävään seudulliseen sote-selvitystyöhön. Käynnistettiin Nurmijärvi – Tuusulan yhteisen työterveyden tarkastelu tavoitteena käynnistys syksyllä 2017. Kuntavaalit järjestetään 9.4.2017. Uusi valtuusto aloittaa kesäkuussa 2017. Uusi hallintosääntö hyväksytään keväällä 2017. Alue-soten toimintamalli vapaaehtoisuuden pohjalta tulee käsittelyyn huhti-toukokuussa 2017 ja se astuu voimaan 1.1.2018.

## Henkilöstö

Tulosalueen palveluksessa olevan henkilökunnan määrä 31.12.2016 ryhmiteltyinä seuraavasti:

	31.12.2016	31.12.2015
	työpanos	työpanos
määräaikaiset	1,06	1,05

### Selonteko sisäisen valvonnan järjestämisestä

Kunnanhallitus ja kunnanjohtaja ovat tilivelvollisia.

- Asfalttikartellia koskeva oikeudenkäynti Skanska Asfaltti Oy:tä ja NCC Roads Oy:tä vastaan on kesken korkeimmassa hallinto-oikeudessa.
- Kunta teki valtiovarainministeriön päätöksestä olla muuttamatta Vihtijärven kuntajakoa valituksen korkeimpaan hallinto-oikeuteen.
- Säädöksiä, sääntöjä, määräyksiä ja päätöksiä on noudatettu.
- KPMG:n sisäisenä tarkastuksena oli toimitilahankkeiden suunnittelun ja valvonnan prosessia koskeva selvitys sekä avustustoiminnan sisäinen tarkastus.
- Omaisuutta on hankittu, luovutettu ja hoidettu hankintavaltuuksien ja toimintaa koskevien muiden sääntöjen mukaan
- Toiminnassa on noudatettu Nurmijärven kunnan hallintosääntöä ja sisäisen valvonnan ohjeita.
- Tavoitteiden toteutumisesta on raportoitu säännöllisesti. Säännöllinen valvonta toteutuu sopimuksien valvonnan, talousarvion toteutumisen seurannan sekä hyvän hallintotavan kautta.

### Merkittävimmät riskit ja epävarmuustekijät tilinpäätöshetkellä

Riskit ja niiden hallintakeinot on päivitetty toimialoitain ja johtoryhmä on käsitellyt säännöllisesti riskienhallinnan kysymyksiä.

## Tarkastuslautakunta

### Toimintakertomus vuodelta 2016

	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016	Tot.%	TP 2015
Toimintatuotot	3 100		3 100	4 527	146 %	2 250
Toimintakulut	-69 932		-69 932	-61 815	88 %	-57 275
Toimintakate	-66 832		-66 832	-57 288	86 %	-55 025

## 2.2.1.2 Elinkeino- ja kuntakehityskeskus

### Toimintakertomus vuodelta 2016

Tuloslaskelma	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016	Tot.%	TP 2015
Toimintatuotot	41 900	0	41 900	59 092	141 %	32 347
Myyntituotot	15 900		15 900	32 754	206 %	6 379
Maksutuotot	20 000		20 000	20 629	103 %	19 610
Tuet ja avustukset				1 909		1 788
Muut toimintatuotot	6 000		6 000	3 800	63 %	4 570
Toimintakulut	-1 535 612	-15 000	-1 550 612	-1 403 676	91 %	-1 462 016
Henkilöstökulut	-870 979		-870 979	-903 459	104 %	-896 466
Palvelujen ostot	-566 613	-15 000	-581 613	-386 956	67 %	-437 307
Aineet, tarv. ja tavarat	-9 100		-9 100	-5 574	61 %	-18 239
Avustukset						
Muut toimintakulut	-88 920		-88 920	-107 687	121 %	-110 004
Toimintakate	-1 493 712	-15 000	-1 508 712	-1 344 584	89 %	-1 429 669
Poistot ja arvonal.	-23 000		-23 000	-23 732		-23 732

#### Olellaiset tapahtumat tilikaudella

Väestönkasvu jäi vuoden 2016 aikana alle väestösuunnitteen ollen vain 0.3 %. Väestönkasvua oli 127 johtuen syntyneiden enemmyydestä (175), vaikka kuntaan muutto jäikin tappiolliseksi (-209) ensimmäistä kertaa 20 vuoteen. Maahanmuutto oli ennätyskellisen suurta (161) johtuen Röykän vastaanottokeskuksessa olleiden oleskeluluvan saaneiden kirjautumisesta Suomeen Nurmijärvelle ensimmäiseksi. Koska näistä valtaosa muutti nopeasti muualle lisäsi tämä osaltaan myös kunnasta pois muuttoa.

Maankäytön toteuttamisohjelmassa oltiin varauduttu vähintään MAL- sopimuksen mukaiseen asuntotuotantoon 400 asuntoa/ v. Vuoden 2016 aikana valmistui 355 asuntoa ja aloitettiin 453 asunnon rakentaminen. Rakennuslupia myönnettiin 442 asunnolle. Myös vuoden 2015 alhainen valmistuneiden asuntojen määrä (267) lie-nee vaikuttanut viime vuoden ohella väestönkasvun hiipumiseen.

Kunnan talouden kannalta hyvää oli, että maanmyyntitulojen tavoite (5 milj. euroa) ylitettiin. Tuloja kertyi yhteensä noin 6,9 milj. euroa, josta myyntivoiton osuus oli noin 2,1 milj. euroa, vuokratulojen osuus noin 1,2 milj. euroa, maankäyttösopimusten kirjanpidollisen tulouttamisen osuus 3,4 milj. euroa sekä maankäyttösopimusten mukaisien laskutettujen korvauksien osuus 0,2 milj. euroa.

Elinkeino- ja kuntakehityskeskuksen omassa toiminnassa saavutettiin jonkin verran säästöjä, pääosin asiantuntijapalveluksiin varattujen määrärahojen osalta, mm. osayleiskaavoitukseen tarvittavista selvityksistä pystyttiin osa tekemään omana työnä.

Kuntakehityksen osalta palveluverkkotoimikunnan työ vietiin päätökseen ja valmisteltiin valtuuston palveluverkkoa koskevaa päätöstä erityisesti kouluverkon osalta tiiviissä yhteistyössä sivistystoimialan kanssa.

Elinkeinoitoimen osalta yritystontteja luovutettiin kaksi (2). Yksi myytiin Ketunpesästä Timo-Tila Oy:lle (48.000€) ja yksi vuokrattiin Metsä-Tuomelasta Kekkilälle määräaikaisella sopimuksella 6,2 vuodeksi (34.254€/v). Tavoitteena ollut viiden (5) yritystontin luovutusta ei saavutettu muutaman hankkeen viivästymisen vuoksi. Näiden arvioidaan kuitenkin toteutuvan vuoden 2017 aikana. Lidl Suomi Ky:lle tehtiin Nurmijärven Kirkonkylälle suunnitteluvaraus muodostettavalle noin 10.000 m<sup>2</sup> tontille sijoitettavalle noin 3.000 k-m<sup>2</sup> myymälärakennukselle ja alueen kaavamuutoshanke käynnistettiin. Rajamäen Kylänpään kauppakeskushankkeen asemakaavamuutos tuli lainvoimaiseksi. Tontinluovutuksen arvioidaan tapahtuvan keväällä 2017 ja kauppakeskuksen rakentamisen alkavan samana vuonna. Suomen Elintarviketuonti Oy Nordqvistille tehtiin luovutus päätös 9.079 m<sup>2</sup> tontista Nurmijärven Ilvesvuoren yritysalueella ensivaiheessa noin 2.500 k-m<sup>2</sup> toimi-

tilojen rakentamista varten. Tontinluovutuksen arvioidaan tapahtuvan keväällä 2017 ja hankkeen toteutuksen alkavan myöhemmin samana vuonna. Vuoropuhelua yrittäjäjärjestöjen ja yri-tysten kanssa käytiin aktiivisesti ja Nurmijärvi NYT tapahtuma järjestettiin marraskuussa me- nestyksenä saavuttaen uusi yleisöennätys.

Keskus saavutti toiminnassaan pääosin sille ase- tetut tavoitteet vaikka organisaatiomuutos kes- tikin lähes koko vuoden ja aiheutti lisäkuormi- tusta koko yksikölle sen ollessa lakkautusuhan alla. Sitovien tavoitteiden toteutuminen on se- lostettu kertomuksen lopussa.

Suunnittelutarveratkaisuja tehtiin yhteensä 44 kpl, joista 38 oli myönteisiä.

## **Yleiskaavaohjelman ja maankäytön toteuttamishjelman toteutuminen**

### **Yleiskaavaohjelma**

Kohteet 2016 – 2018:

#### **1. Klaukkalan osayleiskaava (taajama) 2011–**

Tavoite: Klaukkalan osayleiskaava ohjaa taajaman kehittämistä ja asemakaavoitusta. Osayleiskaava val- mistellaan hyväksyttäväksi vuonna 2015. Osayleiskaavan hyväksymispäätöksestä mahdollisesti tehtäviin valituksiin annetaan lausunto vuonna 2016.

Toteutuminen: Klaukkalan osayleiskaavan hyväksymispäätöksestä tehdyistä valituksista on annettu lau- sunto Helsingin hallinto-oikeudelle. Helsingin hallinto-oikeuden päätöksestä on valitettu edelleen Kor- keimpaan hallinto-oikeuteen.

#### **2. Kirkonkylän osayleiskaava (taajama), 2013–**

Tavoite: Kirkonkylän osayleiskaava ohjaa taajaman kehittämistä ja asemakaavoitusta. Kirkonkylän osayleiskaavaluonnos valmistellaan käsittelyyn vuonna 2016.

Toteutuminen: Kirkonkylän osayleiskaavaluonnosta on valmisteltu laatimalla selvityksiä kaavan laatimi- sen perustaksi ja valmistelemalla luonnosta.

#### **3. Perttulan osayleiskaava (haja-asutusalue), 2012–**

Tavoite: Kaava laaditaan oikeusvaikutteisena sisältäen emätilakohtaisen rakentamisen mitoituksen. Osayleiskaava ohjaa alueen rakentamista koskevia suunnittelutarveratkaisuja ja muuta maankäyttöä. Osayleiskaava valmistellaan hyväksyttäväksi vuonna 2015. Osayleiskaavan hyväksymispäätöksestä mah- dollisesti tehtäviin valituksiin annetaan lausunto vuonna 2016.

Toteutuminen: Perttulan osayleiskaavan hyväksymispäätöksestä tehdyistä valituksista on annettu lausun- to Helsingin hallinto-oikeudelle. Helsingin hallinto-oikeuden päätös on lainvoimainen. Osayleiskaava kuu- lutettiin voimaan tulevaksi huhtikuussa 2016.

#### **4. Rajamäen osayleiskaava (taajama), 2014–**

Tavoite: Rajamäen osayleiskaava ohjaa taajaman kehittämistä ja asemakaavoitusta. Osayleiskaavaluon- nos on tavoitteena saada käsittelyyn Kirkonkylän osayleiskaavan jälkeen. Kaavan laatiminen edellyttää mm. luontoselvitystä, liikenneselvityksen ajantasaistamista sekä kasvusuuntien aluevertailun tekemistä. Osayleiskaavan edellyttämiä selvityksien laadintaa jatketaan vuoden 2016 aikana.

Toteutuminen: Selvitysten laatimista on jatkettu.

#### **5. Palojoen osayleiskaava (haja-asutusalue), 2014–**

Tavoite: Kaava laaditaan oikeusvaikutteisena sisältäen emätilakohtaisen rakentamisen mitoituksen. Osayleiskaava ohjaa alueen rakentamista koskevia suunnittelutarveratkaisuja ja muuta maankäyttöä. Kaavan laatiminen edellyttää mm. luonto- ja maisemaselvityksen tekemistä. Palojoen osayleiskaavaluon- nos valmistellaan käsittelyyn vuonna 2016.

Toteutuminen: Palojoen osayleiskaavaluonnoksen käsittely on aloitettu joulukuussa 2016 kuntasuunnitte- lulautakunnassa.



## Ranta-alueen asemakaavat:

Sääksjärvi 2013–

Tavoite: Metsähallituksen loma-asuntoalueen maankäytön ohjaamista varten käynnistetään ranta-  
asemakaavan laatiminen aikataulultaan osayleiskaavaohjelman etenemiseen sovitettuna. Ranta-  
asemakaavaa laaditaan v. 2016 aikana.

Toteutuminen: Sääksjärven ranta-asemakaava on ollut ehdotuksena nähtävillä ja sitä on valmisteltu hy-  
väksymiskäsittelyyn.

## Arvio tulevasta kehityksestä

Väestönkasvu jatkuneen edelleen väestösuunni-  
tetta alemmalla tasolla. Viitteitä lievään ko-  
hoamiseen on valmistuneiden asuntojen määrän  
ja uusille asunnoille myönnettyjen rakennuslupi-  
en sekä aloitettujen asuntojen lukumäärän olles-  
sa kasvusuunnassa, uusia asuntoja aloitettiin  
453 kpl v. 2016. Väestömuutoksista ja muutto-  
liikkeestä on tarkoitus tehdä v. 2017 aikana  
tarkempia selvityksiä mm. uuden kuntastrategi-  
an laadintaa varten.

Maanmyyntitulojen osalta vuodelle 2017 siirtyi  
useita yhtiömuotoisten asuntojen kauppoja joh-  
tuen siitä, että rakennusliikkeet edellyttivät  
tontinluovutuksen kytkettävän tarvittavien poik-  
keamislupien saamiseen ensin. Vaikka useita  
tontinluovutus päätöksiä tehdään vuonna 2017,  
saadaan lopulliset kaupat ja tuloja yhtiömuotoi-  
sista tonteista vasta v. 2018 aikana ja sen jäl-

keen. Myös useita pitkään neuvoteltuja yritys-  
tonttikauppoja saataneen v. 2017 aikana pää-  
tökseen. Vuokratulot kasvavat edelleen ja  
maankäyttösopimusten mukaisia maaomaisuuden  
tuloutuksia tehdään kunnallistekniikan rak-  
entumisen myötä viime vuotta enemmän.  
Tästä huolimatta 7 milj. euron maanmyyntitulo-  
tavoite on haasteellinen.

Keskuksen henkilöstön osalta v. 2017 aikana  
tapahtuu muutoksia kahden vakituisen työnteki-  
jän siirryttyä toisen eläkkeelle ja toisen muun  
kunnan palvelukseen, joten vastaavat uudet  
rekrytoinnit on tarpeen tehdä v. 2017 aikana.  
Lisäksi keskuksella on valtuuston päätöksen  
mukaisesti v. 2017 ajaksi määräaikaisen yleis-  
kaavasunnittelijan vakanssi.

## Henkilöstö

Toimialan palveluksessa olevan henkilökunnan määrä 31.12.2016 ryhmiteltynä seuraavasti:

	31.12.2016	31.12.2015
vakainaisia	12 henkilötyövuotta	12 henkilötyövuotta
määräaikaisia ja sijaisia	1 henkilötyövuotta	1 henkilötyövuotta

## Selonteko sisäisen valvonnan järjestämisestä toimialalla

Keskuksen toimintaa on toteutettu kunnan sisäi-  
sen valvonnan ohjeiden mukaisesti sekä muiden  
sääntöjen ja päätösten mukaisesti. Käyttötalou-  
den kehitystä on kuukausittain verrattu talous-  
arvioon ja huolehdittu siitä, että keskus koko-  
naisuutena pysyy talousarvion määrärahojen  
puitteissa.

Maanhankinnan ja -luovutuksen osalta pidetään  
rekisteriä maaomaisuudesta.

Sopimushallinnan osalta useat työntekijät ovat  
osallistuneet maapolitiikkaa ja lainsäädäntöä  
koskeviin koulutuksiin

## Merkittävimmät riskit ja epävarmuustekijät tilinpäätöshetkellä

Riskikartoitus on päivitetty v. 2015 aikana ja  
siinä todettuja toimenpiteitä on toteutettu.

Maanmyyntitulojen riskejä ja epävarmuustekijöi-  
tä on selostettu omaisuuden tuottojen kohdalla.

Kaavoitusta ja maapolitiikkaa koskevan lainsäädännön osaamisesta sekä maanhankintaan ja myyntiin liittyvien riskien tunnistamisesta on huolehdittava jatkuvasti. Kiinteistömarkkinoiden tilannetietoisuutta on tarpeen pitää ajan tasalla käyttäen ulkopuolisten alan erityisasiantuntijoiden apua.

Henkilöstöön liittyvinä riskeinä on tunnistettu avainhenkilöiden sijaistuksen järjestäminen sekä sairaspöissaoloihin että eläköitymiseen ja mahdollisiin työpaikan vaihdoksiin liittyen. Tehtävät pidetään tältä osin ajan tasalla.

## Sitovien toiminnallisten tavoitteiden toteutuminen

<b>Kärkihanke:</b> Vahvistetaan kunnan vetovoimaa ja kilpailukykyä sekä tuetaan kunnan talouden tasapainottamista	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma:</b> Maankäytön toteutusohjelma ( MATO)	
<b>Tavoite</b> Kehitetään maankäytön toteutusohjelmaa siten, että asunto- ja yritystonttutuotannossa vahvistuu asiakaslähtöinen toimintamalli, jolla lisätään Nurmijärven houkuttelevuutta ja turvataan maanmyyntitulot	<b>Arviointitapa/mittari</b> Toimintamallin toteutuminen: vuosittainen seuranta (laadullinen arviointi) ja maanmyyntitulojen toteutuminen. Asiakaskysely tontinostajille ja ostosta kiinnostuneille
<b>Tavoitetaso 2016</b> Toimintamalli uudistettu ja pilotoitu. Asiakaskysely toteutettu	<b>Tavoitteen toteutuminen</b> Asiakaskysely omakotitontin ostajille toteutettiin omakotimessuilla syksyllä 2015. MATO- ohjelma laadittiin v. 2016 aikana entisen kaltaisena ja laajempi uudistamistyö siirtyi vuodelle 2017 koska kuntakehityksen työpanosta ohjattiin palveluverkkoa koskeviin tarkasteluihin ja organisaati uudistukseen

### 2.2.1.3 Keskushallinto

## Toimintakertomus vuodelta 2016

Tuloslaskelma	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016	Tot.%	TP 2015
Toimintatuotot	2 637 963		2 637 963	2 287 111	87 %	2 413 468
Myyntituotot	2 475 963		2 475 963	2 222 312	90 %	2 355 219
Maksutuotot						
Tuet ja avustukset	19 000		19 000	17 895	94 %	15 971
Muut toimintatuotot	143 000		143 000	46 904	33 %	42 278
Toimintakulut	-5 883 342		-5 883 342	-5 443 667	93 %	-5 368 502
Henkilöstökulut	-2 765 563		-2 765 563	-2 660 486	96 %	-2 542 352
Palvelujen ostot	-2 584 643		-2 584 643	-2 192 153	85 %	-2 275 339
Aineet, tarv. ja tavarat	-54 700		-54 700	-95 429	174 %	-85 770
Avustukset	-11 000		-11 000	-8 700	79 %	-11 200
Muut toimintakulut	-467 436		-467 436	-486 899	104 %	-453 841
Toimintakate	-3 245 379		-3 245 379	-3 156 556	97 %	-2 955 034
Poistot ja arvonal.	-302 656		-302 656	-262 781		-331 050

Toimintakate alittui noin 89 000 eurolla.

### Olennaiset tapahtumat tilikaudella

Viestintä on osallistunut aktiivisesti kunnan vetovoiman ja kilpailukyvyyn vahvistamista koskevaan kärkihankeohjelmaan. Nurmijärvi on ilmiö -kampanjan tekijä on kilpailutettu, kampanjalle on suunniteltu ulkoasuja ja aloitustilaisuudet on pidetty sekä sidosryhmille että henkilöstölle. Markkinointivideo on tehty ja lanseerattu somekanavia hyödyntäen. Korsisaaren kampanjateipattu bussi tuo näkyvyyttä sekä kunnassa että sen ulkopuolella.

Hallintosäännön päivittäminen uutta organisaatiota ja uutta kuntalakia vastaavaksi käynnistyi. Kunnanviraston asiakaspalvelun keskittämistä koskeva suunnittelu on käynnistetty. Dynastyn sähköisen kokoushallinnon uusi versio otettiin käyttöön. Lisäksi asianhallinnan osalta on organisoitu Kuuma-kuntien välistä yhteistyötä.

### Arvio tulevasta kehityksestä

Talous ja rahoitus -yksikkö ostaa määritellyt taloushallinnon palvelut KuntaProta.

Tuusulan kunnan jäätyä pois hankintapalvelukeskuksesta 1.1.2016 alkaen, on hankintapalvelukeskus purettu ja keskitetyt hankinnat hoitaa jatkossa hankintapalvelut.

Kunnan hankintavastaavat -työryhmä on perustettu ja hankintavaltuuksia on muutettu 1.6. alkaen.

Käynnissä olevia toimintaympäristön muutoksia ovat valtakunnallinen soteratkaisu, Keski-Uudenmaan aluesoteyksikön valmistelu ja kunnan organisaatiomuutos. Henkilöstöorganisaatiossa on toteutettu useita uudelleenorganisoitumia ja alkuvuoden aikana.

## Henkilöstö

Toimialan palveluksessa olevan henkilöstön määrä 31.12.2016 ryhmiteltynä seuraavasti:

	31.12.2016 työpanos	31.12.2015 työpanos
<u>hallintopalvelut, henkilöstöpalvelut, talouspalvelut</u>		
vakinaiset	46,66	45,44
sijaiset ja määräaikaiset	2,39	2,85
<u>liikelaitokset Aleksia ja Työterveys</u>		
vakinaiset	160,94	162,76
sijaiset ja määräaikaiset	25,97	26,70
<u>Edelliset yhteensä</u>		
vakinaiset	207,60	208,20
sijaiset ja määräaikaiset	28,36	29,55

## Selonteko sisäisen valvonnan järjestämisestä toimialalla

Tilivelvollinen on hallintojohtaja Jukka Anttila. Toimintakertomusvuonna ei ollut vireillä keskushallintoon kohdistuvia oikeudenkäyntejä. Säädöksiä, sääntöjä, määräyksiä ja päätöksiä on noudatettu.

Toiminnassa on noudatettu Nurmijärven kunnan hallintosääntöä ja sisäisen valvonnan ohjeita. Tavoitteiden toteutumisesta on raportoitu säännöllisesti. Säännöllinen valvonta toteutuu sopimuksien valvonnan, talousarvion toteutumisen seurannan sekä hyvän hallintotavan kautta.

## Merkittävät riskit ja epävarmuustekijät tilinpäätöshetkellä

Keskushallinto on kartoittanut ja päivittänyt toimialaa koskevat riskit ja toimenpiteet niiden hallitsemiseksi. Lisäksi keskushallinto on osallistunut kuntien jatkuvuuden turvaamiseen liittyvään kuntaliiton KUJA-hankkeeseen.

## Investoinnit

Tietotekniikkainvestointien toteutuminen on kerrottu Talouspalvelut -tulosalueen kohdalla.

## Sitovien toiminnallisten tavoitteiden toteutuminen

<b>Kärkihanke:</b> Johdetaan kuntaa ja kuntataloutta vastuullisesti: Organisaation tarkastelu ja muuttaminen	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma:</b>	
<b>Tavoite</b> Muutetaan luottamushenkilö- ja työntekijäorganisaatiota tarpeellisin osin.  Hallintosääntö uusitaan Kuntalain vaatimalla tavalla.	<b>Arviointitapa/mittari</b> Käyty/ei ole käyty läpi  on laadittu/ei ole laadittu
<b>Tavoitetaso 2016</b> Valtuustossa käsittely vuoden 2016 loppuun mennessä.	<b>Tavoitteen toteutuminen</b> Organisaatiotarkastelu tehtiin ja käsiteltiin valtuustossa. Hallintosäännön uusiminen siirtyi vuoteen 2017.

<b>Kärkihanke:</b> Kunnan vetovoiman ja kilpailukyvyn vahvistaminen	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma:</b>	
<b>Tavoite</b> Hyödynnetään viestinnässä ja markkinoinnissa Nurmijärvi-ilmiön tunnettuutta, henkilöstön hyvää osaamista ja myönteisiä asioita. Kunnan julkinen ulkoasu ja markkinointimateriaali ovat ajantasaisia ja kunnan vetovoimaa tukevia.	<b>Arviointitapa/mittari</b> Nurmijärven media-näkyvyys
<b>Tavoitetaso 2016</b> Erityisesti kunnan ulkopuolella myönteinen näkyvyys on kasvanut; Nurmijärvi-kuva on monipuolistunut, markkinointimateriaalia on uusittu ja markkinointikanavat ovat monipuolisia	<b>Tavoitteen toteutuminen</b> Nurmijärvi on ilmiö -kampanjan tekijä on kilpailutettu, kampanjalle on suunniteltu ulkoasuja ja aloitustilaisuudet on pidetty sekä sidosryhmille että henkilöstölle. Markkinointivideo on tehty ja lanseerattu some-kanavia hyödyntäen. Korsisaaren kampanjateipattu bussi tuo näkyvyyttä sekä kunnassa että sen ulkopuolella.
<b>Kärkihanke:</b> Osallisuus ja järjestöyhteistyö	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma:</b>	
<b>Tavoite</b> Kannustetaan kuntalaisten kuulumista yhdistyksiin.  Laaditaan järjestöyhteistyönä kylien turvallisuussuunnitelmat.	<b>Arviointitapa/mittari</b> Arvio järjestöjen elinvoimaisuuden kehityksessä/jäsenmäärän kehitystrendit, toimijoiden tilaisuudet  suunnitelmat laadittu tai ei/kylien turvallisuussuunnitelmi-en määrä
<b>Tavoitetaso 2016</b> Kuntalaisten tietämys järjestöistä kasvanut.  EMO ry:n tukemana kylien turvallisuussuunnitelmat pääosin laadittu.	<b>Tavoitteen toteutuminen</b> Kunta on ollut aktiivisesti mukana Tukipolkuja – hankkeessa ja kunnan sivuille koottiin tietoa yhdistyksistä ja tarjottiin yhdistyksille viestintäkanava.  Turvallisuussuunnitelmia laadittiin yhdeksän/yksitoista kappaletta.

## Hallintopalvelut

### Toimintakertomus vuodelta 2016

	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016	Tot.%	TP 2015
Toimintatuotot	237 140		237 140	214 187	90 %	216 024
Toimintakulut	-1 178 679		-1 178 679	-1 135 714	96 %	-1 132 704
Toimintakate	-941 539		-941 539	-921 527	98 %	-916 680

Tulosalue vastaa valtuuston ja kunnanhallituksen valmistelu- ja täytäntöönpanotehtävistä, muista tuki-tehtävistä ja kokoussihteeriudesta sekä hallinnon yhteisistä tukipalveluista, yhteispalvelusta, asumisen viranomaistehtävistä ja viestinnästä. Lisäksi tulosalueen vastuulla on vaaleihin liittyvät käytännön järjes-telyt.

Toimintakate alittui noin 20 000 eurolla.

#### Olennaiset tapahtumat tilikaudella

Viestintä on osallistunut aktiivisesti kunnan ve-tovoiman ja kilpailukyvyyn vahvistamista koske-vaan kärkihankeohjelmaan.

Hallintosäännön päivittäminen uutta organisaa-tiota ja uutta kuntalakia vastaavaksi käynnistet-tiin ja valmistelu on edennyt siten, että valtuus-to hyväksyy uusitun hallintosäännön maalis-kuussa 2017.

Kunnanviraston asiakaspalvelun keskittämistä koskeva hankesuunnitelma on valmisteilla. Dy-nastyn sähköisen kokoushallinnon uusi versio otettiin käyttöön. Lisäksi asianhallinnan osalta on organisoitu Kuuma-kuntien välistä yhteistyö-tä. Kuntavaaleihin on valmistauduttu mm. tar-kistamalla äänestysalueiden määrää ja alueelli-sia rajauksia.

#### Selonteko sisäisen valvonnan järjestämi-sestä tulosalueella

Tilivelvollisia ovat hallintojohtaja Jukka Anttila, hallintopäällikkö Marja-Liisa Back ja viestintä-päällikkö Hilikka Gehör.

Toimintakertomusvuonna ei ollut vireillä tulos-alueeseen kohdistuvia oikeudenkäyntejä.

Toiminnassa on noudatettu Nurmijärven kunnan hallintosääntöä ja sisäisen valvonnan ohjeita.

Tavoitteiden toteutumisesta on raportoitu sään-nöllisesti. säännöllinen valvonta toteutuu sopi-muksien valvonnan, talousarvion toteutumisen seurannan sekä hyvän hallintotavan kautta.

#### Merkittävimmät riskit ja epävarmuustekijät tilinpäätöshetkellä

Ei merkittäviä epävarmuustekijöitä.

<b>Keskeisimmät perustiedot</b>	<b>TP 2014</b>	<b>TP 2015</b>	<b>TA 2016</b>	<b>TP 2016</b>
Kirjattavat asiat	1 200	1 000	1 200	1 040
Monistemäärä		1 110 904	1 100 000	1 003 318
Välitetyt puhelut	34 975	33 467	29 975	28 838

## Henkilöstöpalvelut

### Toimintakertomus vuodelta 2016

	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016	Tot.%	TP 2015
Toimintatuotot	260 978		260 978	207 735	80 %	205 566
Toimintakulut	-1 481 869		-1 481 869	-1 418 056	96 %	-1 221 541
Toimintakate	-1 220 891		-1 220 891	-1 210 321	99 %	-1 015 975

#### Talousarvion toteutuminen

Tulosalueen talousarvio toteutui kokonaisuutena talousarvion suuruisena. Henkilöstökulut toteutuivat talousarvion mukaisesti (99,3 %). Tuotot sisäisten palvelujen myynnistä (palkanlaskenta liikelaitoksille ja sijaisvälitys useille toimialoille) alittuivat talousarvioon nähden, mutta olivat vuoden 2015 tasolla. Tulosalueen palvelujen ostoihin kohdistuvia kunnan yhteisten toimintojen kuluja ovat tapaturmavakuutus ja ryhmähenkivakuutus (yht. 87 000e) ja henkilöstön liikunta- ja kulttuurietujen kulut (92 000e) sekä koulutuskorvauksen tuotot (66 400e). Keskitetysti järjestettyyn henkilöstökoulutukseen käytettiin 15 000 euroa. Palvelujen ostot alittuivat 93 000 euroa talousarvioon nähden.

#### Olellaiset tapahtumat tilikaudella

Henkilöstöpalveluiden tehtävänä on ollut kehittää ja tukea esimiestyötä ja henkilöstöjohtamista sekä henkilöstön hyvinvointia.

Toimialojen ja henkilöstön edustajista koottu työryhmä valmisteli uuden henkilöstöohjelman vuosille 2017 – 2019. Lisäksi valmistelussa kuultiin henkilöstön toiveita kahdessa Puimala – tilaisuudessa. Henkilöstöohjelman hyväksyntä siirtyi tammikuuksi 2017.

Liikunta- ja kulttuurisaldo -etua (Smartum, 50 euroa/hlö) etua käytti yhteensä 1840 henkilöä. Lisäksi henkilöstölle järjestettiin ohjattuja liikuntaryhmiä ja tarjottiin lippuja Taaborinvuoren kulttuuritapahtumiin.

Sovun rakentajat –valmennukseen osallistui 45 henkilöä (esimiehiä ja työsuojeluhenkilöstöä) ja projekti jatkui henkilöstön sovittelukäytännön valmisteluna.

Vuoden kuluessa tehtiin useita paikallisia sopimuksia eri virka- ja työehtosopimusten piirissä olevan henkilöstön palkkausjärjestelmien selkeyttämiseksi ja ajantasaistamiseksi.

Sairauspoissaolojen hallintaa parannettiin lisäämällä ajantasaista sähköistä sairauspoissaolojen seurantaan ja ottamalla käyttöön sähköiset puheeksiottamisen ja työkyvyn arviointipyyynnön lomakkeet sekä säännöllinen työkykyraportointi. Myös terveydenhoitoon liittyviä työajan käytön pelisääntöjä tarkistettiin vuoden 2016 alusta alkaen. Korvaavan työn käytäntöä pilotoitiin sosiaali- ja terveystoimialalla ja ammatillisen kuntoutuksen prosesseja tarkennettiin yhteistyössä työterveyshuollon kanssa.

Kunnan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma valmisteltiin yhteistyössä toimialojen kanssa ja se hyväksyttiin valtuustossa 21.12.2016 (§113).

Henkilöstöverkoston toimintaa uudistettiin ja se vahvisti keskushallinnon ja toimialojen henkilöstötoimijoiden yhteistyötä.

Henkilöstöpalvelujen asiantuntijat ovat toimineet useiden työyhteisöjen tukena ja osallistuneet toimialojen rakenteen ja toimintojen uudelleenjärjestelyihin. Käynnissä olevan sote- ja maakuntahallinnon uudistuksen osalta osallistuttiin Keski-Uudenmaan aluesoten valmisteluun.

Keskeisimmät perustiedot	TP 2014	TP 2015	TA 2016	TP 2016
Toimintakulut/hlö	-68559	-61077	-74093	-67526
HTV (31.12.)	17,26	16,99		17,83
Toimintakulut/HTV	-59189	-71898		-79532

## Talouspalvelut

### Toimintakertomus vuodelta 2016

	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016	Tot.%	TP 2015
Toimintatuotot	2 139 845		2 139 845	1 865 188	87 %	1 991 878
Toimintakulut	-3 222 794		-3 222 794	-2 889 896	90 %	-3 014 256
Toimintakate	-1 082 949		-1 082 949	-1 024 708	95 %	-1 022 378

Talous ja rahoitus –yksikön toimintakate toteutui n. 12.000 euroa talousarviota parempana sekä hankintapalvelut n. 46.000 euroa parempana. Tietotekniikan joulukuun veloituksia ei veloitettu

toimialoilta sekä lisäksi toimialoja hyvitetiin 115.000 eurolla. Tulosalueen toimintakatteen toteuma oli 95 %. Suurin säästö koostui henkilöstömenoista.

Investointihanke	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016
Tietotekniikka	452 000	-250 000	202 000	-118 473

Suurin osa vuoden 2016 suunnitelluista tietotekniikkainvestoinneista oli sosiaali- ja terveystoimen toimialan tietotekniikkahankkeita. Niitä ei toteutettu, koska tavoitteena oli tehdä sosiaali- ja terveystoimen tietojärjestelmiin vain pakolliset ja tarpeelliset kehityshankkeet. Lisäksi osa ns. pakollisista kansallisiin hankkeisiin liittyvistä kehittämishankkeista siirtyi vuodelle 2017 ohjelmistotoimittajan toimitusvaikeuksien takia.

Selvitetiin sähköpostin ja siihen liittyen varmistusratkaisun uudistamista. Tavoitteena on hankkia sähköposti palveluna, mikä on yleinen toimintatapa. Vuoden 2016 aikana ei ollut tarpeellista kasvattaa varmistuskapasiteettia, näin ollen teknisen ympäristön kehittämiseen varattua investointimäärärahaa ei käytetty.

### Olennaiset tapahtumat tilikaudella

#### Hankinnat

Tuusulan kunnan jäätyä pois hankintapalvelukeskuksesta 1.1.2016 alkaen, on hankintapalvelukeskus purettu ja keskitetyt hankinnat hoitaa hankintapalvelut -yksikkö.

Kunnan hankintavastaavat -työryhmä on perustettu ja hankintavaltuuksia on muutettu 1.6. alkaen.

Henkilöstömäärä on vähentynyt vuoden 2015 lopulta kahdella vakanssilla, viidestä kolmeen henkilöä, hankintasihteerin siirryttyä toisiin tehtäviin (1.1.) ja hankintajohtajan eläköitymisen myötä (31.8.). Alkuvuonna 2017 on palkattu kuitenkin yksikköön hankintapäällikkö.

Hankintadirektiivi 2014/24/EU tuli sovellettavaksi EU-kynnysarvot ylittävissä hankinnoissa 18.4.2016 alkaen. Uusi hankintalaki tuli voimaan 1.1.2017.

#### Talous ja rahoitus

Yksikön perustehtävät talousarvion, tilinpäätöksen, talousraportoinnin ja kunnan toiminnan rahoituksen osalta ovat säilyneet ennallaan, sekä näiden lisäksi vuoden aikana on tehty useita erilaisia selvityksiä mm. sote-uudistukseen liittyen.

Toiminnan painopistealueiksi määriteltiin talousarviossa 2016 tiedolla johtamisen edistäminen ja talousprosessien yksinkertaistaminen. Tätä vahvistamaan käynnistettiin lokakuussa 2016 Toiminnan ja talouden ohjauksen kehittämisprojekti.

Yksikön henkilöstömäärä on vähentynyt vuoden aikana yhdellä henkilöllä taloussuunnittelijan irtisanouduttua. Taloussuunnittelijan virka päätettiin jättää täyttämättä ja lakkauttaa.



**Tietotekniikkapalvelut** huolehtivat kunnan tietojärjestelmien ja työasemien toimivuudesta, saatavuudesta ja kehittämisestä sekä varmistaa riittävän käyttäjätuen.

Työasemien leasingrahoituksessa on siirrytty käyttämään 3StepIT Oy:tä ja otettu käyttöön palveluun liittyvä sähköinen toimintatapa mm. toimitusvahvistusten käsittelyyn. Lisäksi uusi toimintatapa helpottaa laiterekisterin ylläpitotyötä ja raportointia.

Tietotekniikkapalvelut huolehtii älypuhelimien asennuksesta ja antaa myös käyttäjille opastusta uuden älypuhelimien käyttöön. Älypuhelimien määrä on jatkuvasti lisääntynyt kuten myös niihin liittyvät työtehtävät.

Tietotekniikan hyödyntäminen kouluissa ja päivähoitossa on lisääntynyt ja monipuolistunut. Tämän myötä myös tietotekniikkapalveluihin tulevat ongelmatilanteet ovat monimutkaistuneet.

Yhteisen Kuuma digihankkeen haasteiden takia on myös kunnan oman sähköisen asiointialustan hankinta viivästynyt.

## 2.2.1.4 Sosiaali- ja terveystoimen toimiala

### Toimintakertomus vuodelta 2016

Tuloslaskelma	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016	Tot. %	TP 2015
Toimintatuotot	11 741 748	613 000	12 354 748	13 033 120	105 %	11 829 996
Myyntituotot	901 048	68 000	969 048	1 519 455	157 %	1 008 802
Maksutuotot	7 914 450	448 000	8 362 450	8 530 518	102 %	7 893 720
Tuet ja avustukset	2 226 250	55 000	2 281 250	2 153 488	94 %	2 060 333
Muut toimintatuotot	700 000	42 000	742 000	829 659	112 %	867 141
Toimintakulut	-121 449 125	-1 643 622	-123 092 747	-120 717 388	98 %	-121 068 544
Henkilöstökulut	-33 666 846	771 378	-32 895 468	-32 124 436	98 %	-32 709 858
Palvelujen ostot	-72 126 966	-2 313 000	-74 439 966	-72 363 256	97 %	-72 515 749
Aineet, tarv. ja tavarat	-2 829 406		-2 829 406	-2 793 786	99 %	-2 673 769
Avustukset	-8 150 900	-102 000	-8 252 900	-8 747 625	106 %	-8 086 121
Muut toimintakulut	-4 675 007		-4 675 007	-4 688 286	100 %	-5 083 047
Toimintakate	-109 707 377	-1 030 622	-110 737 999	-107 684 268	97 %	-109 238 548
Poistot ja arvonal.	-318 000		-318 000	-418 737		-379 432

Sosiaali- ja terveystoimiala haki lisämäärärahaa OVK II:n yhteydessä yhteensä 2,0 milj. euroa:

- erikoissairaanhoidolle 0,898 milj. euroa ja
- omaan toimintaan, perhe- ja sosiaalipalvelut – tulosalueelle 1,102 milj. euroa.

Kk-raportti 1-10/2016 aikaan lisämäärärahaa vähennettiin 0,95 milj. eurolla, joka oli kohdennettu omaan toimintaan. Lisäksi toimialan henkilöstökuluista siirrettiin psykiatrisen sairaanhoitajan henkilöstökulut sivistystoimialalle vuonna 2016. Näin ollen toimialan lopulliseksi lisämäärärahamääräksi tuli 1 030 622 euroa.

Sosiaali- ja terveystoimiala alitti muutetun käyttösuunnitelmansa noin 3,1 milj. eurolla (-2,8 %), josta

- oman toiminnan osuus alituksesta oli 0,8 milj. euroa (-1,1 %) ja
- esh:n osuus alituksesta oli 2,3 milj. euroa (-5,1 %). Erikoissairaanhoidon palvelusuunnitelman mukaisen laskutuksen ylijäämäpalautus koostui poikkeuksellisesti kahden vuoden palautuksesta: vuoden 2015 ylijäämäpalautuksesta 1,489 milj. euroa ja vuoden 2016 ylijäämäpalautuksesta 2,67 milj. euroa.

Oman toiminnan osalta alitusta selittää tuottojen 0,7 milj. euron (+5,6 %) ylitys, joka johtuu pääosin pakolaisten toimeentulokorvausten kohdentumisesta myyntituottotilille. Myös maksutuotot ylittivät n. 0,2 milj. eurolla (2,1 %) asiakasmaksujen korotuksen seurauksena. Maksutuottojen kasvu vuoteen verrattuna 2015 oli noin 0,6 milj. euroa (+8,1 %).

Toimintakulujen 2,3 milj. euron alitus koko toimialan osalta johtui pääosin esh:n palvelusuunnitelman mukaisen ylijäämäpalautuksen vaikutuksesta.

Oman toiminnan osalta toimintakulut alittuivat noin 50 000 eurolla (-0,05 %), mutta tiliryhmätasolla seuraavat ylitykset ja alitukset olivat merkittäviä:

- henkilöstökulut alittuivat 0,8 milj. eurolla (-2,3 %). Alitusta selittää pääosin terveyspalvelut –tulosalueen vanhus- ja laitoshoitotulosyksikön n. 0,3 milj. euron (-2,5 %) henkilöstökulualitus, joka on syntynyt pitkäaikaislaitoshoitopaikkojen vähentymisen vaikutuksesta henkilöstömäärään. Myös avoterveydenhuollon henkilöstökulut alittuivat, noin 0,2 milj. euroa (-2,9 %). Toimialalle varatuista työllisyyspalkoista jäi käyttämättä noin 0,2 milj. euroa (-28,4 %).

Henkilöstökulualituksella pystyttiin kompensoimaan vanhusten asumispalvelujen ostojen 0,33 milj. euron (+11,5 %) nettoylitys.

- Avustukset –tiliryhmän 0,5 milj. euron (+6,0 %) ylitystä selittää pääosin pakolaisille maksettujen avustusten 0,27 milj. euron ylitys (KS: 0 €). Huomioitavaa on, että kulu on täysimääräisenä kohdentunut myös tuotto puolelle. Myös vammaisille annetut avustukset ja kuljetuspalvelukulut ovat ylittyneet yhteensä n. 0,25 milj. eurolla.

## Olellaiset tapahtumat tilikaudella

Sosiaali- ja terveystoimintomäärä on jatkanut kurinalaista toiminnan tehostamista ja kehittämistä, joilla pystytään a. turvaamaan palvelutuotanto b. samalla kun taloudellisia reunaehdoja kunnioitetaan. Em. yhtälö vaatii onnistuakseen tulosalueiden sisällä ja välillä saumatonta palveluketjujen yhteen toimimista.

## Arvio tulevasta kehityksestä

Toimintaympäristö elää epävarmuuden, mutta silti eteenpäin yrittämisen tilassa. Keski-Uudenmaan kuntien (Hyvinkää, Järvenpää, Mäntsälä, Pornainen, Tuusula ja Nurmijärvi) yhteinen sote-aluemalli -hanketta on viety eteenpäin. Tavoitteena on toimivat palvelumallit, joita olisi mahdollista toteuttaa myös maakunnassa.

Yhteiskunnan kokonaistilannetta mukailien työttömien määrä on edelleen suuri ja erityisesti nuorten työttömyyttä on huolestuttavan paljon. Työttömyydestä johtuen sosiaaliset ja terveydelliset ongelmat väistämättä kuormittavat toimialaa. Maahanmuuttotilanne on siirtymässä seuraavaan vaiheeseen eli viime vuoden puolella Suomeenkin saapuneet turvapaikanhakijat ovat joko poistuneet maasta tai ovat asettuneet oleskeluluvan saatuaan myös Nurmijärvelle.

## Henkilöstö

Toimialan palveluksessa olevan henkilökunnan määrä ryhmiteltynä seuraavasti:

	<b>31.12.2016</b>	<b>31.12.2015</b>
vakinaisia	483,01 henkilötyövuotta	484,04 henkilötyövuotta
määräaikaisia ja sijaisia	133,02 henkilötyövuotta	145,36 henkilötyövuotta
<b>yhteensä</b>	<b>616,03 henkilötyövuotta</b>	<b>629,40 henkilötyövuotta</b>

Toimialan henkilöstömäärä jatkaa laskuaan. Toimiala toteuttaa kunnan henkilöstöohjetta vakanssien täyttöprosessien suhteen niin, että ensin mietitään onko vapautunutta tehtävää tarpeen täyttää lainkaan, voiko tehtävää supistaa ja tällä tavoin yhdistää johonkin toiseen tehtävään, löytyykö toimialalta vajaatyökyky-

nen työntekijä joka pääsisi tällä keinoin palamaan sairauslomalta osa- tai kokoaikaiseen työtehtävään, voidaanko tehtävä täyttää määräaikaikaisesti vai täytetäänkö tehtävä vakituisella työntekijällä.

## Selonteko sisäisen valvonnan järjestämisestä

### Säännösten, määräysten ja päätösten noudattaminen

Hallintokunnassa on noudatettu kunnan hallintosääntöä, sisäisen tarkastuksen ohjeita, sosiaali- ja terveystoimen toimialan toimintasääntöä sekä kunnanhallituksen ja keskushallinnon antamia ohjeita.

### Tavoitteiden toteutuminen, varojen käytön valvonta, tuloksellisuuden pätevyys ja luotettavuus

Toimialalla seurataan talouden ja tavoitteiden toteutumia kunnan kk-raportointiohjelman mukaisesti ja toimialan ennuste laaditaan toteumatietoja hyödyntäen.

### Riskienhallinnan järjestäminen

Riskit, joihin hallintokunnassa on keskitytty, ovat varsinaiseen toimintaan liittyviä riskejä ja vahinkoriskejä. Vahinkoriskit on pyritty kattamaan riittävien vakuutuksien avulla ja mm. käytettävien tilojen riittävän turvallisuuden takaa-

misella sekä varmistamalla, että työsuojelulliset asiat ovat kunnossa.

Valvonnassa on keskitytty siihen, että ei synny vaarallisia työketjuja. Toiminta on keskitetty. Toiminnan riskien seuranta on kohdistunut mahdollisiin kustannusylityksiin, kustannuslaskennan puutteisiin ja samalla on pyritty arvioimaan toiminnan tehottomuutta ja sen riittävää suunnitelmallisuutta.

Talousseurannan toteuttaminen on keskitetty hallinto- ja talouspalveluihin. Hallinto- ja talouspalvelut -tulosalueen keskeisenä tehtävänä on talousraportointi ja analysointi.

### Omaisuuksien hankinnan, luovutuksen ja hoidon valvonta

Omaisuuksien hankinnassa on keskitytty varmistamaan hankintatoimen suunnitelmallisuus, yksittäisen hankinnan tarpeellisuus. Hankinnoissa noudatetaan hankintalainsäädäntöä. Lisäksi

varmistetaan, että arvonlisäverokäsittely tapahtuu oikein. Omaisuuden luovutuksessa on valvottu mm. sitä, että luovutettava omaisuus on tarpeeton ja sitä ei luovuteta arvoaan alemmasta hinnasta. Valvonta on osaksi keskitetty hallinto- ja talouspalveluihin ja osaksi jokaisen tulosalueen vetäjä valvoo yksikkönsä omaisuuden hankintaa ja käsittelyä.

#### Sopimustoiminta

Hallintokunnan sopimustoiminta on osittain keskitetty hallinto- ja talouspalveluihin ja osaksi tulosalueille. Vuodesta 2015 lähtien hankintapalveluilla on ollut päävastuu pienhankintoja lukuun ottamatta sopimustoiminnasta ja siihen liittyvistä asioista. Välivuokra-asuntojen sopimustoiminta on keskitetty täysin hallinto- ja talouspalveluille. Sopimushallinta toteutetaan hallintokunnassa keskitetysti Dynasty – asiantuntijahallinto – ohjelmiston avulla.

#### Arvio sisäisen tarkastuksen järjestämisestä

Toimialan hallinto- ja talouspalvelut sekä laskujen asiattarkastajat tarkistavat sopimuksiin liittyvien laskujen oikeellisuuden tiliointivaiheessa. Edellä mainittuun prosessiin kuuluu myös arvonlisäveron (alv) oikeellisuuden tarkistaminen.

Tulosalueella on noudatettu kunnanhallituksen antamaa ohjetta (2012) harmaan talouden torjunnasta. Kilpailutuksissa ja muissa hankinnoissa vaaditaan ohjeen mukaiset selvitykset. Avustussäännöissä noudatetaan kunnan ohjetta harmaan talouden torjunnasta avustustoiminnassa.

Laskujen tarkastuksessa tarkistetaan niiden oikeellisuus ennen laskujen kirjaamista. Seuranassa ei ole tullut esille epäkohtia ko. asian suhteen. Riskejä on pyritty hallitsemaan kiinnittämällä huomiota prosessien ajantasaisuuteen.

#### **Merkittävimmät riskit ja epävarmuustekijät tilinpäätöshetkellä**

Sisäilmaongelmat ja väistötiloihin siirtyminen on ollut riski toiminnalle sekä henkilöstölle. Vuonna 2016 sisäilmaa pakoon on joutunut lähtemään perhe- ja sosiaalipalvelut-tulosalueen perhetyö- ja perhekeskus-yksiköt. Perhetyön uudessa tilassa on nyt sisäilmaselvitys meneillään, koska sielläkin oireillaan.

Merkittävänä riskinä voidaan pitää koko kunnan kannalta myös sitä, että Rajamäen uutta terveysasemaa lähdettiin rakentamaan SOTE-tilanteen epäselvyydestä huolimatta.

### **Sitovien toiminnallisten tavoitteiden toteutuminen**

<b>Kärkihanke tai strateginen linjaus</b> Ylläpidetään hyvinvointia edistäviä palveluja	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma</b> - Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma	
<b>Tavoite 1</b> Lasten ja perheiden palveluprosessien käytäntöön syventämistä jatketaan	<b>Arviointitapa/ mittari</b> Lastensuojeluilmoitusten määrä. 2014 lastensuojeluilmoituksia 766 kpl. (Lähde Nurmijärven kunta)
<b>Tavoitetaso 2016</b> enintään 700 lastensuojeluilmoitusta	<b>Toteutuminen</b> Yhteensä 833 kpl. Ei toteutunut. Sosiaalihuoltolain voimaantulon jälkeen lastensuojeluilmoitukset ja yhteydenotot sosiaalihuoltoon ovat lisääntyneet.

<b>Kärkihanke tai strateginen linjaus</b> Ylläpidetään hyvinvointia edistäviä palveluja	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma</b> - Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma	
<b>Tavoite 2</b> Pop Up-nuorisoasema-malli vakiinnuttaa asemaansa nuorten matalan kynnyksen palvelumuotona.	<b>Arviointitapa/ mittari</b> 3) Pop up nuorisoasema-toimintamallin mukaisten monialaisten verkostopalaverien lkm/vuosi. 4) Nuorisoikäisten (13 - 17 v) kodin ulkopuolelle sijoitettujen määrä. (vuonna 2014 45 nuorta) (Lähde Nurmijärven kunta)
<b>Tavoitetaso 2016</b> 3) 10 kpl Pop up nuorisoasema-toimintamallin mukaista monialaista verkostopalaveria 4) Nuorisoikäisten (13 - 17v) kodin ulkopuolelle sijoitettujen määrä enintään 40 nuorta	<b>Toteutuminen</b> 1) Ei toteutunut. Monialaisia verkostopalaveria ollut 5. 2) Ei toteutunut. Nuorisoikäisiä (13 - 17 v.) kodin ulkopuolelle sijoitettuja nuoria ollut 61. Kuukausikohtainen laitosvuorokausien määrä noususuuntainen. Yritetään jarruttaa tehostetun perhetyön voimin. Ylityshukka olemassa.

<b>Kärkihanke tai strateginen linjaus</b> Kärkihanke: Työttömyyden kasvun hallinta kunnan käytettävissä olevin toimenpitein.	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma</b> Kuntastrategia	
<b>Tavoite 3</b> Tehostetaan työllistämistoimia työttömien työ ja toimintakyvyn ylläpitämiseksi ja kohentamiseksi.	<b>Arviointitapa/mittari</b> 3) Laki työllistämistä edistävän monialaisen yhteispalvelun mukaisesta toiminnasta käynnistyy Nurmijärvellä. TYP-lain mukaisten kartoitusjaksojen määrä. Typ toiminnan suunnitteluvaiheessa työhallinto on arvioinut asiakkaistaan typ-lain mukaiset kriteerit täyttävien asiakkaiden määrän. Arvion mukaan Nurmijärvellä on 679 tällaista työtöntä. 120 kartoitusta on noin 17,7 % suunnitteluvaiheessa arvioidusta tulevasta asiakasmäärästä 4) Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvien henkilöiden määrä suhteessa pitkäaikaistyöttömien määrään (vuonna 2015 keskimäärin 11 % / kk pitkäaikaistyöttömistä ). (Lähde Nurmijärven kunta)
<b>Tavoitetaso 2016</b> 3) 120 kartoitusjaksoa (17,7 %) 4) Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvien määrä suhteessa pitkäaikaistyöttömien määrään nousee vuoden 2015 tasosta 15 %:iin/kuukausi.	<b>Toteutuminen</b> 1) Tavoite toteutui. Typ kartoitusjaksoja tehtiin 140 (20,6%) arvioidusta työttömistä. 2) Tavoite ei toteutunut. Kuntouttavaan osallistujia keskimäärin 85/kk (74 - 92 hlöä/kk). Vuodessa 159 eri asiakasta. Pitkäaikaistyöttömiä 8-12/2016 597 - 545 hlöä (keskiarvo 571). Työttömien määrä keskimäärin 588/kk suhteessa osallistujien keskimäärään 85/kk yht. 14,5 %.
<b>Kärkihanke tai strateginen linjaus</b> Ylläpidetään hyvinvointia edistäviä palveluja	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma</b> Nurmijärven kunnan ikääntyneen väestön hyvinvointiohjelma vuoteen 2020 ja toimenpideohjelma vuoteen 2016.	
<b>Tavoite 4</b> Vanhuspalvelulain velvoitteiden täyttäminen	<b>Arviointitapa/mittari</b> 3) Kotona asuvat 75 vuotta täyttäneet, % vastaavanikäisestä väestöstä.(vuonna 2013 / 93,5 %) (Lähde: Sotkanet) 4) Pitkäaikaishoidon laitospaikkojen määrä (2015 / 108 kpl) (Lähde: Nurmijärven kunta)
<b>Tavoitetaso 2016</b> 3) Kotona asuvat 75 vuotta täyttäneet, 93,5 % vastaavanikäisestä väestöstä. 4) Pitkäaikaishoidon laitospaikkoja 103 kpl	<b>Toteutuminen</b> 1) 92 - 93 % välillä, noususuunnassa. 2) Tavoite on saavutettu ja alitettukin jo. Vuoden 2016 lopussa 73 pitkäaikaislaitospaikkaa

## Investoinnit

Investointihanke	KS+muutos 2016	TP 2016
1) Hammashuollon koneyksikkö (Kla ja kk)	12 000	11 364
2) Klaukkalan terveysaseman vanhan puolen saneeraus	60 000	49 953
3) Rajamäen terveysaseman kalustaminen	15 000	13 943
4) kattonosturit Nurmilintuun	30 000	26 891
5) Klaukkalan vanhusten vuok- ratalo: kotihoidon tilojen ja kuntosalin kalustaminen + ergonomiasängyt ja nostolaite	90 000	51 315
6) liikuntapalvelut: koulujen liikuntasalien sähköis- ten ovien lukijat (ilta- ja viikon- loppukäyttö)	10 000	10 953

### Investointien toteutuminen

Investointimäärärahasta (KS2016: 217 000 euroa) jäi käyttämättä 52 580 euroa. Rajamäen terveysaseman kalustamisen suun terveydenhuollon määrärahoista (360 000 euroa) siirrettiin vuodelle 2017 345 000 euroa, koska kalusteiden asennus ei onnistunut vuonna 2016 eikä kalusteita saanut tuoda kiinteistöön ennen luovutusta.

## Hallinto- ja talouspalvelut

### Toimintakertomus vuodelta 2016

	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016	Tot.%	TP 2015
Toimintatuotot	197 200		197 200	166 663	85 %	169 630
Toimintakulut	-1 864 469		-1 864 469	-1 697 005	91 %	-1 749 127
Toimintakate	-1 667 269		-1 667 269	-1 530 342	92 %	-1 579 497

Tulosalue alitti käyttösuunnitelmansa noin 140 000 eurolla (-8,2 %), vaikka toimintatuotot alittuivat noin 30 000 eurolla (-15,5 %). Toimintatuottojen alitus johtui siitä, että Kelan korvaukset työterveyshuollosta jäivät alle käyttösuunnitelman.

Toimintakulujen osalta kokonaisalitus oli noin 170 000 euroa (-9,0 %). Alitusta syntyi eniten henkilöstökulut -tiliryhmässä, noin 60 000 euroa (-5,6 %) sekä palvelujen ostot -tiliryhmässä, 73 000 euroa (-12,6 %):

- henkilöstökulualitusta selittää palkkakulujen noin 25 000 euron (-3,1 %) alitus

\* työllistämispalkkojen (15 500 euroa) käyttämättä jääminen

\* noin 20 000 euron sairausvakuutuskorvaus- ja tapaturmakorvaustulojen ylitys (KS 2016: 10 000 euroa).

- palvelujen ostot -tiliryhmän alitusta selittää jo edellä mainittu työterveyshuoltokulujen lisävarauksen käyttämättä jääminen (32 000 euroa) sekä asiantuntijapalveluiden 26 000 euron (-98,9 %) alitus.

- myös muut tiliryhmät alittuivat, mm. avustukset tiliryhmä noin 6 000 eurolla (-19,8 %), koska syksyllä uusia avustushakemuksia, jotka täyttivät avustuskriteerit, ei esitetty enää sosiaali- ja terveyslautakunnalle.

### Olellaiset tapahtumat tilikaudelle

1) Tulosalueen toiminnan kannalta uuden terveys-Effica -laskutusohjelman käyttöönotto 8.6.2016 ei toteutunut suunnitellusti, vaan aiheutti tk-laskujen laskutuksen viivästymistä ja laskuvirheitä. Laskutus saatiin ajan tasalle vasta loppu vuonna 2016.

2) Tulosalueella työskennelleet tekstinkäsittelijät (3 työntekijää) siirtyivät vanhoina työntekijöinä HUS-Servis - liikelaitoksen palvelukseen 1.10.2016. Tekstinkäsittelyn ulkoistamisella pyrittiin poistamaan toiminnan haavoittuvuus. Lokakuun alusta lähtien toimialan palvelujen purut on hankittu ostopalveluna HUS-servis - liikelaitokselta. Tekstinkäsittelijöiden siirtyminen HUS-servis -liikelaitokselle vähentää tulosalueen henkilöstökuluja 1.10.2016 alkaen ja vastaavasti lisää palvelujen ostokuluja terveyspalvelut -tulosalueella.

3) Kesäkuun alussa hallinto- ja talouspalveluissa käynnistettiin tiimijakomuutos, jolla pyritään toiminnan haavoittuvuuden minimoimiseen sekä ennakoimaan tulevat tk-laskutustiimin eläköitymiset.

Käytännössä muutos tarkoitti sitä, että yksi työntekijä siirtyi Effica-laskutustiimistä tk-laskutustiimiin ja hänen perehdytyksensä alkoi syyskuussa 2016. Työntekijä siirtyi tk-laskutustiimiin 1.1.2017, jolloin hänen 50 % työpanos toimeentulotuesta vapautui. IP- ja Effica-laskutustiimit yhdistyvät 1.6.2017 ja samalla tiimissä otetaan käyttöön työnkierto. Tiimiläiset ovat aloittaneet tehtäviin perehdytymisen syyskuussa 2016 ja sitä jatketaan keväeseen 2017 asti. Samaan aikaan yksi laskutussihteeri siirtyy Effica-laskutustiimistä tk-laskutustiimiin. Tiimimuutoksen taustalla on se, että pitkäaikais- ja lyhytaikaislaskutus ja pitkäaikaispäästösten valmistelu siirtyvät tk-laskutustiimiin.

4) Tulosalueen työntekijät (tekstinkäsittelijöitä lukuun ottamatta), toteuttivat työajanseurannan Opiferus-ohjelmaa käyttäen. Työajanseuranta toteutettiin 29.8. - 7.10.2016 välisenä aikana siten, että jokainen työntekijä kirjasi työaikaansa 10 työpäivän ajalta. Työajanseurannasta saatua tietoa on alettu hyödyntämään toiminnan kehittämisessä. Lisäksi saatua tietoa on hyödynnetty ed. mainitun tiimijakomuutoksen suunnittelussa.

## Perhe- ja sosiaalipalvelut

### Toimintakertomus vuodelta 2016

	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016	Tot.%	TP 2015
Toimintatuotot	3 819 548	250 000	4 069 548	4 576 320	112 %	3 969 595
Toimintakulut	-32 091 749	-1 102 000	-33 193 749	-33 574 537	101 %	-30 199 620
Toimintakate	-28 272 201	-852 000	-29 124 201	-28 998 218	100 %	-26 230 025

Perhe- ja sosiaalipalvelut – tulosalue alitti käyttösuunnitelmansa noin 0,1 milj. eurolla (-0,4 %).

Myyntituottojen noin 0,6 milj. euron ylitystä selittää täyden korvauksen perusteella saadut korvauksen valtiolta, jotka sisältävät pakolaisten toimeentulokorvaukset ja muut korvaukset valtiolta.

Toimintakulujen noin 0,4 milj. euron (+8,8 %) ylityksen taustalla ovat seuraavat tiliryhmätasoiset ylitykset ja alitukset:

- Avustukset –tiliryhmän 0,6 milj. euron ylityksen taustalla on pääosin pakolaisille myönnettyjen avustusten (+0,3 milj. euron) ja vammaisille myönnettyjen avustusten (+0,25 milj. euron) ylitykset. Pakolaisille myönnetty avustukset vaikuttavat myös tulosalueen myyntituottoihin.
- henkilöstökulut –tiliryhmä alitti käyttösuunnitelman 0,1 milj. eurolla (1,4 %)
- Palvelujen ostot –tiliryhmä alitti käyttösuunnitelman 0,2 milj. eurolla (-1,2 %). Syyinä pääosin perhepalveluiden palvelujen ostojen alitus.

### Olennaiset tapahtumat tilikaudella

#### Perhepalvelut

Tavoitteena on siirtää asiakkaiden tuen tarpeisiin vastaaminen sosiaalihuoltolain puolelle ja vähentää erityispalveluiden tarvetta. Perhe- ja sosiaalipalveluiden 1.7.2016 käynnistynyt uusi organisaatio on tukenut tätä kehitystä keskittämällä sosiaalihuoltolain mukaisen toiminnan omiin toimintayksiköihin ja erityislakien mukaisen toiminnan omiin toimintayksiköihin. Kullakin toimintayksiköllä on oma esimies. Vuonna 2016 on jatkettu vuonna 2015 voimaan tulleen sosiaalihuoltolain mukaisten työskentelyprosessien, toiminnan ja monialaisen yhteistyön kehittämistä. Sosiaalihuollon asiakkuus alkaa palvelutarpeen arvioinnilla riippumatta siitä onko asiakas lapsi vai aikuinen. Palvelutarpeen arvioinnissa otetaan huomioon asiakkaan tilanne kokonaisvaltaisesti ja asiakkaan tueksi tulee tarvittaessa omatyöntekijä, joka koordinoi asiakkaan palveluiden kokonaisuutta. Palvelutarpeen arviointi tulee aloittaa 7 työpäivän aikana ja sen tulee valmistua 3 kuukauden määräajassa. Asiakkaan palvelut yhteen sovitetaan tarvittaessa monialaisessa asiakassuunnitelmassa.

Perhepalveluita on kehitetty omana toimintana sekä seudullisesti yhteistyössä Keski-Uudenmaan kuntien kanssa. Seudullisessa kehittämisessä keskiössä on ollut osallistuminen hallituksen kärkihankkeeseen Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma vuosille 2016-2018 (LAPE), jossa osallistutaan kolmeen kehittämiskokonaisuuteen:

- perhekeskustoimintamallin kehittäminen
- varhaiskasvatus ja koulu lapsen hyvinvoinnin tukena
- erityis- ja vaativamman tason palveluiden kehittäminen

Oman kehittämistyön keskiössä on lasten, nuorten ja perheiden prosessien syventäminen kunnan eri toimijoiden kesken siten, että lapset ja perheet tulevat entistä paremmin autetuiksi peruspalveluiden ja yleisten perhepalveluiden yhteistyöllä ja korjaavien erityispalveluiden, kuten lastensuojelun, tarve vähenee. Sosiaalihuoltolain voimaantulon jälkeen lastensuojeluilmoitusten ja yhteydenottojen määrä on kasvanut, joka kertoo siitä, että lasten ja perheiden tilanteisiin puututaan nyt herkemmin.



Perhepalveluissa on edetty asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Kaikissa muissa perhepalveluissa asiakasmäärät ovat kasvaneet, paitsi lastensuojelun avohuollossa ja sijaishuollossa. Perhesosiaalityön asiakkaita on vuoden 2016 aikana ollut enemmän kuin lastensuojelun avohuollon asiakkaita, lapsiperheiden kotipalvelun asiakasmäärä on kasvanut, oppilas- ja opiskelijahuollon palveluissa koulukuraattoreiden asiakastapaamiset ovat lisääntyneet samoin kuin perhekeskusten asiakasmäärä. Lastensuojelun palveluissa kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten kokonaisuusmäärä on laskenut, samoin kuin hoitovuorokaudet kodin ulkopuolisista sijoituksista. Lasten, nuorten ja perheiden tukemista omassa kasvuympäristössään on kehitetty tarjoamalla tiivistä perhetyötä kriisivaiheessa riittävän nopeasti ja näin estetty kiireellisiä sijoituksia kodin ulkopuolelle. Perhekuntoutusta on järjestetty perheille avotyönä omana toimintana, jonka lisäksi on hankittu laitospaikoista perhekuntoutusta ostopalveluna.

Perhepalveluissa on nähtävissä lasten ja nuorten hyvinvoinnin polarisoituminen. Suurin osa lapsista ja nuorista voi entistä paremmin, mutta pieni joukko lapsia ja nuoria voi entistä huonommin. Huonoiten voivat lapset ja nuoret ohjautuvat perhepalveluiden korjaaviin palveluihin, perhekeskukseen sekä lastensuojeluun. Lasten psykoterapioiden kustannukset ovat nousseet sekä lasten ja nuorten kodin ulkopuolisissa sijoituksissa laitoshoidon kustannukset. Nuorisoiäkisinä kodin ulkopuolelle sijoitettavat nuoret tarvitsevat useimmiten erityisyksikköhoitoa, joissa voidaan tarjota tiivistä tukea, mutta myös tarvittaessa rajoittaa nuoren itseä vaarantavaa käyttäytymistä. Lasten sijaishuollon kustannukset ovatkin nousseet laitoshoidon osalta.

Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä tuli voimaan 1.3.2016. Osana lakia sen 12 § määrittää oikeudesta toimia tilapäisesti sosiaalihuollon laillistetun ammattihenkilön ammatista. Sosiaalityöntekijöiden virkojen täyttäminen edes määräaikaisesti sosiaalityöntekijän sijaisella on ollut entistä vaikeampaa. Sosiaalityöntekijöiden rekrytointivaikeudet ovat aiheuttaneet viiveitä asiakastarpeisiin vastaamisessa sekä henkilöstön työhyvinvoinnin heikkenemistä kun asiakkaita on jouduttu jakamaan töissä oleville työntekijöille. Lastensuojelussa tehtävärakennetta on kehitetty edelleen muuttamalla yksi sosiaalityöntekijän virka erityissosiaaliohjaajan viraksi.

## Sosiaalipalvelut

Sosiaalipalveluiden tarve on kasvamassa yhteiskunnallisesta tilanteesta sekä lainsäädännön muuttumisesta johtuen. Maahanmuuttopalvelujen tarve kasvoi kuntapaikkojen myötä, kun kuntaan luvattiin ottaa 73 oleskeluluvan saanutta turvapaikanhakijaa. Kuntaan muutti noin 70 kansainvälistä suojelua tarvitsevaa henkilöä sekä lisäksi myös muutamia omaehtoisen muuton kautta tullutta henkilöä. Maahanmuuttopalveluihin palkattiin kaksi työntekijää lisää kuntapaikkojen kasvaessa.

Perustoimeentulotuen KELA-siirtoon valmistaututtiin käymällä KELA:n yhteistyökokouksissa sekä muuttamalla etuuskäsittelijöiden tehtävänkuvia uusien tehtävien mukaiseksi - myös nimikkeet muuttuivat sosiaalityön assistenteiksi. Kaksi etuuskäsittelijää jäi tekemään täydentävää ja ennaltaehkäisevää toimeentulotukea, kolmas neuvontaan ja neljäs vammaispalveluiden tehtäviin. Perustoimeentulotuen kuntaosuus (50 %) sisällytetään jatkossa valtiosuuteen ja se poistuu talousarviosta. Täydentävä ja ennaltaehkäisevä toimeentulotuki jää edelleenkin kunnan vastuulle.

Työhallinnon kanssa on käyty neuvotteluja asiakashaastattelujen lisäämisestä ja kuntouttavan työtoiminnan pohjalle vaadittavia aktivointisuunnitelmia pystyttiin lisäämään elokuusta alkaen.

Aktivointi- ja työllistämisuunnitelmia laadittiin 335 henkilölle sekä TYP palvelutarpeen kartoituksia tehtiin 140. Palkkatuella on työllistetty yhteensä 52 henkilöä palkkatukityösuhteeseen.

Kuntouttavassa työtoiminnassa suoritettiin alkuvuonna kysely kunnan yksiköiden esimiehille, jossa kartoitettiin mahdollisuuksia tarjota kuntouttavaa työtoimintaa yksiköissä. Tällä keinoin saatiin alustavasti tietoon noin 40 uutta paikkaa. Paikkojen suhteen on ollut kuitenkin nähtävissä kohtaanto -ongelmaa; työtoiminnan vaatimukset ja kuntouttavaa työtoimintaa tarvitsevien taidot eivät kohtaa. Kuntouttavan työtoiminnan toimipisteinä on toiminut 31 kunnan yksikköä. Yhdessä yksikössä on saattanut olla useampi henkilö kuntouttavassa työtoiminnassa. 159 eri henkilöä osallistui kuntouttavaan työtoimintaan vuonna 2016.

*Kuntouttavan työtoimintaan osallistuneiden asiakkaiden määrä*

	<b>2016</b>	<b>2015</b>
tammikuu	84	51
helmikuu	83	51
maaliskuu	74	51
huhtikuu	84	54
toukokuu	89	57
kesäkuu	90	55
heinäkuu	80	43
elokuu	83	51
syyskuu	84	55
lokakuu	92	60
marraskuu	92	77
joulukuu	90	79

*Kuntouttavan työtoiminnan osallistujat % verrattuna pitkäaikaistyöttömien määrään*

	<b>2016</b>	<b>2015</b>
tammikuu	14	12,3
helmikuu	13,8	11,8
maaliskuu	12,1	11,4
huhtikuu	14,1	11,2
toukokuu	14,2	10,9
kesäkuu	15,1	9,9
heinäkuu	13,3	7,4
elokuu	13,9	7,8
syyskuu	14,1	10,2
lokakuu	16,3	10,2
marraskuu	16,6	13,0
joulukuu	16,5	13,1

Vanhustyön sosiaalityö ja aikuisten toimintatapa siirtyivät perhe- ja sosiaalipalveluihin. Tämä on mahdollistanut yhteistyön tiivistymisen vammaispalveluiden ja aikuissosiaalityön kanssa. Vanhustyön siirryttyä sosiaalipalveluihin on yhteistyö sosiaali- ja terveystieteiden kanssa tiivistynyt ikäihmisten asioissa. Suunnitelma yhteisen palvelutarpeen arviointiyksikön perustamisesta vanhustyöhön saatiin alulle. Omaishoitoa on kehitetty seudullisesti yhteistyössä Keski-Uudenmaan kuntien kanssa yhtenä Ikäihmisten palveluryhmän alahankkeena, johon on osallistunut sekä terveystieteiden että sosiaalipalveluiden henkilökuntaa.

Vammaispalveluita on kehitetty omana toimintana sekä seudullisesti yhteistyössä Keski-Uudenmaan kuntien kanssa. Seudullisessa kehittämisessä keskiössä on ollut osallistuminen Vammaispalveluiden kärkihankkeeseen Alueellinen palvelutarpeen arviointi. Hankkeen tavoitteena on, että suunnitelman mukainen toimintatapa saadaan ensimmäiseksi koko organisaation läpileikkaavaksi yhteiseksi toimintatavaksi mahdollisimman pian.

## Keskeisimmät perustiedot

	suorite	TP2016	MKS2016	TP2015	TP2014
<b>LAPSIPERHEIDEN SOSIAALITYÖ</b>					
	lastensuojeluilmoitukset yhteensä vuoden aikana	833	700	714	766
	lastensuojeluilmoitukset lasten lkm:n mukaan	504	600	420	485
	vuoden aikana alkaneet avohuollon asiakkuudet	84	220	145	217
<b>LASTENSUOJELU</b>					
	avo- ja jälkihuollon asiakkaat (lkm)	291	460	353	500
	perhehoito, toimeksiantosopimussuhteinen (vrk)	7 338	9 900	8 662	10 400
	perhehoito, läheisverkostosijoitukset (vrk)	1 464	3 358	1 908	2 566
	perhehoito, kate (€)	751 759 €	944 000 €	833 681 €	916 413 €
	lastenhuollon ostopalvelut: ammatilliset perhekodit (vrk)	5 199 €	6 200 €	5 649 €	5 419 €
	ammatilliset perhekodit, kate (€)	996 471 €	1 057 000 €	1 070 293 €	1 004 150 €
	laitushoito (vrk)	10 518	10 000	9 129	8 692
	lastenhuollon ostopalvelut: laitoshoito, kate (€)	3 349 604 €	3 319 000 €	2 655 686 €	2 253 514 €
<b>MIELENTERVEYSKUNTOUTUJIIEN ASUMISPAVELUJEN ASUMISVUOROKAUDET JA KULUT</b>					
	asumisvuorokaudet	10 228	13 140	10 842	10 585
	mt-kuntoutujien asumispalvelut, kate (€)	999 037€	1 214 250 €	1 022 842 €	1 040 482 €
<b>VAMMAIS- JA SOSIAALIPALVELULAIN MUKAISET KULJETUKSET: MATKAMÄÄRÄT JA KUSTANNUKSET</b>					
	asiointi- ja virkistysmatkat	15 604	12 500	12 460	12 377
	opiskelumatkat	7 952		3 312	2 690
	työmatkat	2 537	1 850	1 796	1 636
	kulut, kuljetuspalvelut, kate (€)	1 142 184 €	1 012 000 €	986 317 €	866 119 €
<b>TYÖMARKKINATUKEA SAANEET JA TYÖMARKKINATUKIMENOT (€)</b>					
	tukea yli 500 pv saaneet, ka			295	175
	tukea yli 300 pv saaneet, ka	196,4			
	tukea yli 1000 pv saaneet, ka	92,1			
	työmarkkinatukimenot (€)	1 349 915 €	1 260 000 €	1 410 716 €	719 873 €
<b>TOIMEENTULOTUKIKOTITALOUKSIEN MÄÄRÄT JA TOIMEENTULOTUKIEN KULUT (€)</b>					
	perustoimeentulotuki (lkm)	1 158	1 240	1 118	1 117
	täydentävä toimeentulotuki (lkm)	665	700	667	650
	ennaltaehkäisevä toimeentulotuki (lkm)	60	120	95	104
	perustoimeentulotuki, kulut (€)	3 435 199 €	3 380 000 €	3 289 502 €	3 069 120 €
	ennaltaehk. toimeentulotuki, kulut (€)	63 407 €	126 000 €	112 269 €	103 949 €
	täydentävä toimeentulotuki, kulut (€)	454 348 €	450 000 €	520 260 €	468 132 €

## Terveyspalvelut

### Toimintakertomus vuodelta 2016

	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016	Tot.%	TP 2015
Toimintatuotot	7 567 000	363 000	7 930 000	8 120 271	102 %	7 524 594
Toimintakulut	-86 681 406	-541 622	-87 223 028	-84 676 524	97 %	-88 252 660
Toimintakate	-79 114 406	-178 622	-79 293 028	-76 556 253	97 %	-80 728 066

Terveyspalvelut -tulosalueen käyttötalous alittui yhteensä 2,7 milj. eurolla (-3,4 %), josta

- oman toiminnan alitus oli 415 000 euroa (-1,2 %) ja
- erikoissairaanhoidon alitus 2,3 milj. euroa (-5,2 %).

Tulosalueen toimintatuotot ylittivät käyttösunnitelman n. 190 000 eurolla (+2,4 %). Ylitys johtui asiakasmaksukorotusten vaikutuksesta maksutuottokertymään (ylitys 250 000 euroa/+3,5 %) sekä vanhusten asumispalvelujen ostojen kasvun vaikutuksesta tuottoihin.

Tulosalueen toimintakulut alittivat käyttösunnitelman n. 2,5 milj. eurolla (-2,9 %):

- \* henkilöstökulut alittuivat n. 0,6 milj. eurolla (-2,4 %)
- \* palvelujen ostot alittuivat n. 1,8 milj. eurolla (-3,2 %)
- \* avustukset alittuivat noin 0,1 milj. eurolla (-12,9 %).

Henkilöstökulualitus johtuu pääosin tulosalueen organisaatiomuutoksesta, jossa pitkäaikaisia laitoshoitopaikkoja on vähennetty, jolla on ollut suora vaikutus henkilöstöresurssitarpeeseen.

Palvelujen ostojen alitus johtuu erikoissairaanhoidon asiakaspalvelujen ostojen n. 2,2 milj. euron alituksesta (ks. erikoissairaanhoido). Oman toiminnan osalta vanhusten asumispalvelujen ostot ylittyivät noin 460 000 eurolla (ks. vanhus- ja laitoshoido).

Tarkemmat tiliryhmätason toteumat on esitetty tulosyksikköjen teksteissä.

### Investointien toteutuminen

Investointihanke	KS+muutos 2016	TP 2016
1) Hammashuollon koneyksikkö (Kla ja kk)	12 000	11 364
2) Klaukkalan terveysaseman vanhan puolen saneeraus	60 000	49 953
3) Rajamäen terveysaseman kalustaminen	15 000	13 943
4) kattonosturit Nurmilintuun	30 000	26 891
5) Klaukkalan vanhusten vuokratalo: kotihoidon tilojen ja kuntosalin kalustaminen + ergonomiasängyt ja nostolaite	90 000	51 315

Rajamäen terveysaseman kalustomääräraha siirrettiin vuodelle 2017 yhteensä 345 000 euroa. Suun terveydenhuollon koneyksiköitä ei vaihdettu, vaan määräraha kohdentui yksiköiden imujärjestelmien päivittämiseen.

## Olelliset tapahtumat tilikaudella

Vuoden aikana on jatkettu KU-Sote kärkihankkeiden eteenpäin viemistä. Syksyllä 2016 STM myönsi 2 milj. € hankerahaa valinnanvapauskokeiluun alueella. Kokeilun tavoitteellinen aloitus ajankohta on 1.4.17.

Vuoden 2016 aikana iso muutos terveystalvissa oli organisaatiouudistus, jossa yhdistettiin avoterveydenhuolto sekä vanhus- ja laitoshoidon ja samalla lakkautettiin eläköitymisen myötä vanhustyön ja laitoshoidon päällikön vakanssi. Avoterveydenhuollon päällikölle tuli johdettavaksi koko kokonaisuus ja hänelle tueksi tuli kaksi palvelutoiminnan suunnittelijaa. Alkukokemukset toiminnasta ovat olleet rohkaisevia. Tavoitteena oli Sote-lain hengen mukaisesti toimintojen yhtenäistäminen ja palveluprosessin sujuvoittaminen, jotta asiakas saisi tarvitsemansa palvelut oikea-aikaisesti. Samalla on lähdetty kehittämään kotiin vietäviä palveluita. Alueellisesti on myös tavoitteena aloittaa kotisairaaloiminta Nurmijärvellä.

Avoterveydenhuollossa iso muutos oli, kun Kirkonkylän akuutin aukioloaika lyheni 4.7 alkaen 8 - 18. Samalla luotiin Klaukkalan terveysasemalle toinen akuuttihoitoon piste. Asiakkaiden palaute toiminnasta on ollut positiivista, joskin palvelujen järjestämisen kannalta järjestäminen kahdessa pisteessä on haasteellista. Klaukkalan akuutin avaaminen mahdollistui Klaukkalan terveysaseman saneerauksen valmistumisen jälkeen, jolloin saatiin asianmukaiset tilat ko. toimintaan. Akuuttivastaanoton lisääminen näkyy tilastoissa akuuttikäyntien lisääntymisenä ja vastaavasti ajanvarauskäyntien vähenemisenä. Akuuttivastaanoton ajan lyhentymisen myötä on sieltä vähennetty kolme vakanssia. Lisäksi vastaanottotoiminnassa toteutettiin tiukkaa henkilöstöpolitiikkaa sijaisten yms palkkaamisessa, mikä aika ajoin näkyi asiakaspalvelussa esim. puhelimeen vastaamisessa. Vastaanottotoiminnassa tehtiin iso puhelinuudistus, jolloin keskitettiin puhelinpalveluita eri yksiköissä. Uudistuksen mahdollisti uusi puhelinraportointi, josta saadaan tietoa puhelinliikenteestä tarkalla tasolla.

Lääkäritoiminnossa kesän jälkeen lääkäritilanne heikkeni oleellisesti useasta eri syystä. Vajetta ei saatu paikatuksi ja etenkin Kirkonkylän vastaanotolla tämä näkyi odotusaikojen pitenemisenä. Odotusaikoja pidensi myös osaltaan se, että neuvoloihin ja opiskeluterveydenhuoltoon jouduttiin ottamaan resurssia vastaanotosta. Avohoidon ylilääkärin työpanos kohdentui suurelta osin kliniseen työhön ja se oli pois perustehtävästä.

Suun terveydenhuollossa johtava hammaslääkäri irtisanoutui ja siirtyi terveyskeskushammaslääkärin tehtäviin. Syksyn aikana on valmisteltu suun terveydenhuollon organisointia ja työnjakoa. Suun terveydenhuolto osallistui Hyvä vastaanotto -hankkeeseen. Sen perusteella toimintatapoja on mietitty uudelleen. Lisäksi päivystystoimintaa on muutettu.

Vanhustyössä ja laitoshoidossa jatkettiin laitospaikkojen purkua. Prosessia on pysty viemään suunnitellusti eteenpäin. Vuoden 2015 alussa oli 105 pitkäaikaispaikkaa ja vuoden 2016 lopulla paikkoja oli 72. Vastaavat luvut asumispalveluiden ostossa 84 - 117. Vapautuva henkilökunta on siirtynyt sisäisillä siirroilla kuntouttavaan tilapäishoittoon, päiväkeskukseen ja asumispalveluyksikkö Nurmilintuun. Pitkoksella on kehitetty kuntouttavaa tilapäishoittoa, mikä toiminnallaan korvaa Leenankodin ja Onninkodin toiminnan. Yksikkö toimii Pitkosessa ent os 5 tiloissa. Klaukkalan vanhustentalo Lumikello luovutettiin käyttäjälle joulukuun alussa. Klaukkalan kotihoito muutti talon alakertaan. Samalla vanhusryhmäasunnot lakkautettiin ja asukkaat siirtyivät Lumikelloon tai asumispalveluihin. Akuutti vuodeosastoilla siirrot erikoissairaanhoidossa toteutuivat viiveettä paitsi maaliskuussa jolloin oli infektioepidemia ja marraskuussa osastolun aikana, mikä aiheutui vatsatauti-epidemiasta.

Rajamäen terveysaseman uudistusrakennuksen valmistuminen siirtyi vuoden 2017 puolelle ja käyttöönotto tapahtuu 1.3.17. Uuteen yksikköön siirtyy vastaanottotoiminnat, suun terveydenhuolto ja neuvolatoiminnat.

## Keskeisimmät perustiedot

	suorite	TP2016	MKS2016	TP2015	TP2014
<b>AVOTERVEYDENHUOLLON KÄYNTIMÄÄRÄT</b>					
	lääkäri/neuvolat	3 182	3 800	3 231	3 881
	lääkäri/koulu- ja opisk. terv.huolto	2 620	2 500	2 727	2 634
	lääkäri/vastaanotto	26 772	30 000	28 845	29 825
	lääkäri/akuutti	16 575	13 000	11 767	13 878
	terveydenhoitaja/neuvolat	13 585	14 700	13 601	14 934
	terveydenhoitaja/opisk. ja kouluterv. huolto	12 351	12 000	11 985	13 438
	sairaanhoidon- ja terveydenhoitaja/vastaanotto	17 445	15 700	16 692	15 467
	sairaanhoidon- ja akuutti	9 013	8 300	6 348	8 508
	röntgen	9 493	10 000	9 715	9 195
	fysioterapia (ei sis. ryhmäkäyntejä)	7 162	7 040	6 751	6 688
<b>SUUN TERVEYDENHUOLLON KÄYNTIMÄÄRÄT IKÄRYHMITTÄIN</b>					
	0-6 vuotta	2 889		2 813	2 745
	7-17 vuotta	18 309		17 728	17 956
	18-64 vuotta	19 857		21 057	19 198
	yli 65 vuotta	5 268		5 075	4 816
<b>VANHUSTYÖ JA LAITOSHOITO, TOIMINTAKATE (€)</b>					
	kotihoito	3 053 027 €	3 221 386 €	3 242 114 €	3 151 001 €
	omaishoidon tuki (+sijaishoito)	1 010 550 €	1 058 741 €	986 616 €	901 526 €
	palveluasumisen ostopalvelu	3 176 344 €	2 847 776 €	2 243 878 €	1 857 851 €
	Nurmilintu	1 284 308 €	1 256 065 €	1 343 391 €	1 281 069 €
	terveyskeskusosastot	3 443 522 €	3 430 860 €	3 466 073 €	3 401 657 €
	pitkäaikaisosastot	3 796 209 €	4 789 410 €	5 083 398 €	5 428 087 €
	Kiljava (kuntoutus ja pitkäaikaiset)	1 331 422 €	1 440 000 €	1 338 594 €	1 356 289 €
<b>ERIKOISSAIRAANHOITO</b>					
	HUS-palvelusopimuksen mukainen laskutus €/asukas	919,74	970,33	981,86 €	950,04 €

<b>75-VUOTTA TÄYTTÄNEIDEN PALVELURAKENNE, vertailu STM:n suosituksiin, tavoitteet vuoteen 2017</b>					
	kotona asuvat	omaishoidon tuella	säännöllisen kotihoidon piirissä	tehostetun palveluasumisen piirissä	vanhainkodissa tai pitkäaikaisessa laitoshoidossa
STM:n suositus, Tavoite 2017	91,0 %	6,0 %	13,0 %	6,0 %	2,0 %
Tot 2015	92,3%	3,9 %	10,6 %	3,5 %	4 %

## Erikoissairaanhoido

### Toimintakertomus vuodelta 2016

	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016	Tot.%	TP 2015
Toimintatuotot	100 000		100 000	96 180	96 %	92 486
Toimintakulut	-43 864 557	-1 313 000	-45 177 557	-42 852 523	95 %	-45 371 958
Toimintakate	-43 764 557	-1 313 000	-45 077 557	-42 756 343	95 %	-45 279 472

Erikoissairaanhoidon noin 2,3 milj.euron (-5,2 %) käyttötalousalitus johtui pääosin palvelusuunnitelman mukaisen laskutuksen 2,1 milj. euron (-5,2 %) alituksesta. Palvelusuunnitelman mukaisen laskutuksen alituksen taustalla on se, että vuodelle 2016 kohdentui kahden vuoden ylijäämäpalautukset: vuoden 2015 ylijäämäpalautus 1,489 milj. euroa sekä vuoden 2016 ylijäämäpalautus 2,67 milj.euroa.

Erikoissairaanhoido-tulosityksikön alle kuuluva Kiljava alitti käyttötalouden noin 100 000 eurolla (-7,5 %).

### Olennaiset tapahtumat tilikaudella

Terveyskeskuksesta tehtyjen erikoissairaanhoidon läheteiden kokonaismäärä oli 7922, laskua edellisvuoteen oli n 1 % eli 81 lähetettä. Elektiivisten läheteiden määrä lisääntyi 3.9 % (217 lähetettä), mutta vastaavasti päivystysläheteiden määrä on vähentynyt 296:lla läheteellä. Tähän on varmaan syynä lyhentynyt akuutin aukioloaika ja potilaat ovat hakeutuneet suoraan erikoissairaanhoidon.

Siirtoviivepäiviä on muodostunut kaikkiaan 325. Siirtoviivepotilaita oli 129. Maksullisia siirtoviivepäiviä muodostui 3 kpl. Suurin osa siirtoviivepäivistä muodostui talven infektiokaudella ja joulukuun terveyskeskusosaston vatsatauti-epidemi-an vuoksi. Vuoden aikana on työstetty KUSOTE:n hanketta " Akuuttihoito " Hyvinkään sairaalan ja muiden kuntien kanssa. Akuuttivuodeosasto. Hankkeessa on linjattu Hyvinkään sairaalanmäen rakennushankkeeseen liittyviä toimintatapamuutoksia. Mm jatkossa ei siirretä potilaita terveyskeskusvuodeosastolle, jos arvioitu hoitoaika on alle viikon. Näin vältetään siirtoihin liittyvät ongelmat. Lisäksi on profiloitu Kiljavan sairaalan asemaa kuntoutussairaalan.

Kiljavan osalta toiminta on sujunut entiseen tapaan. Yhteensä Kiljavalla muodostui 5654 hoitopäivää, joista 3084 oli vuodeosastokuntoutusta ja 2516 pitkäaikaishoitoa. Paikkakäyttö oli keskimäärin 15.4, kun se palvelusopimuksen mukaan on 15.2. Kuntien ostamat pitkäaikaishoitopaikat tn jatkossa vähenevät.

## Liikuntapalvelut

### Toimintakertomus vuodelta 2016

	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016	Tot.%	TP 2015
Toimintatuotot	158 000		158 000	169 866	108 %	166 177
Toimintakulut	-811 501		-811 501	-769 322	95 %	-867 138
Toimintakate	-653 501		-653 501	-599 456	92 %	-700 961

Liikuntapalveluiden tulotavoite ylittyi 11 866 € ja menot alittuivat 42 179 €. Tästä johtuen liikuntapalveluiden toimintakate oli 54 045 € parempi kuin oli talousarviossa.

### Investointien toteutuminen

Investointihanke	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016
koulujen liikuntasalien sähköisten ovien lukijat (ilta- ja viikonloppukäyttö)	-10 000		-10 000	-10 953

Investoinnilla hankittiin Timmi kulunvalvontalaitteet seuraavien koulujen liikuntasalien oviin; Maaniittu, Kivenpuisto ja Harjulan koulu.

### Olennaiset tapahtumat tilikaudella

Syksyllä 2016 lähtien siirrettiin liikuntapalveluiden järjestämät vesijumpat Kissankellossa Onnenkimpaleen järjestettäväksi. Vesiliikunta ryhmien määrä lisääntyi, koska liikuntapalveluiden järjestämiä vesijumppia lisättiin terveyskeskuksen altaalla.

Työikäisille ja ikäihmisille tarjottavaa ohjaustoimintaa on painotettu enemmän terveysliikunnan ja hyvinvoinnin näkökulmasta toteutettavaksi. Esimerkiksi reilusti ylipainoisille on järjestetty painohaltuun -ryhmiä, joissa liikunnan lisäksi on kiinnitetty huomiota terveellisiin elintapoihin ja ruokavalioon. Tulokset ryhmästä ovat olleet todella positiivisia. Ryhmien määrää on tarkoitus lisätä ensi toimintakaudella.

Erytisliikunnasta vastaava liikuntasuunnittelija jäi eläkkeelle syksyllä 2016. Erytisliikunnasta vastaavan liikuntasuunnittelijan paikkaa ei täytetty. Erytisliikunnan organisoinnin vastuuta jaettiin sen jälkeen kolmelle muulle liikuntasuunnittelijalle. Ohjaustunteja keskitettiin siten, että toimintakaudeksi syksy 2016 – kevät 2017 voitiin palkata määräaikainen liikunnanohjaaja. Näin on pystytty järjeistämään tuntien ohjausta ja sijaistaminen on ollut paremmin hoidettävissä. Lasten – ja nuorten liikuntasuunnittelijan työpanosta on suunnattu yhä enemmän teke-

mään yhteistyötä koulujen (mm. liikkuva kouluhanke) ja varhaiskasvatuksen kanssa. Toimialojen kanssa tehtävää yhteistyötä on muutenkin lisätty mm. liikuntaneuvonnan osalta terveystoimen kanssa.

Suurimpia liikuntatapahtumia, joissa liikuntapalvelut oli mukana:

- Kansainvälinen Unelmien liikuntapäivä 10.5. Tapahtumia järjestettiin yli 20.
- Keppicrossitapahtuma yhdessä Suomen Moottoriliiton ja 4 H yhdistyksen kanssa
- Eskareiden liikenneturvallisuuspäivä
- Iceskating Tour tapahtumat sekä helmikuussa että marraskuussa tekojäärädällä
- Kuntotanssit ja yhteislaulu tapahtumia on järjestetty yhteistyössä Nurmijärven Opiston kanssa

Tukipolkuja –projektin toteutuksessa oli liikuntapalveluilla erittäin suuri osuus.



## Arvio tulevasta kehityksestä

Ohjaustoimintaa kehitetään edelleen siten, että kunnan liikuntapalvelut tarjoavat matalan kynnyksen ennaltaehkäisevää terveystuotantapalvelua. Tulemme kokeilemaan myös maksuttomia liikuntaryhmiä, joilla pyritään tavoittamaan terveyden kannalta liian vähän liikkuvia. Yksin kotona asuvien toimintakyvyn tukemista yhteistyössä kotihoidon kanssa lisätään. Voimaa van-

huuteen kuntosalin peruskurssit siirretään yksityisten kuntosalien järjestettäväksi ja liikuntapalveluiden toiminnan painopistettä siirretään erityiskuntosalitoiminnan järjestämiseen. Vuoden 2017 aikana tullaan tarkastelemaan myös liikunta-avustusten jakoperusteita.

## Keskeisimmät perustiedot

Henkilöstö	2014	2015	2016 TA	2016 TP
Vakinainen henkilöstö	6	6	6	5 (1)
Määräaik.henkilöstö				1 (2)
Liikuntapalveluiden toimintakate €/asukas	17,09	16.64	15,30	14,28

(1) Erityisliikunnasta vastaava liikuntasuunnittelija jäi eläkkeelle elokuussa.

(2) Tuntiohjaajien tunteja keskitettiin määräaikaiselle liikunnanohjaajalle toimintakaudelle syksy 2016-keväät 2017.

Liikuntalautakunnalle on esitetty toimintakertomuksen yhteydessä erillinen selvitys liikuntapalveluiden ohjaustoiminnan ja liikuntapaikkojen hoidon keskeisistä tunnusluvuista.

## 2.2.1.5 Sivistystoimen toimiala

### Toimintakertomus vuodelta 2016

Tuloslaskelma	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016	Tot. %	TP 2015
<b>Toimintatuotot</b>	5 477 275	0	5 477 275	6 131 611	112 %	7 063 884
Myyntituotot	544 585		544 585	638 953	117 %	785 179
Maksutuotot	4 288 340		4 288 340	3 798 024	89 %	4 020 684
Tuet ja avustukset	427 750		427 750	1 447 567	338 %	1 891 687
Muut toimintatuotot	216 600		216 600	247 067	114 %	366 334
<b>Toimintakulut</b>	-91 076 976	-277 378	-91 354 354	-90 991 295	100 %	-92 513 494
Henkilöstökulut	-51 635 243	-277 378	-51 912 621	-51 986 301	100 %	-52 889 527
Palvelujen ostot	-15 496 424		-15 496 424	-14 993 560	97 %	-15 101 070
Aineet, tarv. ja tavarat	-1 891 859		-1 891 859	-2 035 238	108 %	-1 726 581
Avustukset	-7 064 118		-7 064 118	-7 354 250	104 %	-6 241 428
Muut toimintakulut	-14 989 332		-14 989 332	-14 621 946	98 %	-16 554 888
<b>Toimintakate</b>	-85 599 701	-277 378	-85 877 079	-84 859 684	99 %	-85 449 610
Poistot ja arvonal.	-960 000		-960 000	-729 020		-559 824

Sivistystoimen toimintakate alittui 1 017 395 eurolla budjetoidusta. Kaikki tulosalueet alittivat omat budjetoidut toimintakatteensa. Kirjasto- ja kulttuuripalveluissa sekä nuorisopalveluissa tulot olivat budjetoitua suuremmat. Varhaiskasvatuspalveluissa hoitomaksutuotot alittuivat 522 400 euroa. Säästöä tapahtui henkilöstömenoissa niin koulutus- kuin varhaiskasvatuspalveluissakin sekä ICT-kustannuksissa.

#### Olennaiset tapahtumat tilikaudella

Toimialalla on valmisteltu sivistystoimen visiota vuoteen 2030. Kuntalaisia, henkilökuntaa sekä lapsia ja nuoria on kuultu visiointityössä monin eri tavoin.

Palvelujen digitalisointi on edennyt lomakkeiden sähköistämisellä. Mobiilikirjauksen käyttöönottoa varhaiskasvatukseen on valmisteltu.

Uudet opetussuunnitelmat on otettu käyttöön 1.8.2016 esiopetuksessa, perusopetuksessa vuosiluokilla 1 – 6 ja lukiokoulutuksessa. Varhaiskasvatussuunnitelman valmistelu on aloitettu valtakunnallisten perusteiden mukaisesti.

Valmistavaa opetusta on lisätty tarpeen mukaan. Tällä hetkellä kunnassa toimii viisi valmistavan opetuksen luokkaa. Opetus- ja kulttuuriministeriön 26.1.2017 tekemän päätöksen mukaan kunta saa valtionosuutta vuodelle 2016 valmistavaan opetukseen yhteensä 538 136 euroa.

Uusi varhaiskasvatuslaki tuli voimaan 1.8.2016. Talvella 2016 valtuusto päätti, että Nurmijärvellä otetaan käyttöön lain mukainen subjektiivinen varhaiskasvatusoikeus. Palvelusetelin käyttö on vakiintunut vaihtoehtona perheille päiväkotipalvelujen järjestämiseen.

Mäkituvan päiväkotia lakkautettiin 1.8.2016. Loppuvuodesta valmistui Nukarin uusi päiväkotia, jonka yhteyteen tuli myös tiloja koululle. Myös

Karhukorven koulun laajennus ja peruskorjaus on valmistunut syksyllä 2016.

Valtuuston hyväksymiä palveluverkkoon liittyviä linjauksia on lähdetty viemään käytäntöön sivistystoimen osalta. Marraskuussa 2016 valtuusto päätti lakkauttaa Nummenpään ja Suomiehen koulujen opetustoiminnan 1.8.2017 alkaen.

Taaborinvuoren alueen kehittämissuunnitelma hyväksyttiin keväällä 2016 sivistyslautakunnassa. Kivijuhlien kanssa on tehty Taaborinvuoren alueesta uusi käyttöoikeussopimus.

Nuorten työttömyyden kasvu on taittunut. Jouluukuussa 2016 työttömiä alle 25-vuotiaita nuoria oli 184.

Etsivään nuorisotyöhön on saatu palkattua kaksi työntekijää elokuun 2016 alusta Aluehallintoviraston myöntämällä avustuksella. Etsivien nuorisotyöntekijöiden yhtenä tehtävänä on ollut Ohjaamo Nurmijärven toiminnan kehittäminen ja toteuttaminen.

Nuorisopalvelut sekä kirjasto- ja kulttuuripalvelut ovat osallistuneet vapaa-ajan palveluiden järjestämiseen turvapaikanhakijoille Röykän vastaanottokeskuksessa.

Monitoimitalon toiminnan organisoitumista on valmisteltu nuorisopalvelujen vetämänä.

Kirjasto- ja verkkokirjastojärjestelmä on kilpailutettu yhdessä muiden Ratamo-kirjastojen kanssa. Järjestelmä otetaan käyttöön v. 2017. Uusi kirjastolaki astui voimaan 1.1.2017. Sen myötä oman kirjaston aineiston varausmaksut poistuvat.

Hallinto- ja talouspalveluista siirrettiin 1.8.2016 alkaen kuusi toimistohenkilökuntaan kuuluvaa eri sivistystoimen tulosalueille. Varhaiskasvatuspalveluissa hallinto organisoitiin uudelleen ja aluemallista luovuttiin.

### Arvio tulevasta kehityksestä

Kunnan väestömäärän kehitys on tasaantunut ja kasvu on melkein pysähtynyt. Varhaiskasvatuksessa lasten hoidossa olevien lasten määrä on pienentynyt. Lasten määrän kehityksessä voi tapahtua muutoksia, jos muutto Nurmijärvelle lisääntyy ja työllisyyden parantuessa suurempi osa vanhemmista tuo lapsensa hoitoon. Lasten määrän pieneneminen vaikuttaa viiveellä perusopetukseen.

### Henkilöstö

Toimialan palveluksessa olevan henkilökunnan määrä 31.12.2016 ryhmiteltynä seuraavasti:

	31.12.2016	31.12.2015
	työpanos	työpanos
vakinaiset	764,94	765,73
sijaiset	228,27	238,67
Henkilökunnan määrä		
vakinaiset	987	985
määräaikaiset ja sijaiset	302	347

Toimialan henkilöstömäärä on vähentynyt 43:llä 31.12.2016 verrattuna 31.12.2015.

### Selonteko sisäisen valvonnan järjestämisestä toimialalla

#### *Säännösten, määräysten ja päätösten noudattaminen*

Toimialan toiminnassa noudatetaan hallintosääntöä, sivistystoimen johtosääntöä ja lautakuntien toimintasääntöjä sekä muita annettuja lakeja ja ohjeita. Hankintapäätöksiä tehtäessä noudatetaan lakia julkisista hankinnoista, kunnan hankintaohjetta sekä kunnan pienhankintaohjetta. Hankintapäätökset tehdään kunnan ohjeistuksen mukaisesti. Ostolaskujen tarkastuksessa ja hyväksymisessä noudatetaan kunnan ohjeita.

Valtuuston hyväksymien palveluverkkoon liittyvien linjausten toteuttaminen vaikuttaa tulevaisuuden palveluverkkoon varhaiskasvatus- ja koulutuspalveluissa. Uudet opetussuunnitelmat ja niiden toteuttaminen asettaa haasteita myös nykyisille koulu- ja varhaiskasvatustiloille.

Lainsäädännössä tapahtuvat ja tapahtuneet muutokset vaikuttavat toimintaan. Uusi kirjastolaki astui voimaan 1.1.2017. Uuden lain myötä kunnan aineiston varausmaksut poistuvat. Laisa täsmennettiin myös kirjaston tehtäviä. Varhaiskasvatuslain toista vaihetta odotetaan lausunnolle kuntiin vuoden 2017 aikana.

Monitoimitalon valmistuminen lisää mahdollisuuksia ja monipuolistaa lasten ja nuorten harastus- ja vapaa-ajantoimintaa. Samoin monitoimitalon sali mahdollistaa tapahtumien järjestämisen kunnassa.

Soteuudistuksen myötä kunnan tehtävänä painottuu hyvinvointi- ja sivistystehtävä.

### Riskienhallinnan järjestäminen

Yksiköille on laadittu pelastussuunnitelmat. Samoin riskipisteohjelmalla on kartoitettu kiinteistöihin liittyvät riskit. Yksiköihin tehdään säännönmukaiset työpaikkaselvitykset. Pelastuslaitoksen toimesta tehtiin TUTOR-arviointi varhaiskasvatuspalvelujen ja koulutuspalvelujen toimintaan. Arvioinnissa arvioitiin kohteen kokonaisvaltaista turvallisuustasoa palo- ja pelastusturvallisuuden sekä varautumisen näkökulmasta. Arvioinnin perusteella nousi esiin kolme kehittämiskohdetta sekä hyvin hoidetut asiat palo- ja pelastusturvallisuudessa ja varautumisessa. Toimialan valmiussuunnitelma päivitettiin vuonna 2016.

### Omaisuuksien hankinnan, luovutuksen ja hoidon valvonta

Hankinnoissa käytetään kilpailutettuja hankintapaikkoja. Tarvittaessa kilpailutukset tehdään hankintalain ja kunnan hankintaohjeiden mukaan. Yksiköissä ylläpidetään luetteloa yksiköiden irtaimistosta. Irtaimen poistosta tehdään päätökset.

### Sopimustoiminta

Sopimushallinnassa käytetään dynastiasianhallintaohjelman sopimusjärjestelmää.

### Arvio sisäisen tarkastuksen järjestämisestä

Sivistystoimen toimintaa on arvioitu KPMG:n tekemässä sisäisessä tarkastuksessa, joka kohdistui avustusten myöntämiseen. Tilintarkastaja on suorittanut sisäistä valvonnan ja riskienhallinnan arviointia osana tilintarkastusta. Samoin tilintarkastaja tekee vuosittain tarkastusmuistion oppilastietojen ilmoittamisesta.

### Merkittävimmät riskit ja epävarmuustekijät tilinpäätöshetkellä

Kunnan taloudellinen tilanne soteuudistuksen jälkeen voi merkittävästi vaikuttaa sivistystoimen palvelujen järjestämiseen.

Lapsimäärän kehitys tulevaisuudessa sekä varhaiskasvatus- että perusopetusikäisen kohdalla asettaa haasteita palveluverkkoon sekä toiminnan järjestämiseen.

Hyvän yhteistyön säilyminen soteuudistuksen jälkeen maakunnan palvelujen tuottajien kanssa.

Resurssien riittävyys tilojen sisäilmaongelmien havaitsemiseen, puuttumiseen ja korjaamiseen.

## Sitovien toiminnallisten tavoitteiden toteutuminen

<b>Kärkihanke tai strateginen linjaus</b> Asukkaiden ja yhdistysten osallisuuden edistäminen	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma</b> Hyvinvointisuunnitelma	
<b>Tavoite 1</b> Kuntalaisia osallistetaan palveluiden kehittämiseen ja suunnitteluun. Lisätään kuntalaisten vaikuttamismahdollisuuksia jo asioiden varhaisessa valmisteluvaiheessa	<b>Arviointitapa/mittari</b> Yhteiset suunnittelutilaisuudet ja uusien osallistamiskokousten määrä
<b>Tavoitetaso 2016</b> Yksi uusi osallistamiskokouso	<b>Tavoitteen toteutuminen</b> - Tavoite on toteutunut Kirjasto- ja kulttuuripalveluissa on toteutettu kulttuuriohjelman päivittämiseen liittyen kulttuurikohtausta, jossa kuultiin kulttuuritoimijoiden mielipiteitä asiasta. Kuntalaisille on järjestetty asiasta verkkokysely. Nuorille on tehty kysely siitä, mitä he toivovat kirjastolta. Vastauksia on käsitelty kirjastossa, ja niiden pohjalta tehdään syksyn aikana kehittämishanke. Ratamo-kirjastojen asiakaskysely toteutetaan marraskuussa.  Sivistystoimen visiota laadittaessa kuntalaisilta ja eri yhdistyksissä toimivilta henkilöiltä on kysytty mielipiteitä ja kehittämiskohteita sivistystoimen palveluista. Kunnan kotisivujen kautta toteutettiin sama kysely kesällä 2016.  Nuorille on järjestetty Nurmijärven monitoimitalon toimintojen ja sisutuksen suunnitteluun liittyvä keskustelutilaisuus. Nurmijärven monitoimitalosta ja talon salin nimestä järjestettiin nimikilpailu.

<b>Kärkihanke tai strateginen linjaus</b> Vahvistetaan kunnan vetovoimaa ja kilpailukykyä	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma</b> Palvelutuotanto-ohjelma	
<b>Tavoite 2</b> Sivistystoimialan palveluita digitalisoidaan ja sähköinen asiakaspalvelu lisääntyy	<b>Arviointitapa/mittari</b> Sähköisten lomakkeiden määrä
<b>Tavoitetaso 2016</b> Kaikki uudet tai päivitettävät lomakkeet saatetaan sähköisesti täytettävään muotoon	<b>Tavoitteen toteutuminen</b> – tavoite on toteutunut Koulukuljetushakemuslomakkeesta tehtiin sähköinen lomake keväällä 2016.

<b>Kärkihanke tai strateginen linjaus</b> Ylläpidetään hyvinvointia edistäviä palveluja. Lasten ja nuorten palvelut viedään mahdollisimman lähelle heidän omaa kasvuympäristöään	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma</b> Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma	
<b>Tavoite 3</b> Vapaa-ajan palveluita liitetään osaksi koulupäivää	<b>Arviointitapa/mittari</b> Kokeilujen määrä
<b>Tavoitetaso 2016</b> Vähintään yksi kokeilukoulu	<b>Tavoitteen toteutuminen</b> – tavoite on toteutunut Syrjälän ja Uotilan kouluilla on aloitettu syyslukukaudella 2016 harrastepajojen pitäminen liitettynä koulupäivään Nurmijärven Opiston toimesta.

<b>Kärkihanke tai strateginen linjaus</b> Työttömyyden kasvun hallinta kunnan käytettävissä olevin toimenpitein	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma</b> Työllisyyspoliittinen ohjelma	
<b>Tavoite 4</b> Edistetään nuorten työpajalta jatkosijoittumista yrityksiin	<b>Arviointitapa/mittari</b> Yrityksiin jatkosijoitettujen nuorten määrä
<b>Tavoitetaso 2016</b> Vähintään 5 nuorta saatu jatkosijoitettua yrityksiin	<b>Tavoitteen toteutuminen</b> – tavoite on toteutunut osittain Yrittäjäjärjestön kanssa keskustelut aloitettiin ja lisäksi on oltu mukana Keudan #NuoriTöihin- hankkeessa.

<b>Kärkihanke tai strateginen linjaus</b> Henkilöstön työhyvinvointi	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma</b> Henkilöstöohjelma	
<b>Tavoite 5</b> Hyödynnetään henkilöstön osaamista monipuolisesti toimialan eri toiminnassa ja huolehditaan henkilöstön työhyvinvoinnista ja jaksamisesta	<b>Arviointitapa/mittari</b> Vakituisen henkilökunnan vaihtuvuuden lukumäärä
<b>Tavoitetaso 2016</b> Vakituisen henkilökunnan vaihtuvuus on laskenut vuoteen 2014 verrattuna	<b>Tavoitteen toteutuminen</b> – tavoite toteutui Vakituisen henkilökunnan kohdalla vaihtuvuus on pienentynyt koulutuspalvelujen ja esimiesten kohdalla. Samoin nuorisopalveluissa ja varhaiskasvatuspalveluissa uusia palvelusuhteita on aloitettu edellisvuotista vähemmän. Kirjastopalveluissa on uusia palvelusuhteita aloitettu edellisvuotista enemmän. Vakituisen henkilökunnan vaihtuvuus on pienentynyt verrattuna edelliseen vuoteen. Vuonna 2014 uusia vakituisia palvelusuhteita aloitettiin toimialalla 79 ja vuonna 2016 56. Vakituksia palvelusuhteita päättyi vuonna 2014 71 ja vuonna 2016 67.

## Hallinto- ja talouspalvelut

### Toimintakertomus vuodelta 2016

	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016	Tot.%	TP 2015
Toimintatuotot	500		500	2 337	467 %	2 888
Toimintakulut	-797 732		-797 732	-788 283	99 %	-691 579
Toimintakate	-797 232		-797 232	-785 946	99 %	-688 691

Hallinto- ja talouspalveluiden tulosalueen käyttötalous alittui 11 286 eurolla. Tämä johtuu suunniteltua pienemmistä kuluista palveluiden ostoissa. Asiantuntijapalveluihin ja sisäisiin ICT-palveluihin käytettiin n. 10 000 euroa vähemmän rahaa kuin mitä oli budjetoitu.

#### Olennaiset tapahtumat tilikaudella

Sivistystoimialan hallinto- ja talouspalvelut tuottaa laadukkaita tukipalveluja toimialan muille tulosalueille. Toimintaympäristö ja palvelut muuttuvat digitalisaation myötä kohti sähköisiä palveluja.

Tulosalueen henkilöstössä tapahtui muutoksia 1.8.2016 alkaen. Kouluasiainsihteeri ja henkilös-  
tösihteeri siirtyivät koulutuspalveluiden tulosalueelle, hallintopalvelusihteeri siirtyi kirjasto- ja kulttuuripalveluihin ja toinen hallintopalvelusihteeri ja kaksi toimistosih-  
teeriä siirtyivät varhaiskasvatuspalveluihin.

## Koulutuspalvelut

### Toimintakertomus vuodelta 2016

	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016	Tot.%	TP 2015
Toimintatuotot	530 055		530 055	624 878	118 %	768 371
Toimintakulut	-49 742 954	-277 378	-50 020 332	-49 729 686	99 %	-50 790 344
Toimintakate	-49 212 899	-277 378	-49 490 277	-49 104 809	99 %	-50 021 973

Toisen osavuosisikatsauksen laatimisen yhteydessä koulutuspalveluiden toimintakatteen ennustettiin ylittyvän 258 000 euroa perusopetukseen valmistavan opetuksen kustannuksista sekä näiden oppilaiden koulukuljetuskustannuksista johtuen.

Sivistyslautakunta esitti po. summan suuruista lisämäärärahaa koulutuspalveluiden tulosalueelle. Lopullinen toimintakate alittui 385 468 euroa käyttöprosentin ollessa 99,22 prosenttia.

Investointihanke	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016
Karhunkorven koulun laajennus ja pk (50 000 siirto v. 2015)	-80 000	-50 000	-130 000	-133 719
Koulujen atk- ja av-laitteet	-200 000		-200 000	-195 952
Rajamäen koulun kalusto (siirto v. 2015)		-20 000	-20 000	-21 198

Koulutuspalvelut vastaa perusopetuksen ja lukiokoulutuksen järjestämisestä ja kehittämisestä. Sen tehtäviin kuuluvat myös taiteen perusopetusta ja vapaata sivistystyötä järjestävien oppilaitosten tukeminen. Palvelut tuotetaan laadukkaasti ja kustannustehokkaasti.

Vuoden 2016 aikana perustettiin kolme uutta perusopetukseen valmistavan opetuksen ryhmää. Kaiken kaikkiaan perusopetukseen valmistavan opetuksen ryhmiä toimi vuonna 2016 viisi (5). Vaikeimmista tunne-elämän häiriöistä kärsiville yläkouluikäisille oppilaille tarkoitettu EMO -luokka aloitti toimintansa Kivenpuiston koulussa 1.8.2016.

Uusi perusopetuksen opetussuunnitelma on otettu käyttöön 1.8.2016 vuosiluokilla 1-6. Uusi lukiokoulutuksen opetussuunnitelma otettiin käyttöön 1.8.2016 lukion aloittaneilla opiskelijoilla.

Kunta sai kohdennettua valtionavustusta kerhotoiminnan kehittämiseen 30 000 euroa, perusopetuksen tasa-arvoa edistäviin toimenpiteisiin 173 000 euroa sekä Liikkuva koulu -ohjelman kehittämishankkeelle 75 000 euroa. Perusopetuksen erillishankkeista on laadittu oma toimintakertomus.

Sivistystoimen hallinto- ja talouspalveluista siirrettiin koulutuspalveluihin henkilöstösihteerin ja kouluasiainsihteerin toimet 1.8.2016 alkaen. Eläköitymisen johdosta vapautunut koulusihteerin vakanssi lakkautettiin tarpeettomana.

Keskeisimmät perustiedot	TP 2014	TP 2015	TA 2016	TP 2016
<hr/>				
Koulujen määrä				
suomenkiel. perusopetus	23	23	23	23
ruotsinkiel. perusopetus	1	1	1	1
Oppilasmäärä 20.9.				
perusopetus	5785	5846	5846	5863
lukiokoulutus	335	376	376	378



## Perusopetuksen erillishankkeet

### Toimintakertomus vuodelta 2016

	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016	Tot.%	TP 2015
Toimintatuotot	0		0	1 000 322		1 361 175
Toimintakulut	0	0	0	-1 123 599		-1 360 233
Toimintakate	0	0	0	-123 277		942

Kunta sai vuoden 2016 aikana kohdennettua valtionavustusta kerhotoiminnan kehittämiseen 30 000 euroa, perusopetuksen tasa-arvoa edistäviin toimenpiteisiin 173 000 euroa sekä Liikkuva koulu -ohjelman kehittämishankkeelle 75 000 euroa. Kaikkien avustusten käyttöaika päättyy 31.12.2017.

Aikaisemmin aloitetuista Perusopetus paremmaksi-hankkeista oli meneillään vielä seuraavat hankkeet (suluissa hankkeen päättymisajankoh- ta):

- Kerhotoiminnan kehittäminen (31.12.2016)
- Koulutuksellisen tasa-arvon kehittäminen (31.12.2016)
- Esi- ja perusopetuksen toimintakulttuurin kehittäminen vastaamaan tulevaisuuden vaa- timuksia (31.12.2016)
- Koulunkäyntiavustajien palkkaaminen ja vaa- tivaan erityisopetukseen liittyvä opettajien ja koulunkäyntiavustajien kouluttaminen (31.12.2016)
- Opin Agora (30.6.2017)

Perusopetuksen erillishankkeet-kohtaan on kir- jattu KUUMA-kuntien Tvt-hankkeeseen saatu Aluehallintoviraston avustus, jonka suuruus on 80 000€. Hankkeen käyttöaika päättyy 30.6.2017.

Valtion Uusi peruskoulu-ohjelman kautta kunnal- le on myönnetty avustusta tutoropettajien toi- mintaan 62 500€ ja tutoropettajien koulutuk- seen ja osaamisen kehittämiseen 22 900€. Näi- den avustusten käyttöaika päättyy 31.12.2017.

Lisäksi Nurmijärvi on mukana Mikkelin hallin- noimassa Ilmiöt pelissä-yhteishankkeessa, joka päättyy 31.12.2017.

Tarvittaessa saatua hankerahoitusta siirretään seuraavalle vuodelle, jos hanke jatkuu vielä.

## Varhaiskasvatuspalvelut

### Toimintakertomus vuodelta 2016

	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016	Tot. %	TP 2015
Toimintatuotot	4 424 380		4 424 380	3 906 246	88 %	4 258 351
Toimintakulut	-35 388 319		-35 388 319	-34 407 141	97 %	-34 621 300
Toimintakate	-30 963 939		-30 963 939	-30 500 895	99 %	-30 362 949

Varhaiskasvatuspalveluiden toimintakate toteutui 463 044 euroa positiivisempana kuin oli arvioitu. Tähän vaikuttivat syntyneet henkilöstösäästöt ja joidenkin varausten käyttämättä jättäminen (mm. mobiilikirjausvaraus, joka ei toteutunut 100000 euroa).

Lasten hoidon tuet ylittyivät 246 949 euroa, koska palvelusetelin käyttöä oli vajaan puolen vuoden käytön perusteella vaikea arvioida talo-

usarvioon. Palvelusetelimenot asettunevat vuositasolla 2,5 miljoonan euron tasolle. Yksityisen hoidon tuki ja sen kuntalaisä ovat vastaavasti pienentyneet 386 521 euroon vuositasolla, koska yksityinen palvelutuotanto tuotetaan pääasiassa palvelusetelillä.

Hoitomaksutuotot, jotka jo lähtökohtaisesti olivat budjetoidut liian isoiksi, alittuivat 522 400 euroa.

Investointihanke	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016
Pienten päiväkotien kalusto	-30 000		-30 000	-28 996
Päiväkotien atk- ja av-laitteet	-100 000		-100 000	-82 823
Tammentuvan päiväkotit / Nukarin päiväkotit	-190 000		-190 000	-167 115

### Olellaiset tapahtumat tilikaudella

Varhaiskasvatus tuottaa määrällisesti riittävät lasten esiopetus-, varhaiskasvatus- ja avoimen varhaiskasvatuksen palvelut kuntalaisille laadukkaasti ja kustannustietoisesti. Esiopetus järjestetään yhteistyössä perusopetuksen kanssa. Varhaiskasvatuspalvelut järjestetään kunnallisena ja yksityisenä palveluna huomioiden perheiden vallinnanvapaus. Palveluseteli mahdollistaa perheille tasavertaisen mahdollisuuden hakeutua yksityisten varhaiskasvatuspalveluiden piiriin. Avointa varhaiskasvatusta kehitetään kevyempänä vaihtoehtona niiden perheiden tarpeisiin, joille riittää kerhotoiminta.

Uusi varhaiskasvatustililaki tuli voimaan 1.8.2016. Laki muutti subjektiivisen oikeuden vanhempien oikeudesta varhaiskasvatukseen lapsen oikeudeksi 20 viikkotunnin varhaiskasvatukseen. Kopäiväistä subjektiivista oikeutta rajattiin siis 20 viikkotunnin mittaiseksi. 20-viikkotunnin varhaiskasvatuksessa on kunnallisella puolella yhteensä 105 lasta ja yksityisellä puolella 24 lasta. Lasten määrä vaihtelee kuukausittain. Pääosin perheet ovat valinneet vaihtoehdon, jossa käyttävät varhaiskasvatusta 2,5 päivää

viikossa. Toinen mahdollisuus käyttää varhaiskasvatusta 4 tuntia viitenä päivänä viikossa ei ole osoittautunut yhtä suosituksi.

Valtuusto päätti, että lasten ja kasvattajien suhdeluku yli 3-vuotiaiden lasten ryhmissä säilytetään ennallaan. Lain mukaan kasvattajien ja lasten suhdeluku lapsiryhmissä voisi olla 1/8 nykyisen 1/7 sijasta.

Lapsimäärän vähentymisen takia Mäkituvan päiväkotit lakkautettiin 1.8.2016 alkaen. Lapset on siirretty alueen muihin päiväkoteihin, samoin henkilökunta. Vakanssit lakkautettiin. Henkilöstösäästöjä syntyi n. 140 000 euroa. Mäkituvan tilasta ei vielä luovuttu, koska sitä tarvotaan osin toimistotilana ja osin kerhotilana tulevina vuosina.

Varhaiskasvatuksen hallintoa organisoitiin uudelleen ja yhden aluejohtajan ja yhden päiväkodinjohtajan vakansseista luovuttiin. Myös varhaiskasvatuksen aluemallisesta hallinnosta ja samalla aluetoimistoista luovuttiin. Päiväkodin johtajat ovat sijoittuneet päiväkoteihin, samoin suurin osa kiertävistä erityisopettajista. Hallintohenkilökunta on siirtynyt kunnantalon tiloihin. Var-

haiskasvatukselle työtä tekevät toimistotyöntekijät (mm. päivähoitolaskutus) siirtyivät hallintopäällikön alaisuudesta varhaiskasvatuspäällikön alaisuuteen.

Palvelutoiminnan suunnittelija (palveluohjaaja) aloitti työnsä 1.8.2016 alkaen. Hän valitsee lapset kaikkiin kunnallisiin päiväkoteihin ja kerhoihin keskustellen perheiden kanssa heidän tarpeistaan. Hän toimii myös yksityisen palvelutuotannon valvojana ja huolehtii palvelusetelin myöntämisistä.

Uusi Nukarin päiväkotitoiminta aloitti toimintansa vuoden lopussa ja Nukarin koulun pihalla olevista parakeista luovuttiin.

Esiopetuksen opetussuunnitelma valmistui ja otettiin käyttöön. Uuden kunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman tekeminen valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan aloitettiin. Mobiilikirjaus/uusi toiminnanohjausjärjestelmä ei toteutunut vuoden 2016 puolella. Laatutyö Helsingin yliopiston kanssa jatkui.

Keskeisimmät perustiedot	TP 2014	TP 2015	TA 2016	TP 2016
Kunnalliset päiväkodit	34	30	30	30
Kunnalliset perhepäivähoitajat	26	24	26	14
Lapsia kunnallisessa päivähoidossa	1911	1950	1900	1725
Perhepäivähoidossa	98	94	90	70
Esiopetuksessa	600	660	600	583
Avoimen päivähoiton kerhoissa	130	130	150	150
Leikkipuistossa	24	35	30	22
Avoimessa päiväkodissa	20	24	28	28
Ympäri vuorokautisessa hoidossa	80	80	80	80
Alle 3-vuotiaat kunnallisessa hoidossa	300	350	320	329
Yksityiset palveluntuottajat	7	7	8	8
Lapsia yksityisissä päiväkodeissa	190	250	260	425
Palvelusetelillä	0	0	250	425
Yksityisen hoidon tuella	190	250	10	10
Yksityiset perhepäivähoitajat	20	20	24	15
Lapsia yksityisessä perhepäivähoidossa	30	40	60	54
Yksityisen hoidon tuella	30	40	60	54
Palvelusetelimenot ka. lapsi yksityisessä pk:ssa/kk	0	0	670	495
Lapsia kotihoidon tuen piirissä	1099	1099	1100	1031
Perheitä	720	720	711	706
Lapsia kotihoidontuen kuntalaisen piirissä	309	320	300	300
Menot/lapsi ka. kotihoidon tuen piirissä	216	200	216	216
Subjekttiivisen päivähoiton rajoitus				
4 tunnin oikeus 1.8.2016	0	0	200	113
Alle kouluikäisiä lapsia kunnassa	4100	3700	3950	3950

## Kirjasto- ja kulttuuripalvelut

### Toimintakertomus vuodelta 2016

	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016	Tot.%	TP 2015
Toimintatuotot	164 690		164 690	200 592	122 %	221 057
Toimintakulut	-3 064 101		-3 064 101	-2 928 943	96 %	-2 973 226
Toimintakate	-2 899 411		-2 899 411	-2 728 351	94 %	-2 752 169

Tulosalueen toimintakate alittui. Kirjastojärjestelmän vaihtaminen viivästyi, ja siihen varattu 50 000 euron määräraha jäi käyttämättä. Kulttuuripalveluissa tapahtui henkilöstömuutoksia, joiden seurauksena kaksi tulosalueen vakanssia oli osan vuotta täyttämättä. Tästä syystä palkkoihin varattua määrärahaa jäi käyttämättä. Lipputuloja kertyi noin 16 000 arvioitua enemmän.

### Olellaiset tapahtumat tilikaudella

Kirjasto- ja kulttuuripalvelujen toimintaa on kehitetty kaikissa yksiköissä. Kirjasto on kilpailuttanut uuden kirjasto- ja verkkokirjastojärjestelmän yhdessä Ratamo-kirjastojen kanssa. Järjestelmä vaihdetaan vuoden 2017 aikana. Hankerahoilla on viety päätökseen mm. Opetus mobiiliin projekti ja Miesten juttuja – tapahtumasarja. Ikäihmisten tv- opetusta on kehitetty edelleen. Myös aikuisten puolen erityisryhmille suunnattujen kirjastopalvelujen kehittämiseen on panostettu. Uusi kirjastolaki tuli voimaan 1.1.2017 ja sen myötä kunnan oman kirjaston aineiston varausmaksut poistuivat.

Kulttuuripalvelujen palvelutarjontaa kehitettiin uudistamalla Aleksis Kivi –verkkosivusto ja hankkimalla Galleria Villen uudet valot. Tapahtumia suunnattiin eri kohderyhmille. Uutena tapahtumana järjestettiin kirkossa joulukonsertti. Kulttuuripalveluissa tapahtui henkilöstömuu-

toksia, joiden seurauksena kaksi tulosyksikön vakanssia oli osan vuotta täyttämättä.

Museon toiminnassa keskeisellä sijalla oli Aleksis Kiven syntymäkodin näyttelyn uudistustyö, joka valmistuu kesäksi 2017. Myös museokaupan ja kahvikioskin toimintaa kehitettiin. Kouluissa ja päiväkodeissa annettava kulttuuriperintöopetus on tärkeä osa museon toimintaa ja sen määrä kuluneen vuoden aikana lisääntyi. Keski-Uudenmaan museoiden kolmevuotinen hankerahoitukseksi toteutettu Paikallistu! –projekti saatiin päätökseen. Yhteishankkeena jatkettiin Collecte-kokoelmahallintajärjestelmän kehittämistä, järjestelmä otetaan käyttöön 2017 aikana.

Sivistystoimen hallinto- ja talouspalveluista siirrettiin hallintopalvelusihteerin toimi kirjasto- ja kulttuuripalveluihin. Eläköitymisen johdosta vapautunut kirjastovirkailijan vakanssi poistettiin.

Keskeisimmät perustiedot	TP 2014	TP 2015	TA 2016	TP 2016
kirjastojen lainaus	761278	738026	790000	732 431
kirjastojen kävijämäärä	376575	364982	380000	377 271
kirjastojen järjestämät tapahtumat	242	247	100	230
kulttuuritilaisuuksien määrä	56	50	50	46
kulttuuritilaisuuksien kävijämäärä	19763	17813	16000	15834
museoiden kävijämäärä	13588	12967	13000	13008
kulttuuriperintöopetukseen liittyvien vierailujen määrä	63	83	60	127

## Nuorisopalvelut

### Toimintakertomus vuodelta 2016

	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016	Tot.%	TP 2015
Toimintatuotot	357 650		357 650	397 237	111 %	452 043
Toimintakulut	-2 083 871		-2 083 871	-2 013 643	97 %	-2 076 813
Toimintakate	-1 726 221	0	-1 726 221	-1 616 406	94 %	-1 624 770

Nuorisopalveluiden toimintatuotot ylittyivät 11 %. Tuottojen ylitys johtui arvioitua suuremmista avustuksista nuorten työllistämiseen. Toimintakulut alittuivat 3,4 %. Tulosalueen toimintakate oli 93,64 %.

#### Olellaiset tapahtumat tilikaudella

Nuorten Ohjaamo- toiminnan kehittäminen on ollut pysähdyksissä henkilö vaihdoksista johtuen. Aluehallintoviraston myöntämällä avustuksella on nuorisopalveluille palkattu kaksi etsivää nuorisotyöntekijää aikaisemman yhden sijaan. Uudet etsivät nuorisotyöntekijät aloittivat elokuussa. Kahdella työntekijällä mahdollistui aluejaon toteuttaminen, joka mahdollistaa laajemman tuen kasvavalle asiakasmäärälle.

Etsivien nuorisotyöntekijöiden tehtävänä on Ohjaamo Nurmijärvi toiminnan kehittäminen sekä toteuttaminen.

Syrjäytymisen ehkäisyn ja koulukiusaamisen vähentämisen tueksi nuorisopalvelut järjesti yhdessä Nurmijärven yhteiskoulun opettajien kanssa koulun 7-luokan oppilaille 2 päivää kestävä ryhmäytystapahtuman Märkiössä.

Ryhmäytyksen tarkoituksena on rakentaa yhteishenkeä ja antaa toimintamalleja ristiriitatilanteiden ratkaisuun ja ryhmässä toimimiseen. Oppilaiden huoltajilla oli mahdollisuus vierailla tapahtumassa ja tutustua lastensa luokkakavereihin ja heidän vanhempaisiin. Nuorisopalvelut ryhmäytti kaikki 7-luokat sekä opettajien toiveesta myös muita vuosiluokkia.

Kesällä 2017 Klaukkalaan valmistuvan Nurmijärven monitoimitalon toimintoja ja sisustusta on suunniteltu yhdessä Klaukkalan nuorisotilassa käyvien nuorten kanssa.

Monitoimitalosta järjestettiin nimikilpailu, johon tuli n. 100 vastausta. Talo nimettiin Monikoksi, joka kuvaa talon monipuolista eri harrastajaryhmille suunnattua toimintaa.

Keskeisimmät perustiedot	TP 2014	TP 2015	TA 2016	TP 2016
Nuorisotilojen määrä m2 alle 29 vuotias	14	14	14	14
Toimintaan osallistuneiden määrä/vuosi	35 000	35 500	44 500	38 500

## 2.2.1.6 Ympäristötoimiala

### Toimintakertomus vuodelta 2016

Tuloslaskelma	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016	Tot.%	TP 2015
<b>Toimintatuotot</b>	<b>27 603 811</b>	<b>355 000</b>	<b>27 958 811</b>	<b>28 258 921</b>	<b>101 %</b>	<b>30 125 494</b>
Myyntituotot	4 609 720	20 000	4 629 720	4 719 812	102 %	4 534 458
Maksutuotot	473 000	15 000	488 000	547 276	112 %	469 060
Tuet ja avustukset	100 000	173 000	273 000	294 503	108 %	189 929
Muut toimintatuotot	22 421 091	147 000	22 568 091	22 697 329	101 %	24 932 047
<b>Toimintakulut</b>	<b>-29 982 600</b>	<b>300 000</b>	<b>-29 682 600</b>	<b>-29 317 652</b>	<b>99 %</b>	<b>-29 105 855</b>
Henkilöstökulut	-6 643 102	231 500	-6 411 602	-6 336 335	99 %	-6 427 290
Palvelujen ostot	-13 885 097	-150 500	-14 035 597	-14 038 058	100 %	-13 467 395
Aineet, tarv. ja tavarat	-5 659 615	219 000	-5 440 615	-4 996 696	92 %	-5 067 315
Avustukset	-65 000		-65 000	-49 880	77 %	-49 700
Muut toimintakulut	-3 729 786		-3 729 786	-3 896 683	104 %	-4 094 155
<b>Toimintakate</b>	<b>-2 378 789</b>	<b>655 000</b>	<b>-1 723 789</b>	<b>-1 058 731</b>	<b>61 %</b>	<b>1 019 639</b>
Poistot ja arvonal.	-11 327 448	1 000 000	-10 327 448	-10 400 516		-9 985 210

Toimialan toimintakate toteutui noin 650 000 euroa muutettua käyttösuunnitelmaa parempana.

Rakennusvalvonnan toimintakate oli noin 70 000 euroa budjetoitua parempi, teknisen keskuksen noin 460 000 euroa ja tilakeskuksen noin 100 000 euroa.

Asemakaavoituksen ja teknisen suunnittelun sekä hallinto- ja talouspalveluiden toimintakatteet toteutuivat lähes muutetun käyttösuunnitelman mukaisesti.

Keski-Uudenmaan ympäristökeskuksen mak-suosuudet olivat noin 70 000 euroa käyttösuunnitelmaa suuremmat.

### Olennaiset tapahtumat tilikaudella

Merkittäviä asemakaavoja on viety eteenpäin, mm. Kylänpään asemakaavaa Rajamäellä, Heinojan asemakaavat Kirkonkylällä sekä Vanha-Klaukan ja Kisakujan asemakaavat Klaukkalassa. Työpaikka-alueiden osalta Ilvesvuori pohjoisen asemakaava on viimeistelyvaiheessa.

Rakentaminen näyttäisi vilkastuvan. Rakennuslupia myönnettiin kertomusvuonna noin 50 % edellisvuotta enemmän.

Klaukkalan Viirinlaakson katujen ja vesihuollon rakennusurakoitsija valittiin vuoden loppupuolella. Urakka valmistuu syksyllä 2018. Alueen katujen ja vesihuollon rakentaminen mahdollistaa läheisten asuinkerrostalonttien toteutumisen ja uuden linja-autoaseman käyttöönoton seuraavina vuosina.

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA teki loppuvuodesta 2016 ehdolliset ennakkopäätökset vuosina 2017–2019 myönnettävistä avustuksista yhteensä 4,6 miljoonan euroa Heinoja I:n ja II:n sekä Kylänpään, Ali-Tilkan ja Vanha-Klaukan alueiden kunnallistekniikan rakentamiseen.

Nurmijärven kunta liittyi syksyllä valtakunnalliseen kunta-alan energiatehokkuussopimukseen, jonka edellyttämän toimintasuunnitelman valmistelu aloitettiin.

Tilakeskuksessa oli kertomusvuonna meneillään noin 30 erikokoista talonrakennushanketta ja kunnallistekniikkaa puolestaan rakennettiin lähes 50 eri kohteessa.

## Arvio tulevasta kehityksestä

Joukkoliikenteen menojen kasvu on tasaantunut. Arvioitavaksi tulee onko perusteita liittyä HSL:n vai jatketaanko yhteistyötä EYL:n kanssa. Selvitys valmistuu vuoden 2017 keväällä. Joukkoliikenteen järjestämiskustannukset jakautuvat kunnalle noin 90 %. ELY:n kanssa on ollut tavoitteellisena 50/50 kustannusjako, mutta heikentyneen valtion taloustilanteen johdosta tähän ei ole päästy ja valtion määrärahat ovat todennäköisesti vähenemässä.

Merkittävämpiä muutoksia teknisen keskuksen toiminnassa lähivuosien aikana ovat mm. mahdollinen jätehuollon uudelleenjärjestäminen valtuuston vuoden 2011 periaatepäätöksen mukaisesti, teknisen keskuksen uudistaminen vaiheittain keväällä 2016 hyväksytyin kehittämissuunnitel-

man mukaisesti sekä tievalojen, hulevesiasioiden ja yksityistieasioiden uudelleenjärjestelyt.

Sote-uudistus tulee aiheuttamaan pitkällä tähtäimellä muutoksia kunnan toimitilakantaan. Tulevan maakunnan toimitilojen sijaintia ja laajuutta koskevat ratkaisut vaikuttavat olennaisesti muutosten laajuuteen sekä jossain määrin myös vuokratuottoihin eikä niitä vielä kyetä arvioimaan. Uudistuksen myötä mahdollisesti tarpeettomiksi jäävät tilat ja palveluverkon kehittäminen antanevat mahdollisuuksia toimintojen keskittämiseen ja toimitilakannan vähentämiseen. Tilikaudella on aloitettu kunnan toimitilastrategian valmistelu. Toimitilastrategian avulla määritellään puitteet ja suuntaviivat kunnan toimitilojen tulevalle kehitykselle.

## Henkilöstö

Toimialan henkilötövuodet (työpanos) 31.12.2016

	1.1. - 31.12.2016	1.1. - 31.12.2015
	henkilötövuotta	henkilötövuotta
Vakinaiset	106,02	108,50
Määräaikaiset	14,30	10,37
Yhteensä	120,32	118,87

## Selonteko sisäisen valvonnan järjestämisestä toimialalla

*Säännösten, määräysten ja päätösten noudattaminen:*

Toimialalla noudatetaan kunnan hallintosääntöä, ympäristötoimialan johtosääntöä ja lautakuntien toimintasääntöjä. Hankintapäätöksissä noudatetaan lakia julkisista hankinnoista, kunnan hankintaohjetta, sekä kansallisen kynnysarvon alittavissa hankinnoissa kunnan omaa pienhankintaohjetta. Hankinnoista tehdään lautakunta- tai viranhaltijapäätökset sekä hankintasopimukset kunnan ohjeistuksen mukaisesti. Ostolaskujen tarkastuksessa ja hyväksynnässä noudatettiin kunnan ohjeistusta.

*Tavoitteiden toteutuminen, varojen käytön valvonta, tuloksellisuuden pätevyys ja luotettavuus:*

Valtuustoon nähden sitovien tavoitteiden toteutumista sekä talouden toteutumisesta raportoidaan osavuosisikatsauksissa ja kuukausiraportissa. Henkilöstön henkilökohtaisten tavoitteiden toteutumista valvottiin kehityskeskusteluissa.

*Riskienhallinnan järjestäminen:*

Toimintojen riskitarkastelun ylläpito jatkui vuonna 2016 työyksiköiden riskipistetarkasteluiden päivitystyöllä. Myös työturvallisuusriskit on karotettu.

Hankintakilpailujen yhteydessä urakoitsijoiden toimitusvarmuutta kontrolloidaan luottoluokitukseen ja toiminnan volyyymiin kohdistettujen vähimmäisvaatimusten avulla.

Toimialalla noudatetaan kunnanhallituksen antamaa ohjetta harmaan talouden torjunnasta.

Kunnan kiinteistöistä noin 75 % on kaukovalvonnan piirissä ja kameravalvonnan piirissä noin 20 % kiinteistöistä. Kaukovalvonnan laitteistoa on uusittu ja valvontaa tehostettu.

Liikenneturvallisuuksuunnitelman kohteiden toteuttamisella pyritään vähentämään mm. liikenneonnettomuuksia ja parantamaan turvallista koulutietä. Vuonna 2016 on aloitettu esiselvityksen laatiminen kevyen väylän toteuttamiseksi välillä Klaukkala Perttula

Tulosalueiden työntekijät ovat suorittaneet tarvittavat turvallisuuskoulutukset.

*Omaisuuuden hankinnan, luovutuksen ja hoidon valvonta sekä sopimustoiminta:*

Toimialan hankinnat kilpailutetaan hankintalakia, tilaajavastuulakia ja kunnan ohjeistuksia noudattaen. Kilpailutuksissa tarjoajilta vaaditaan lain edellyttämät todistukset ja selvitykset, jotka osoittavat, että valittu tarjoaja täyttää yleiset ja tilaajavastuulain mukaiset vaatimukset.

Sopimusten mukaiset vakuudet on saatu sopimuskumppaneilta ja niiden voimassaoloaikaa valvotaan.

Sopimusten toteutumista ja niiden valvontaa suoritetaan mm. urakoiden osalta työmaakokouksissa ja kunnan työnjohdon toimesta. Ulkopuolisen konekaluston osalta koneet toimivat työmaiden mukaisesti kunnan työnjohdon alaisuudessa, jolloin valvonta on päivittäistä.

### **Merkittävimmät riskit ja epävarmuustekijät tilinpäätöshetkellä**

Viirinlaakson kauppakeskuksen toteutus on edelleen epävarmaa, sillä toimijaa ei ole löytynyt useista yrityksistä huolimatta. Asialla saattaa olla tulevaisuudessa vaikutusta mahdolliseen asemakaavamuutokseen alueella. Viirinlaaksossa sijaitseva kauppapaikka on sijainniltaan paras, mitä kunnassa on tarjota. On perusteltua odottaa oikean toimijan löytymistä ja edistää myyntiä tarvittavin osin. Alueen kunnallistekniikan, matkakeskuksen ja asuinalueiden rakentumisella on kaupan toimijoiden kannalta sijoituspaikkapäätöstä edistävä vaikutus.

Klaukkalan ohikulkutietien suunnitelmista on esitetty mielipiteitä ja on ilmeistä, että suunnitelmista valitetaan oikeusasteisiin. Asialla on vaikutusta hankkeen toteutusaikatauluun ja sen myötä määräraharavauksiin. On pohdinnassa, onko perusteltua edistää suunnitteluvalmiutta aloittamalla rakennussuunnitelmien laadinta vuoden 2017 aikana.

Joukkoliikenteeseen osoitetut talousarvion määrärahat on mitoitettu vuoden 2016 toteutumien mu-

kaan. Mikäli linja-autoliikenteen kustannusindeksi nousee on riski määrärahojen riittämättömyydellä tulevalla vuodella. Lisäksi Uudenmaan ELY-keskuksen myöntämä harkinnanvarainen joukkoliikennetuen suuruus on ollut vuosittain hyvin epävarmaa.

Voimaan tullut uusi hankintalaki voi osaltaan vaikuttaa kunnan jätehuollon uudelleenjärjestelyihin seuraavina vuosina, jos hankintalakiuudistus merkittävästi muuttaa alueellisten jätelaitosten toimintaedellytyksiä.

Tilakeskuksen kunnossapitoresursseista kasvava osuus joudutaan kohdistamaan akuuttien sisäilmaongelmien korjaamiseen. Tästä saattaa aiheutua rakennuskannan muun korjausvelan kasvua. Henkilökunnan ikärakenne yhdistyneenä puuttuviin seuraajasuunnitelmiin saattaa johtaa äkillisiin ja vakaviin henkilöresurssivajeisiin. Vajeita on kuitenkin mahdollista jossain määrin kattaa ostopalvelujen avulla.

Toimialan ja tulosalueiden muut epävarmuustekijät liittyvät mm. avainhenkilöstön irtisanoutumisiin (palvelutoiminnan järjestäminen tavoitteiden mukaisesti voi hankaloitua merkittävästi), luonnon olosuhteiden kovenemiseen viime vuosisista (lumisateet, nollakelivaihtelujen liukkaudet), hankintojen kustannustason nousuun yli budjetoidun, tulokertymien pienenemiseen budjetoidusta.

Muita riskejä:

- Kunta valitti asfalttikartelliasian hovioikeuspäätöksestä korkeimpaan oikeuteen.
- Sekajätteen kuljetusjärjestelmäpäätöksestä on valitettu Helsingin hallinto-oikeuteen, joka palautti asian kuntaan uudelleen valmisteluun
- Savikon laittoman kaatopaikka-asian oikeuskäsittely on kesken



## Sitovien toiminnallisten tavoitteiden toteutuminen

<b>Kärkihanke:</b> Kunnan vetovoiman ja kilpailukyvyn vahvistaminen (kärkihanke 3) sekä Osallisuus ja järjestöyhteistyö (kärkihanke 2)	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma</b> Asemakaavoitusohjelma	
<b>Tavoite</b> Korostetaan markkinointi- ja asiakaspalveluhenkisyttä ja lisätään kuntalaisten osallistavuutta asemakaavaprosessissa.	<b>Arviointitapa/mittari</b> 3D-mallinnuksen hyödyntäminen, lakisääteisen minimivuorovaikutuksen lisäksi käytetyt osallistamis- ja vuorovaikutusmenetelmät.
<b>Tavoitetaso 2016</b> Tuotetaan ammattilaatuista markkinointi- ja havainne-materiaalia kärkihankkeeseen 3. Otetaan käyttöön uusia osallistamismenetelmiä kuntalaisvuorovaikutukseen ja parannetaan suoraa vuorovaikutusta yrittäjien kanssa.	<b>Tavoitteen toteutuminen</b> Tavoite toteutui: 3D-kaupunkimalin lähtötietojen osalta on laadittu kevät-kesällä laserkeilausaineisto. Laadinta on yhteistyötä Vantaan kaupungin kanssa. Aineisto on käytönotettavissa.  Suunnittelumateriaalin tuottaminen on aloitettu merkittävien asemakaavahankkeiden yhteydessä: Viirinlaakso, Ilvesvuori pohjoinen, Vanha-Klaukka ja Heinoja. Alkuvaiheessa aineisto on ollut vielä ns. työmallitasolla, mutta suunnittelun edetessä aineiston laatutasoon tullaan panostamaan. Aineistoa hyödynnetään suunnitelmien laadullisessa arvioinnissa ja esitystavan kehittämisenä.  Kirkonkylän keskustan kehittämisen asemakaavahankkeessa tehtiin nettipohjainen asukaskyselytutkimus.

<b>Kärkihanke:</b> Osallisuus ja järjestöyhteistyö (kärkihanke 2) sekä Työttömyysvaikutusten minimointi kunnan käytettävissä olevin keinoin (kärkihanke 1)	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma</b>	
<b>Tavoite 2</b> Parannetaan yleisten alueiden siisteyttä ja tuetaan järjestöjä ja 3-sektorin toimijoita siisteyskampanjoiden järjestämisessä.	<b>Arviointitapa/mittari</b> Kuntalaisjärjestöjen ja 3-sektorin aktiivisuus (kampanjoiden tai tempausten määrä) sekä siistimiseen käytettävien työllistettävien määrä.
<b>Tavoitetaso 2016</b> Organisoidaan kehitysprojekti, jossa selvitetään katu- ja tiealueilla toimimisen esteet sekä pyritään tarjoamaan apua eri toimijoille niiden ratkaisemiseksi (mm. tieturvakoulutus ja työnjohtovastuu sekä yhteistoiminta ja luvitus ELY-keskuksen kanssa). Hyödynnetään työllistettäviä kunnan siistimistehtävissä.	<b>Tavoitteen toteutuminen</b> Kehitysprojektin valmistelut käynnistyivät. Esimerkiksi kunnan yleisten alueiden siivoustalkoot – kampanja toteutettiin huhti-/toukokuun vaihteessa ja ELY-keskuksen kanssa on pidetty yhteistyöpalaveri alueiden siisteydestä keväällä 2016. Toiminta ja kehitystyö jatkuvat ja konkreettiset toimet on suunniteltu toteutettaviksi vuonna 2017.

## Investointien toteutuminen

	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016
<b>1. Talonrakennus</b>				
Klaukkalan terveysaseman peruskorjaus	-575 000	-60 000	-635 000	-626 883
Rajamäen terveysasema	-2 750 000	100 000	-2 650 000	-2 640 797
Vaskomäen päiväkodin peruskorjaus	-500 000	-50 000	-550 000	-429 527
Tammentuvan päiväkotij- ja koulutilat	-2 460 000	250 000	-2 210 000	-2 118 807
Karhunkorven koulu, laajennus ja peruskorjaus	-1 800 000	500 000	-1 300 000	-1 195 269
Rajamäen ala-asteen peruskorjaus	-290 000	150 000	-140 000	-136 782
Nurmijärven monitoimitalo	-7 500 000	-540 000	-8 040 000	-8 563 861
Pääkirjasto, perusparannus	-400 000	25 000	-375 000	-276 453
Kunnanvirasto, talotekniikka- ja muutostyöt	-200 000	100 000	-100 000	-42 682
Kunnan varikko	-30 000		-30 000	-27 050
Pienet talohankkeet	-1 200 000	90 000	-1 110 000	-1 011 313
<b>Talonrakennus yhteensä</b>	<b>-17 705 000</b>	<b>565 000</b>	<b>-17 140 000</b>	<b>-17 069 424</b>
<b>2. Kiinteät rakenteet ja laitteet</b>				
Kunnallistekniikan rakentaminen	-7 413 000	1 108 000	-6 305 000	-5 625 947
Klaukkalan tieverkko	-3 300 000	3 860 000	560 000	-31 193
Kunnan ja valtion yhteishankkeet	-1 650 000	250 000	-1 400 000	-1 367 084
<b>Kiinteät rakenteet ja laitteet yhteensä</b>	<b>-12 363 000</b>	<b>5 218 000</b>	<b>-7 145 000</b>	<b>-7 024 223</b>
<b>3. Irtaimisto, laitteet, ajoneuvot ja muut</b>				
Kiinteistö- ja mittaustoimi	-40 000		-40 000	-37 060
Tekninen keskus	-110 000		-110 000	-67 500
<b>Irtaimisto, laitteet, ajoneuvot yht.</b>	<b>-150 000</b>		<b>-150 000</b>	<b>-104 560</b>
<b>Ympäristötoimiala yhteensä</b>	<b>-30 218 000</b>	<b>5 783 000</b>	<b>-24 435 000</b>	<b>-24 198 207</b>

Investoinneista jää määrärahoja käyttämättä noin 0,2 milj. euroa pääsääntöisesti hankkeiden viivästymisestä tai siirtymisestä johtuen. Määrärahoja vähennettiin kertomusvuonna yhteensä noin 5,8 milj. euroa. Siirtyvien hankkeiden määrärahat on osin budjetoitu uudelleen teknisen lautakunnan talousarvioesityksessä vuosille 2017–2019. Muilta osin uudelleen budjetointi ratkaistaan vuoden 2017 keväällä osavuositarkastus I yhteydessä, kun hankkeiden kokonaisu-määrärahatarpeet ovat selvinneet (mm. Viirinlaakson alueen hankekokonaisuuden urakoitsija on valittu ja hankkeen aikataulu on tiedossa).

Talonrakennuksessa suurimpia hankkeita ovat Nurmijärven monitoimitalo, Rajamäen terveysasema, Tammentuvan päiväkotij ja Karhunkorven koulu.

Merkittävimpiä kohteita olivat kunnallistekniikka mm. Uudenniityntien alue, Krannilan alue, Lintumetsän laajennusalue, Klaukkalan urheilualan tekonurmikentän uusiminen ja Rajamäen skeittipaikka. Lisäksi Kirkonkylän ja Rajamäen välisen kevyen liikenteen väylän rakentaminen oli käynnissä.

## Rakennusvalvonta

### Toimintakertomus vuodelta 2016

	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016	Tot. %	TP 2015
Toimintatuotot	354 000		354 000	440 134	124 %	397 513
Toimintakulut	-253 669		-253 669	-272 193	107 %	-308 914
Toimintakate	100 331		100 331	167 941	167 %	88 599

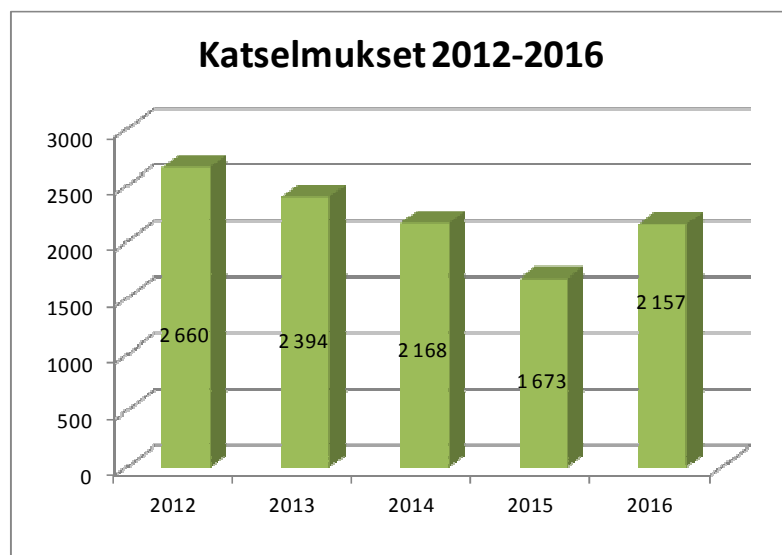
Tulosalueen toimintakate toteutui vajaan 70 000 euroa budjetoitua parempana. Rakennuslupia myönnettiin kertomusvuonna huomattavasti ennakoitua enemmän. Kulupuolella sähköisen lupahallinnon kustannuksia ei osattu budjetoida täysimääräisinä.

#### Olennaiset tapahtumat tilikaudella

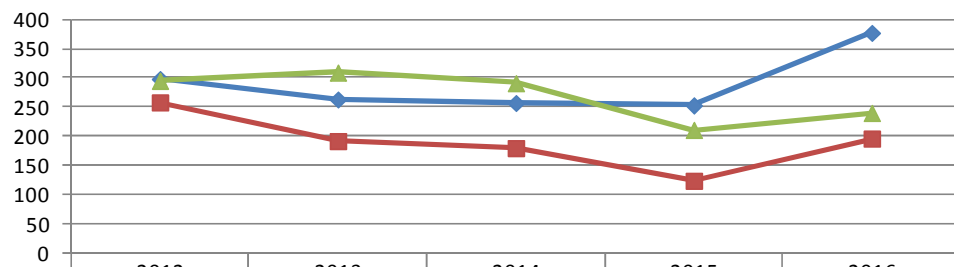
Sähköisen lupapalvelun käyttö eteni lähes suunnitellusti. Myös sähköinen pysyväisarkistointi otettiin käyttöön kertomusvuonna. Tulevina vuosina muutetaan myös vanhoja rakennuslupia sähköiseen pysyväisarkistoon.

#### Keskeisimmät perustiedot

	2014-TP	2015-TP	2016-TA	2016-TP
tarkastukset, kpl	2 168	1 673	1 600	2 157
rakennusluvut, kpl	257	253	250	377
toimenpideluvat, kpl				52
toimenpideilmoitukset, kpl				128
rakennusluvan voimassaolon jatkaminen, kpl				235



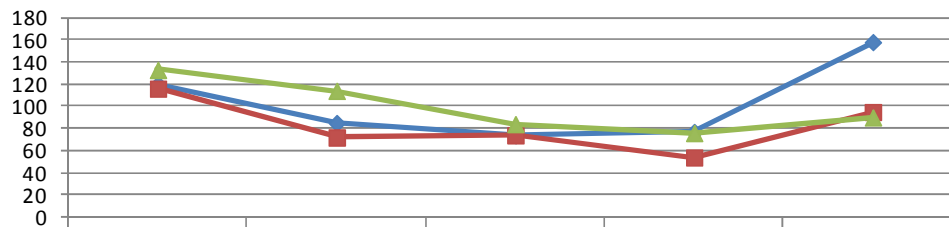
## Rakentaminen 2012-2016



	2012	2013	2014	2015	2016
Myönnettyt rak. luvat	298	263	257	253	377
Aloitettut rak. työt	258	192	180	124	196
Valmistuneet rak.	295	309	291	211	240

◆ Myönnettyt rak. luvat   
 ■ Aloitetut rak. työt   
 ▲ Valmistuneet rak.

## Omakotitalot 2012-2016



	2012	2013	2014	2015	2016
Myönnettyt okt. luvat	120	85	74	77	158
Aloitettut okt. työt	116	72	74	54	95
Valmistuneet okt.	133	114	84	76	90

◆ Myönnettyt okt. luvat   
 ■ Aloitetut okt. työt   
 ▲ Valmistuneet okt.

## Asemakaavoitus ja tekninen suunnittelu

### Toimintakertomus vuodelta 2016

	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016	Tot.%	TP 2015
Toimintatuotot	634 260	205 000	839 260	818 141	97 %	636 734
Toimintakulut	-5 820 319	-210 000	-6 030 319	-5 957 073	99 %	-5 586 147
Toimintakate	-5 186 059	-5 000	-5 191 059	-5 138 931	99 %	-4 949 413

Talouden osalta vuosi 2016 oli tulosalueen osalta kokonaisuutena lähes talousarvion mukainen. Vuoden aikana oli epävarmuustekijöitä mm. henkilöstömäärärahojen ja asiantuntijamäärärahojen osalta, lisäksi joukkoliikennemäärärahojen menot ja valtion harkinnanvaraisen tuen suuruus varmistui vasta loppuvuonna.

Ylitystä alkuperäiseen talousarvioon nähden tuli mm. joukkoliikenteen järjestämisen osalta, ylitys pystyttiin kuitenkin kattamaan muualta säästyneillä määrärahoilla ja budjetoitua parempana valtion joukkoliikennetuella. Asiantuntijapalveluita käytettiin mm. asemakaavoitusyksikön osalta budjetoitua enemmän, toisaalta henkilöstömenoja toteutui vähemmän täyttämättömien vakanssien johdosta.

Asemakaavoitus ja rakennuslautakunnan osalta toimintakate toteutui budjetoitusti.

Teknisen lautakunnan osalta toimintakate toteutui noin 50 000 € talousarviota parempana.

Asemakaavoitus ja tekninen suunnittelu tulosalueen tehtävänä on omalla toiminnallaan luoda toimivaa, turvallista ja viihtyisää asuin ympäristöä. Tulosalue koostuu kolmesta yksiköstä: kiinteistö- ja mittausyksikkö, asemakaavoitus ja kunnallistekniikan suunnittelu. Joukkoliikenne ja haja-asutusalueen vesihuolto kuuluvat kunnallistekniikan suunnitteluyksikköön. Kunnan paikkatieto ja maastomittaus on järjestetty kiinteistö ja mittausyksikön toimesta.

### Investointien toteutuminen

Investointihanke	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016
	-40 000		-40 000	-37 060

Kiinteistö ja mittausyksikön pakettiautohankinta toteutui talousarvion mukaisesti.

Yksikkötasoinen talousarvion toteutuminen

	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016	Tot. %	TP 2015
<b>Koordinointi + asemakaavoitus</b>						
Toimintatuotot	49 140	20 000	69 140	82 789	120 %	33 240
Toimintakulut	-773 832	123 500	-650 332	-651 639	100 %	-655 218
Toimintakate	-724 692	143 500	-581 192	-568 850	98 %	-621 978
<b>Kiinteistö- ja mittaus-toimi</b>						
Toimintatuotot	390 000	20 000	410 000	383 233	93 %	372 633
Toimintakulut	-1 250 111	41 500	-1 208 611	-1 195 450	99 %	-1 176 263
Toimintakate	-860 111	61 500	-798 611	-812 216	102 %	-803 630
<b>Asemakaavoitus- ja rakennuslautakunta yhteensä</b>						
Toimintatuotot	439 140	40 000	479 140	466 022	97 %	405 873
Toimintakulut	-2 023 943	165 000	-1 858 943	-1 847 088	99 %	-1 831 481
Toimintakate	-1 584 803	205 000	-1 379 803	-1 381 067	100 %	-1 425 608
<b>Kunnallistekniikan suunnittelu</b>						
Toimintatuotot	95 120		95 120	95 120	100 %	94 044
Toimintakulut	-436 571	75 000	-361 571	-377 019	104 %	-369 567
Toimintakate	-341 451	75 000	-266 451	-281 899	106 %	-275 523
<b>Joukkoliikenne</b>						
Toimintatuotot	100 000	165 000	265 000	257 000	97 %	136 817
Toimintakulut	-3 274 984	-450 000	-3 724 984	-3 666 458	98 %	-3 324 244
Toimintakate	-3 174 984	-285 000	-3 459 984	-3 409 458	99 %	-3 187 427
<b>Haja-asutusalueiden vesihuolto</b>						
Toimintatuotot						
Toimintakulut	-84 823		-84 823	-66 508	78 %	-60 855
Toimintakate	-84 823		-84 823	-66 508	78 %	-60 855
<b>Tekninen lautakunta yhteensä</b>						
Toimintatuotot	195 120	165 000	360 120	352 120	98 %	230 861
Toimintakulut	-3 796 377	-450 000	-4 171 377	-4 109 985	99 %	-3 754 666
Toimintakate	-3 601 257	-285 000	-3 811 257	-3 757 865	99 %	-3 523 805
<b>Tulosalue yhteensä</b>						
Toimintatuotot	634 260	205 000	839 260	818 141	97 %	636 734
Toimintakulut	-5 820 319	-210 000	-6 030 319	-5 957 073	99 %	-5 586 147
Toimintakate	-5 186 059	-5 000	-5 191 059	-5 138 931	99 %	-4 949 413

## Olellaiset tapahtumat tilikaudella

Tulosalueen toiminta on ollut tuottoisaa ja kehitettävää kuluneella vuodella. Merkittäviä suunnittelukokonaisuuksia on edistetty päätöksentekoon. Suunnittelukokonaisuuksiin on liittynyt lähtötietojen mittausten ja ajanatasaisten pohjakarttojen lisäksi asemakaavoitus, katu- ja vesihuolto-suunnittelu ja tonttien muodostaminen.

Merkittävimpinä asuinrakentamisen asemakaavoina on edistetty Kylänpään asemakaavaa Rajamäellä, Heinojan asemakaavat Kirkonkylällä sekä Vanha-Klaukan ja Kisakujan asemakaavat Klaukkalassa. Työpaikka-alueiden osalta Ilvesvuori pohjoisen asemakaava on viimeistelyvaiheessa.

Lähivuosien aikana on saatu hallinto-oikeudesta ja korkeimmasta hallinto-oikeudesta useita kunnan kannalta myönteisiä päätöksiä. Johtopäätöksenä voi todeta, että kunnassa tehdään oikeusasteissa pitäviä laillisia asemakaavoja, eikä menettelytapavirheitä tai asemakaavojen sisältövaatimusten puutteellisuutta ole löytynyt.

Kunnallistekniikan suunnittelu on aktiivisesti edistänyt hyväksytyjen asemakaavojen suunnitteluvalmiutta, merkittävimpänä hankkeena Kylänpään alueen kunnallistekniikan suunnittelu. Lisäksi kuluneen vuoden aikana saatu yhteistyössä Uudenmaan ELY-keskuksen kanssa laadittua Klaukkalan ohikulkutien tiesuunnitelma. Tiesuunnitelma oli julkisesti nähtävillä vuoden

2016 loppupuolella. Valtion ja kunnan välillä on sovittu hankkeen kustannusjaosta, kunnan osuus 42 M€ rakentamiskustannuksista on 10 M€.

Kehityshankkeena on edistetty täydentävää 3-D kaupunkimalliprojektia. Vuoden 2016 aikana on kehittynyt valmiudet käyttöönottoon niin lähtötietojen, työkalujen kuin osaamisenkin suhteen.

Joukkoliikenteen ensimmäistä kertaa kilpailutettu alueellinen käyttöoikeussopimus otettiin käyttöön 1.1.2015. Joukkoliikennettä kehitetään yhteistyössä toimivaltaisen viranomaisen (Uudenmaan ELY-keskus) kanssa. Nurmijärven kunnan tuntumassa on kehäradalla aloitettu liikennöinti kesällä 2015. Kehärata on tuonut yhden vaihtoehtoisen kulkumuodon lisää Nurmijärven kunnan asukkaille. Nuorisolipun kelpoisuutta nostettiin vuoden 2016 syksyllä yhdellä vuodella, joten nuorisolippu on myytävissä jatkossa alle 18 vuotiaalle. HSL:n kanssa on aloitettu selvitys mahdollisen liittymisen osalta. Tavoitteena on viedä yhteisrahoitteisesti laadittava selvitys maaliskuussa valtuuston päätöksentekoon. Nurmijärven joukkoliikenteen palvelutasoselvitys on laadittu vuoden 2016 aikana. Selvityksen yhteydessä kuultiin niin kuntalaisia, kuin kuntapäättäjiäkin. Lopputuloksena oli palvelutaso, johon kuntapäättäjätkin olivat sitoutuneita mm. määrärahojen suhteen.

## Keskeisimmät perustiedot

	2014-TP	2015-TP	2016-TP
Hyväksytyt kaavat			
kpl	14	6	7
ha	124	23	65
k-m <sup>2</sup>	308 613	31 875	125 582
Joukkoliikenne, myydyt liput kpl			
Nurmijärvilippu	11 212	11 045	11 179
Nurmijärvilippu, nuorisolippu	1 415	2 088	2 961
KUUMA-seutulippu	2 107	2 060	2 191
HSL-liput	3 710	4 450	4 863
Liput yhteensä	18 444	19 643	21 194

## Asemakaavoitusohjelman toteutuminen

Valtuusto on hyväksynyt 11.11.2016 talousarvion käsittelyn yhteydessä asemakaavoitusohjelman vuosille 2016–2020.

### KLAUKKALA

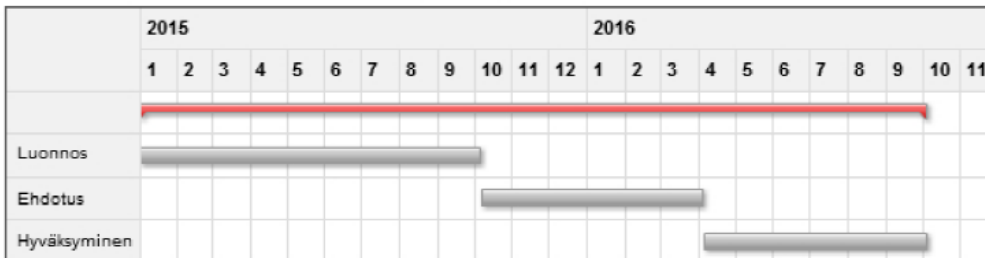
#### TÄRKEIMMÄT KAAVOITUSKOHTEET VUONNA 2016

##### 1. Vanha Klaukka

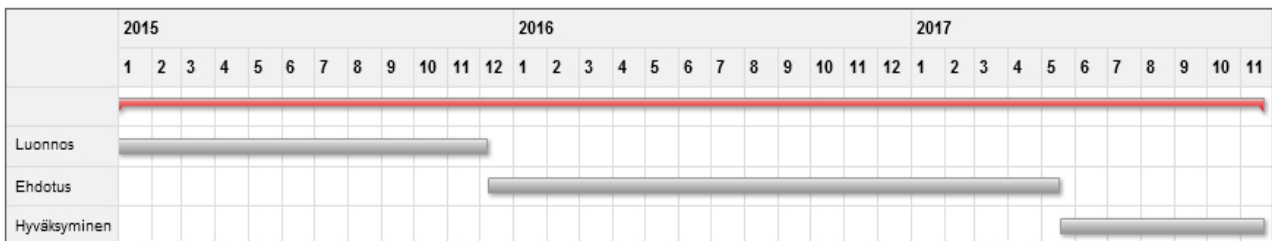
- Vanha-Klaukka kaavan eteneminen on viivästynyt, koska asemakaavaan on liittynyt yksi maanomistaja lisää. Maanomistajan kanssa on laadittu asemakaavan laadintasopimus (asra 14.6.2016). Kyseisen maanomistajan maille on ilmennyt tarve tehdä pilaantuneen maan selvitys. Selvitys valmistuu v. 2017 maaliskuun aikana. Asemakaavan voi viimeistellä vasta selvityksen valmistumisen jälkeen. Asemakaavan edistäminen ehdotusvaiheeseen edellyttää lisäksi kaikkien maanomistajien kanssa neuvoteltavaa maankäyttösovimusta. Kehityshankkeena on laadittu kaupunkimalli alueesta ja arvioitu asemakaavan toteutettavuutta ja kaupunkikuvaa. Kaupunkimallin laadintaan on yksikön resurssipulasta johtuen mennyt ennakoitua enemmän aikaa.

Asemakaavaehdotus on tarkoitus viedä päätöksentekoon vuoden 2017 kevään aikana.

Vanha-Klaukka



Vanha-Klaukka



Tilanne 12/2016

#### MUUT KAAVOITUSKOHTEET VUOSINA 2016–2020

##### Aktiiviset asemakaavat

2. Klaukkalan ohikulkutien asemakaavamuutos Mäntysalossa
  - Asemakaava oli ehdotuksena nähtävillä vuoden 2016 loppupuolella. Nähtävillöolo tapahtui samanaikaisesti Klaukkalan ohikulkutien tiesuunnitelman ja katusuunnitelmien kanssa.
3. Lintumäen teollisuusalueen asemakaava
  - Asemakaavan osalta on laadittu vaihtoehtoisia ideasuunnitelmia. Lisäksi on laadittu asemakaavan edellyttämiä selvityksiä. Luontoselvityksen osalta on asemakaavan edistämisen kannalta haasteena luonnonsuojelulla suojeltu kalliosinisiipilöydös. Neuvottelut Uudenmaan ELY-keskuksen osalta ratkaisevat asemakaavan jatkomahtollisuudet ja lupaviranomaisen mahdollisesti edellyttämät aluerajaukset.
4. Kisakujan asemakaavan muutos
  - Asemakaava on hyväksytty 28.9.2016.

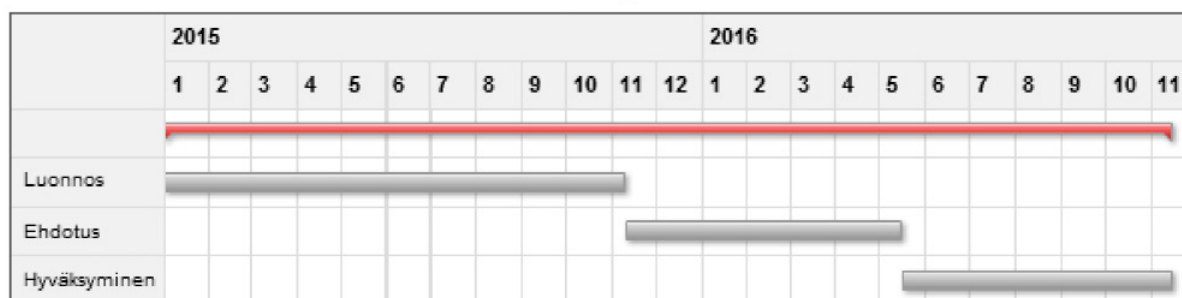
##### Vuosina 2016 aloitettavat kaavat

5. Viirinlaakson kaavamuutos, vaihe II ja Luhtajoentien jatko Klaukkalan ohikulkutielle
  - Asemakaavan selvitysten laadinta on aloitettu.



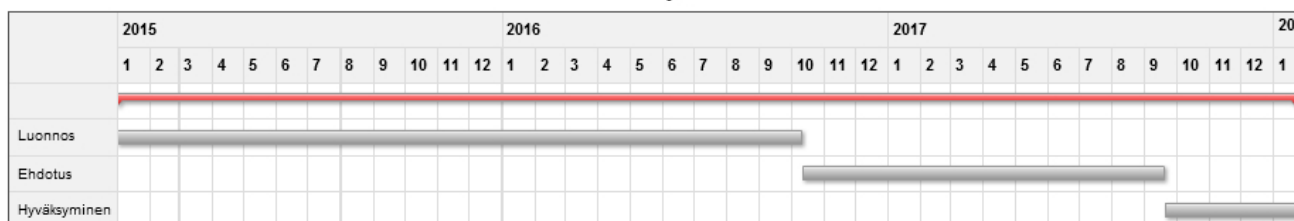


## Heinoja



Kaavoitusohjelmassa esitetty tavoiteaikataulu.

## Heinoja I



Tilanne 12/2016

## MUUT KAAVOITUSKOHTEET VUOSINA 2016–2020

### Aktiiviset asemakaavat

3. Heinoja II
  - Luonnos etenee vuoden 2017 syksyllä päätöksentekoon.

### Vuonna 2016 aloitettavat asemakaavat

4. Keskustan kehittäminen vanhan sähkölaitoksen ympäristössä
  - Asemakaavan osalta laadittu kuntalaiskysely. Kysely on toteutettu yhteistyössä yleiskaavoituksen. Kyselyn tulosten analysointi on käynnissä. Kirkonkylän osayleiskaavatyöstä saadaan tarvittavaa lähtötietoa asemakaavan edistämiseksi.

## RAJAMÄKI

5. Kylänpään asemakaava on hyväksytty 27.1.2016.

### Vuonna 2016 aloitettavat asemakaavat

6. Saunatien alueen asemakaavan muutos
  - Saunatien asemakaavan muutostyö on aloitettu. Muutostyöllä huomioidaan olemassa oleva maankäyttö ja pyritään omalta osaltaan edistämään alueen rakentumista asiakastarpeet huomioiden.
7. Kiljavan sairaalan alueen kehittäminen
  - On laadittu asemakaavan laadintasopimus sairaalayhtiön kanssa. Alueen kehittämistä on kartoitettu loppuvuonna 2015 valmistuneella rakennushistoriallisella selvityksellä, jossa osoitettiin mahdolliset kehitysalueet. Kehittämistyötä on jatkettu laatimalla alustavia maankäyttösuunnitelmia kehitysalueiden osalta. Varsinainen asemakaavan laadinta aloitetaan, kun sairaalayhtiö on tehnyt esityksen asiasta. Viimeisin tieto Sairaalayhtiöstä on, että asemakaavaa ei toistaiseksi edistetä.

## Tekninen keskus

### Toimintakertomus vuodelta 2016

	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016	Tot.%	TP 2015
Toimintatuotot	4 303 776		4 303 776	4 524 314	105 %	4 306 726
Toimintakulut	-9 197 373	230 000	-8 967 373	-8 729 043	97 %	-9 047 580
Toimintakate	-4 893 597	230 000	-4 663 597	-4 204 729	90 %	-4 740 854

Teknisen keskuksen osalta toimintakate toteutui noin 460 000 euroa muutettua talousarvioita parempana.

Viher- ja liikunta-alueiden käyttösuunnitelma toteutui noin 300 000 euroa suunniteltua parempana, johtuen mm. liikuntaan sopivien talvi- ja lumiolosuhteiden vähyydestä sekä metsä- ja eräiden liikuntapaikkojen normaalia suotuisammasta tulokehityksestä.

Jätehuoltoyksikön osalta budjetti toteutui noin 200 000 euroa parempana, josta yli puolet selittyy ylijäämämaiden poikkeuksellisen suurista tuontimääristä ja siten ko. tulojen budjetoitua paremmasta kehityksestä.

### Yksikkötasoinen talousarvion toteutuminen

	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016	Tot.%	TP 2015
<b>Koordinointi</b>						
Toimintatuotot	8 890		8 890	10 890	122 %	8 400
Toimintakulut	-219 624		-219 624	-201 880	92 %	-270 177
Toimintakate	-210 734		-210 734	-190 990	91 %	-261 777
<b>Kunnallistekniikan rakentaminen ja varastotoiminnot</b>						
Toimintatuotot	201 520		201 520	203 938	101 %	195 273
Toimintakulut	-315 953		-315 953	-369 408	117 %	-389 123
Toimintakate	-114 433		-114 433	-165 469	145 %	-193 850
<b>Katujen ja teiden kunnossapito sekä konevarikko</b>						
Toimintatuotot	757 000		757 000	744 238	98 %	796 130
Toimintakulut	-3 317 589	250 000	-3 067 589	-3 082 775	100 %	-3 162 589
Toimintakate	-2 560 589	250 000	-2 310 589	-2 338 538	101 %	-2 366 459
<b>Jätehuolto</b>						
Toimintatuotot	2 601 816		2 601 816	2 721 539	105 %	2 469 428
Toimintakulut	-2 291 598		-2 291 598	-2 192 022	96 %	-2 244 269
Toimintakate	310 218		310 218	529 517	171 %	225 159
<b>Viher- ja liikunta-alueet</b>						
Toimintatuotot	734 550		734 550	843 709	115 %	837 494
Toimintakulut	-3 052 610	-20 000	-3 072 610	-2 882 958	94 %	-2 981 422
Toimintakate	-2 318 060	-20 000	-2 338 060	-2 039 249	87 %	-2 143 928
<b>Tulosalue yhteensä</b>						
Toimintatuotot	4 303 776	0	4 303 776	4 524 314	105 %	4 306 726
Toimintakulut	-9 197 373	230 000	-8 967 373	-8 729 043	97 %	-9 047 580
Toimintakate	-4 893 597	230 000	-4 663 597	-4 204 729	90 %	-4 740 854

## Investointien toteutuminen

	Alkuper. KS	Siitä	KS+muut.	TP
	2016	muutos	2016	2016
<b>Kunnallisteniikan rakentaminen</b>				
Rahoitusosuudet	30 000	240 000	270 000	272 000
Kulut	-8 343 000	1 768 000	-6 575 000	-5 897 947
<b>Klaukkalan tieverkko</b>				
Rahoitusosuudet	900 000	-240 000	660 000	0
Kulut	-3 300 000	3 200 000	-100 000	-31 193
<b>Kunnan ja valtion yhteishankkeet</b>				
Kulut	-1 650 000	250 000	-1 400 000	-1 367 084
<b>Rakentaminen, netto</b>	<b>-12 363 000</b>	<b>5 218 000</b>	<b>-7 145 000</b>	<b>-7 024 223</b>
<b>Irtaimisto, laitteet, ajoneuvot</b>				
Kulut	-110 000		-110 000	-67 500
<b>Nettoinvestoinnit</b>	<b>-12 473 000</b>	<b>5 218 000</b>	<b>-7 255 000</b>	<b>-7 091 723</b>

Tulosalueen investoinnit toteutuivat kokonaisuudessaan noin 160 000 euroa muutettua talousarviota paremmin. Muutettua talousarviota Viirinlaakson alueen rakennushankkeelle esitetyn ARA-avustuksen hakeminen (660 000 euroa) siirtyy vuodelle 2017. Muutettuun talousarvioon nähden toteutui yhteensä noin 780 000 euron määrärahasäästöt toteutuneiden hankkeiden osalta sekä myös vuodelle 2017 siirtyvien hankkeiden osalta.

Osavuositarkastus II:n yhteydessä valtuusto hyväksyi kunnallistekniikan investoinneissa noin 4,2 miljoona euron määrärahavähennykset, johtuen pääosin Viirinlaakson alueen rakennusurakan toteutuksen siirtymisestä eteenpäin. Lisäksi valtuusto päätti joulukuun 2016 kokouksessaan vähentää kunnallistekniikan määrärahoja 1 miljoonalla eurolla vuoden 2016 osalta, johtuen mm. Viirinlaakson ja Kylänpään hankkeiden sekä valtion ja kunnan yhteishankkeiden siirtymisestä suunnitellusta vuodelle 2017. Siirtyvien hankkeiden määrärahat on osin budjetoitu uudelleen valtuuston hyväksymässä talousarviossa vuodelle 2017. Muilta osin uudelleen budjetointi ratkaistaan vuoden 2017 keväällä osavuositarkastus I:n yhteydessä, kun vuodelle 2017 siirtyneiden hankkeiden kokonaismäärärahatarpeet ovat selvinneet (mm. Viirinlaakson alueen rakennusurakan maksuerien jakautuminen vuosille 2017–2018 sekä Klaukkalantien kiertoliittymän rakennusurakan kilpailutustulos on tiedossa).

Markkinaoikeuden päätöksellä 6.5.2016 hylättiin Viirinlaakson paalulaattahanketta koskeva valitus, ja näin Viirinlaakson alueen rakennusurakan

kilpailutuksen valmistelut pääsivät käynnistymään. Rakennusurakkaan sisältyvät Viirinlaakson alueen katujen (Luhtajoentie, Viirinlaakson tie, Viirintie sekä paalulaatta) ja Klaukkalantie sekä matkakeskuksen ja liityntäpysäköinnin rakentaminen vesihuoltotoimeen. Viirinlaakson alueen rakennusurakan toteuttaja valittiin teknisessä lautakunnassa 15.12.2016. Työt pääsivät käyntiin tammikuussa 2017 ja urakka olisi valmis syksyllä 2018.

Uudenniityntien alueen hankkeen toteutusta vuosien 2016–2017 osalta oli tarpeen aikaistaa rakentamisteknisistä syistä siten, että vuodelle 2017 ohjelmoidut toimenpiteet toteutettiin pääosin jo vuoden 2016 aikana. Muita vuoden 2016 aikana toteutuneita ja käynnissä olleita hankkeita oli mm. Krannilan alue, Lintumetsän laajennusalue, Klaukkalan urheilualueen tekonurmi- ja koirapuisto sekä Kirkonkylän ja Rajamäen välisen kevyen liikenteen väylän rakentaminen.

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA teki loppuvuodesta 2016 ehdolliset ennakkopäätökset vuosina 2017–2019 myönnettävistä avustuksista yhteensä 4,6 miljoonan euron edestä Heinoja I:n ja II:n sekä Kylänpään, Ali-Tilkan ja Vanha-Klaukan alueiden kunnallistekniikan rakentamiseen.

Rakentamishjelman toteutuminen vuoden 2016 osalta kohteittain on esitetty erillisessä taulukossa.

## Olelliset tapahtumat tilikaudella

Tekninen keskuksen vastuulla oli toteuttaa kunnallistekniset investoinnit hyväksytyyn kunnallistekniikan rakentamishjelman mukaisesti sekä tuottaa, ylläpitää ja hallinnoida kunnan taajamien katu-, viher- ja liikuntapaikka-alueita sekä muita kunnan omistamia yleisiä alueita. Lisäksi keskus järjesti kunnan vastuulla olevan jätehuollon sekä toteutti keskukselle kuuluvat muut viranomais- ja tukipalvelut.

Teknisen keskuksen perustehtävät vuoden 2016 osalta saatiin hoidettua pääosin hyvin. Keskusta koskevien sitovien tavoitteiden toteutuminen siirtyi osin seuraavalle vuodelle ja ne on kuvattu tarkemmin erillisessä taulukossa. Investointien ja käyttötalouden merkittävimmät poikkeamat muutettuun talousarvioon nähden on kuvattu edellisellä sivulla.

Vuoden 2016 aikana oli työntekijätason ja esimiestason henkilöstömuutoksia jokaisella tulosyksikkötasolla, joiden osalta tehtävienhoitoa järjesteltiin uudelleen.

## Keskeisimmät perustiedot

Keskeisimmät perustiedot	TP 2014	TP 2015	TA 2016	TP 2016
<b>Teiden kunnossapito 1.1.</b>				
Kunnossapidetty tie-km	456	460	464	467
kadut+jkp-tiet	293	296	300	303
yksityistiet	164	164	164	164
Liikennöimispinta-ala, m <sup>2</sup> ,	2 507 230	2 546 600	2 567 200	2 583 826
toimintakulut yhteensä €	1 490 319	1 548 722	1 806 848	1 626 183
toimintakulut €/m <sup>2</sup>	0,59	0,61	0,70	0,63
<b>Puistot 1.1.</b>				
hoidetut puistot (A1-A3) ha	48,8	55,6	55,6	55,6

## Vuonna 2016 rakennettiin tai peruskorjattiin

	m	m <sup>2</sup>
katuja	2 039	12 371
kevyen liikenteen väyliä	2 355	7 775
vesijohtoa	1 812	
viemäriä	1 802	
sadevesiviemäriä	1 707	

Lisäksi urakoitiin kevyenliikenteen väylää (kk-Rajamäki) 1 540 m ja 5 390 m<sup>2</sup>.

**Kunnallistekniikan rakentamishjelman toteutuminen 1.1.–31.12.2016**

Kohde	KS 2016	TP 2016	Erotus	Tot-%
<b>Asuntoalueet</b>				
Heinoja	-10 000	-7 700	-2 300	77
Krannilan alue	-20 000	68 295	-88 295	-341
Viirinlaakso, yleiset alueet	-100 000	-115 611	15 611	116
Uudenniityntien alue (sis. Metistö)	-1 150 000	-1 141 618	-8 382	99
Kylänpään alue	-150 000	-145 742	-4 258	97
Lintumetsän laajennusalue	-650 000	-626 908	-23 092	96
Järvimaa	-50 000	0	-50 000	0
Ajoyhteys tontille, Klaukkalantie 53	-5 000		-5 000	0
Tilankuja	-120 000	-46 058	-73 942	38
Ali-Tilkka	-450 000	-420 737	-29 263	93
Säveltie	-50 000	-35 926	-14 074	72
Velhonkaari ja Nysäkuja	-85 000	-73 992	-11 008	87
Nahkurintie-Rinnekuja-Puontilankaari	-20 000	0	-20 000	0
Aleksis-Kiventien parantaminen hautausmaan kohdalla	-10 000	0	-10 000	0
Varaus vanhat alueet	-12 000	-2 745	-9 255	23
<b>Yritysalueet</b>				
Ilvesvuori, pohjoinen	-10 000	0	-10 000	0
Ilvesvuori, eteläinen	-100 000	-91 221	-8 779	91
Metsä-Tuomela	-90 000	-33 119	-56 881	37
Altian alue	-50 000	-6 907	-43 093	14
Matkuntie	-20 000	0	-20 000	0
Metsä-Tuomela, tontit		-34 455	34 455	
<b>Erilliskohteet</b>				
Lepsämäntien liittymien parantaminen välillä Klaukkalantie-Arkkadia yhteislyseo	-15 000	-9 046	-5 954	60
Sadevesiviemärit, vahojen alueiden kuivatus		-2 471	2 471	
Sadevesiviemärit, varaus	-17 000	0	-17 000	0
Reunakivet ja muut kivityöt	-150 000	-144 127	-5 873	96
Istutukset, nurmetukset ja viimeistelyt	-50 000	-8 389	-41 611	17
Rakennettujen tealueiden vihertäminen	-12 000	-32 352	20 352	270
Haltuunottokorvaukset	-20 000	-307	-19 693	2
Pienet nimeämättömät kohteet	-100 000	-93 744	-6 256	94
<b>Liikenneturvallisuus</b>				
Ylitolantien liikenneturvallisuus välillä (Myllärintie-Rinnetie)	-200 000	-183 033	-16 967	92
Lepsämäntien liikenneturvallisuus	-165 000	-187 907	22 907	114
Liikunta-, luonto- ja retkeilyreitistö	-60 000	-54 816	-5 184	91
Liikenneturvallisuusprojektit	-100 000	-146 201	46 201	146
Pienet kohteet	-15 000	-2 807	-12 193	19
Peruskorjaukset	-27 000	0	-27 000	0
Jokirannankujan kevytväylä ja silta	-60 000	-12 793	-47 207	21
<b>Muu kunnallistekniikka</b>				
Päällystys	-500 000	-570 721	70 721	114
Varusteet	-500 000	-467 855	-32 145	94
Suunnittelu, mittaus ja tutkimus	-140 000	-49 812	-90 188	36
LP-ALUEET	-150 000	-159 590	9 590	106
Rautatien turvajärjestelyt	-42 000	-1 377	-40 623	3

Kohde	KS 2016	TP 2016	Erotus	Tot-%
<b>Viheralueet</b>				
Luonnonvaraiset puistot	-75 000	-82 879	7 879	111
Koirapuisto, Rajämäki	-70 000	-53 567	-16 433	77
Leikkikenttien saneeraus	-15 000	-19 207	4 207	128
Krannila	-40 000	-43 400	3 400	109
Lintumetsä	-50 000	-37 502	-12 498	75
<b>Jätehuolto</b>				
Vanhat kaatopaikat	-10 000	0	-10 000	0
Hyötyjätepisteet	-25 000	0	-25 000	0
<b>Liikunta- ja virkistysalueet</b>				
Kirkonkylän liikuntapuisto	-100 000	-75 671	-24 329	76
Lähiliikuntapaikat	-40 000	-74 382	34 382	186
Rajämäen skeittipaikka	-130 000	-130 159	159	100
Klaukkalan urheilualan tekonurmikentän uusiminen	-175 000	-178 168	3 168	102
Ulkoilutiet ja kuntoratojen peruskorjaukset	-60 000	-52 351	-7 649	87
Uimarantojen peruskorjaus	-40 000	-36 867	-3 133	92
<b>Klaukkalan tieverkko</b>				
Luhtajoentie	560 000	-31 193	591 193	-6
<b>Kunnan ja valtion yhteishankkeet</b>				
Klaukkalan ohikulkutien suunnittelu	-150 000	-109 009	-40 991	73
Klaukkalantien parantaminen Kirkkotien liittymässä	0	-32 205	32 205	
Yleisten teiden kevyen liikenteen verkosto	-1 230 000	-1 214 830	-15 170	99
Klaukkalantien sujuv. prant./ Tornimäentien suunnittelu	-20 000	-11 040	-8 960	55
<b>Yhteensä</b>	<b>-7 145 000</b>	<b>-7 024 223</b>	<b>-120 777</b>	<b>98</b>

## Tilakeskus

### Toimintakertomus vuodelta 2016

	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016	Tot.%	TP 2015
Toimintatuotot	22 129 195	150 000	22 279 195	22 304 684	100 %	24 609 749
Toimintakulut	-9 930 499	250 000	-9 680 499	-9 610 109	99 %	-9 474 275
Toimintakate	12 198 696	400 000	12 598 696	12 694 574	101 %	15 135 474

Tulosalueen toimintakate toteutui lähes 100 000 euroa muutettua käyttösuunnitelmaa parempana ja noin 500 000 euroa alkuperäistä talousarviota parempana. Toimintakulujen säästö muodostui pääasiassa energiakustannuksista.

#### Tilakeskuksen kulurakenne 2016

	e	%-osuus
Palkat	-1 424 379	14,8
Henkilösivukulut	-392 013	4,1
Lämmitys	-1 495 024	15,6
Sähkö	-1 626 505	16,9
Vesi ja jätevesi	-300 756	3,1
Rakennusten ja alueiden rakentamis- ja kunnossapitopalv	-770 718	8,0
Vastikkeet ja vuokrat	-1 791 846	18,6
Jätehuolto	-260 948	2,7
Puhtaanapitopalvelut	-477 004	5,0
Rakennus- ja muu materiaali	-389 480	4,1
Vakuutukset	-116 232	1,2
Muut	-565 205	5,9
<b>Yhteensä</b>	<b>-9 610 109</b>	

#### Investointien toteutuminen

	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016
Tuotot				232 023
Kulut	-17 705 000	565 000	-17 140 000	-17 301 446
Netto	-17 705 000	565 000	-17 140 000	-17 069 424



## Talonrakennusohjelman toteutuminen

Investoinnit ovat toteutuneet suunnitellusti. Talonrakennusinvestointeihin käytettiin rahaa 17,1 milj. euroa, mikä on noin 0,6 milj. euroa alkuperäisessä talousarviossa esitettyä vähemmän ja noin 0,1 milj. euroa muutettua käyttösuunnitelmaa vähemmän. Suurimpia talonrakennushankkeita olivat Nurmijärven monitoimitalo, Rajamäen terveysasema, Tammentuvan (Nukarin) päiväkoti sekä Karhunkorven koulun laajennus ja peruskorjaus. Investointien hankekohtainen toteutuminen on esitetty erillisessä taulukossa.

Tilinpäätöksen tuotot ovat monitoimitalon valtionavustuksia.

## Olenaiset tapahtumat tilikaudella

Tulosalueen organisaatiota muutettiin 1.4.2016 siten, että kiinteistöpalvelut –tulosyksikön kiinteistönhoitotoiminnot ja korjausrakentaminen yhdistettiin ylläpitoyksiköksi ja rakennuttamisyksikköä vahvistettiin. Ylläpitoyksikön ja rakennuttamisyksikön lisäksi tulosalueella toimii kiinteistöpalvelujen isännöinnistä muodostettu toimitilahallinto. Tulosalueen toiminta on kehittynyt uudistuneen organisaation myötä suunnitellusti.

Energiatehokkuuden kehittämiseen tähtäävästi käynnistettiin kiinteistöjen energiankäytön etähallintaa ja säätöä sekä energiakatselmuksia koskevat pilotointihankkeet. Nurmijärven kunta liittyi syksyllä valtakunnalliseen kunta-alan energiatehokkuussopimukseen, jonka edellyttämän toimintasuunnitelman valmistelu aloitettiin.

Tilikaudella kilpailutettiin puitesopimustoimittajat sähkö-, IV- ja putkitöihin sekä seitsemälle muulle palvelulle. Kirkonkylältä ja Rajamäeltä purettiin kolme huonokuntoista rakennusta.

Sisäilmatutkimuksia tehtiin useisiin koulu- ja muihin toimitilarakennuksiin.

## Kiinteistöjen kunnossapito-ohjelman toteutuminen

Kiinteistöjen kunnossapitoon käytettiin 1,33 milj. euroa. Kiinteistöjen kunnossapito-ohjelman mukaisista tilikaudelle suunnitelluista töistä toteutettiin noin 60 %. Suurimmat toteutuneet työt olivat Harjulan ja Jokipuiston päiväkotien julkisivujen maalaus sekä kirkonkylän palvelukodin pesutilojen kunnostus. Kunnossapito-ohjelman toteutusastetta alensivat ennalta-arvaamattomat ja laajat sisäilmakorjaustyöt, joita tehtiin mm. Palojoen, Valkjärven ja Lukkarin kouluihin sekä Haikalan, Riihipuiston ja Isosuon päiväkohteihin.

## Keskeisimmät perustiedot

	TP 2014	TP 2015	TP 2016
Hallinnassa olevat tilat, hum2			
koulut			81 631
päiväkodit			25 045
terveysasemat			13 559
ulos vuokratut			13 707
muut tilat			44 307
hallinnassa olevat tilat, yhteensä	170 342	168 091	178 249
toimintakulut e/hum2	55	56	54
Lämmön normeerattu ominaiskulutus kWh/m3	44,61	46,47	44,73
Lämmön ominaiskulutus kWh/m3	20,11	27,20	25,09

## Talonrakennushankkeiden toteutuminen 1.1.-31.12.2016

	TA 2016	TP 2016	Tot-%
1. Klaukkalan terveysaseman peruskorjaus <i>Tilat on otettu käyttöön.</i>	-635 000	-626 883	99
2. Rajamäen terveysasema <i>Hammashoitolan, neuvolan ja terveysaseman uudet tilat valmistuivat tammikuussa 2017.</i>	-2 650 000	-2 640 797	100
3. Vaskomäen päiväkodin peruskorjaus <i>Piha-alueiden peruskorjaus, sokkelieristysten ja salaojien uusiminen valmistuivat elokuussa 2016. Sisäpuoliset työt tehdään v. 2017.</i>	-550 000	-429 527	78
4. Tammentuvan päiväkotiki ja koulutilat <i>Päiväkotiki ja koulun lisäluokat valmistuivat lokakuussa 2016.</i>	-2 210 000	-2 118 807	96
5. Karhunkorven koulun laajennus ja peruskorjaus <i>Laajennusosa valmistui kesäkuussa ja vanhan osan peruskorjaus joulukuussa. Urakkahinnat olivat huomattavasti ennakoitua alhaisemmat.</i>	-1 300 000	-1 195 269	92
6. Rajamäen koulun peruskorjaus <i>Lattioiden pinnoitteiden uusiminen valmistui kesäkuussa 2016.</i>	-140 000	-136 782	98
7. Nurmijärven monitoimitalo <i>Valmistuu kesäkuussa 2017.</i>	-8 040 000	-8 563 861	107
8. Pääkirjasto, peruskorjaus <i>Vesikaton peruskorjaus valmistui lokakuussa. Muun peruskorjauksen hankesuunnittelu aloitetaan v. 2017.</i>	-375 000	-276 453	74
9. Kunnanvirasto, talotekniikka- ja muutostyöt <i>Suunnittelu on käynnissä.</i>	-100 000	-42 682	43
10. Kunnan varikko <i>Hankesuunnittelu käynnistetty.</i>	-30 000	-27 050	90
11. Pienet talonrakennushankkeet	-1 110 000	-1 011 313	91
<b>Yhteensä</b>	<b>-17 140 000</b>	<b>-17 069 424</b>	<b>100</b>

## Hallinto- ja talouspalvelut

### Toimintakertomus vuodelta 2016

	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016	Tot.%	TP 2015
Toimintatuotot	182 580		182 580	171 648	94 %	174 772
Toimintakulut	-4 780 740	30 000	-4 750 740	-4 749 234	100 %	-4 688 940
Toimintakate	-4 598 160	30 000	-4 568 160	-4 577 586	100 %	-4 514 168

Koko tulosalueen toimintakate toteutui vajaan 10 000 euroa muutettua käyttösunnitelmaa huonompana. Syynä tähän oli tulosyksion Keski-Uudenmaan ympäristökeskuksen maksuosuuden ylittyminen noin 70 000 eurolla. Ylitys pystyttiin lähes kattamaan tulosalueen muilla säästöillä.

#### Olennaiset tapahtumat tilikaudella

Ei olennaisia tapahtumia.

## Keski-Uudenmaan Pelastuslaitos

### Toimintakertomus vuodelta 2016

	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016	Tot.%	TP 2015
Toimintatuotot						
Toimintakulut	-3 224 420		-3 224 420	-3 213 647	100 %	-3 230 635
Toimintakate	-3 224 420		-3 224 420	-3 213 647	100 %	-3 230 635

Toimintakate toteutui lähes budjetoidusti.

#### Arvio tulevasta kehityksestä

Pelastustoimen uudistus toteutetaan osana maakuntauudistusta. Pelastustoimen uudistuksella on yhteys sote-uudistuksen ensihoitoa koskeviin ratkaisuihin.

## Keski-Uudenmaan Ympäristökeskus

### Toimintakertomus vuodelta 2016

	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016	Tot.%	TP 2015
Toimintatuotot						
Toimintakulut	-662 228	-12 000	-674 228	-743 560	110 %	-647 447
Toimintakate	-662 228	-12 000	-674 228	-743 560	110 %	-647 447

Toimintakulut ylittyivät noin 70 000 eurolla.

Sopijakuntien lopulliset maksusuudet määräytyvät tilinpäätösvaiheessa kuntakohtaisesti kohdennettujen palveluiden sekä maksuosuuksia kompensoivien maksutulojen perusteella.

Nurmijärven yhteistoimintakorvausten lisämaksut kohdistuvat ympäristövalvonnan, terveysvalvonnan ja eläinlääkintähuollon palveluihin. Ympäristövalvonnassa Nurmijärven lisäkustannuksia ovat aiheuttaneet etenkin Savikon vedenottamon suoja-alueella tapahtuneen laittoman maankaatopaikkatoiminnan valvonta sekä vesiosuuskuntien vireillepanoista johtuvat vesihuollon vapautushakemusten käsittelyt. Lisäksi Tuusulan kunnan sisäisten palvelujen maksuosuus oli alibudjetoitu.

#### Arvio tulevasta kehityksestä

Ympäristöterveydenhuollon (so. terveysvalvonnan ja eläinlääkintähuollon tulosityksiköiden) palvelut tulevat siirtymään maakunnan järjestettäväksi vuoden 2019 alusta lähtien, jos vireillä oleva aluehallintouudistus toteutuu suunnitellulla tavalla. Ympäristöterveydenhuollon tehtävien siirron lisäksi ympäristökeskus on käynnistänyt kuntien vastuulle jäävien ympäristönsuojelutehtävien uudelleenjärjestämisen ja kehittämisen. Ympäristönsuojelupalveluita kehitetään osittain aluehallintouudistuksesta riippumatta jo vuonna 2017 lisäämällä ympäristökeskuksen ja sopijakuntien välistä yhteistyötä.

## 2.2.2 Talousarvion tuloslaskelmaosan toteutumisvertailu

<b>Tuloslaskelma</b> Kunta sis. sisäiset erät, €	<b>Alkup.</b> <b>TA 2016</b>	<b>TA</b> <b>muutokset</b>	<b>Muutettu</b> <b>TA 2016</b>	<b>TP 2016</b>	<b>Poikkeama</b>
<b>Toimintatulot</b>	<b>52 326 551</b>	<b>968 000</b>	<b>53 294 551</b>	<b>56 687 942</b>	<b>3 393 391</b>
Myyntituotot	8 383 070	88 000	8 471 070	9 147 741	676 671
Maksutuotot	14 586 040	463 000	15 049 040	16 482 300	1 433 260
Tuet ja avustukset	2 646 750	228 000	2 874 750	3 915 362	1 040 612
Muut toimintatuotot	26 710 691	189 000	26 899 691	27 142 540	242 849
<b>Toimintamenot</b>	<b>-253 473 773</b>	<b>-2 277 000</b>	<b>-255 750 773</b>	<b>-252 338 110</b>	<b>3 412 663</b>
Henkilöstömenot	-96 915 440	358 500	-96 556 940	-95 352 547	1 204 393
Palvelujen ostot	-106 279 743	-2 571 500	-108 851 243	-106 166 742	2 684 501
Aineet, tarvikkeet ja tavar	-10 523 243	219 000	-10 304 243	-9 949 059	355 184
Avustukset	-15 748 028	-283 000	-16 031 028	-16 690 450	-659 422
Avustukset muille	-13 174 100	-102 000	-13 276 100	-13 807 826	-531 726
Avustukset liikelaitoksille	-2 573 928	-181 000	-2 754 928	-2 882 624	-127 696
Muut toimintamenot	-24 007 319		-24 007 319	-24 179 312	-171 993
<b>Toimintakate</b>	<b>-201 147 222</b>	<b>-1 309 000</b>	<b>-202 456 222</b>	<b>-195 650 168</b>	<b>6 806 054</b>
<b>Verotulot</b>	<b>178 202 000</b>	<b>2 400 000</b>	<b>180 602 000</b>	<b>181 538 235</b>	<b>936 235</b>
<b>Valtionosuudet</b>	<b>29 417 190</b>	<b>300 000</b>	<b>29 717 190</b>	<b>30 272 711</b>	<b>555 521</b>
<b>Rahoitustulot ja -menot</b>	<b>692 300</b>	<b>588 000</b>	<b>1 280 300</b>	<b>1 150 492</b>	<b>-129 808</b>
Korkotulot	36 000		36 000	33 232	-2 768
Muut rahoitustulot	2 140 300		2 140 300	2 258 586	118 286
Korkomenot	-1 483 000	588 000	-895 000	-1 133 117	-238 117
Muut rahoitusmenot	-1 000		-1 000	-8 209	-7 209
<b>Vuosikate</b>	<b>7 164 268</b>	<b>1 979 000</b>	<b>9 143 268</b>	<b>17 311 271</b>	<b>8 168 003</b>
<b>Poistot ja arvonalentumiset</b>	<b>-12 942 104</b>	<b>1 000 000</b>	<b>-11 942 104</b>	<b>-11 841 360</b>	<b>100 744</b>
Suunnitelman muk. poistot	-12 942 104	1 000 000	-11 942 104	-11 841 360	100 744
<b>Tilikauden tulos</b>	<b>-5 777 836</b>	<b>2 979 000</b>	<b>-2 798 836</b>	<b>5 469 910</b>	<b>8 268 746</b>
Poistoeron lisäys vähennys	12 500		12 500	12 500	
<b>Tilikauden yli-/alijäämä</b>	<b>-5 765 336</b>	<b>2 979 000</b>	<b>-2 786 336</b>	<b>5 482 410</b>	<b>8 268 746</b>

<b>Tuloslaskelma</b> Kunta ja liikelaitokset, sis. sisäiset erät, €	<b>Alkup.</b> <b>TA 2016</b>	<b>TA</b> <b>muutokset</b>	<b>Muutettu</b> <b>TA 2016</b>	<b>TP 2016</b>	<b>Poikkeama</b>
<b>Toimintatulot</b>	<b>72 140 388</b>	<b>968 000</b>	<b>73 108 388</b>	<b>76 290 881</b>	<b>3 182 493</b>
Myyntituotot	27 977 057	88 000	28 065 057	28 321 406	256 349
Maksutuotot	14 591 040	463 000	15 054 040	16 483 341	1 429 301
Tuet ja avustukset	2 653 750	228 000	2 881 750	3 974 087	1 092 337
Muut toimintatuotot	26 918 541	189 000	27 107 541	27 512 047	404 506
<b>Toimintamenot</b>	<b>-269 681 392</b>	<b>-2 277 000</b>	<b>-271 958 392</b>	<b>-268 381 504</b>	<b>3 576 888</b>
Henkilöstömenot	-105 312 773	358 500	-104 954 273	-103 235 452	1 718 821
Palvelujen ostot	-109 490 728	-2 571 500	-112 062 228	-109 690 146	2 372 082
Aineet, tarvikkeet ja tavara	-14 104 660	219 000	-13 885 660	-13 492 197	393 463
Avustukset	-15 748 028	-283 000	-16 031 028	-16 649 863	-618 835
Avustukset muille	-13 174 100	-102 000	-13 276 100	-13 767 239	-491 139
Avustukset liikelaitoksille	-2 573 928	-181 000	-2 754 928	-2 882 624	-127 696
Muut toimintamenot	-25 025 203		-25 025 203	-25 313 846	-288 643
<b>Toimintakate</b>	<b>-197 541 004</b>	<b>-1 309 000</b>	<b>-198 850 004</b>	<b>-192 090 623</b>	<b>6 759 381</b>
<b>Verotulot</b>	<b>178 202 000</b>	<b>2 400 000</b>	<b>180 602 000</b>	<b>181 538 235</b>	<b>936 235</b>
<b>Valtionosuudet</b>	<b>29 417 190</b>	<b>300 000</b>	<b>29 717 190</b>	<b>30 272 711</b>	<b>555 521</b>
<b>Rahoitustulot ja -menot</b>	<b>428 300</b>	<b>588 000</b>	<b>1 016 300</b>	<b>961 239</b>	<b>-55 061</b>
Korkotulot	39 000		39 000	76 899	37 899
Muut rahoitustulot	2 140 300		2 140 300	2 258 586	118 286
Korkomenot	-1 588 000	588 000	-1 000 000	-1 203 777	-203 777
Muut rahoitusmenot	-163 000		-163 000	-170 469	-7 469
<b>Vuosikate</b>	<b>10 506 486</b>	<b>1 979 000</b>	<b>12 485 486</b>	<b>20 681 563</b>	<b>8 196 077</b>
<b>Poistot ja arvonalentumiset</b>	<b>-15 689 061</b>	<b>1 000 000</b>	<b>-14 689 061</b>	<b>-14 574 781</b>	<b>114 280</b>
Suunnitelman muk. poistot	-15 689 061	1 000 000	-14 689 061	-14 574 781	114 280
<b>Tilikauden tulos</b>	<b>-5 182 575</b>	<b>2 979 000</b>	<b>-2 203 575</b>	<b>6 106 782</b>	<b>8 310 357</b>
Poistoeron vähennys	12 500		12 500	12 500	
<b>Tilikauden yli-/alijäämä</b>	<b>-5 170 075</b>	<b>2 979 000</b>	<b>-2 191 075</b>	<b>6 119 282</b>	<b>8 310 357</b>

### Toimintatuotot

Kunnan ja liikelaitosten yhteenlasketut toimintatuotot olivat 76,3 milj. euroa, joka on 3,2 milj. euroa enemmän kuin muutetussa talousarviossa 2016. Toimintatuotot ylittyivät myynti- ja maksutuotoissa yhteensä n. 1,7 milj. euroa, tuet ja avustukset –tiliryhmässä 1,1 milj. euroa, tästä 1,0 milj. euroa on perusopetuksen erillishankkeisiin kohdistuvia saatuja avustuksia, joille ei talousarviossa varata tuloarviota. Muissa toimintatuotoissa ylitystä kertyi 0,4 milj. euroa.

### Toimintakulut

Yhteenlasketut toimintakulut kunnalla ja liikelaitoksilla olivat 268,4 milj. euroa. Toimintakulujen osalta talousarvio alittui 3,6 milj. euroa. Merkittävimmät alitukset tulivat henkilöstömenoista (1,7 milj. euroa) ja palvelujen ostoista (2,4 milj. euroa).

### Toimintakate

Tilinpäätöksessä 2016 kunnan ja liikelaitosten yhteenlaskettu toimintakate oli -192,1 milj. euroa, joka on 6,8 milj. euroa budjetoitua paremmin.

## Verotulot

Kunnalle kertyi verotuloja 0,9 milj. euroa muutettua talousarviota enemmän. Kunnan tuloveroa kertyi 167,2 milj. euroa, kiinteistövero 8,0 milj. euroa ja yhteisöveron tuottoja 6,3 milj. euroa.

Kunnan tuloveron määräytymisperuste on kasvanut viime vuosina maltillisesti, ollen 839, 5 milj. euroa vuonna 2015.

Verotulojen erittely, 1000 €	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio-muutokset	Talousarvio muutosten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Kunnan tulovero	164 249	2 100	166 349	167 223	874
Kiinteistövero	8 238	-200	8 038	8 013	-25
Osuus yhteisöveron tuotosta	5 715	500	6 215	6 303	88
<b>Yhteensä</b>	<b>178 202</b>	<b>2 400</b>	<b>180 602</b>	<b>181 538</b>	<b>936</b>

Kunnan tuloveron määräytymisperusteet	Tulovero-prosentti	Verotettava tulo, 1000 €	Muutos-%
Verovuosi 1997	17,25	340 419	
Verovuosi 1998	17,75	367 911	8,1
Verovuosi 1999	17,75	393 741	7,0
Verovuosi 2000	17,75	425 873	8,2
Verovuosi 2001	17,75	449 296	5,5
Verovuosi 2002	18,25	471 061	4,8
Verovuosi 2003	18,25	490 608	4,1
Verovuosi 2004	18,25	509 608	3,9
Verovuosi 2005	18,25	539 432	5,9
Verovuosi 2006	18,75	580 798	7,7
Verovuosi 2007	18,75	628 298	8,2
Verovuosi 2008	18,75	675 989	7,6
Verovuosi 2009	18,75	681 137	0,8
Verovuosi 2010	19,00	699 840	2,7
Verovuosi 2011	19,00	735 873	5,1
Verovuosi 2012	19,00	769 241	4,5
Verovuosi 2013	19,00	800 139	4,0
Verovuosi 2014	19,50	821 411	2,7
Verovuosi 2015	19,50	839 547	2,2

## Valtionosuudet

Vuonna 2016 kunta sai valtionosuuksia 30,3 milj. euroa, joka oli 0,6 milj. euroa enemmän kuin talousarviossa. Peruspalvelujen valtionosuus tasauksineen oli 38,2 milj. euroa ja maksuosuus opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuudesta oli 7,9 milj. euroa.

Valtionosuuksien erittely, 1000 €	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio-muutokset	Talousarvio muutosten jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Kunnan peruspalvelujen valtionosuus, ml. tasaukset	38 141	300	38 441	38 157	-283
Opetus- ja kulttuuritoimen muut valtionosuudet	-8 723		-8 723	-7 884	839
<b>Yhteensä</b>	<b>29 417</b>	<b>300</b>	<b>29 717</b>	<b>30 273</b>	<b>556</b>



## Rahoitustuotot ja -kulut

Korko- ja rahoitustuottoja kertyi vuonna 2016 yhteensä 2,3 milj. euroa. Tästä summasta 1,7 milj. euroa on kunnan saamaa osinkotuottoa Nurmijärven Sähköltä. Korko- ja rahoituskuluja kertyi 1,4 milj. euroa. Rahoitustuotot ja -menot yhteensä alittivat talousarvion 0,55 milj. euroa, ollen 0,96 milj. euroa.

## Vuosikate

Vuosikate muodostuu toimintakatteen, verotulojen, valtionosuuksien sekä korko- ja rahoitustuottojen yhteismäärästä. Kunnan ja liikelaitosten vuosikate tilinpäätöksessä oli 20,7 milj. euroa. Tämä oli 8,2 milj. euroa odotettua enemmän.

### 2.2.3 Investointien toteutuminen

Investointiosassa esitetään pitkävaikutteisten tuotantovälineiden kuten rakennusten, kiinteiden rakenteiden ja kaluston hankinta sekä rahoitusosuudet ja omaisuuden myynti. Investointiosan toteutuminen esitetään vastaavalla tavalla talousarviossa huomioiden valtuuston asettavat sitovat määrärahat ja tuloarviot. Alkuperäisessä talousarviossa investointeihin varattiin menomäärärahoja 42,8 milj. euroa sekä tulomäärärahoja maanmyynnistä 1,9 milj. euroa ja rahoitusosuuksista 0,9 milj. euroa. Tilikauden aikana määrärahoja vähennettiin 6,7 milj. euroa, nettomäärärahojen ollen tilikauden päättyessä 33,3 milj. euroa. Lopullisessa tilinpäätöksessä investoinnit toteutuivat 3,0 milj. euroa budjetoitua parempana. Nettoinvestoinnit olivat 30,3 milj. euroa.

Kiinteän omaisuuden lisäyksissä on maankäyttö- sopimuksilla hankittavien maa-alueiden lisäystä 2,5 milj. euroa (laskennallinen erä, ei vaadi rahoituksellista katetta). Maanmyynnistä kertyi tuloja 0,9 milj. euroa budjetoitua enemmän ja maanhankintaan käytettiin 0,7 milj. euroa budjetoitua vähemmän määrärahoja.

Osakkeisiin oli varattu määrärahaa 2 milj. euroa. Tästä 1,7 milj. euroa oli varattu Arkadian koulu-kiinteistöt Oy:n pääomittamiseen liikuntasalin investointihankkeeseen. Kunnan osuus toteutui pääomituksen sijaan antolainana. Lisäksi kunta sai pääoman palautusta Koy Aitohelmestä 0,8 milj. euroa ja teki svop-sijoituksen Nurmijärven Työterveys Oy:lle.

## Poistot

Poistoja kertyi vuoden 2016 aikana 14,6 milj. euroa. Poistot toteutuivat 0,1 milj. euroa muutettua talousarviota parempana.

## Tilikauden tulos

Kunnan ja liikelaitosten yhteenlasketuksi tilikauden tulokseksi muodostui ylijäämää 6,1 milj. euroa. Muutetussa talousarviossa tilikauden tuloksen ennustettiin olevan 2,2 milj. euroa alijäämäinen.

Talonrakennus kokonaisuutena alitti talousarvion 0,1 milj. eurolla. Näistä merkittävimmät alitukset olivat Vaskomäen päiväkodin (0,1 milj. euroa) ja Nukarin (ent. Tammentuvan) päiväkodin (0,1 milj. euroa) hankkeissa ja ylitys Nurmijärven monitoimitalon (0,5 milj. euroa) hankkeessa (johtuen vähennysoikeudettoman arvonnalisäveron osuuden huomioimisesta). Nurmijärven Monitoimitalon rakentaminen jatkuu vuodelle 2017. Kiinteiden rakenteiden ja laitteiden osalta talousarvio toteutui lähes suunnitellusti. Investointiosan toteutumisen laskelmassa on esitetty talonrakennuksen menoissa liittymismaksut osana hankkeiden menoja.

Irtaimistoon käytettiin vuoden aikana määrärahoja 1,0 milj. euroa. Budjetista jäi käyttämättä 0,2 milj. euroa.

Liikelaitoksista Nurmijärven Veden investoinnit olivat 4,2 milj. euroa, alittaen talousarvion 0,8 milj. eurolla ja Aleksian investoinnit olivat 0,1 milj. euroa, toteutuen budjetoidusti.

Investointiosan toteutuminen		Alkuper. TA 2016	Siitä muutos	TA+muut. 2016	TP 2016	Poikkeama
Kiinteä omaisuus	netto	-650 000	0	-650 000	-1419 551	-769 551
Maa- alueiden hankinta	kulut	-2 500 000		-2 500 000	-1 756 053	
Maa- alueiden myynti	tuotot	1 850 000		1 850 000	2 796 482	
Maankäyttösop. hankitut maa- alueet	kulut			0	-2 459 980	
Osakkeet	netto	-2 000 000		-2 000 000	492 300	2 492 300
Koy Aitohelmi, po:n palautus	tuotot				770 000	
Asunto- osakkeiden myynti, Nuva	tuotot				136 300	
Kiljavan Sairaala Oy:n pääomittaminen	kulut	-300 000		-300 000	-286 500	
Arkadian koulukiinteistöt Oy	kulut	-1 700 000		-1 700 000		
Numij. Työterveys Oy: SVOP, osakePO	kulut				-127 500	
Talonrakennus						
Klaukkalan terv.aseman peruskorjaus, vanha osa	netto	-575 000	-60 000	-635 000	-626 883	8 117
	kulut	-575 000	-60 000	-635 000	-626 883	
Rajamäen terveysasema	netto	-2 750 000	100 000	-2 650 000	-2 640 797	9 203
	kulut	-2 750 000	100 000	-2 650 000	-2 640 797	
Vaskomäen päiväkotii, peruskorjaus	netto	-500 000	-50 000	-550 000	-429 527	120 473
	kulut	-500 000	-50 000	-550 000	-429 527	
Tammentuvan päiväkotii- ja koulutilat	netto	-2 460 000	250 000	-2 210 000	-2 118 807	91 193
	kulut	-2 460 000	250 000	-2 210 000	-2 118 807	
Karhunkorven koulu, laajennus ja peruskorjaus	netto	-1 800 000	500 000	-1 300 000	-1 195 269	104 731
	kulut	-1 800 000	500 000	-1 300 000	-1 195 269	
Rajamäen koulu, peruskorjaus	netto	-290 000	150 000	-140 000	-136 782	3 218
	kulut	-290 000	150 000	-140 000	-136 782	
Numijärven monitoimitalo	netto	-7 500 000	-540 000	-8 040 000	-8 563 861	-523 861
	tuotot				232 000	
	kulut	-7 500 000	-540 000	-8 040 000	-8 795 861	
Pääkirjasto, perusparannus	netto	-400 000	25 000	-375 000	-276 453	98 547
	kulut	-400 000	25 000	-375 000	-276 453	
Kunnanvirasto, talotekniikka- ja muutostyöt	netto	-200 000	100 000	-100 000	-42 682	57 318
	kulut	-200 000	100 000	-100 000	-42 682	
Kunnanvarikko	netto	-30 000		-30 000	-27 050	2 951
	kulut	-30 000		-30 000	-27 050	
Pienet talohankkeet	netto	-1 200 000	90 000	-1 110 000	-1 011 313	98 687
	kulut	-1 200 000	90 000	-1 110 000	-1 011 313	

Investointiosan toteutuminen		Alkuper. TA 2016	Siitä muutos	TA+muut. 2016	TP 2016	Poikkeama
Kiinteät rakenteet ja laitteet						
Kunnallistekniikan rakentaminen	netto	-8 313 000	2 008 000	-6 305 000	-5 625 947	679 053
	tuotot	30 000	240 000	270 000	272 000	
	kulut	-8 343 000	1 768 000	-6 575 000	-5 897 947	
Klaukkalan tieverkko	netto	-2 400 000	2 960 000	560 000	-31 193	-591 193
	tuotot	900 000	-240 000	660 000		
	kulut	-3 300 000	3 200 000	-100 000	-31 193	
Kunnan ja valtion yhteishankkeet	netto	-1 650 000	250 000	-1 400 000	-1 367 084	32 916
	kulut	-1 650 000	250 000	-1 400 000	-1 367 084	
Irtaimisto						
Keskushallinto, tietotekniikka	netto	-452 000	250 000	-202 000	-118 473	83 527
	kulut	-452 000	250 000	-202 000	-118 473	
Sosiaali- ja terveystoimiala	netto	-562 000	345 000	-217 000	-164 420	52 580
	kulut	-562 000	345 000	-217 000	-164 420	
Sivistystoimen toimiala	netto	-600 000	-70 000	-670 000	-632 846	37 154
	kulut	-600 000	-70 000	-670 000	-632 846	
Ympäristötoimiala	netto	-150 000		-150 000	-104 560	45 440
	kulut	-150 000		-150 000	-104 560	
Kunta yhteensä	netto	-34 482 000	6 308 000	-28 174 000	-26 041 197	2 132 803
	tuotot	2 780 000		2 780 000	4 206 782	
	kulut	-37 262 000	6 308 000	-30 954 000	-30 247 979	-800 414,76
Nurmijärven Vesi						
Nettoinvestoinnit	netto	-5 400 000	415 000	-4 985 000	-4 162 795	822 205
Aleksia						
Nettoinvestoinnit	netto	-120 000		-120 000	-120 282	-282
Kunta ja liikelaitokset yhteensä	netto	-40 002 000	6 723 000	-33 279 000	-30 324 273	2 954 727
	tuotot	2 780 000		2 780 000	4 206 782	
	kulut	-42 782 000	6 723 000	-36 059 000	-34 531 055	

## 2.2.4 Rahoitusosan toteutuminen (ilman liikelaitoksia)

Rahoitusosan toteutumisessa osoitetaan miten kunnan menot on rahoitettu. Sen avulla kootaan tulorahoitus, anto- ja ottolainaus sekä muu rahoitustoiminta yhteen laskelmaan. Rahoitusosan toteutumisen laskelmassa on peruskunnan luvut ilman liikelaitoksia. Valtuustoon nähden sitovat tasot ovat nettoinvestoinnit ja lainakannan muutos.

Rahoitusosa Kunta sis. sisäiset erät, €	Alkup. TA 2016	TA muutokset	Muutettu TA 2016	TP 2016	Poikkeama
<b>Toiminnan rahavirta</b>					
Vuosikate	7 164 268	1 979 000	9 143 268	17 311 271	8 168 003
Tulorahoituksen korjaukset	-2 100 000		-2 100 000	-1 811 023	288 977
<b>Toiminnan rahavirta</b>	<b>5 064 268</b>	<b>1 979 000</b>	<b>7 043 268</b>	<b>15 500 248</b>	<b>8 456 980</b>
<b>Investointien rahavirta</b>					
Investointimenot	-37 262 000	6 308 000	-30 954 000	-30 084 050	869 950
Rah.osuudet investointimenoihin	930 000		930 000	504 000	-426 000
Pysyvien vast. hyöd. luovutustulot	3 950 000		3 950 000	3 702 782	-247 218
<b>Investointien rahavirta</b>	<b>-32 382 000</b>	<b>6 308 000</b>	<b>-26 074 000</b>	<b>-25 877 268</b>	<b>196 732</b>
<b>Toiminnan ja investointien rahavirta</b>	<b>-27 317 732</b>	<b>8 287 000</b>	<b>-19 030 732</b>	<b>-10 377 020</b>	<b>8 653 712</b>
<b>Rahoituksen rahavirta</b>					
<b>Antolainauksen muutokset</b>					
Antolainasaamisten lisäykset	-100 000	-1 825 000	-1 925 000	-1 989 815	-64 815
Antolainasaamisten vähennykset	50 000		50 000	30 661	-19 339
<b>Antolainauksen muutokset</b>	<b>-50 000</b>	<b>-1 825 000</b>	<b>-1 875 000</b>	<b>-1 959 155</b>	<b>-84 155</b>
<b>Lainakannan muutokset</b>					
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	30 181 500	-10 181 500	20 000 000	20 000 000	
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-60 100		-60 100	-60 536	-436
Lyhytaikaisten lainojen muutos				100 196	100 196
<b>Lainakannan muutokset</b>	<b>30 121 400</b>	<b>-10 181 500</b>	<b>19 939 900</b>	<b>20 039 660</b>	<b>99 760</b>
<b>Vaikutus maksuvalmiuteen</b>	<b>2 753 668</b>	<b>-3 719 500</b>	<b>-965 832</b>	<b>7 703 485</b>	<b>8 669 317</b>

### Toiminnan ja investointien rahavirta

Toiminnan ja investointien välinen rahavirta oli 10,4 milj. euroa negatiivinen. Toiminnan rahavirralla pystyttiin kattamaan investoinneista vain 59,9 prosenttia.

### Antolainauksen muutokset

Antolainauksen muutoksissa on varsinaisen antolainauksen lisäksi sijoituksiin kuuluvien liittymämaksusaamisten lisäykset (kaukolämpö-, sähkö- ja vesiliittymät). Näiden osuus antolainauksen lisäyksestä oli 164.815 euroa. Antolainauksen lisäyksestä 1,7 milj. euroa on Arkadia koulukiinteistöt Oy:lle ja 125.000 euroa Nurmijärven Työterveys Oy:lle myönnettyä lainaa.

### Lainakannan muutokset

Pitkäaikaista lainaa nostettiin 20,0 milj. euroa tilikauden aikana. Lyhytaikaisia lainoja rahalaitoksilta oli tilinpäätöshetkellä 1,0 milj. euroa enemmän kuin edellisellä vuonna. Muut lyhytaikaisten lainojen muutokset aiheutuvat konsernitiilin ja kunnan ja liikelaitosten välisistä velkaussuhteiden muutoksista. Lainakannan muutos ylitti talousarvion 0,1 milj. eurolla.

### Vaikutus maksuvalmiuteen

Toiminnan ja investointien rahavirta oli 8,7 milj. euroa suunniteltua parempi, ja lainaa nostettiin 10,1 milj. euroa vähemmän kuin oli arvioitu tarpeen alunperin olevan.

## 2.2.5 Yhteenveto määrärahojen ja tuloarvioiden toteutumisesta

Käyttötalouso osa, 1000€	Sitovuus	Alkup. TA 2016	Siitä muutos	TA+muut. 2016	TP 2016	Poik- keama
Ylin päätöksenteko						
Omaisuiden tuotot ja hallinta	N	4 920		4 920	6 740	1820
Rajamäen Uimahalli	N	-336	-181	-517	-517	
Yhteiset toiminnot	N	-3 239	-460	-3 699	-3 712	-13
Tarkastuslautakunta	N	-67		-67	-57	10
Elinkeino- ja kuntakehityskeskus	N	-1494	-15	-1509	-1345	164
Keskushallinnon toimiala						
Hallintopalvelut	N	-942		-942	-922	20
Henkilöstöpalvelut	N	-1221		-1221	-1210	11
Talouspalvelut	N	-1083		-1083	-1025	58
Sosiaali- ja terveystoimen toimiala						
Hallinto- ja talouspalvelut	N	-1667		-1667	-1530	137
Perhe- ja sosiaalipalvelut	N	-28 272	-852	-29 124	-28 998	126
Terveyspalvelut	N	-79 114	-179	-79 293	-76 556	2 737
<i>Erikoissairaanhoido</i>	N	-43 765	-1313	-45 078	-42 756	2 321
Liikuntapalvelut	N	-654		-654	-599	54
Sivistystoimen toimiala						
Hallinto- ja talouspalvelut	N	-797		-797	-786	11
Koulutuspalvelut	N	-49 213	-277	-49 490	-49 105	385
Perusopetuksen erillishankkeet	N				-123	-123
Varhaiskasvatuspalvelut	N	-30 964		-30 964	-30 501	463
Kirjasto- ja kulttuuripalvelut	N	-2 899		-2 899	-2 728	171
Nuorisopalvelut	N	-1 726		-1 726	-1 616	110
Ympäristötoimiala						
Rakennusvalvonta	N	100		100	168	68
Asemakaavoitus ja tekninen suunnittelu	N	-5 186	-5	-5 191	-5 139	52
Tekninen keskus	N	-4 894	230	-4 664	-4 205	459
Tilakeskus	N	12 199	400	12 599	12 695	96
Ymp.toimialan hallinto- ja talouspalvelut	N	-4 598	30	-4 568	-4 578	-9
<i>Aluepelastuslaitos</i>	N	-3 224		-3 224	-3 214	11
<i>K-U Ympäristökeskus</i>	N	-662	-12	-674	-744	-69
Tuloslaskelmaosa						
Verotulot		178 202	2 400	180 602	181 538	936
Valtionosuudet		29 417	300	29 717	30 273	556
Rahoitustuotot ja -kulut		692	588	1 280	1 150	-130
Vuosikate	N	7 164	1 979	9 143	17 311	8 168
Investointiosa						
Maanhankinta	N	-650		-650	1040	1690
Maa- alueiden hankinta		-2 500		-2 500	-1 756	744
Maa- alueiden myynti		1 850		1 850	2 796	946
<i>Maankäyttösop.hankitut maa- alueet (informatiivinen)</i>					-2 460	
Osakkeet	N	-2 000		-2 000	1 751	3 751
Koy Aitohelmi, po:n palautus					770	
Asunto- osakkeiden myynti, Nuva					136	
Kiljavan Sairaala Oy:n pääomittaminen		-300		-300	-287	
Arkadian koulu kiinteistöt Oy		-1 700		-1 700		
Nurmij. Työterveys Oy: SVOP, osakePO					-128	
Talorakennus						
Klaukkalan terveysaseman peruskorjaus, vanha osa	N	-575	-60	-635	-627	8
Rajamäen terveysasema	N	-2 750	100	-2 650	-2 641	9
Vaskomäen päiväkotii, peruskorjaus	N	-500	-50	-550	-430	120
Tammentuvan päiväkotii- ja koulutilat	N	-2 460	250	-2 210	-2 119	91
Karhunkorven koulu, laajennus ja peruskorjaus	N	-1 800	500	-1 300	-1 195	105
Rajamäen koulu, peruskorjaus	N	-290	150	-140	-137	3
Nurmijärven monitoimitalo	N	-7 500	-540	-8 040	-8 564	-524
Pääkirjasto, perusparannus	N	-400	25	-375	-276	99
Kunnanvirasto, talotekniikka- ja muutostyöt	N	-200	100	-100	-43	57
Kunnanvarikko	N	-30		-30	-27	3
Pienet talohankkeet	N	-1 200	90	-1 110	-1 011	99
Kiinteät rakenteet ja laitteet						
Kunnallistekniikan rakentaminen	N	-8 313	2 008	-6 305	-5 626	679
Klaukkalan tieverkko	N	-2 400	2 960	560	-31	-591
Kunnan ja valtion yhteishankkeet	N	-1 650	250	-1 400	-1 367	33
Irtaimisto						
Keskushallinto, tietotekniikka	N	-452	250	-202	-118	84
Sosiaali- ja terveystoimiala	N	-562	345	-217	-164	53
Sivistystoimen toimiala	N	-600	-70	-670	-633	37
Ympäristötoimiala	N	-150		-150	-105	45
Rahoitusosa						
Nettoinvestoinnit	N	-32 382	6 308	-26 074	-26 041	33
Lainakannan muutokset	N	-30 121	10 182	-19 940	-20 040	-100



# Tilinpäätöslaskelmat





## TILINPÄÄTÖSLASKELMAT

### 3.1 Nurmijärven kunnan tuloslaskelma

<b>Tuloslaskelma, €</b>	<b>2016</b>	<b>2015</b>
Kunta ja liikelaitokset, ulkoinen		
<b>Toimintatuotot</b>		
Myyntituotot	12 447 854,79	12 557 999,85
Maksutuotot	16 480 359,44	15 464 484,18
Tuet ja avustukset	3 970 411,79	4 227 614,56
Muut toimintatuotot	6 240 500,06	7 366 140,95
	<u>39 139 126,08</u>	<u>39 616 239,54</u>
<b>Toimintakulut</b>		
Henkilöstökulut		
Palkat ja palkkiot	-79 900 917,98	-81 478 717,25
Henkilösivukulut		
Eläkekulut	-17 883 213,20	-18 683 000,38
Muut henkilösivukulut	-5 451 320,99	-4 519 367,17
Palvelujen ostot	-93 931 414,28	-93 859 269,93
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-13 077 867,86	-12 918 915,80
Avustukset	-16 649 863,40	-14 965 052,23
Muut toimintakulut	-4 335 151,22	-4 403 918,60
	<u>-231 229 748,93</u>	<u>-230 828 241,36</u>
<b>Toimintakate</b>	<b>-192 090 622,85</b>	<b>-191 212 001,82</b>
<b>Verotulot</b>	<b>181 538 235,47</b>	<b>177 418 242,56</b>
<b>Valtionosuudet</b>	<b>30 272 711,00</b>	<b>25 775 466,00</b>
<b>Rahoitustuotot ja -kulut</b>		
Korkotuotot	31 092,71	39 440,93
Muut rahoitustuotot	2 096 585,79	2 609 152,96
Korkokulut	-1 157 970,27	-701 860,61
Muut rahoituskulut	-8 468,82	-181 163,26
	<u>961 239,41</u>	<u>1 765 570,02</u>
<b>Vuosikate</b>	<b>20 681 563,03</b>	<b>13 747 276,76</b>
<b>Poistot ja arvonalentumiset</b>		
Suunnitelman mukaiset poistot	-14 574 781,26	-13 936 123,16
Arvonalentumiset		-83 512,98
	<u>-14 574 781,26</u>	<u>-14 019 636,14</u>
<b>Tilikauden tulos</b>	<b>6 106 781,77</b>	<b>-272 359,38</b>
<b>Poistoeron vähennys</b>	<b>12 500,00</b>	<b>12 500,00</b>
<b>Tilikauden yli-/alijäämä</b>	<b>6 119 281,77</b>	<b>-259 859,38</b>

### 3.2 Nurmijärven kunnan rahoituslaskelma

Rahoituslaskelma, € Kunta ja liikelaitokset	TP 2016	TP 2015
<b>Toiminnan rahavirta</b>		
Vuosikate	20 681 563	13 747 277
Tulorahoituksen korjauserät	-1 811 023	-2 829 342
<b>Toiminnan rahavirta</b>	<b>18 870 540</b>	<b>10 917 935</b>
<b>Investointien rahavirta</b>		
Investointimenot	-34 367 127	-24 516 632
Rahoitusosuudet investointimenoihin	504 000	347 600
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	3 702 782	4 855 857
<b>Investointien rahavirta</b>	<b>-30 160 345</b>	<b>-19 313 174</b>
<b>Toiminnan ja investointien rahavirta</b>	<b>-11 289 805</b>	<b>-8 395 239</b>
<b>Rahoituksen rahavirta</b>		
<b>Antolainauksen muutokset</b>		
Antolainasaamisten lisäykset	-1 947 483	-3 660 747
Antolainasaamisten vähennykset	30 661	30 660
<b>Antolainauksen muutokset</b>	<b>-1 916 822</b>	<b>-3 630 086</b>
<b>Lainakannan muutokset</b>		
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	20 000 000	20 000 000
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-356 832	-356 832
Lyhytaikaisten lainojen muutos	1 154 386	-11 690 122
<b>Lainakannan muutokset</b>	<b>20 797 554</b>	<b>7 953 046</b>
<b>Oman pääoman muutokset</b>		<b>-51 453</b>
<b>Muut maksuvalmiuden muutokset</b>		
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutokset	23 017	-70 324
Vaihto-omaisuuden muutos	44 449	-40 166
Saamisten muutos	-4 531 313	1 504 248
Korottomien velkojen muutos	1 212 089	881 469
<b>Muut maksuvalmiuden muutokset</b>	<b>-3 251 758</b>	<b>2 275 226</b>
<b>Rahoituksen rahavirta</b>	<b>15 628 974</b>	<b>6 546 733</b>
<b>Rahavarojen muutos</b>	<b>4 339 169</b>	<b>-1 848 506</b>
<b>Rahavarat 31.12</b>	<b>15 093 179</b>	<b>10 754 010</b>
<b>Rahavarat 1.1.</b>	<b>10 754 010</b>	<b>12 602 516</b>

### 3.3 Nurmijärven kunnan tase

<b>Tase, €</b>		
Kunta ja liikelaitokset	<b>TP 2016</b>	<b>TP 2015</b>
<b>VASTAAVAA</b>		
<b>PYSYVÄT VASTAAVAT</b>	<b>300 875 570,18</b>	<b>281 350 707,75</b>
Aineettomat hyödykkeet	192 720,11	347 975,36
Tietokoneohjelmistot	187 832,13	303 541,12
Muut pitkävaikutteiset menot	4 887,98	44 434,24
Aineelliset hyödykkeet	254 315 054,06	236 055 436,62
Maa- ja vesialueet	60 749 452,48	57 279 551,24
Rakennukset	98 050 480,17	96 574 200,92
Kiinteät rakenteet ja laitteet	77 127 150,69	72 609 657,87
Koneet ja kalusto	2 722 958,99	3 299 933,97
Ennakkomaksut ja kesk. hankinnat	15 665 011,73	6 292 092,62
Sijoitukset	46 367 796,01	44 947 295,77
Osakkeet ja osuudet	30 304 231,05	30 687 006,57
Muut lainasaamiset	15 623 226,68	13 828 887,20
Muut saamiset	440 338,28	431 402,00
<b>TOIMEKSIANTOJEN VARAT</b>	<b>1 986 841,31</b>	<b>2 057 872,91</b>
Valtion toimeksiannot	1 423 172,31	1 535 259,30
Lahjoitusrahastojen erityiskatteet	496 279,80	454 286,40
Muut toimeksiannot	67 389,20	68 327,21
<b>VAIHTUVAT VASTAAVAT</b>	<b>28 404 720,11</b>	<b>19 578 686,69</b>
Vaihto-omaisuus	463 434,09	507 882,92
Aineet ja tarvikkeet	463 434,09	507 882,92
Saamiset	12 848 106,53	8 316 793,46
Pitkäaikaiset saamiset	50 059,66	178 382,78
Muut saamiset	50 059,66	178 382,78
Lyhytaikaiset saamiset	12 798 046,87	8 138 410,68
Myyntisaamiset	4 640 869,69	4 484 199,97
Lainasaamiset		450,00
Muut saamiset	1 461 881,07	2 278 292,10
Siirtosaamiset	6 695 296,11	1 375 468,61
Rahoitusarvopaperit	164 700,85	164 700,85
Osakkeet ja osuudet	164 700,85	164 700,85
Rahat ja pankkisaamiset	14 928 478,64	10 589 309,46
<b>VASTAAVAA YHTEENSÄ</b>	<b>331 267 131,60</b>	<b>302 987 267,35</b>

**Tase, €**

Kunta ja liikelaitokset

**TP 2016****TP 2015**

## VASTATTAVAA

<b>OMA PÄÄOMA</b>	<b>144 675 090,35</b>	<b>138 555 808,58</b>
Peruspääoma	84 194 875,98	84 194 875,98
Ed. tilikausien yli-/alijäämä	54 360 932,60	54 620 791,98
Tilikauden yli-/alijäämä	6 119 281,77	-259 859,38
<b>POISTOERO JA VAPAAEHT. VARAUKSET</b>	<b>343 749,97</b>	<b>356 249,97</b>
Poistoero	343 749,97	356 249,97
<b>PAKOLLISET VARAUKSET</b>	<b>3 247 657,27</b>	<b>2 922 657,27</b>
Muut pakolliset varaukset	3 247 657,27	2 922 657,27
<b>TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT</b>	<b>1 990 649,08</b>	<b>2 038 663,59</b>
Valtion toimeksiannot	1 460 254,26	1 535 943,41
Lahjoitusrahastojen pääomat	496 279,80	454 286,40
Muut toimeksiantojen pääomat	34 115,02	48 433,78
<b>VIERAS PÄÄOMA</b>	<b>181 009 984,93</b>	<b>159 113 887,94</b>
<b>Pitkäaikainen</b>	<b>130 404 558,05</b>	<b>118 685 010,33</b>
Lainat rahoitus- ja vak.laitoksilta	113 332 344,82	101 027 922,00
Lainat julkisyhteisöltä	100 210,53	115 222,33
Saadut ennakot	3 364 966,00	4 591 589,00
Liittymismaksut ja muut velat	13 607 036,70	12 636 993,56
Siirtovelat		313 283,44
<b>Lyhytaikainen</b>	<b>50 605 426,88</b>	<b>40 428 877,61</b>
Joukkovelkakirjalainat	11 000 000,00	
Lainat rahoitus- ja vak.laitoksilta	7 695 577,18	10 342 636,00
Lainat julkisyhteisöltä	15 011,84	14 195,74
Lainat muilta luotonantajilta	219 183,46	64 797,32
Saadut ennakot	4 324 356,24	2 793 274,87
Ostovelat	10 097 767,79	8 952 575,29
Muut velat	2 339 598,62	2 288 414,24
Siirtovelat	14 913 931,75	15 972 984,15
<b>VASTATTAVAA</b>	<b>331 267 131,60</b>	<b>302 987 267,35</b>

### 3.4 Nurmijärven kunnan konsernituloslaskelma

Konsernituloslaskelma, €	2016	2015
Toimintatuotot	124 497 762	122 302 052
Toimintakulut	-305 434 430	-301 631 873
Osuus osakkuusyhtiön voitosta(tappiosta-)	-1 823	-9 492
Toimintakate	-180 938 490	-179 339 313
Verotulot	181 341 304	177 418 243
Valtionosuudet	33 476 905	28 871 903
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korkotuotot	101 253	79 600
Muut rahoitustuotot	1 576 799	1 177 855
Korkokulut	-2 045 608	-1 796 011
Muut rahoituskulut	-349 686	-504 354
	-717 243	-1 042 911
Vuosikate	33 162 476	25 907 921
Poistot ja arvonalentumiset		
Suunnitelman mukaiset poistot	-25 670 490	-24 279 254
Omistuksen eliminointierot	-105 567	
Arvonalentumiset	-16 452	-90 991
	-25 792 510	-24 370 245
Tilikauden tulos	7 369 966	1 537 677
Tilinpäätössiirrot	-6 174	13 070
Tilikauden verot	-1 266 908	-940 641
Laskennalliset verot	126 956	85 910
Vähemmistöosuudet	4 652	19 362
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	6 228 492	715 378

### 3.5 Nurmijärven kunnan konsernirahoituslaskelma

Konsernirahoituslaskelma, 1000 €	TP 2016	TP 2015
<b>Toiminnan rahavirta</b>		
Tulorahoitus		
Vuosikate	33 162	25 908
Tilikauden verot	-1 267	-941
Tulorahoituksen korjauserät	-1 825	-1 838
<b>Toiminnan rahavirta</b>	<b>30 071</b>	<b>23 130</b>
<b>Investointien rahavirta</b>		
Investointimenot	-53 943	-43 514
Rahoitusosuudet investointimenoihin	517	370
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	3 106	4 869
<b>Investointien rahavirta</b>	<b>-50 320</b>	<b>-38 275</b>
<b>Toiminnan ja investointien rahavirta</b>	<b>-20 249</b>	<b>-15 145</b>
<b>Rahoituksen rahavirta</b>		
<b>Antolainauksen muutokset</b>		
Antolainasaamisten lisäykset	-1 679	-114
Antolainasaamisten vähennykset	6	41
<b>Antolainauksen muutokset</b>	<b>-1 673</b>	<b>-74</b>
<b>Lainakannan muutokset</b>		
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	23 860	27 724
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-7 917	-8 684
Lyhytaikaisten lainojen muutos	8 570	-4 579
<b>Lainakannan muutokset</b>	<b>24 513</b>	<b>14 461</b>
<b>Oman pääoman muutokset</b>	<b>302</b>	<b>-205</b>
<b>Muut maksuvalmiuden muutokset</b>		
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutokset	-74	-159
Vaihto-omaisuuden muutos	-110	26
Saamisten muutos	-4 614	1 463
Korottomien velkojen muutos	3 007	-188
<b>Muut maksuvalmiuden muutokset</b>	<b>-1 792</b>	<b>1 143</b>
<b>Rahoituksen rahavirta</b>	<b>21 350</b>	<b>15 325</b>
<b>Rahavarojen muutos</b>	<b>1 100</b>	<b>180</b>
<b>Rahavarojen muutos</b>		
Kassavarat 31.12.	35 021	33 921
Kassavarat 1.1	33 921	33 741

### 3.6 Nurmijärven kunnan konsernitase

Konsernitase, €	2016	2015
<b>VASTAAVAA</b>		
<b>PYSYVÄT VASTAAVAT</b>	<b>433 745 594</b>	<b>405 570 982</b>
Aineettomat hyödykkeet	1 421 446	1 690 078
Aineettomat oikeudet	552 916	632 363
Muut pitkävaikutteiset menot	865 610	1 054 819
Ennakkomaksut	2 920	2 895
Aineelliset hyödykkeet	415 866 911	390 432 444
Maa- ja vesialueet	63 173 008	59 700 123
Rakennukset	196 746 441	191 052 574
Kiinteät rakenteet ja laitteet	128 175 791	122 052 645
Koneet ja kalusto	5 868 655	6 425 019
Muut aineelliset hyödykkeet	886 079	836 423
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	21 016 937	10 365 660
Sijoitukset	16 457 236	13 448 460
Osakkuusyhteisöosuudet	1 047 772	987 805
Muut osakkeet ja osuudet	11 246 873	9 857 827
Muut lainasaamiset	3 495 356	1 795 451
Muut saamiset	667 235	807 377
<b>TOIMEKSIANTOJEN VARAT</b>	<b>984 976</b>	<b>788 884</b>
Valtion toimeksiannot	101 070	84 780
Lahjoitusrahastojen erityiskatteet	629 836	597 084
Muut toimeksiantojen varat	254 071	107 020
<b>VAIHTUVAT VASTAAVAT</b>		
Vaihto-omaisuus	1 440 246	1 329 822
Aineet ja tarvikkeet	1 346 474	1 270 500
Keskeneräiset tuotteet	93 772	59 322
Saamiset		
Pitkäaikaiset saamiset	690 377	302 031
Lainasaamiset	123 500	123 500
Muut saamiset	566 877	178 531
Lyhytaikaiset saamiset	21 769 954	17 544 453
Myyntisaamiset	12 186 239	13 165 393
Lainasaamiset		450
Muut saamiset	1 955 745	2 611 183
Siirtosaamiset	7 627 970	1 767 427
Rahoitusarvopaperit	13 667 155	12 305 259
Osakkeet ja osuudet	168 702	168 702
Sijoitukset rahamarkkinainstrumentteihin	362 271	149 139
Muut arvopaperit	13 136 182	11 987 418
Rahat ja pankkisaamiset	21 353 544	21 615 353
<b>VASTAAVAA YHTEENSÄ</b>	<b>493 651 846</b>	<b>459 456 783</b>

## VASTATTAVAA

<b>OMA PÄÄOMA</b>	<b>186 026 714</b>	<b>179 490 359</b>
Peruspääoma	84 194 875	84 194 875
Muut omat rahastot	14 835 080	14 829 208
Edellisten tilikausien yli/alijäämä	80 768 267	79 750 898
Tilikauden yli/alijäämä	6 228 492	715 378
<b>VÄHEMMISTÖOSUUDET</b>	<b>294 004</b>	<b>355 331</b>
<b>PAKOLLISET VARAUKSET</b>	<b>4 561 311</b>	<b>4 242 036</b>
Eläkevaraukset	26 838	38 027
Muut pakolliset varaukset	4 534 473	4 204 009
<b>TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT</b>	<b>2 387 295</b>	<b>2 265 415</b>
Valtion toimeksiannot	1 536 663	1 619 897
Lahjoitusrahastojen pääomat	629 263	596 510
Muut toimeksiantojen pääomat	221 369	49 008
<b>VIERAS PÄÄOMA</b>		
<b>Pitkäaikainen vieras pääoma</b>	<b>231 098 387</b>	<b>215 254 609</b>
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	185 661 630	169 703 667
Lainat julkisyhteisöiltä	100 211	115 222
Saadut ennakot	3 364 966	4 591 622
Liittymismaksut ja muut velat	37 080 795	35 527 275
Siirtovelat	64 853	363 968
Laskennalliset verovelat	4 825 933	4 952 856
<b>Lyhytaikainen vieras pääoma</b>	<b>69 284 133</b>	<b>57 849 032</b>
Joukkovelkakirjalainat	11 000 000	
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	10 682 247	13 131 301
Lainat julkisyhteisöiltä	15 012	78 993
Lainat muilta luotonantajilta	82 667	
Saadut ennakot	4 523 831	3 210 332
Ostovelat	12 936 137	12 729 372
Muut velat	7 516 063	5 365 547
Siirtovelat	22 514 069	23 319 379
Laskennalliset verovelat	14 108	14 108
<b>VASTATTAVAA YHTEENSÄ</b>	<b>493 651 846</b>	<b>459 456 783</b>



# Tilinpäätöksen liitetiedot



## TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT

### 4.1 Tilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot

#### 4.1.1 Kunnan tilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot

##### Jaksotusperiaatteet

Tulot ja menot on merkitty tuloslaskelmaan suoriteperusteiden mukaisesti. Suoriteperusteesta poiketen verotulot on kirjattu niiden tilitysjankohdan mukaisesti ao. tilikaudelle.

##### Arvostus- ja jaksotusperiaatteet sekä menetelmät

##### Pysyvät vastaavat

##### Maa-alueet

Maa-alueet on erillisarvostettu maaomaisuusrekisteriin kiinteistö-/tonttikohtaisesti niiden hankintahintaan vuoden 2012 alusta lukien. Maankäyttö sopimusten perusteella saatujen maa-alueiden hankintahintana on käytetty luovutus-kirjaan merkittyä laskennallista arvoa.

Investointihankintana maa-alueisiin sekä ennakkomaksuina vieraan pääoman muihin velkoihin on kirjattu ne maan-käyttö sopimukset, joissa on jäljellä vastaisia velvoitteita. Ennakkomaksut tuloutetaan kunnallistekniikan rakentamis-kustannusten suhteessa alueen rakentamisaikana.

Ilvesvuoren alueen maa-alueiden hankintahintaan on aktivoitu maanjalostus-kustannuksia vuosien 2012 - 2014 aikana yhteensä 4.866.704,65 €. Kirjauskäytäntö lisää Ilvesvuoren alueen myytävien tonttien tasearvoa, jolloin tulosvaikut-teinen myyntivoitto jää pienemmäksi ja pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulo suuremmaksi. Vastaavasti, kun maanjalostuskustannuksia ei aktivoita poistonalaisen omaisuuteen, poistot pienenevät ja vaikuttavat näin tulok-seen parantaen sitä.

##### Muut pysyvät vastaavat

Pysyvien vastaavien aineettomat ja aineelliset hyödykkeet on merkitty taseeseen hankintamenoon vähennettynä suunnitelman mukaisilla poistoilla ja investointimenoihin saaduilla rahoitusosuuksilla. Suunnitelman mukaiset poistot on laskettu ennalta laaditun poistosuunnitelman mukaisesti. Poistosuunnitelma on muutettu 1.1.2013 lähtien hankitun omaisuuden osalta KV 6.3.2013 § 54.

Poistosuunnitelman mukaiset suunnitelmapoistojen laskentaperusteet on esitetty tuloslaskelman liitetiedoissa kohdas-sa suunnitelman mukaisten poistojen perusteet.

##### Sijoitukset

Pysyvien vastaavien sijoitukset on merkitty taseessa hankintamenoon. Arvostuksen perusteena on ollut hyödykkeen todennäköisesti tulevaisuudessa kerryttämä tulo tai sen arvo palvelutuotannossa.

Pysyvien vastaavien sijoitusluontoiset erät on merkitty taseeseen hankintamenoon. Sijoituksiin sisältyy liittymismak-susaamiset Nurmijärven Sähkö Oyj:ltä vuodesta 2007 alkaen. Aikaisempina vuosina sähköliittymismaksut on aktivoitu pysyviin vastaaviin.

Pysyvien vastaavien sijoituksissa on pääomalinasaamisia Rajamäen Uimahalli Oy:ltä 12.007.000 €, Arkadian Koulu-kiinteistöt Oy:ltä 3.491.226,68 € ja Nurmijärven Työterveys Oy:ltä 125.000 €. Rajamäen Uimahalli Oy:n pääomalai-nasta on tuloksi kirjaamatonta korkoa kertynyt 31.12.2016 mennessä 1.160.090,47 €. Arkadian Koulukiinteistöt Oy:lle annetusta pääomalinasta ei kerry korkotuottoa.

##### Vaihto-omaisuus

Vaihto-omaisuuden arvostuksessa on käytetty keskihintamenetelmää.

##### Rahoitusomaisuus

Saamiset on merkitty taseeseen nimellisarvoon. Rahoitusomaisuusarvopaperit on merkitty taseeseen hankintamenoon.

##### Johdannaissopimusten käsittely

Johdannaiset sisältävät koronvaihtosopimuksia. Kaikki koronvaihtosopimukset on tehty suojaamistarkoituksessa. Kun-ta on sitonut osan pitkäaikaisten lainojen vaihtuvista koroista koronvaihtosopimuksilla kiinteään korkoon. Koronvaihto-sopimuksia on voimassa 15,0 milj. eurolle 25.10.2022 asti ja 20,0 milj. eurolle 25.10.2024.

##### Taseen esittämistavan muutos

Taseen esittämistapaa on muutettu vuoden 2015 tilinpäätökseen. Aiemmin rahoissa ja pankkisaamisissa esitettyjen kunnan liikelaitoksilta olevan konsernipankkitilisaamisen ja yhdystilien saldojen esitystapaa on korjattu kuluneeseen vuoteen. Konsernipankkitilisaamisen ja yhdystilisaamisten saldo esitetään jatkossa lyhytaikaisissa muissa saamisissa.

## 4.1.2 Konsernitilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot

### Konsernitilinpäätöksen laatimisperiaatteet

#### Konsernitilinpäätöksen laajuus

Konsernitilinpäätökseen on yhdistelty kaikki tytäryhteisöt lukuun ottamatta Nurmijärven Sähkö Oy:n omistamaa yhtiötä: As Oy Nurmijärven Korppontie 5. Nurmijärven Sähkö Oy:n omistusosuus yhtiössä on 50 %. Tiedoilla ei ole olennaista merkitystä konsernin tarkastelussa. Konsernitilinpäätökseen on yhdistelty jäsenosuuden mukaisessa suhteessa kaikki kuntayhtymät, joissa kunta on jäsenenä.

#### Sisäiset liiketapahtumat ja sisäiset katteet

Konserniyhteisöjen keskinäiset tuotot ja kulut sekä saamiset ja velat on vähennetty sekä kunnan omistamien kuntayhtymien keskinäiset tuotot ja kulut sekä saamiset ja velat on vähennetty vähäisiä liiketapahtumia ja kiinteistöveroja lukuun ottamatta. Konsernin keskinäiset liittymismaksut on eliminoitu. Olennaiset käyttöomaisuuteen sisältyvät sisäiset katteet on vähennetty.

#### Poistoero ja vapaaehtoiset varaukset

Tytäryhteisöjen taseessa olevat poistoerot ja vapaaehtoiset varaukset on merkitty konsernitaseeseen jaettuna omaan pääomaan ja laskennalliseen verovelkaan, ja niiden muutos on merkitty konsernituloslaskelmaan jaettuna laskennallisen verovelan muutokseen ja tilikauden tulokseen. Vertailuvuosi on oikaistu tältä osin.

#### Keskinäisten omistusten eliminointi

Kunnan ja sen tytäryhteisöjen keskinäisen omistuksen eliminointi on tehty.

#### Vähemmistöosuudet

Vähemmistöosuudet on erotettu konsernin yli- ja alijäämästä konsernituloslaskelmassa sekä konsernin omasta pääomasta konsernitaseessa.

#### Suunnitelmapoistojen oikaisu

Kiinteistötytäryhteisöjen aineellisten hyödykkeiden poistot on oikaistu suunnitelman mukaisiksi. Jäännösarvojen ero on kirjattu konsernituloslaskelmassa tytäryhteisön poistojen oikaisuksi ja aikaisemmille tilikausille kertynyt ero konsernitaseessa edellisten tilikausien yli- tai alijäämän oikaisuksi.

#### Osakkuusyhteisöt

Osakkuusyhteisöjä ei ole yhdistelty konsernitilinpäätökseen niiden vähäisen merkityksen vuoksi.

#### Poikkeavat arvostus- ja jaksotusperiaatteet ja menetelmät

Konsernitilinpäätöksen laatimisessa on noudatettu samoja arvostus- ja jaksotusperiaatteita kuin kunnan tilinpäätöksessä.

## 4.2 Tuloslaskelmaa koskevat liitetiedot

### Liitetieto 6. Toimintatuotot tehtävälueittain

	Kunta	
	2016 €	2015 €
Ylin päätöksenteko	5 741 971	7 308 639
Elinkeino- ja kuntakehityskeskus	59 069	32 172
Keskushallinto	41 138	134 434
Sosiaali- ja terveystoimen toimiala	12 975 257	11 756 504
Sivistystoimiala	6 104 929	7 056 751
Ympäristötoimiala	5 668 511	5 053 812
Nurmijärven Vesi liikelaitos	7 187 355	6 917 691
Nurmijärven Työterveys liikelaitos	597 904	557 309
Aleksia liikelaitos	762 992	798 926
Toimintatuotot yhteensä	39 139 126	39 616 240

### Liitetieto 7. Verotulot

	Kunta	
	2016 €	2015 €
Kunnan tulovero	167 222 715	162 221 127
Osuus yhteisöveron tuotosta	6 302 975	7 059 601
Kiinteistövero	8 012 546	8 137 515
Verotulot yhteensä	181 538 235	177 418 243

### Liitetieto 8. Valtionosuudet

	2016 €	2015 €	2016 €	2015 €
Kunnan peruspalvelujen valtionosuus (ilman tasauksia)	44 933 095	40 840 212	44 933 095	40 840 212
Verotuloihin perustuva valtionosuuksien tasaus	-6 775 957	-6 523 704	-6 775 957	-6 523 704
Opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuudet	-7 878 996	-8 541 042	-7 884 427	-8 541 042
Keski-Uudenmaan koulutuskuntayhtymä, yksikköhintarahaus	3 204 194	3 096 437		
Valtionosuudet yhteensä	33 482 336	28 871 903	30 272 711	25 775 466

### Liitetieto 9. Palvelujen ostot

	Kunta	
	2016 €	2015 €
Asiakaspalvelujen ostot	70 857 231	70 940 892
Muiden palvelujen ostot	23 074 183	22 918 378
Kunnan palvelujen ostot yhteensä	93 931 414	93 859 270

### Liitetieto 10. Valtuustoryhmille annetut tuet

	Kunta	
	2016 €	2015 €
Nurmijärven Vasemmisto, Perttulan kansantalon käyttö- ja hoitokuluavustus	210	210
Klaukkalan Demarit, Klaukkalan työväentalon käyttö- ja hoitokuluavustus		350
Valtuustoryhmille annetut tuet yhteensä	210	560

### Liitetieto 11. Selvitys suunnitelman mukaisten poistojen perusteista ja niiden muutoksista

Pysyviin vastaaviin aktivoidaan pienhankintarajan (10.000 €) ylittävät hyödykkeet.

Talonrakennushankkeiden pienhankintaraja on 30.000 €.

Poistojen määrittelyssä on käytetty ennalta laadittua poistosuunnitelmaa.

Poistosuunnitelma on muutettu 1.1.2013 alkaen (kv 6.3.2013 § 54)

Hyödykeryhmä	Nurmijärven kunta (emo + liikelaitokset) 1.1.2013 alkaen hankittu omaisuus		Nurmijärven kunta (emo + liikelaitokset) ennen 31.12.2012 hankittu omaisuus
	Poisto- aika	Poisto- menetelmä	Poisto- aika/-prosentti
<b>AINEETTOMAT HYÖDYKKEET</b>			
* Aineettomat oikeudet	5 vuotta	Tasapoisto	5 vuotta
* Kehittämismenot	2 vuotta	Tasapoisto	3 vuotta
* Liikearvo	2 vuotta	Tasapoisto	5 vuotta
* Muut pitkävaikutteiset menot			
* Atk-ohjelmat	2 vuotta	Tasapoisto	3 vuotta
* Muut	2 vuotta	Tasapoisto	3 vuotta
<b>AINEELLISET HYÖDYKKEET</b>			
Maa- ja vesialueet	Ei poistoaikaa		
Rakennukset ja rakennelmat			
* Asuinrakennukset	30 vuotta	Tasapoisto	40 vuotta
* Hallinto- ja laitosrakennukset	20 vuotta	Tasapoisto	40 vuotta
* Talousrakennukset	10 vuotta	Tasapoisto	18 vuotta
* Tehdas- ja tuotantorakennukset	20 vuotta	Tasapoisto	25 vuotta
* Vapaa-ajan rakennukset	20 vuotta	Tasapoisto	25 vuotta
* Rakennusten perusparannukset	10 vuotta	Tasapoisto	20 vuotta
<b>Kiinteät rakenteet ja laitteet</b>			
* Jäteasema	15 vuotta	Tasapoisto	20 vuotta
* Kadut, tiet, torit ja puistot	15 vuotta	Tasapoisto	15 %
* Kaukolämpöverkko	20 vuotta	Tasapoisto	10 %
* Kiinteät nosto- ja siirtolaitteet	15 vuotta	Tasapoisto	15 %
* Liikenteen ohjauslaitteet	10 vuotta	Tasapoisto	20 %
* Muut kiinteät koneet, laitteet ja rakenteet	10 vuotta	Tasapoisto	20 %
* Muut maa- ja vesirakenteet	15 vuotta	Tasapoisto	10 %
* Sillat, laiturit, uimalat	10 vuotta	Tasapoisto	10 %
* Ulkoilualueet	15 vuotta	Tasapoisto	10 %
* Ulkovalaistuslaitteet	15 vuotta	Tasapoisto	20 %
<b>Koneet ja kalusto</b>			
* Atk-laitteet	3 vuotta	Tasapoisto	30 %
* Kevyet koneet	5 vuotta	Tasapoisto	30 %
* Kuljetusvälineet	4 vuotta	Tasapoisto	25 %
* Liikkuvat työkoneet	5 vuotta	Tasapoisto	30 %
* Muut laitteet ja kalusteet	3 vuotta	Tasapoisto	30 %
* Raskaat koneet	10 vuotta	Tasapoisto	20 %
* Sairaala- ja terveydenhuolto- yms. laitteet	5 vuotta	Tasapoisto	20 %
<b>Muut aineelliset hyödykkeet</b>			
* Arvo- ja taide-esineet	Ei poistoaikaa		Ei poistoaikaa
* Luonnonvarat	Käytön mukaan		Käytön mukaan
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	Ei poistoaikaa		Ei poistoaikaa
Pysyvien vastaavien sijoitukset			
Osakkeet ja osuudet	Ei poistoaikaa		Ei poistoaikaa

	Nurmijärven kunta (emo + liikelaitokset) 1.1.2013 alkaen hankittu omaisuus		Nurmijärven kunta (emo + liikelaitokset) ennen 31.12.2012 hankittu omaisuus
Vesilaitos			
* Vedenjakeluverkosto	30 vuotta	Tasapoisto	7 %
* Viemäriverkko	30 vuotta	Tasapoisto	7 %
* Vesilaitoksen laitoskoneet ja laitteet	10 vuotta	Tasapoisto	18 %
Vesilaitos/Klaukkalan keskuspuhdistamo			
Rakennukset ja rakennelmat			
* Hallinto- ja laitosrakennukset	20 vuotta	Tasapoisto	40 vuotta
Kiinteät rakenteet ja laitteet			
* Johtoverkostot ja laitteet, siirtoviemäri	30 vuotta	Tasapoisto	30 vuotta
* Muut kiinteät koneet, laitteet ja rakenteet	10 vuotta	Tasapoisto	10 vuotta
* Vesilaitoksen laitoskoneet ja laitteet	10 vuotta	Tasapoisto	18 vuotta

#### Liitetieto 12. Pakollisten varausten muutokset

	Kunta	
	2016 €	2015 €
Jäteaseman jälkihoitovaraus 1.1.	2 922 657	2 672 657
Lisäys tilikaudella	325 000	250 000
Jäteaseman jälkihoitovaraus 31.12.	3 247 657	2 922 657

#### Liitetieto 13. Pysyvien vastaavien hyödykkeiden myyntivoitot ja -tappiot

	Kunta	
	2016 €	2015 €
Muut toimintatuotot		
Maa- ja vesialueiden myyntivoitot	2 026 499	2 026 226
Osakkeiden myyntivoitot	109 524	1 053 116
Myyntivoitot yhteensä	2 136 023	3 079 342
Myyntivoitot ja -tappiot yhteensä	2 136 023	3 079 342

#### Liitetieto 15. Rahoitustuottoihin sisältyvät tuotot, jotka on saatu osuuksista muissa yhteisöissä

	Kunta	
	2016 €	2015 €
Osinkotuottojen ja peruspääoman korkotuottojen erittely		
Osinkotuotot muista yhteisöistä	1 732 201	2 229 219
Peruspääoman korkotuotot kuntayhtymiltä	278 587	278 587
Osinkotuotot ja peruspääoman korkotuotot yhteensä	2 010 788	2 507 805

## 4.3 Tasetta koskevat liitetiedot

### 4.3.1 Taseen vastaavia koskevat liitetiedot

#### Taseen vastaavia koskevat liitetiedot

#### Liitetieto 19. Pysyvien vastaavien hyödykkeet

	Kunta	
	2016 €	2015 €
Aineettomat hyödykkeet		
Aineettomat oikeudet		
Hankintameno 1.1.	303 541	377 825
Lisäykset tilikauden aikana	109 481	207 321
Hankintameno 31.12.	413 023	585 146
Tilikauden poistot	-225 190	-281 604
Kirjanpitoarvo 31.12.	187 832	303 541
Muut pitkävaikutteiset menot		
Hankintameno 1.1.	44 434	111 593
Lisäykset tilikauden aikana	5 101	
Hankintameno 31.12.	49 535	111 593
Tilikauden poistot	-44 647	-67 159
Kirjanpitoarvo 31.12.	4 888	44 434
Aineelliset hyödykkeet		
Maa- ja vesialueet		
Hankintameno 1.1.	57 279 551	50 989 581
Lisäykset tilikauden aikana	1 756 053	3 206 337
Lisäykset tilikauden aikana, maankäyttösopimusten perusteella kirjautut	2 459 980	3 785 500
Vähennykset tilikauden aikana	-746 132	-701 867
Hankintameno 31.12.	60 749 452	57 279 551
Rakennukset		
Hankintameno 1.1.	96 574 201	99 862 065
Lisäykset tilikauden aikana	5 168 769	1 753 628
Vähennykset tilikauden aikana	-23 851	
Rahoitusosuudet tilikaudella		-72 000
Siirrot erien välillä	2 306 635	925 710
Hankintameno 31.12.	104 025 754	102 469 403
Tilikauden poistot	-5 975 273	-5 811 689
Arvonlennukset		-83 513
Kirjanpitoarvo 31.12.	98 050 480	96 574 201



## Kunta

	2016 €	2015 €
Kiinteät rakenteet		
Hankintameno 1.1.	72 609 658	68 646 113
Lisäykset tilikauden aikana	11 482 232	10 447 201
Rahoitusosuudet tilikaudella	-272 000	-90 000
Hankintameno 31.12.	83 819 890	79 003 314
Tilikauden poistot	-6 692 739	-6 393 656
Kirjanpitoarvo 31.12.	77 127 151	72 609 658
Koneet ja kalusto		
Hankintameno 1.1.	3 299 934	3 466 460
Lisäykset tilikauden aikana	1 059 957	1 159 197
Siirrot erien välillä		56 293
Hankintameno 31.12.	4 359 891	4 681 950
Tilikauden poistot	-1 636 932	-1 382 016
Kirjanpitoarvo 31.12.	2 722 959	3 299 934
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat		
Hankintameno 1.1.	6 292 093	3 879 512
Lisäykset tilikauden aikana	11 911 554	3 670 948
Rahoitusosuudet tilikaudella	-232 000	-185 600
Siirrot erien välillä	-2 306 635	-1 072 767
Hankintameno 31.12.	15 665 012	6 292 093
Sijoitukset		
Tytäryhteisöosakkeet		
Hankintameno 1.1.	16 523 200	16 523 200
Lisäykset tilikauden aikana	127 500	
Vähennykset tilikauden aikana	-770 000	
Hankintameno 31.12.	15 880 700	16 523 200
Kuntayhtymäosuudet		
Hankintameno 1.1.	10 134 731	10 134 731
Hankintameno 31.12.	10 134 731	10 134 731
Osakkuusyhteisöosuudet		
Hankintameno 1.1.	769 599	769 599
Hankintameno 31.12.	769 599	769 599
Muut osakkeet ja osuudet		
Hankintameno 1.1.	3 259 477	3 956 861
Lisäykset tilikauden aikana	286 500	286 500
Vähennykset tilikauden aikana	-26 776	-983 884
Hankintameno 31.12.	3 519 201	3 259 477
Saamiset konserniyhteisöiltä		
Hankintameno 1.1.	12 037 661	8 561 321
Lisäykset tilikauden aikana	1 825 000	3 507 000
Vähennykset tilikauden aikana	-30 661	-30 660
Siirrot erien välillä	-1 700 000	
Hankintameno 31.12.	12 132 000	12 037 661

	Kunta	
	2016 €	2015 €
Saamiset muilta yhteisöiltä		
Hankintameno 1.1.	1 791 227	1 791 227
Siirrot erien välillä	1 700 000	
Hankintameno 31.12.	3 491 226	1 791 227
Saamiset muilta		
Hankintameno 1.1.	431 402	277 655
Lisäykset tilikauden aikana	122 483	153 747
Vähennykset tilikauden aikana	-113 547	
Hankintameno 31.12.	440 338	431 402
Pysyvät vastaavat yhteensä	300 875 570	281 350 708

## Liitetieto 20.-22. Omistukset muissa yhteisöissä

	Kotipaikka	Kunnan omistus- osuus-%	Konsernin omistus- osuus-%	Kuntakonsernin osuus ( 1000 €)		
				omasta pääomasta 1000 €	vieraasta pääomasta 1000 €	tilikauden voitosta/ tappiosta
<b>Tytäryhteisöt</b>						
KTOY Aitohelmi	Nurmijärvi	100,00	100,00	1 469		-6
KTOY Klaukkalan Säästökeskus	Nurmijärvi	100,00	100,00	4 467	76	61
Nurmijärven Sähkö Oy, konserni	Nurmijärvi	100,00	100,00	55 053	34 381	4 501
Nurmijärven Työterveys Oy	Nurmijärvi	100,00	100,00	128	125	
Nurmijärven Vuokra-asunnot Oy	Nurmijärvi	100,00	100,00	289	69 819	
Rajamäen Uimahalli Oy	Nurmijärvi	100,00	100,00	-243	12 493	-775
KTOY Aleksis Kiventie 14	Nurmijärvi	100,00	100,00	931	7	-9
KTOY Nurmijärven Virastotalo	Nurmijärvi	89,37	89,37	3 214	1 047	67
N.Vuokra-asunnot/As Oy N. Lepsämäntie	Nurmijärvi		99,16	4 624	13	-20
<b>Kuntayhtymät</b>						
HUS, Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri	Helsinki	2,37	2,37	9 412	14 039	-1 348
Keski-Uudenmaan koulutuskuntayhtymä Keuda	Järvenpää	5,92	5,92	1 953	592	340
Eteva kuntayhtymä	Mäntsälä	3,37	3,37	526	1 736	47
Uudenmaan Liitto kuntayhtymä	Helsinki	2,80	2,80	44	48	-5
Uudenmaan Päihdehuollon kuntayhtymä	Hyvinkää	4,02	4,02	79	15	13
<b>Osakkuusyhteisöt, ei yhdistelty</b>						
Arkadian Koulukiinteistöt Oy	Nurmijärvi	25,00	25,00	-354		
KTOY Rajamäen Liikeristeys	Nurmijärvi	39,99	39,99	143	50	1
Nurmijärven Liikennepalvelukeskus Oy	Nurmijärvi	37,29	37,29	601		2
N.Vuokra-asunnot/As Oy Kaivotie 17-19*	Nurmijärvi	-	32,10	1 296	3	
N.Vuokra-asunnot/KTOY Myllärintie 2*	Nurmijärvi	-	20,30	450	807	
N.Sähkö Oy/As Oy Nurmijärven Korppoontie 5 *	Nurmijärvi	-	50,00			
N.Sähkö Oy/Tripower Oy *	Nurmijärvi	-	25,00			

\* Tiedoilla ei ole olennaista merkitystä konsernin tarkastelussa.

**Liitetieto 23. Saamisten erittely**

	Kunta		Kunta	
	2016 Pitkäaikaiset	2016 Lyhytaikaiset	2015 Pitkäaikaiset	2015 Lyhytaikaiset
Saamiset tytäryhteisöiltä				
Myyntisaamiset		75 710		182 233
Yhteensä		75 710		182 233
Saamiset kuntayhtymiltä, joissa kunta on jäsenenä				
Myyntisaamiset		2 033		12 168
Siirtosaamiset		3 411 223		
Yhteensä		3 413 256		12 168
Saamiset muilta				
Myyntisaamiset		4 563 127		4 289 799
Lainasaamiset				450
Muut saamiset	50 060	1 461 881	178 383	2 278 292
Siirtosaamiset		3 284 073		1 375 469
Yhteensä	50 060	9 309 081	178 383	7 944 009
Saamiset yhteensä	50 060	12 798 047	178 383	8 138 411

**Liitetieto 24. Siirtosaamisiin sisältyvät olennaiset erät**

	Konserni		Kunta	
	2016 €	2015 €	2016 €	2015 €
Lyhytaikaiset siirtosaamiset				
Palkat tammikuu, maksettu tilinpäätösvuonna				
HUS, tasauspalautus	3 411 223		3 411 223	
Kelan korvaus työterveyshuollosta	721 556	794 163	550 012	633 366
Kelan tilityssaamiset	63 226	69 265	63 226	69 265
Atea-Finland jaksotus	178 435	220 934	178 435	220 934
Avustukset	714 365		665 678	
Korvaus pakolaisista	391 584		391 584	
Muut siirtosaamiset*	2 539 166	683 064	1 435 138	451 903
Yhteensä	7 627 970	1 767 427	6 695 296	1 375 469

\* Muut siirtosaamiset -ryhmään sisältyy eriä, jotka yksittäin eivät ole merkittäviä.

#### 4.3.2 Taseen vastattavia koskevat liitetiedot

##### Liitetieto 25. Oman pääoman erittely

	Konzerni		Kunta	
	2016 €	2015 €	2016 €	2015 €
Peruspääoma 1.1.	84 194 876	84 194 876	84 194 876	84 194 876
Peruspääoma 31.12.	84 194 876	84 194 876	84 194 876	84 194 876
Muut omat rahastot	14 835 080	14 829 208		
Edellisten tilikausien alijäämä	80 466 276	79 750 898	54 360 933	54 672 245
Edellisten tilikausien ylijäämän muutos	301 991			-51 453
Edellisten tilikausien yli-/alijäämä 31.12.	80 768 267	79 750 898	54 360 933	54 620 792
Tilikauden yli-/alijäämä	6 228 492	715 378	6 119 282	-259 859
Tilikauden yli-/alijäämä muutos				
<b>Oma pääoma yhteensä</b>	<b>186 026 715</b>	<b>179 490 360</b>	<b>144 675 090</b>	<b>138 555 809</b>

##### Liitetieto 27. Pitkäaikaiset velat, jotka erääntyvät myöhemmin kuin viiden vuoden kuluttua

	Konzerni		Kunta	
	2016 €	2015 €	2016 €	2015 €
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta				
Kunta	18 235 294	42 588 235	18 235 294	42 588 235
Nurmijärven Vesi	0	3 000 000		3 000 000
Tytäryhteisöt	55 710 186	53 123 539		
Kuntayhtymät	5 060 247	5 614 050		
Lainat julkisyhteisöiltä				
Kunta	43 486	62 043	43 486	62 043
<b>Pitkäaikaiset yhteensä</b>	<b>79 049 213</b>	<b>104 387 868</b>	<b>18 278 780</b>	<b>45 650 279</b>

##### Liitetieto 28. Joukkovelkakirjalainat

	Kunta	
	2016 €	2015 €
Alle vuoden kuluessa erääntyvät kuntatodistuslainat	11 000 000	10 000 000
korke -0,101 %		
erääntyvät 28.2.2017		
<b>Joukkovelkakirjalainat yhteensä</b>	<b>11 000 000</b>	<b>10 000 000</b>

##### Liitetieto 29. Pakolliset varaukset

	Konzerni		Kunta	
	2016 €	2015 €	2016 €	2015 €
Metsä-Tuomelan jälkihoitovaraus	3 247 657	2 922 657	3 247 657	2 922 657
HUS, potilasvahinkovastuuvaraus	1 313 654	1 319 379		
<b>Pakolliset varaukset yhteensä</b>	<b>4 561 311</b>	<b>4 242 036</b>	<b>3 247 657</b>	<b>2 922 657</b>

**Liitetieto 30. Pitkä- ja lyhytaikaiset velat (korottomat)**

	Kunta		Kunta	
	2016 Pitkäaikaiset	2016 Lyhytaikaiset	2015 Pitkäaikaiset	2015 Lyhytaikaiset
Velat tytäryhteisöille				
Ostovelat		221 819		999 229
Muut velat	87 219		87 219	
Siirtovelat		90 000		
Yhteensä	87 219	311 819	87 219	999 229
Velat kuntayhtymille, joissa kunta on jäsenenä				
Ostovelat		1 763 131		32 467
Muut velat	13 573		13 573	
Yhteensä	13 573	1 763 131	13 573	32 467
Velat muille				
Saadut ennakot	3 364 966	4 324 356	4 591 589	2 793 275
Ostovelat		8 112 818		7 920 879
Muut velat	13 506 245	2 339 599	12 536 202	2 288 414
Siirtovelat		14 823 932	313 283	15 972 984
Yhteensä	16 871 211	29 600 705	17 441 074	28 975 553
<b>Pitkä- ja lyhytaikaiset velat yhteensä</b>	<b>16 972 003</b>	<b>31 675 655</b>	<b>17 541 866</b>	<b>30 007 249</b>

**Liitetieto 31. Sekkitililimiitti**

	Kunta	
	2016 €	2015 €
Luotollisen sekkitilin limiitti 31.12.	1 000 000	1 000 000
siitä käyttämättä oleva määrä	1 000 000	1 000 000

**Liitetieto 32. Liittymismaksut ja muut pitkäaikaiset velat**

	Konserni		Kunta	
	2016 €	2015 €	2016 €	2015 €
Muut velat				
Liittymismaksut	36 434 642	35 562 939	13 602 507	12 636 994
Muut velat	646 153		4 530	
<b>Liittymismaksut ja muut pitkäaikaiset velat yhteensä</b>	<b>37 080 795</b>	<b>35 562 939</b>	<b>13 607 037</b>	<b>12 636 994</b>

### Liitetieto 33. Siirtovelkoihin sisältyvät olennaiset erät

	Konserni		Kunta	
	2016 €	2015 €	2016 €	2015 €
Lyhytaikaiset siirtovelat				
Tuloennakot	393 621	929 806	284 271	929 806
Menojäämät				
Lomapalkkavelan ja henkilösivukulujen jaksotukset	16 391 231	18 891 884	11 625 943	12 786 831
Muut palkkojen ja henkilösivukulujen jaksotukset	3 036 194	1 646 662	2 026 380	1 646 662
Korkojaksotukset	191 083	513 849	185 942	163 430
Potilasvakuutus	0	244 814		
Verot	799 665	114 319		
Muut menojäämät	757 815	600 360	416 574	212 615
Muut siirtovelat	944 460	377 685	374 821	233 641
Siirtovelat yhteensä	22 514 069	23 319 379	14 913 932	15 972 984

### 4.4 Vakuuksia ja vastuusitoumuksia koskevat liitetiedot

#### Liitetieto 38. Leasingvastuut

	Konserni		Kunta	
	2016 €	2015 €	2016 €	2015 €
Seuraavalla tilikaudella maksettavat	824 940	620 936	353 647	404 438
Myöhemmin maksettavat	1 420 929	1 846 807	812 179	507 469
Leasingvastuut yhteensä	2 245 869	2 467 743	1 165 826	911 907

#### Liitetieto 39.-40. Vastuusitoumukset

	Konserni		Kunta	
	2016 €	2015 €	2016 €	2015 €
Takaussitoumukset konserniyhteisön puolesta				
Alkuperäinen pääoma			25 391 738	17 842 950
Jäljellä oleva pääoma			23 227 742	16 483 288
Takaussitoumukset muiden puolesta				
Alkuperäinen pääoma	4 173 509	4 273 509	4 049 564	4 149 564
Jäljellä oleva pääoma	2 660 439	2 994 141	2 561 048	2 888 700
Takaussitoumukset yhteensä	2 660 439	2 994 141	25 788 790	19 371 988

#### Liitetieto 40. Vastuu Kuntien takauskeskuksen takausvastuista

	Kunta	
	31.12.2016	31.12.2015
Kunnan osuus takauskeskuksen takausvastuista	202 026 392	198 276 524
Kunnan osuus takauskeskuksen kattamattomista vastuista	-	-
Kunnan osuus takauskeskuksen rahastosta	150 799	141 293

## Liitetieto 41. Vakuudet

	Kunta	
	2016 €	2015 €
Vakuus Uudenmaan ELY-keskukselle Metsä-Tuomelan jäteaseman sulkemisesta ja tarkkailutoimenpiteistä aiheutuvien tulevien kustannusten kattamisesta	5 100 000	5 100 000

## Liitetieto 41. Muut taseen ulkopuoliset järjestelyt

	Konserni		Kunta	
	2016 €	2015 €	2016 €	2015 €
Sopimusvastuut				
Maankäyttösopimuksista kunnalle aiheutuvat veloitteet	4 944 000	4 631 000	4 944 000	4 631 000
Seuraavalle tilikaudelle kohdistuva osuus	2 433 000	1 568 000	2 433 000	1 568 000
Palvelusopimus 2017-2018, Kiljavan Sairaala Oy	1 497 960		1 497 960	
Sitoumus Uudenmaan ELY-keskukselle Metsä-Tuomelan jäteaseman sulkemisesta ja tarkkailutoimenpiteistä aiheutuvien tulevien kustannusten kattamisesta	5 100 000	5 100 000	5 100 000	5 100 000
Sopimusvastuut yhteensä	11 541 960	9 731 000	11 541 960	9 731 000
Osuus Eteva kuntayhtymän alijäämästä	27 537	74 544	27 537	74 544
Pakollista varausta kertyneestä alijäämästä ei ole tehty, sillä kuntayhtymä on edellisten tilikausien aikana kohentanut tulostaan. Nurmijärven osuus kertyneestä alijäämästä tilinpäätöksessä 2016 ei ole merkittävä.				
Koronvaihtosopimukset				
Koronvaihtosopimus 1				
Koronvaihtosopimuksella suojataan koko lainasalkkua. Koronvaihtosopimuksella on muutettu vaihtuvat korot kiinteiksi. Sopimus erääntyy 25.10.2022.				
Lainapääomaa vastaava nimellisarvo yhteensä	15 000 000	15 000 000	15 000 000	15 000 000
Käypä arvo (pankin ilmoituksen mukaan)	-1 208 080	-944 573	-1 208 080	-944 573
Koronvaihtosopimus 2				
Koronvaihtosopimuksella suojataan koko lainasalkkua. Koronvaihtosopimuksella on muutettu vaihtuvat korot kiinteiksi. Sopimus erääntyy 25.10.2024.				
Lainapääomaa vastaava nimellisarvo yhteensä	20 000 000	20 000 000	20 000 000	20 000 000
Käypä arvo (pankin ilmoituksen mukaan)	-1 758 812	-1 149 589	-1 758 812	-1 149 589
Koronvaihtosopimus 3				
HUS:n ja Etevan koronvaihtosopimukset				
Nimellinen pääoma-arvo	674 030	688 831		
Käypä arvo	-62 410	-69 848		
Muut johdannaiset				
Sähköjohdannaiset				
Kohde-etuuskien nimellisarvo	10 993 008	12 643 522		
Realisoitumaton arvomuutos	-726 856	-4 138 803		



## 4.5 Henkilöstöä ja tilintarkastajien palkkioita koskevat liitetiedot

### Liitetieto 42. Henkilöstön lukumäärä

	Kunta	
	2016	2015
Keskushallinto ja ylin päätöksenteko	57	57
Elinkeino- ja kuntakehityskeskus	14	16
Sosiaali- ja terveystoimen toimiala	683	707
Sivistystoimiala	1 289	1 332
Ympäristötoimiala	147	150
Liikelaitokset	216	235
Työllistetyt	28	18
Henkilöstön lukumäärä yhteensä	2 434	2 515

### Liitetieto 43. Henkilöstökulut

	Kunta	
	2016 €	2015 €
Henkilöstökulut tuloslaskelman mukaan	103 235 452	104 681 085
Aktivoidut henkilöstökulut	564 444	624 062
Henkilöstökulut yhteensä	103 799 896	105 305 147

### Liitetieto 44. Luottamushenkilön palkkiosta perityt ja tilitetyt luottamushenkilömaksut

	Kunta	
	2016 €	2015 €
Nurmijärven Keskusta	6 297	8 297
Nurmijärven Kokoomus	3 972	5 160
Nurmijärven Kristillisdemokraatit	194	234
Nurmijärven Perussuomalaiset	2 011	2 943
Nurmijärven Sosiaalidemokraatit	5 795	7 779
Nurmijärven Vasemmisto	834	999
Nurmijärven Vihreät	1 676	2 480
Svenska Folkpartiet	255	310
Tilitetyt luottamushenkilömaksut yhteensä	21 033	28 202

### Liitetieto 45. Tilintarkastajan palkkiot

	Kunta	
	2016 €	2015 €
Tilintarkastuspalkkiot	36 022	34 074
Tarkastuslautakunnan sihteerin tehtävät	5 201	3 535
Muut palkkiot	946	1 465
Tilintarkastajan palkkiot yhteensä	42 169	39 074



# **Eriytetyt tilinpäätökset**



## 5.1 Nurmijärven Vesi liikelaitoksen tilinpäätös

### 5.1.1 Toimintakertomus

#### Olennaiset tapahtumat tilikaudella

Vuonna 2016 Nurmijärven Veden liiketoiminnan tuotot olivat 7,58 milj. €, joka oli 1,5 % eli noin 110 000 € talousarviota suurempi. Tuottojen talousarviota parempi toteuma johtui erityisesti ennakoitua suuremmista asennuspalvelujen ja perusmaksujen tuotoista. Toimintakulut olivat 4,3 milj. €, joka oli 2,7 % eli noin 113 000 € enemmän kun talousarviossa. Toimintakate toteutui lähes ennusteen mukaisesti. Tilikauden ylijäämä oli 615 676 €, joka on noin 100 000 € talousarviota parempi. Tämä johtui suunniteltua pienempien investointien aiheuttamista poistoista ja rahoituskuluista.

Liittymismaksuja kertyi 1 129 491 €. Tämä oli noin 630 000 € enemmän kuin alun perin oli budjetoitu ja noin 430 000 € muutettua talousarvioita enemmän.

Vesilaitoksen toimintaa on kuvattu tarkemmin toimintakertomuksen lopussa olevassa selostuksessa.

#### Arvio tulevasta kehityksestä

Vesilaitoksen tulevia investointeja ennustetaan taloussuunnittelussa 10 vuoden aikajänteellä ja tätä ennustetta käytetään kuluttajilta perittävien asiakasmaksujen tason määrittämisessä. Asiakasmaksujen korotuksissa on pyritty mahdollisimman tasaiseen korotukseen, jolloin korotukset kattavat osittain jo tulevia investointeja.

#### Henkilöstö

Vesilaitoksella tehtiin vuonna 2016 organisaation muutos, jonka yhteydessä laitos jaettiin verkostoyksiköön ja laitosyksikköön. Samassa yhteydessä perustettiin uusi verkostopäällikön virka. Eläköityneiden henkilöiden tilalle palkattiin uudet viran/toimihaltijat.

	1.1. - 31.12.2016	1.1. - 31.12.2015
	henkilötyövuotta	henkilötyövuotta
Vakinaiset	16,12	16,65
Määräaikaiset	1,81	1,40
Yhteensä	17,94	18,04

#### Selonteko sisäisen valvonnan järjestämisestä

##### Säännösten, määräysten ja päätösten noudattaminen:

Vesilaitoksen toiminnassa noudatettiin kunnan hallintosääntöä, ympäristötoimialan johtosääntöä ja Nurmijärven Vesi -liikelaitoksen toimintasääntöä. Vesi- ja viemärlaitostoiminnassa noudatettiin vesihuoltolakia sekä muuta vesihuoltoa koskevaa lainsäädäntöä. Hankinnoissa noudatettiin erityisalojen hankintalakeja sekä kunnan ohjeita. Hankinnoista tehtiin viranhaltijapäätökset sekä hankintasopimukset kunnan ohjeistuksen mukaisesti. Ostolaskujen tarkastuksessa ja hyväksynnässä noudatettiin kunnan ohjeistusta.

##### Tavoitteiden toteutuminen, varojen käytön valvonta, tuloksellisuuden pätevyys ja luotettavuus:

Valtuuston nähden sitovien tavoitteiden etenemisestä sekä tuloslaskelman toteutumisesta raportoitii osavuosikatsauksissa. Vesilaitoksen käyttötulojen ja -menojen sekä liittymismaksutulojen kertymästä ja ennusteen toteutumisesta raportoitii johtokunnalle jokaisessa johtokunnan kokouksessa. Investointi- ja kehitysprojektien etenemistä valvottiin kuukausittain järjestettävissä hanke- ja kehityspalavereissa. Lisäksi investointiprojektien kehityksestä ylläpidettiin yleisaikataulua. Vesilaitoksen johtaja tarkisti käyttötalouden kirjanpidon muutaman kerran vuoden aikana. Osana tarkastusta tarkistettiin laskujen tiliointi pistokoelunteeisesti. Henkilöstön kehityskeskustelut pidettiin ja henkilökohtaisten tavoitteiden toteutumista valvottiin kehityskeskusteluissa.

#### Riskienhallinnan järjestäminen:

Vesilaitos ylläpitää seuraavia vesi- ja viemärlaitostoinnin riskienhallintaan liittyviä dokumentteja:

- valmiussuunnitelma
- varautumissuunnitelma
- talousveden valvontaohjelma
- pohjavesialueiden suojelusuunnitelmat (kunta ja ELY)
- sammutusvesisuunnitelma (kunnan kanssa)
- WSP Water Safety Plan (opinnäytetyö)
- SSP Sanitation Safety Plan
- pelastussuunnitelmat

Työturvallisuuden riskit on kartoitettu kunnan riskipisteohjelmalla. Lisäksi vesilaitos tekee tarpeen mukaan omia työturvallisuusohjeita ja huolehtii uusien työntekijöiden perehdyttämisestä. Toimitilat on varustettu murtohälytyksin ja osassa toimitiloista on kameravalvonta. MJ-vesitornien kuntoa valvotaan säännöllisin määräjain tehtävillä tarkastuksilla. Vesilaitoksen vakuutukset hoidettiin osana kunnan kilpailutusta.

#### Omaisuuksien hankinnan, luovutuksen ja hoidon valvonta:

Verkosto- ja laitostomaisuus on kasvanut investointien osalta. Muuta olennaista omaisuuden hankintaa tai luovutusta ei ole tapahtunut.

#### Sopimustoiminta:

Urakoista laadittiin ja allekirjoitettiin ao. urakka-sopimukset. Kilpailutusten yhteydessä on tarkistettu, että tarjoajat täyttävät tilaajavastuulain mukaiset vaatimukset. Sopimusten mukaiset vakuudet saatiin sopimuskumppaneilta ja niiden voimassaoloaika valvottiin. Viranhaltijapäätökset, konsultti- ja urakkasopimukset on arkistoitu vesilaitoksen arkistoon ja Dynasty-järjestelmään.

#### Arvio sisäisen tarkastuksen järjestämisestä:

Nurmijärven kunnan sisäisen valvonnan ohjeiden mukaan kunnan sisäistä tarkastusta suorittaa keskitetysti kunnanjohtajan erillisen toimeksiannon perusteella siihen valittu yhteisö tai siihen valittu henkilö. Myös kunnan viranhaltijat voivat suorittaa erikseen määritellyjä sisäisiä tarkastuksia kunnanjohtajan toimeksiannosta.

#### **Merkittävimmät riskit ja epävarmuustekijät tilinpäätöshetkellä**

Nurmijärven Vedellä on kesken oikeudenkäynti liittyen Savikon laittomaan maankaatopaikkaan. Laiton maankaatopaikka löydettiin maaliskuussa 2014 ja poliisin esitutkinta valmistui vuoden 2015 lopussa. Vesilaitos on lisännyt Savikon vedenottamon näytteenottoa kevästä 2014 lähtien ja on aloittanut tarvittavien puhdistusprosessien suunnittelun syksyllä 2015. Vedenotamolla käynnistettiin maaperähapetuksen koeajo marraskuussa 2016. Vesilaitos on käynnistänyt vahingonkorvausmenettelyn tapaukseen liittyen.

Etelä-Suomen aluehallintovirasto myönsi Tei-linummen tekopohjavesihankkeen koeimeytyksille luvan 12.5.2015. Luvasta on valitettu Vaasan hallinto-oikeuteen ja asian käsittely on kesken.

Etelä-Suomen aluehallintovirasto myönsi Kirkonkylän jätevedenpuhdistamolle ympäristöluvan tarkistuksen 17.12.2015. Vesilaitos on valittanut luvasta Vaasan hallinto-oikeuteen ja asian käsittely on kesken.

Härkämäessä tapahtui syyskuussa 2015 maansortuma, joka rikkoi vesilaitoksen vesijohdon ja viemäriin. Rikkoutuneet vesihuoltolinjat on korjattu rakentamalla uudet putket uuteen sijaintiin. Uudenmaan ELY-keskus on aloittanut asiassa hallintopakkomenettelyn asianosaisia kohtaan, mutta maansortumaa ei ole vielä korjattu. Vesilaitos seuraa tilannetta ja harkitsee vahingonkorvausmenettelyn käynnistämistä myöhemmin.

#### **Esitys tilikauden tuloksen käsittelystä**

Nurmijärven Vesi-liikelaitoksen tuloslaskelman mukainen tilikauden ylijäämä 615 676,28 euroa esitetään liitettäväksi vesilaitoksen omaan pääomaan tilikauden yli-/alijäämätilille.

## Talousarvion toteutuminen

### Sitovien toiminnallisten tavoitteiden toteutuminen

<b>Kärkihanke:</b> Ylläpidetään hyvinvointia edistäviä palveluja	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma:</b>	
<b>Tavoite</b> Vesilaitoksella on verkoston aluemittausjärjestelmään perustuva vuotovesien etsintäjärjestelmä	<b>Arviointitapa/ mittari</b> Tarvittavat vesijohtoverkoston aluemittauskaivot ja jätevedenpumppaamojen virtausmittaukset on asennettu, vesijohto- ja viemärimallinnus on ajantasainen, vesijohto- ja viemäriverkostossa tehdään vuotojen paikallistamista.
<b>Tavoitetaso 2016</b> Tarvittavat aluemittauskaivot ja jätevedenpumppaamojen virtausmittarit on määritetty. Laitosautomaatioon on ohjelmoitu valmius vuotojen seurantaan.	<b>Tavoitteen toteutuminen</b> Vesijohtoverkoston aluemittauskaivot on määritetty. Jätevedenpumppaamoiden virtausmittareiden määrittely on kesken. Laitosautomaation ohjelmoinnin hankinnan selvittely ja valmistelu on kesken. Ohjelmointityö siirtyy vuoden 2017 puolelle.

<b>Kärkihanke:</b> Kunnan vetovoiman ja kilpailukyvyn vahvistaminen (kärkihanke 3)	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma</b>	
<b>Tavoite</b> Korostetaan uudisrakennusprosessin asiakaspalveluhenkisyttä	<b>Arviointitapa/ mittari</b> Rakentajan tietopaketin ottaminen käyttöön.
<b>Tavoitetaso 2016</b> Tuotetaan yhteistyössä rakennusvalvonnan kanssa uudisrakentajille tarkoitettu tietopaketti, jossa kerrotaan, mitä tulee huomioida liittyessä vesilaitoksen asiakkaaksi.	<b>Tavoitteen toteutuminen</b> Rakentajan tietopaketti toteutettiin vuoden 2016 aikana.

Nurmijärven Vesi tukee toiminnallaan kunnan strategian toteutumista. Vesilaitos toteuttaa strategian peruspilaria, kunnan ja kuntatalouden vastuullista johtamista omalta osaltaan seuraavasti.

Investointeja suunnitellaan rakentamisohjelman osalta 5 vuoden aikajänteellä ja talousmallin osalta 10 vuoden aikajänteellä. Kuluttajilta perittävien asiakasmaksujen taso määritetään käytössä olevalla talousmallilla siten, että tarvittava asiakasmaksutason korotus on mahdollisimman tasainen.

Kuntalaisten aktiivisuuden ja osallisuuden tukemisen osalta Nurmijärven Vesi postittaa asiakaslehden kaikkiin nurmijärveläisiin koteihin kerran vuodessa ja tekee vuosittain asiakastytyväisyyskyselyn.

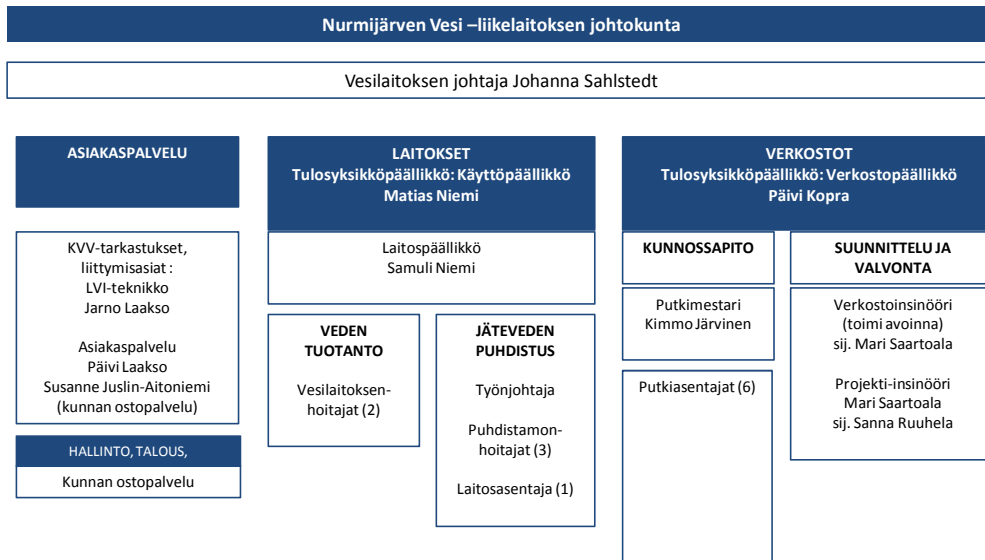
Kunnan vetovoiman ja kilpailukyvyn vahvistamisen osalta Nurmijärven Vesi tukee kunnan tonttituotantoa ja osallistuu tarvittavan kunnallistekniikan rakentamiseen vesihuoltoverkostojen osalta.

Vesilaitoksen toiminta on myös palvelutuotanto-ohjelmassa kuvatun mukaista.

Harmaan talouden torjumiseksi vesilaitoksen käyttämiltä ulkopuolisilta urakoitsijoilta ja heidän alirakentajiltaan vaaditaan jokaisessa kohteessa RALA-perustieto tai vastaavat yksittäiset tiedot. Työntekijöiltä vaaditaan veronumerollinen kulkulupa. Investointien osalta noudatetaan käännettyä arvonlisäveroa. Rakennushankkeiden osalta noudatetaan ilmoitusvelvollisuutta.

## Vesi- ja viemärilaitos

### 1. Organisaatio ja henkilöstö



Vesilaitoksen palveluksessa oli vuoden 2016 lopussa 18 vakinaisessa työsuhteessa olevaa henkilöä ja määräaikaisia 4 henkilöä. Vesilaitokseen perustettiin uusi verkostopäällikön virka. Vesilaitoksen putkimestarin ja käyttöpäällikön tilalle palkattiin uudet henkilöt. Vesilaitoksen johtaja ja verkostoinsinööri siirtyivät toisen työnantajan palvelukseen vuoden 2016 lopulla.

Vesilaitos osti kunnan ympäristötoimialalta asiakaspalvelu-, toimisto- ja talouspalveluita, kunnallisteknistä suunnittelua ja rakentamista sekä mittauspalveluita. Lisäksi vesilaitos osti kunnan taloustoimen ja KuntaPron palveluita.

Vesilaitoksen organisaatiota uudistettiin 1.9.2016 alkaen. Laitoksiin eli vedenottamoihin, paineenkorotusasemiin, jätevedenpuhdistamoihin ja -pumppaamoihin liittyvät asiat koottiin omaan laitoksetulosyksikköön ja vesijohto- ja viemäriverkostoihin liittyvät asiat omaan verkostotulosyksikköön. Laitospuolen tulosyksikön päällikkönä toimii käyttöpäällikkö ja verkostopuolen tulosyksikön päällikkönä verkostopäällikkö. Organisaatiomuutoksen yhteydessä vesilaitokselle perustettiin uusi verkostopäällikön virka. Vesihuollon toimintakenttä on laajentunut sekä viranomaisten ja asiakkaiden taholta tulevat vaatimukset kasvaneet ja monimutkaistuneet viime vuosien aikana. Tästä johtuen erikoisosaamisen tarve on kasvanut sekä laitos- että verkostopuolella. Verkostotoiminnan ja laitostoiminnan jakaminen omiin tulosyksikköihin antaa henkilöstölle mahdollisuuden keskittyä täysipainoisesti yhteen osa-alueeseen.

Henkilökunta osallistui vuoden aikana VVY:n, Trimblen ja Kuntien Putkimestarit ry:n koulutuksiin, kunnan EA-koulutukseen sekä alan muihin tapahtumiin. Henkilöstölle järjestettiin vuoden aikana kolme työpaikkakokousta, jossa käsiteltiin vesilaitoksen ajankohtaisia asioita.

Työturvallisuusasioita käsiteltiin uuden työturvallisuuden vuosikellon mukaisissa työturvakokouksissa. Vesilaitoksen työturvavariskit tarkistettiin päivittämällä kunnan riskipisteohjelma. Työterveyshuolto teki työpaikkakäynnit Klaukkalan jätevedenpuhdistamolla ja Kirkonkylän jätevedenpuhdistamolla sekä arvioi verkostotöiden riskejä. Aluehallintovirasto teki työsuojelutarkastuksen Kiljavan vedenottamolla, Sahamäen siirtoviemärin pumppaamolla, Klaukkalan vesitornissa ja Klaukkalan jätevedenpuhdistamolla.



Uudistetun vesihuoltolain mukaan kaikkien vesihuoltolaitosten tulee laatia varautumissuunnitelma vuoden 2016 loppuun mennessä. Nurmijärven Vesi päivitti vuodelta 2009 olevan varautumissuunnitelmansa vastaamaan Vesihuoltopoolin uutta ohjeistusta.

Varallaolosta 24/7 vastasi vesilaitoksen henkilöstöstä 6 kpl työnjohtajana ja 6 kpl asentajana.

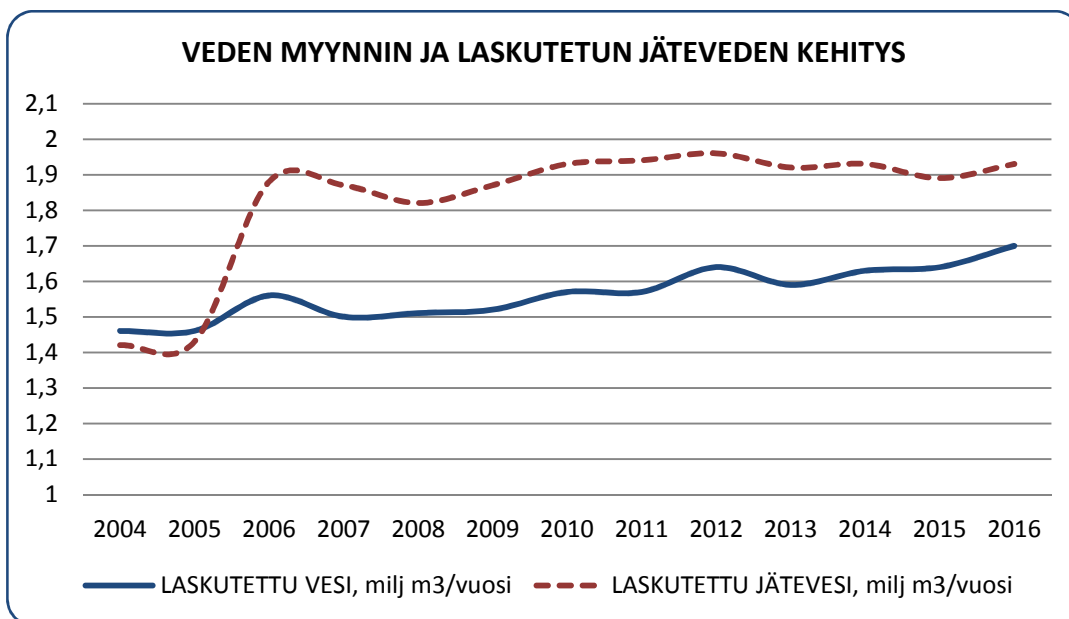
Vesilaitoksen johtokunnan kokoonpano on seuraava.

Tehtävä	Varsinainen jäsen	Varajäsen
Puheenjohtaja	Kimmo Kakko, PerusS	Ari Perkaus, PerusS
Varapuheenjohtaja	Hilkka Ruusuvirta, KOK	Aija Jokilampi, KOK
Jäsen	Risto Airikkala, KESK	Jari Soinisalo, KESK
Jäsen	Satu Rauhala, VIHR	Satu Viik, VIHR
Jäsen	Ina Kuula, KD	Mirja Kainulainen, KD
Kh:n edustaja	Kirsti Handolin	Sirpa Granholm

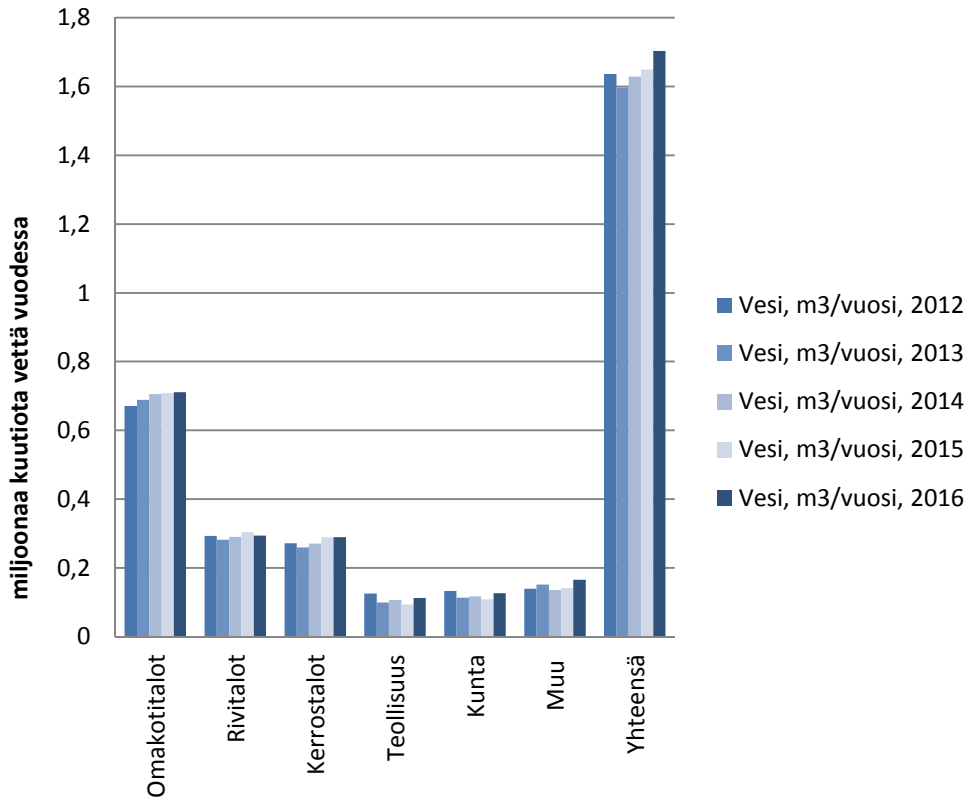
Johtokunta kokoontui vuoden aikana 10 kertaa ja käsitteli yhteensä 77 asiaa.

## 2. Myynti ja asiakkaat

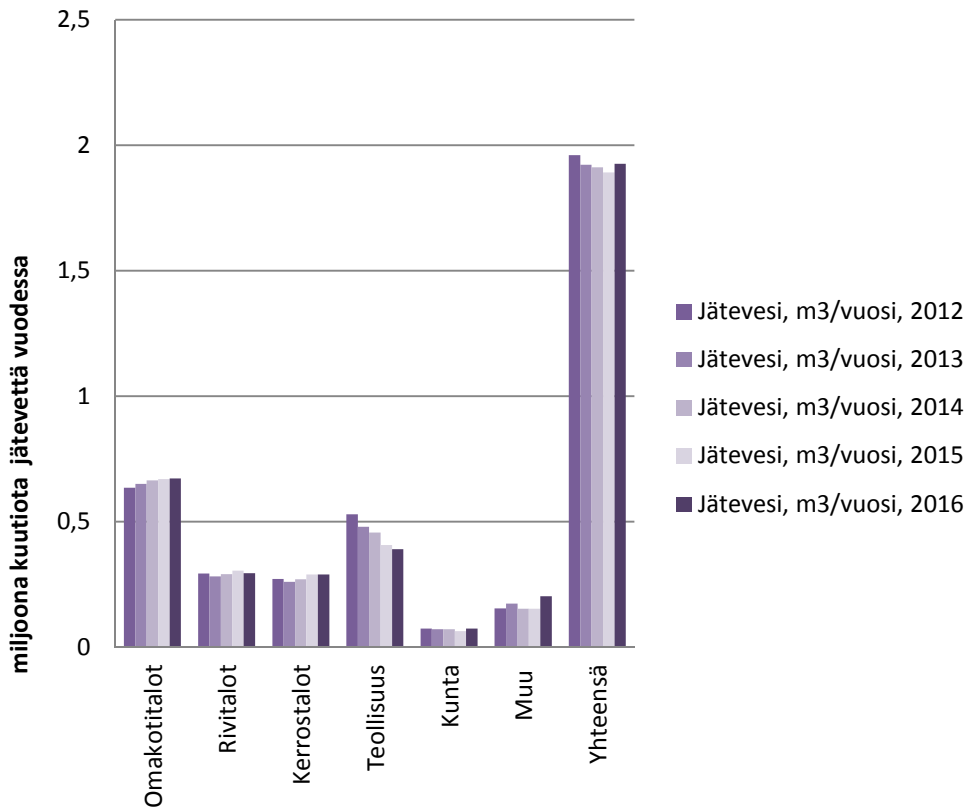
Veden myynti oli vuonna 2016 1,70 milj. m<sup>3</sup> ja myynti nousi 3,3 % vuoteen 2015 verrattuna. Myynnin kasvu johtui teollisuuden, kunnan ja muut asiakasryhmän kulutuksen kasvusta. Rivitalojen kulutus laski edelliseen vuoteen verrattuna hieman. Vesiosuuskunnille myytiin 31 100 m<sup>3</sup> vettä, mikä tarkoittaa 9,2 % kasvua vuoteen 2015 verrattuna. Jätevettä laskutettiin 1,93 milj. m<sup>3</sup>, joka oli 1,9 % enemmän kuin vuonna 2015. Altian tehdasalueen jätevesiä laskutettiin 281 600 m<sup>3</sup> ja vähennystä vuoteen 2015 oli 12,2 %.



### Veden kulutuksen kehitys 2012 - 2016 asiakasryhmittäin

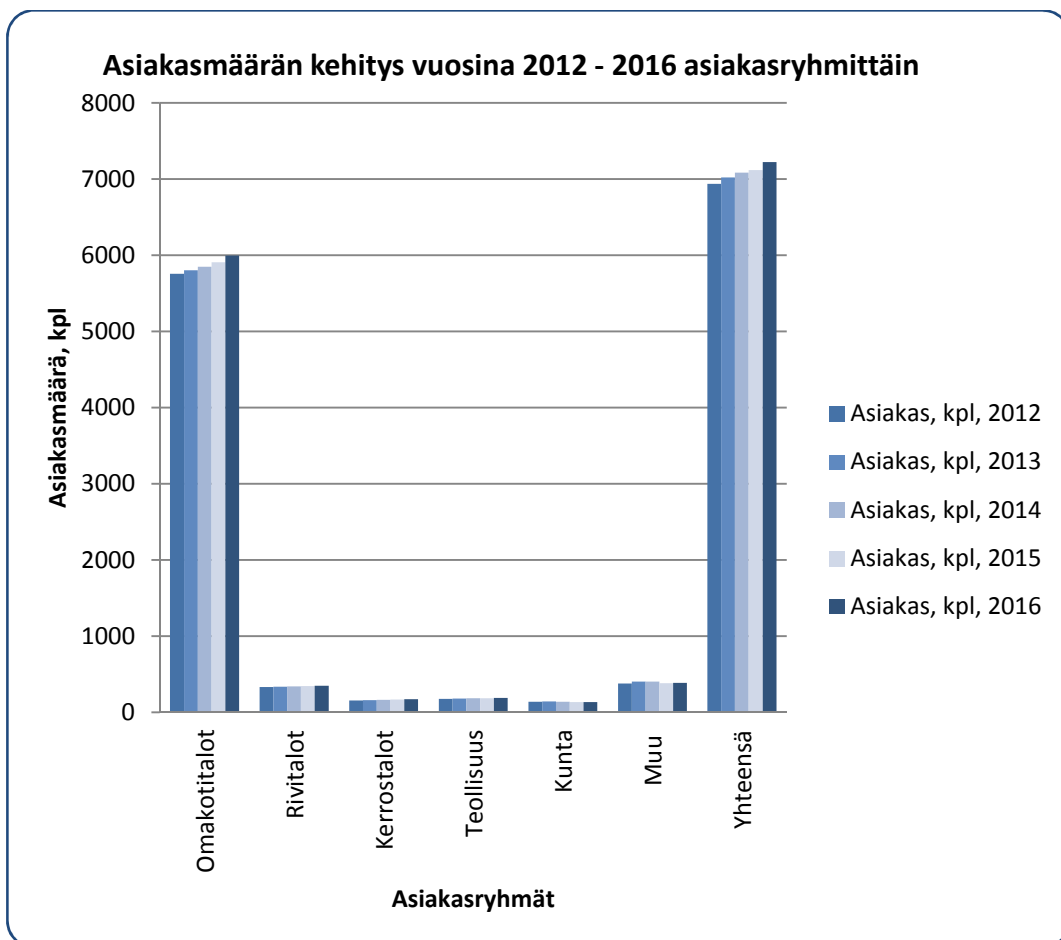
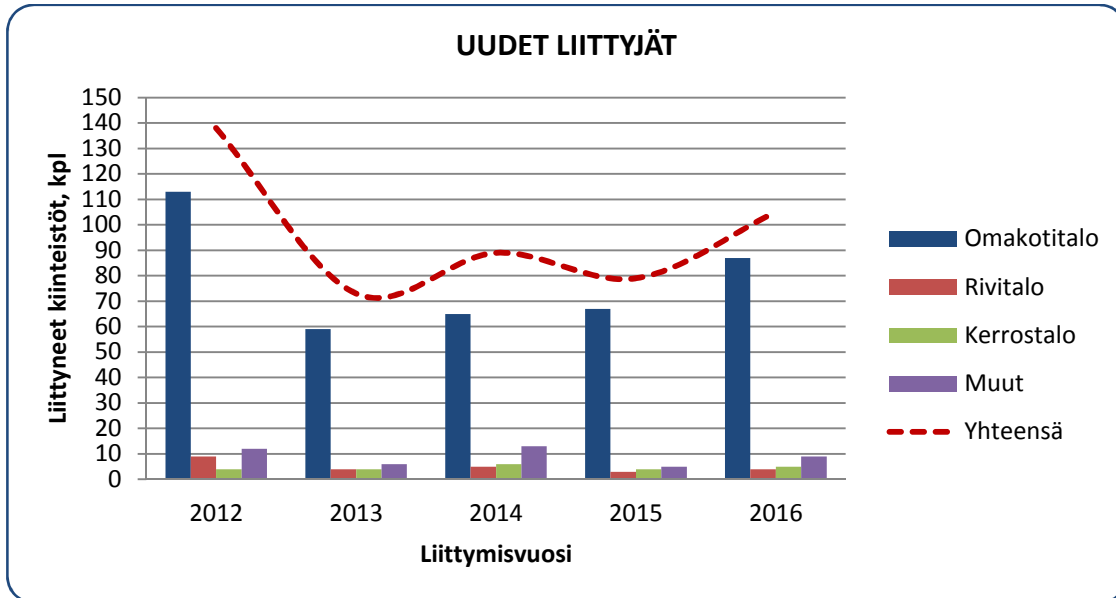


### Tuotetun jäteveden kehitys 2012 - 2016 asiakasryhmittäin



Vuoden aikana vesilaitoksen asiakkaaksi liittyi yhteensä 105 kiinteistöä, joista 102 liittyi sekä vesijohtoon että viemäriin ja 3 pelkkään vesijohtoon. Uusien liittymien määrä kasvoi edellisestä vuodesta 33 %. Vuoden lopussa vesilaitoksen asiakkaina oli vesi- ja viemäriliittyjiä yhteensä 7 200 kpl.

Vuonna 2016 liittyjien kokonaismäärä kasvoi 1,5 %.



Kiinteistöjen vesijohto- ja viemärisuunnitelmia tarkastettiin toimintavuonna 111 kpl ja työmailla tarkastuskäyntejä tehtiin 246 kpl. Uusia liittymissopimuksia tehtiin 108 kpl ja sopimuksia uusittiin omistajan vaihdoksissa 205 kpl eli kaikkiaan käsiteltiin 313 sopimusta. Uusia tonttijohtoliittymiä rakennettiin yhteensä 95 kpl, joista 65 kpl uudisverkostoon ja 30 kpl olemassa olevaan verkostoon. Tonttijohtoliittymiä peruskorjattiin yhteensä 36 kpl.

Vesijohtoveden laatuun liittyviä asiakasvalituksia kirjattiin vuoden aikana yhteensä 18 kpl.

Vuoden aikana asennettiin 92 uutta mittaria ja vanhoja mittareita vaihdettiin 265 kpl. Vanhojen mittareiden vaihdon suoritti Kalibro Oy.

Vesiosuuskuntien kanssa solmittiin vesilaitossopimukset.

Asiakastytyväisyyttä tutkittiin kesäkuussa neljättä kertaa Taloustutkimus Oy:n tekemän Water Customer Satisfaction Index tutkimuksen avulla. Tutkimuksessa tehtiin 200 puhelinhaastattelua vesilaitoksen toiminta-alueelta. Veden laadun sekä veden jakelun ja viemäroinnin asiakastytyväisyyksissä Nurmijärven Vesi oli lähellä kyselyn keskiarvoa, mutta kumpikin arvosana heikkeni hieman vuoden 2015 tulokseen verrattuna. Asiakkaamme eivät olleet tyytyväisiä etenkin veden toimitusvarmuuteen, vesikatkojen lukumäärään ja pituuteen. Tämä tulos on erittäin ymmärrettävä, koska vuoden 2015 syksyllä Klaukkalassa oli keittokehoitus. Vesilaitoksen palvelun asiakastytyväisyys on pysynyt vuoden 2015 tasolla ja vesilaitoksen tiedotustoiminnassa olemme kyselyn kärkitasoa.

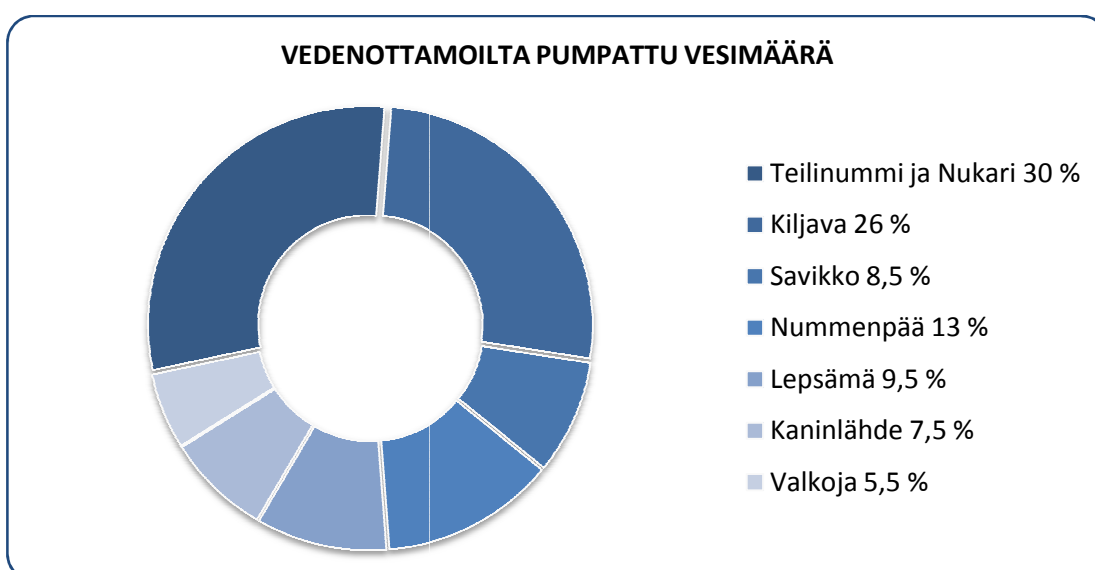
Veden ääni – asiakaslehti ilmestyi toukokuussa. Lehti jaettiin jokaiseen nurmijärveläiseen talouteen ja julkaistiin lisäksi vesilaitoksen www-sivuilla.

### 3. Vedenhankinta

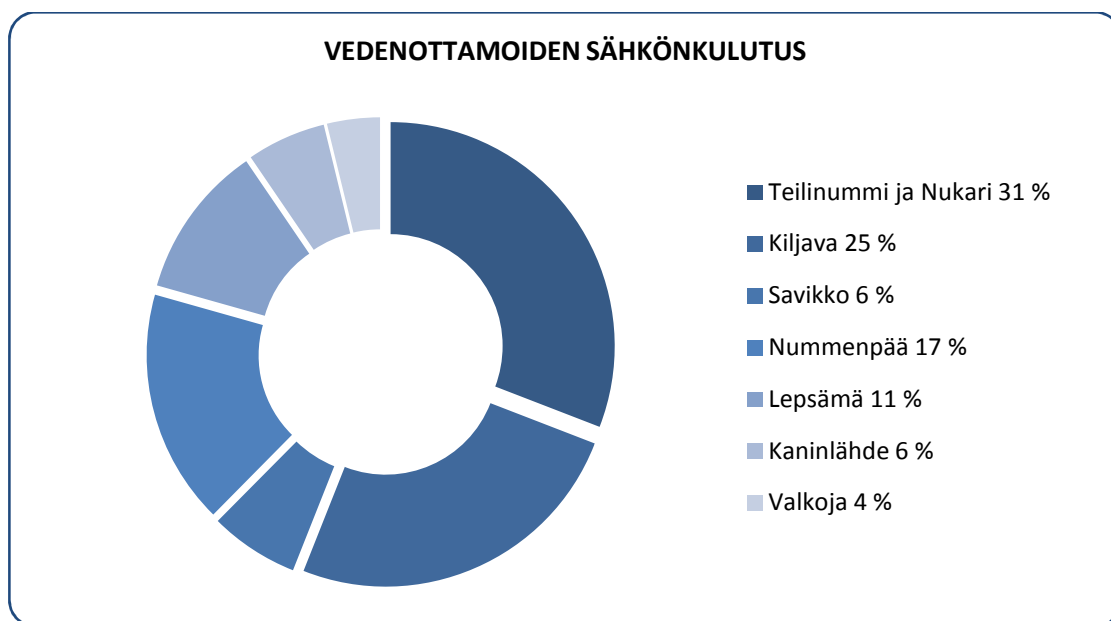
Nurmijärven Veden toimittama talousvesi on kunnan alueella sijaitsevista vedenottamoista pumpattua pohjavettä. Vesilaitoksella on yhteensä 10 vedenottamoita, joista tuotantokäytössä on kahdeksan vedenottamoita (Kaninlähde, Kiljava, Lepsämä, Nummenpää, Nukari, Savikko, Teilinummi ja Valkoja). Peltonperän ja Röykän vedenottamot ovat varavesilaitoksia.

Kaikilla vedenottamoilla pumpataan pohjavettä siiviläputkikaivoista ja vesi desinfioidaan UV-menetelmällä ennen verkostoon syöttöä. Teilinummen vedenottamolla on käytössä ilmastustornit hiilidioksidin poistoa varten. Teilinummi käsitellään myös Nukarin kaivosta pumpattu raakavesi. Kiljavan vedenottamolla käytössä on ilmastustornit ja kalkkikivialkalointi. Lepsämän ja Nummenpään vedenottamoilla käytetään VYR-menetelmää raudan ja mangaanin poistamiseen. Lisäksi Lepsämässä on ilmastustornit ja Nummenpäässä ilmastusallas. Savikon, Kaninlähden ja Valkojan vedenottamoilta vesi pumpataan suoraan kaivos- ta verkostoon ilman erilliskäsittelyä.

Vedenottamoilta pumpattiin yhteensä 2,2 milj. m<sup>3</sup> vettä ja vesimäärä jakautui ottamoiden kesken seuraavasti. Keskimääräinen vuorokausipumppaus kaikilta ottamoilta yhteensä oli 6 060 m<sup>3</sup> / päivä.



Vedenottamoiden energiankulutus oli yhteensä 1 160 000 kWh eli 0,52 kWh/pumpattu m<sup>3</sup> ja se jakaantui ottamoittain seuraavasti.



#### TALOUSVEDEN LAATU

Talousveden laadunvalvonta perustuu Keski-Uudenmaan ympäristölautakunnan hyväksymään valvontatutkimusohjelmaan. Talousveden valvontatutkimusohjelma päivitettiin keväällä 2016 ja ympäristölautakunnan hyväksymä uusi valvontatutkimusohjelma astui voimaan marraskuussa 2016.

Talousveden akkreditoituna ja sertifioituna tutkimuslaboratoriona toimii Metropolilab Oy. Vesinäytteitä otettiin vedenottamoiden raakavedestä ja lähtevästä vedestä sekä jakeluverkostosta yhteensä 109 eri pisteestä. Lisäksi pohjavesialueita tarkkailtiin vedenottamoiden läheisyydessä yhteensä 47 eri havaintoputken osalta. Yhteensä analysoitiin 465 vesinäytettä, joista tehtiin yhteensä 7113 vesianalyysejä.

Keski-Uudenmaan ympäristökeskuksen terveystarkastus teki vuosittaiset laitostarkastukset vedenotamoille, paineenkorotusasemille ja vesitorneille kesä- ja elokuussa 2016.

Talousvesi täytti kaikilla kulutusalueilla sosiaali- ja terveysministeriön talousvesiasetuksen mukaiset laatuvaatimukset ja -suositukset muutoin paitsi Savikon ja ajoittain Kaninlähteen vedenottamoiden raakaveden mangaanipitoisuuden osalta. Savikon raakaveden mangaanipitoisuus laski laatusuosituksen ylärajan alapuolelle marraskuussa 2016 hapetuskokeen ansiosta. Kaninlähteellä mangaanipitoisuuden nousu johtui siitä, koska sieltä pumpattiin tavanomaista enemmän vettä verkostoon korvaamaan Savikossa vähennettyä vedenpumpua.

	pH	Kokonaiskovuus		Luokitus	Kalsium	Magnesium	Fluoridi
	dH	mmol/l			mg/l	mg/l	mg/l
<b>VERKOSTOT</b>							
<b>Klaukkala</b>	7,8	6,5	1,2	Keskikovaa	30,2	9,9	0,6
<b>Kirkonkylä</b>	7,5	7,0	1,4	Keskikovaa	36,3	11,7	0,6
<b>Rajamäki</b>	8,5	2,5	0,5	Pehmeää	13,9	2,5	0,9
<b>Röykkä (kylä)</b>	8,4	2,6	0,5	Pehmeää	14,6	2,5	
<b>Nukari (kylä)</b>	7,8	5,1	0,9	Pehmeää	21,8	8,9	

	<b>pH</b>	<b>Kokonais- kovuus</b>		<b>Luokitus</b>	<b>Kalsium</b>	<b>Magnesium</b>
	dH	mmol/l			mg/l	mg/l
<b>VEDENOTTAMOT</b>						
<b>Nukari / Teili- nummi</b>	7,3	5,3	0,9	Keskikovaa	22,2	9,7
<b>Lepsämä</b>	7,4	7,9	1,4	Keskikovaa	30,9	15,6
<b>Nummenpää</b>	7,6	5,1	0,9	Pehmeää	24,4	7,4
<b>Kiljava</b>	7,5	2,1	0,4	Erittäin pehmeää	10,9	2,5
<b>Valkoja</b>	7,6	13,1	2,3	Kovaa	67,4	15,9
<b>Savikko</b>	7,8	11,3	2,0	Kovaa	57,6	13,9
<b>Kaninlähde</b>	7,8	10,5	1,9	Keskikovaa	50,7	14,7
<b>Pellonperä</b>	6,7	5,3	0,9	Keskikovaa	25,0	8,0
<b>Röykkä</b>	6,3	0,9	0,2	Erittäin pehmeää	4,8	0,8
<b>Keskiarvot</b>	7,3	6,2	1,2	Keskikovaa	32,5	9,8
<b>Raja-arvo</b>	6,5- 9,5	Ei raja-arvoa			Ei raja-arvoa	

Klaukkalan taajaman talousvettä ylläpitokloorattiin varotoimenpiteenä elokuussa ja lokakuussa likaantumisepäilyjen vuoksi.

### INVESTOINNIT

Teilinummen tekopohjavesihankkeen saamasta koeimeytysluvasta valitettiin kesällä 2015 ja valituksen käsittely on yhä kesken Vaasan hallinto-oikeudessa. Alueella on otettu koeimeytystä edeltäviä vesinäytteitä ja mitattu vesipintoja sekä tarkennettu hydrogeologista mallia. Muilta osin hankkeessa odotetaan oikeuskäsittelyn lopputulosta.

Kiljavan vedenottamoalueella on tehty tutkimukset uutta kaivonpaikkaa varten. Tutkimukset ovat valmistuneet ja uusi kaivo rakennetaan vuonna 2017. Savikon vedenottamolla käynnistettiin maaperähapetuksen koeajo marraskuussa. Koeajossa tutkitaan in-situhapetuksen toimivuutta liukoisen mangaanin poistossa. Mikäli koeajon tulokset jatkuvat hyvinä, vedenottamolle rakennetaan kiinteä maaperähapetusprosessi vuonna 2017. Lisäksi Röykan vedenottamolle suunniteltiin saneeraus suunnitelmana uusi kalkkiviialkalointiprosessi.

Rajamäen taajamaan rakennettiin uusi Tykkimäen paineenkorotusasema, joka mahdollistaa talousveden pumppaamisen Altian vesijohtoverkostosta. Tykkimäen paineenkorotusasemalla varmistetaan Rajamäen taajaman vedenjakelua. Sen kautta pystytään tarvittaessa pumppaamaan koko Rajamäen alueen käyttämä vesimäärä.

### KEHITTÄMISTOIMINTA

Nurmijärven Vesi juokuttaa vettä Vihtilammesta Sääksjärveen kesäkauden ulkopuolella. Sääksjärven ja Vihtilammen juoksuksen veden laadun tarkkailuohjelma päivitettiin kevään 2016 aikana.

Klaukkalan vesitornille tehtiin cfd (computational fluid dynamics) – virtausmallinnus, jolla tutkittiin veden virtausominaisuuksia ja sekoittumisvyöhykkeitä vesitornin käyttötilanteissa.

Savikon vedenottamon lähellä oleva laitton maankaatopaikka ennallistettiin vuoden 2016 aikana. Työn valvojana toimi Keski-Uudenmaan Ympäristökeskus.

Nurmijärven Vesi osallistuu vuonna 2015 käynnistyneeseen Uudenmaan alueen pohjavesien yhteistarkkailun kehittämishankkeeseen. Nurmijärveltä mukana on Valkojoen pohjavesialue. Vuoden 2016 aikana sovittiin kaikkien Valkojoen alueen velvoitetarkkailua tekevien toimijoiden kesken yhteistarkkailun aloittamisesta ja tutkimusten kilpailuttamisesta. Nurmijärven Vesi toimii alueen yhteistarkkailuhankkeen vetäjänä. Vesilaitoksen kannalta yhteistarkkailun etuna on se, että kaikkien alueen pohjavesiä tarkkailevien toimijoiden pohjavesinäytteet, niiden analysointi ja raportointi voidaan tehdä keskitetysti, jolloin pohjavesialueen tilasta saadaan yhtenäisempi kuva ja olemassa oleva tieto saadaan jaettua kaikkien toimijoiden kesken.

Uudenmaan ELY-keskus laati vuoden 2016 aikana Keski-Uudenmaan poikittaisen tieyhteyden teknisen selvityksen ja Nurmijärven Vesi osallistui hankkeen ohjausryhmään. Nurmijärven Veden kannalta poikittaisyhteyden parantaminen on tärkeä hanke, koska käynnissä olevan Teilinummen tekopohjavesihanke-tutkimuksen aikana on havaittu, että pohjavesialue sijaitsee todellisuudessa osittain eri kohdassa kuin nykyisissä pohjavesimääryksissä. Suurin osa Teilinummen pohjavesivarannosta sijaitsee Vanhan Hämeentien länsipäädyn alapuolella. Mahdollisen liikenneonnettomuuden sattuessa suojaamattomalla tieosuudella saattaa Teilinummen tärkeä pohjavesialue olla vaarassa pilaantua. Teknisen selvityksen aikana todettiin, että Vanhan Hämeentien länsipäädyn tielinjaus tulisi suunnitella uudestaan pohjavesien suoje-lun takia.

Nurmijärven Vesi, Uudenmaan ELY-keskus ja Geologian tutkimuskeskus GTK ovat teettäneet vuoden 2016 aikana Salmelan pohjavesialueen rakennekartoituksen, jonka avulla tutkitaan Salmelanmäen pohjavesiesiintymän soveltuvuutta vedenottoon.

#### **4. Jäteveden puhdistus**

Nurmijärven Veden toiminta-alueella on kaksi jätevedenpuhdistamoa: Klaukkalan kalliopuhdistamo ja Kirkonkylän puhdistamo. Puhdistamoiden velvoitetarkkailusta vastaa Vantaanjoen ja Helsingin seudun Vesiensuojeluyhdistys ry.

##### **KLAUKKALAN JÄTEVEDENPUHDISTAMO**

Klaukkalan puhdistamo käsittelee Klaukkalan, Röykän ja Rajamäen asukasjätevedet sekä Altia Oyj:n tehdasalueen jätevedet.

Kuukausittaisten analyysitulosten perusteella Klaukkalan puhdistamon kuormitusparametrit muuttuivat seuraavasti, kun verrataan vuotta 2016 vuoteen 2015. Virtaama laski 6 %, joka johtui vähälumisesta talvesta ja kuivasta syksystä. BOD-kuormitus nousi 26 %, COD-kuormitus nousi 7% ja kokonaisfosfori nousi 26%. Kiintoainekuormitus ja kokonaistyyppikuormitus pysyivät ennallaan. Ohitusten määrä oli yhteensä 0,1 % vuosivirtaamasta.

Puhdistamon kuormitus on ollut lähivuosina voimakkaasti kasvavaa mm. Klaukkalan taajaman voimakkaan kasvun vuoksi. Vuosittaisetkin kuormitusnousut ovat merkittäviä. Puhdistamon kapasiteetti on ajoit-tain ylittynyt ja ylittyy pysyvästi tulevaisuudessa, jolloin puhdistamon laajennus ja prosessien tehos-taminen tulee ajankohtaiseksi. Tästä huolimatta Klaukkalan puhdistamo on täyttänyt puhdistusvaatimuk-set vuoden 2016 kaikkina vuosineljänneksinä kaikkien lupaehtojen osalta.

		<b>J1 1.1.- 31.3.</b>	<b>J2 1.4.- 30.6.</b>	<b>J3 1.7.- 30.9.</b>	<b>J4 1.10.- 31.12.</b>	<b>Vuosi 2016</b>	<b>Lupaehto- raja</b>
<b>Virtaama</b>	m <sup>3</sup> /d	6 440	6 070	5 290	5 220	5 760	
<b>BOD7atu</b>	mg/l	4,9	6,0	3,3	2,5	4,3	10
	%	98	98	99	99	99	95
<b>CODCr</b>	mg/l	32	33	26	21	30	125
	%	95	95	97	98	96	75
<b>kok.P</b>	mg/l	0,23	0,23	0,15	0,11	0,19	0,4
	%	97	97	98	99	98	95
<b>kok.N</b>	mg/l	9,2	8,7	7,5	10,0	8,9	15
	%	83	84	88	88	84	70
<b>NH4-N</b>	mg/l	1,6	1,4	0,10	1,7	1,2	4
	%	96	96	100	97	97	
<b>SS</b>	mg/l	6,3	7,1	5,5	4,2	5,9	35
	%	99	98	99	99	99	90
<b>Nitri- aste</b>	%	97	98	100	98	98	90

Klaukkalan puhdistamolle tuotiin sako- ja umpikaivolietettä yhteensä 23 320 m<sup>3</sup>.

Klaukkalan puhdistamolla syntyi lietettä 1 876 märkä-tn ja liete toimitettiin Kekkilä Oy:n Metsä-Tuomelan tunnelikompostointilaitokseen jatkokäsittelyä varten. Puhdistamoliete täytti raskasmetallien ja muiden haitallisten aineiden pitoisuusvaatimukset muutoin paitsi ajanjaksolla syyskuu-marraskuu kuivatun lietteen elohopeapitoisuus ylitti raja-arvon, joka on 1,0 mg/kg. Elohopean lähdettä etsittiin Rajamäen ja Klaukkalan jätevesistä ja jätevesiverkostoista suoritetuin lisänäytteenotoin, mutta mahdollista päästölähdettä ei löydetty.

Mädättämössä syntyi biokaasua noin 105 000 n-m<sup>3</sup>, joka myytiin lämmöntuotantoon Nurmijärven Sähkö Oy:n kaukolämpökeskukseen.

Klaukkalan puhdistamon sähköenergiankulutus oli 1796 MWh vuodessa, joka vastasi 0,84 kWh kulutusta puhdistettua jätevesikuutiota kohden.

#### **KIRKONKYLÄN JÄTEVEDENPUHDISTAMO**

Kirkonkylän puhdistamo käsittelee Kirkonkylän, Karhunkorven ja Nukarin alueen jätevedet.

Etelä-Suomen aluehallintovirasto antoi päätöksen Kirkonkylän jätevedenpuhdistamon ympäristöluvan tarkistamisesta joulukuussa 2015. Nurmijärven Vesi valitti päätöksestä Vaasan hallinto-oikeuteen ja asian käsittely on kesken.

Kuukausittaisten analyysitulosten perusteella Kirkonkylän puhdistamon kuormitusparametrit muuttuivat seuraavasti, kun verrataan vuotta 2016 vuoteen 2015. Virtaama pieneni 11%, joka johtui sekä vähälumisesta talvesta että kuivasta syksystä. BOD-kuormitus vesistöön laski 30 %, COD-kuormitus laski 10 % ja kiintoainekuormitus 9 %. Kokonaistyyppi- ja kokonaisfosforikuormitukset laskivat hieman. Ohitusten määrä oli yhteensä 0,8 % vuosivirtaamasta. Ohitettu jätevesi käsiteltiin mekaanisesti ja kemiallisesti. Kirkonkylän puhdistamo on täyttänyt lupaehtonsa selvästi kaikkien raja-arvojen osalta.



		<b>J1 1.1.- 31.3.</b>	<b>J2 1.4.- 30.6.</b>	<b>J3 1.7.- 30.9.</b>	<b>J4 1.10.- 31.12.</b>	<b>Vuosi 2016</b>	<b>Lupaehto- raja</b>
<b>Virtaama</b>	m <sup>3</sup> /d	2280	2220	1640	1600	2 170	
<b>BOD7<sub>atu</sub></b>	mg/l	3,6	3,1	2,2	2,6	3.5	10
	%	97	98	99	99	98	95
<b>CODCr</b>	mg/l	23	24	19	19	22	60
	%	94	95	96	96	95	90
<b>kok.P</b>	mg/l	0,22	0,21	0,21	0,16	0,21	0,5
	%	96	97	97	98	97	95
<b>NH4-N</b>	mg/l	2,3	1,5	2,5	0,8	1,8	4
	%	93	96	94	98	96	
<b>SS</b>	mg/l	7,8	10,0	6,1	6,1	7,7	15
	%	97	95	97	97	97	
<b>Nitrif. aste</b>	%	95	97	96	99	97	

Kirkonkylän puhdistamolle tuotiin sako- ja umpikaivolietettä yhteensä 20 390 m<sup>3</sup>.

Kirkonkylän puhdistamolla syntyi lietettä 1 340 märkä-tn ja liete toimitettiin Kekkilä Oy:n Metsä-Tuomelan tunnelikompostointilaitokseen jatkokäsittelyä varten. Puhdistamoliete täytti raskasmetallien ja muiden haitallisten aineiden pitoisuusvaatimukset.

Kirkonkylän puhdistamon sähköenergiankulutus oli 701 MWh vuodessa, joka vastasi 0,99 kWh kulutusta puhdistettua jätevesikuutiota kohden.

## INVESTOINNIT

Rajamäeltä Klaukkalaan kulkee jäteveden siirtolinja, jota pitkin Rajamäen ja Röykän jätevedet johdetaan puhdistettavaksi Klaukkalan jätevedenpuhdistamolle. Siirtolinjalla on yhteensä kuusi suurta jäteveden-pumppaamaa, jotka varustettiin varavoimakoneilla. Tällä tavalla voidaan minimoida siirtolinjalla tapahtuvat, sähkökatkoksista johtuvat jäteveden ylivuodot vesistöön. Varavoimakoneiden hankinta valmistui vuonna 2016.

Klaukkalan jätevedenpuhdistamon tulopumppaamona toimivan Isoniitun pumppaamon pumput uusittiin ja varustettiin taajuusmuuttajilla.

## KEHITTÄMINEN

Nurmijärven Vesi teki vuonna 2016 Klaukkalan jätevedenpuhdistamolle riskien arvioinnin uuden valtakunnallisen SSP-työkalun (Sanitation Safety Plan) avulla. Nurmijärven Veden riskinhallintasuunnitelma on yksi ensimmäisistä SSP-työkalua hyödyntävistä riskinhallintasuunnitelmista.

Huoltovarmuuskeskus ja VTT ovat käynnistäneet vesilaitoksille suunnatun kaksivuotisen kyberturvahankkeen, jossa arvioidaan hankkeeseen osallistuvien vesilaitosten laitosautomaation kyberturvata-so ja valmistellaan vesilaitosten käyttöön soveltuva kyberturvan arviointimalli. Nurmijärven Vesi on lupautunut yhdeksi hankkeen pilottivesilaitokseksi.

Klaukkalan puhdistamolle on tehty 2015 kapasiteettitarkastelu, jonka avulla voidaan suunnata mahdollisia tulevia laajennustarpeita kasvaneen kuormituksen vuoksi oikeisiin prosessilaajennuksiin. Vuonna 2016 laadittiin suunnitelmat Klaukkalan puhdistamon tasausalaiden saneerauksesta, jonka avulla virtaamia pystytään puhdistamalla tehokkaasti tasaamaan ja näin parantamaan prosessien toimivuutta. Saneeraus toteutetaan vuoden 2017 aikana.

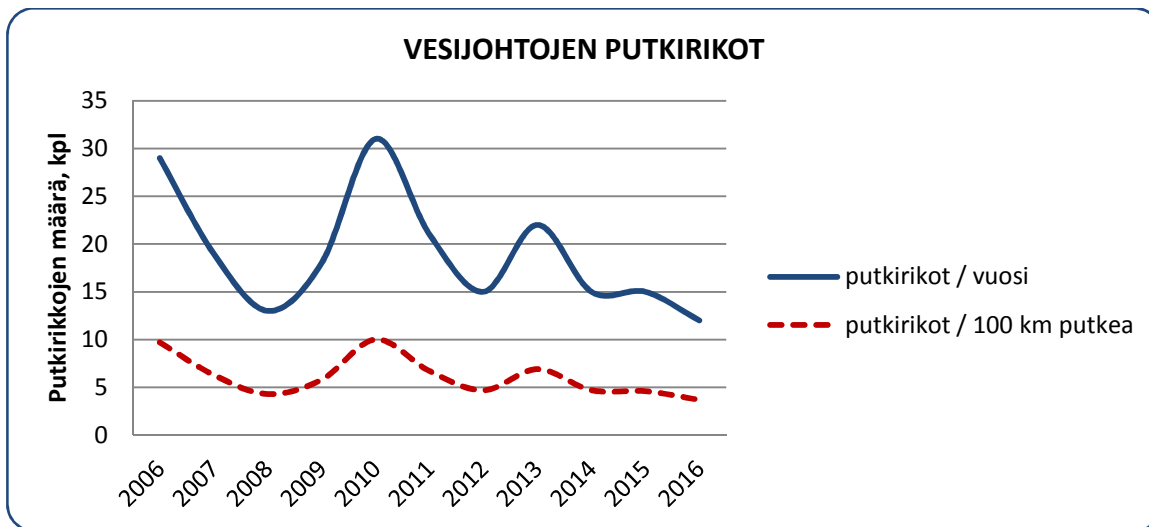
Puhdistamolietteiden jatkokäsittely kilpailutettiin alkuvuonna 2016 ja palvelu-urakoitsijana jatkaa Kekkilä Oy.

## 5. Verkot

### TALOUSVESIVERKOSTO

Talousvesiverkoston pituus oli vuoden 2016 lopussa 325 km. Vuoden aikana rakennettiin uutta verkostoa 2,2 km ja nykyistä verkostoa saneerattiin 2,5 km. Vanhaa verkostoa poistettiin käytöstä 547 metriä. Verkostoa saneerattiin 0,8 % verkoston kokonaispituudesta. Puhdasvesiverkoston vuotoprosentti oli 22,9 %. Paineenkorotusasemia on 8 kpl.

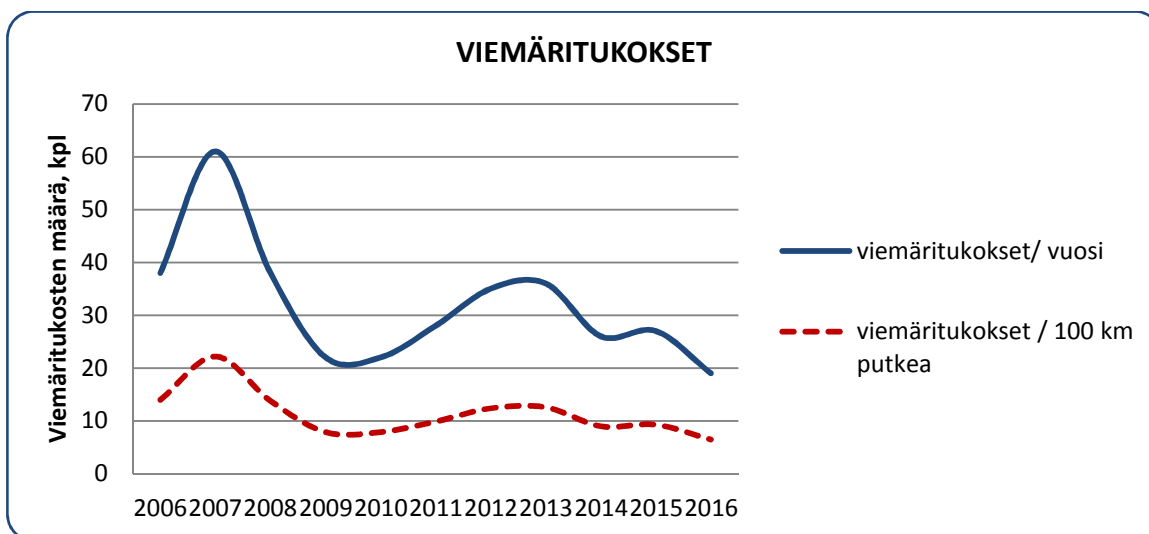
Putkirikkoja tapahtui vuonna 2016 yhteensä 12 kpl, joista Kirkonkylässä 1 kpl, Klaukkalassa 5 kpl, Rajamäellä 4 kpl, Nukarilla 1 kpl ja Röykässä ei yhtään. Putkirikkoja tapahtui keskimäärin 3,7 kpl / 100 km puhdasvesiverkostoa. Putkirikot aiheuttivat yhden omaisuusvahingon.



### VIEMÄRIVERKOSTO

Viemäriverkoston pituus oli vuoden 2016 lopussa 293 km. Vuoden aikana rakennettiin uutta viemäriä 2,1 km ja nykyisiä viemäreitä saneerattiin 3,1 km. Vanhaa verkostoa poistettiin käytöstä 435 metriä. Verkostoa saneerattiin 1,1 % verkoston kokonaispituudesta. Jäteveden pumppaamoita on yhteensä 46 kpl.

Viemäriverkoston vuotoprosentti oli 32 %. Viemäritukoksia tapahtui vuonna 2016 yhteensä 19 kpl eli keskimäärin 6,5 kpl / 100 km viemäriverkostoa. Viemäritukokset aiheuttivat yhden omaisuusvahingon.



## INVESTOINNIT

Uusille asuinalueille rakennettiin verkostoja seuraavasti. Rajamäellä sijaitsevasta laajasta Uudenniityn alueesta rakennettiin kaksi ensimmäistä vaihetta. Kirkonkylän Krannilan ja Lepsämän Lintumetsän alueet viimeisteltiin. Täydennysrakennuskohteina tehtiin Säveltie, Velhonkaari ja Nysäkuja. Tykkimäentien paineenkorotusasemalle rakennettiin uusi putkilinja, joka liittyy Altian ja Nurmijärven Veden verkostot yhteen. Klaukkalan Härkämäessä tehtiin johtosiirto maansortuman takia rikkoontuneille vesihuoltolinjoille.

Olemassa olevaa puhdasvesiverkostoa saneerattiin Klaukkalan Metsätiellä ja Seurantiellä sekä Kirkonkylän Ihantolantiellä ja Punamullantiellä. Lisäksi aloitettiin mittava Kiljavan vedenottamon päävesijohdon uusiminen. Runkoventtiilien saneerausta jatkettiin pääventtiiliprojektissa.

Olemassa olevaa viemäriverkostoa saneerattiin sujuttamalla 2,4 km. Olemassa olevaa viemäriverkostoa saneerattiin auki kaivamalla 720 metriä.

TV-kuvaus määrä pystyttiin pitämään samalla tasolla kuin edellisenä vuonna. Vuoden 2016 aikana kuvattiin n. 18 km jätevesiviemäreitä. TV-kuvausaineistoa käytetään verkostosaneerausten priorisoinnin lähtötietona.

## KEHITTÄMINEN

Vuoden 2016 aikana valmistui vuonna 2015 alkanut verkostosaneerausten priorisointimenetelmän kehittäminen. Priorisointityökalu toimii verkkotietojärjestelmässä ja perustuu indeksilaskentaan. Priorisointityökalu huomioi putkien kriittisyyden sekä rakenteellisen ja toiminnallisen kunnon. Putkien kriittisyys huomioidaan vesijohto- ja jätevesiviemäriverkostoille tehdyn kriittisyysluokituksen kautta. Putken kuntoa arvioidaan monien tekijöiden, kuten putken ominaisuustietojen ja kuntohavaintojen sekä verkostomallinnuksen ja erilaisten kunnossapito- ja huoltotöiden dokumentoinnin kautta saatujen tietojen avulla.

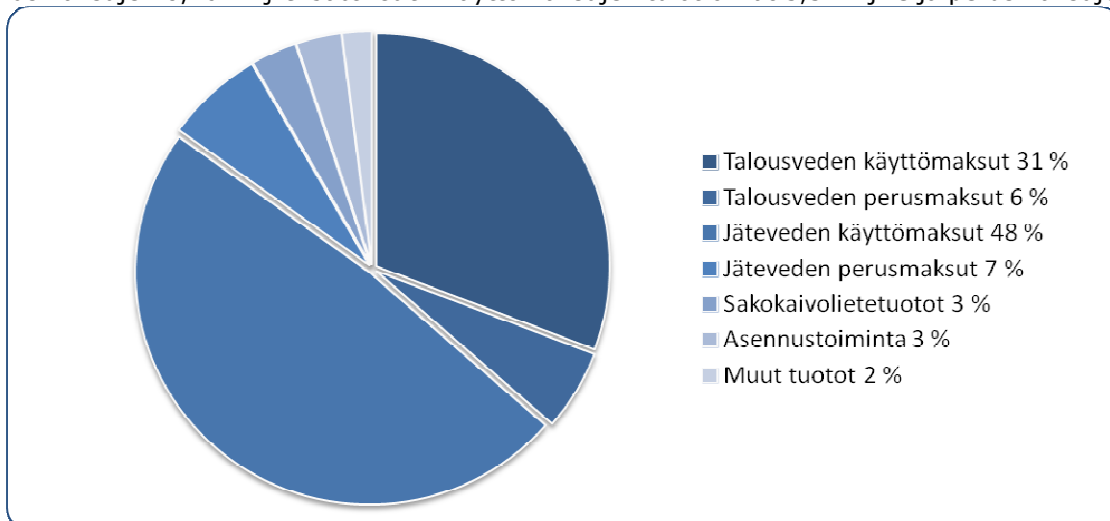
Vesijohtoverkoston säännölliset venttiilitarkastukset käynnistettiin vuonna 2016. Putkiasentajat tekevät tarkastukset maastossa Mobile -tietokoneiden avulla. Mobile tietokoneisiin syötetään tarkastusohjelmat ja putkiasentajat dokumentoivat tarkastuksen tulokset tietokoneeseen. Tulokset siirretään toimistolla automaattisesti verkkotietojärjestelmään, jonka kautta niitä käytetään mm. korjausohjelmien tekoon sekä verkostosaneerauskohteiden priorisointiin.

Asbestilainsäädäntö muuttui vuoden 2016 alussa. Uuden lain mukaan vesihuoltolaitokset eivät enää saa tehdä itse asbestitöitä ilman asbestipurkutyölupaa ja asbestipurkutyökoulutusta. Nurmijärvellä on 55 km asbestivesijohtoa eli lähes 20 % vesijohtoverkoston pituudesta. Nurmijärven Vesi teki vuoden 2016 aikana 2 kpl asbestitöiden tekemistä koskevaa sopimusta ulkopuolisen asbestipurkuluvan omaavan urakoitsijan kanssa. Lisäksi käynnistettiin selvitykset asbestipurkutyöluvan hankkimisesta Nurmijärven Vedelle.

## 6. Talous ja tunnusluvut

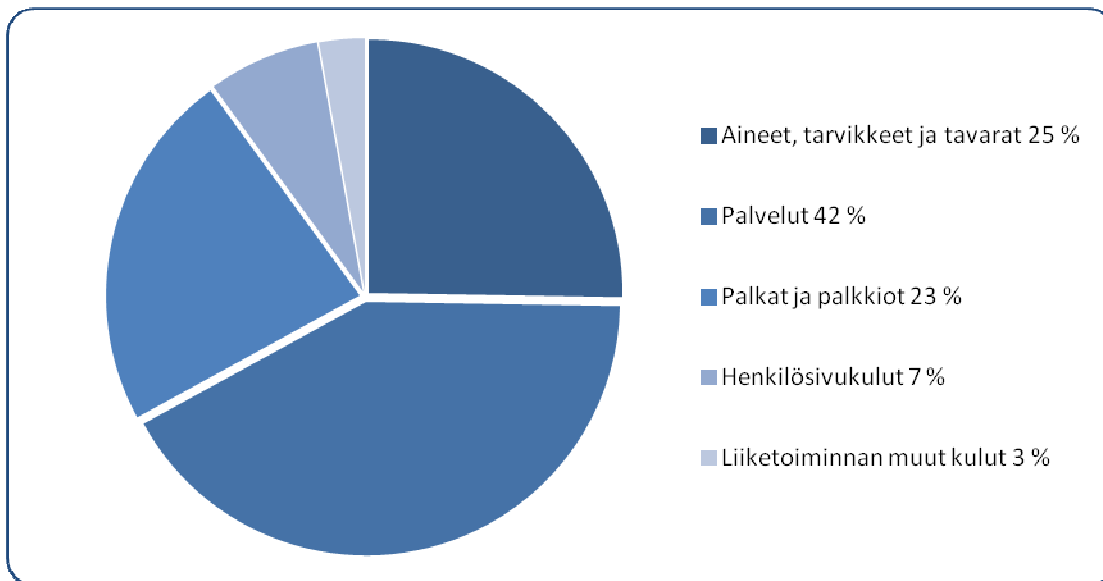
### LIIKEVAIHTO JA TULOS

Vuonna 2016 Nurmijärven Veden liiketoiminnan tuotot olivat 7,58 milj. €, joka oli 1,5 % eli noin 110 000 € talousarviota suurempi. Tuottojen talousarviota parempi toteuma johtui erityisesti ennakoitua suuremmista asennuspalvelujen ja perusmaksujen tuotoista. Veden käyttömaksujen tulot olivat 2,2 milj € ja perusmaksujen 0,40 milj €. Jäteveden käyttömaksujen tulot olivat 3,5 milj. € ja perusmaksujen 0,47 milj €.



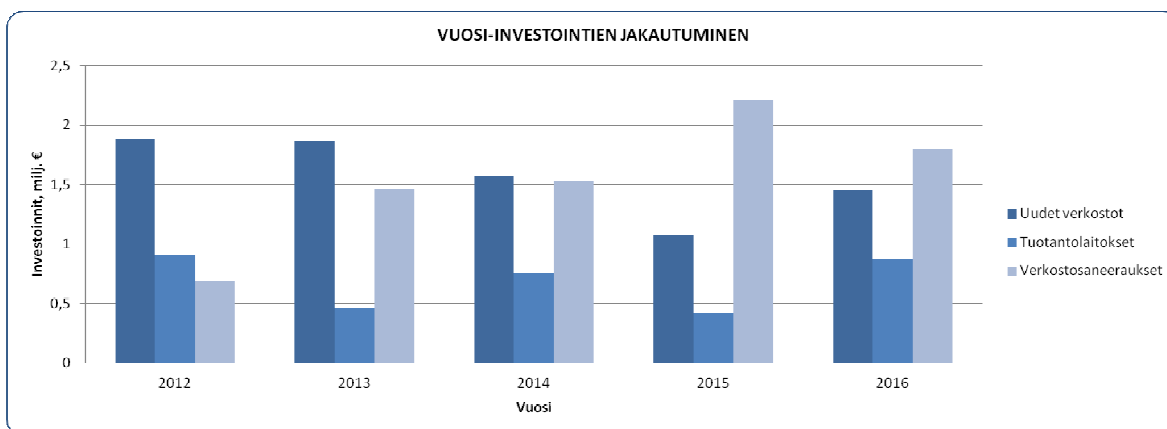
**Tuottojen jakautuminen 2016**

Toimintakulut olivat 4,3 milj €. Kuluja syntyi 2,7 % enemmän kuin talousarviossa oli varattu. Henkilös-  
 tökuluja syntyi n. 3 % arvioitua vähemmän. Palveluihin kului n. 2,6 % ja materiaaleihin n. 1 % talousar-  
 viossa varattua enemmän. Vesilaitos tuloutti kunnalle 6 % peruspääomasta eli 162 000 €.



### Kulujen jakautuminen 2016

Investointien määrä oli yhteensä 4,2 milj €. Uusien verkostojen rakentamisen osuus oli 35 %, verkoston saneerauksen osuus 43 %, tuotantolaitoksien osuus 21 % ja käyttöomaisuuden osuus 1 %.



Liittymismaksut tuottivat 1 129 491 €, joka oli noin 430 000 € muutettua talousarviota enemmän.

Liikelylijäämä oli 824 364 € ja tilikauden tulos 615 676 €, kun vastaavat budjetoidut luvut olivat 776 942 € ja 509 942 €. Lainakanta pieneni 0,28 milj. €. Taseen loppusumma kasvoi 38,6 milj. eurosta 40,6 milj euroon. Omavaraisuusaste laski vuoden aikana 0,6 %-yksikköä ja oli vuoden lopussa 42,8 %.

Tunnusluvut	2012	2013	2014	2015	2016
Toimintatuotot, milj €	6,18	6,13	6,86	7,24	7,58
Käyttökulut, milj €	3,67	3,44	3,90	4,02	4,27
Käyttökate, %	40,7	44,5	42,8	44,4	41,7
Tulos, milj €	-0,07	-0,24	0,37	0,58	0,62
Investoinnit, milj €	3,48	3,83	3,90	3,8	4,2

	KÄYTTÖMAKSU 2016	
	€/m <sup>3</sup> veroton	€/m <sup>3</sup> sis. Alv
Vesi	1,41	1,75
Jätevesi	2,32	2,88
Yhteensä	3,73	4,63

Mittarin koko	PERUSMAKSU 2016			
	VESI		JÄTEVESI	
	€/m <sup>3</sup> veroton	€/m <sup>3</sup> sis. alv	€/m <sup>3</sup> veroton	€/m <sup>3</sup> sis. alv
Ns 15-20	4,80	5,95	5,42	6,72
Ns 25-32	7,68	9,52	8,67	10,75
Ns 40	14,96	18,55	16,86	20,90
Ns 50	27,71	34,36	31,25	38,75
Ns 80	42,77	53,03	48,23	59,81
Ns 100	58,82	72,94	66,33	82,25

Uudistetun vesihuoltolain 20 a § todetaan, että toimintakertomuksessa tulee esittää tiedot vesihuollon hintatasoa, tehokkuutta, laatua ja kannattavuutta kuvaavista tunnusluvuista. Tunnuslukuja varten Suomen ympäristökeskus on luomassa vesihuollon tietojärjestelmää, mutta järjestelmätyö on vielä kesken.

Kirjanpitolautakunnan kuntajaosto on ohjeistanut 9.3.2015, että vesihuoltolaitokset voivat esittää tarpeelliseksi katsomansa hintatasoa, laatua ja tehokkuutta koskevat tiedot, kunnes laissa mainittu tietojärjestelmä on valmis tai tunnusluvut ovat muutoin tarkemmin määriteltä. Koska tällaista määritelmää ei vielä ole tehty, Nurmijärven Vesi hyödyntää tunnuslukujen laskennassa Uudenmaan ELY-keskuksen Vesihuollon kehittämissuunnitelman päivityksen vaihe 1 raportissa (6.3.2014) esitettyjä yhdistelmäindikaattoreita. Indikaattorit on esitetty ohessa. Indikaattorien perusteella Nurmijärven Veden toiminta on kohtalaisella tasolla.

		Nurmijärvi 2016	Hyvä 1	Kohtalainen 2	Huono 3
<b>Indikaattorit</b>					
Laskuttamaton vesi / johto-km / päivä	(m <sup>3</sup> /km/d)	4,3	< 2	2 - 4	> 5
Laskuttamaton jätevesi / johto-km / päivä	(m <sup>3</sup> /km/d)	8,7	< 10	10 - 20	> 20
Korjausinvestoinnit, vesijohtot	€/ m	3	> 4	2 - 4	< 2
Korjausinvestoinnit, viemärit	€/ m	1,7	> 5	3 - 5	< 3
Käyttökate / liikevaihto	%	43,7	> 50	40 - 50	< 40
Liiketulosprosentti	%	11,0	> 20	10 - 20	< 10
Tuloutus / liikevaihto	%	2,2	< 5	5 - 10	> 10
Peruspääoman tuotto / Peruspääoma	%	6	< 2	2 - 5	> 5
<b>Yhdistelmäindikaattorit</b>					
Saneerausvelka (laskuttamaton vesi-indikaattori + laskuttamaton jätevesi -indikaattori + korjausinvestoinnit, vesi -indikaattori + korjausinvestoinnit, jätevesi -indikaattori)		8,0	< 6	6 - 9	> 9
Kannattavuus (käyttökateprosentti-indikaattori + liiketulosprosentti-indikaattori)		4,0	1 - 2	3 - 4	5 - 6
Tuloutus (tuloutus / liikevaihto - indikaattori + peruspääoman tuotto - indikaattori)		4,0	1 - 2	3 - 4	5 - 6

## 7. Vesilaitoksen investoinnit ja rakentamishjelman toteutuminen

Investointihanke	Alkuper. KS 2016	Siitä muutos	KS+muut. 2016	TP 2016
	-5 400 000	415 000	-4 985 000	-4 162 795

Investoinnit toteutuivat yllä olevan taulukon mukaisesti verrattuna talousarvioon ja käyttösuunnitelmaan. Toteutuneiden investointien kokonaissumma oli 4,2 milj. € eli 84 % käyttösuunnitelman arviosta.

Verkostojen uudisinvestoinneista toteutui 75 %. Suurimmat syyt verkoston uudisinvestointien alitukseen olivat muutokset Ali-Tilkan ja Altian alueiden rakentamisessa. Ali-Tilkan alueella tehtiin vuonna 2016 vain stabilointitöitä ja alueen vesihuollon rakentamisen aloitus siirtyi vuodelle 2017. Altian alueen rakentamisen aloitus siirtyi myös vuodelle 2017.

Verkostojen peruskorjauksista toteutui 94 %. Peruskorjauksiin varatuista rahoista jäi käyttämättä hie-  
man, koska Kiljavan päävesijohdon saneerausurakan aloittaminen viivästyi suunnitellusta aikataulusta. Kiljavan päävesijohdon saneerauksen aloitusta päätettiin siirtää, jotta Tykkimäentien paineenkorotusasema saatiin käyttöön ennen töiden käynnistymistä. Tällä tavoin vähennettiin saneeraustyön Rajamäen vedenjakelulle aiheuttamia riskejä.

Laitosinvestoinneista toteutui 80 %. Suurin syy investointien alitukseen oli Klaukkalan tasausaltaan muu-  
tostyön viivästyminen. Lisäksi Kiljavan vedenottamon uuden kaivon rakentaminen siirtyi vuodelle 2017.

## Rakentamishjelman toteutuminen 1.1.-31.12.2016

Kohde	KS 2016	Tot 1-12	Erotus	Tot-%
Krannilan alue	-10 000	-82 909	72 909	829
Viirinlaakso	-25 000	-2 211	-22 789	9
Uudenniityntien alue (sis. Metistö)	-808 000	-935 567	127 567	116
Kylänpään alue	-25 000	-22 278	-2 723	89
Lintumetsän laajennusalue	-105 000	-91 902	-13 098	88
Ajoyhteys tontille, Klaukkalantie 53	-5 000	0	-5 000	
Korsipolku	-3 000	-2 994	-6	100
Ali-Tilkka	-100 000	-10 117	-89 883	10
Säveltie	-20 000	-26 337	6 337	132
Velhonkaari ja Nysäkuja	-25 000	-20 639	-4 361	83
Ilvesvuori, pohjoinen	-20 000	0	-20 000	0
Altian alue	-200 000	0	-200 000	0
Venttiilikaivot	-25 000	0	-25 000	0
Vesiasemat	-6 000	0	-6 000	0
Vanhojen alueiden teiden sv-viemärit	-42 000	0	-42 000	0
Sadevesiviemärit, varaus	-17 000		-17 000	0
Laadunvalvonta	-10 000	-1 133	-8 867	11
Viimeistelytyöt	-25 000	0	-25 000	
Suunnittelu, koordinointi, mittaus ja tutkimus	-100 000	-16 829	-83 171	17
Nimeämättömät kohteet	-42 000	-1 696	-40 304	4
Vanhojen alueiden kuivatus	-100 000	0	-100 000	0
Tykkimäentien varavesiyhteys	-78 000	-79 869	1 869	102
Härkämäki	-144 000	-158 445	14 445	110
Kirkkotien risteys	-13 000	-12 548	-452	97
Vesitorrinmäki, Kla	-393 000	-435 560	42 560	111
Pääventtiiliprojekti	-50 000	-27 626	-22 374	55
Vesijohtojen pienet peruskorjaukset	-200 000	-5 256	-194 744	3
Viemäreiden pienet peruskorjaukset	-300 000	-337 525	37 525	113
Verkostojen tutkimukset ja suunnittelu	-250 000	-178 646	-71 354	71
Huhdanpolku	-2 000	-7 709	5 709	385
Kiljavan päävesijohto	-300 000	-367 063	67 063	122
Ihantolantie-Punamullantie	-328 000	-350 232	22 232	107
Seurantie	-70 000	-73 323	3 323	105
Teilinummi, tekopohjavesilaitos	-50 000	-38 678	-11 322	77
Pumppaamo P2 Takamaa	-30 000	-13 417	-16 583	45
Pumppaamo P3 Mikkolanmäki	-50 000	-46 719	-3 281	93
Pumppaamo P4 Tuhkuri	-35 000	-32 077	-2 923	92
Pumppaamo P5 Röykkä		-1 663	1 663	
Pumppaamo P6 Rajämäki	0	-14 876	14 876	
Tykkimäentie pka	-275 000	-307 038	32 038	112
Klan jvpuhdistamo, tasausaltaan muutostyö	-250 000	-83 547	-166 454	33
Kiljavan vedenottamo, uusi kaivo	-100 000	-42 527	-57 473	43
Savikon vedenottamo, uusi kaivo	-100 000	-114 666	14 666	115
Röykän vedenottamo, alkalointi	-30 000	-25 000	-5 000	83
Kaukovalvontajärjestelmä	-10 000	-7 950	-2 050	80
Vedenottamoiden peruskorjaus, varaus	-25 000	-20 706	-4 294	83
Pumppaamoiden peruskorjaus, varaus	-10 000	0	-10 000	0
Vesitorrien sulkuluukkujen uusinta	-30 000	-20 730	-9 271	69
Jätevedenpuhdistamoiden peruskorjaukset, vara	-60 000	-66 120	6 120	110
Kirkonkylän puhdistamo	-25 000	-22 299	-2 701	89
Klaukkalan puhdistamon turvaverkko	-14 000	-13 568	-432	97
<b>Yhteensä</b>	<b>-4 935 000</b>	<b>-4 119 994</b>	<b>-815 006</b>	<b>83</b>

## 8. Ympäristö- ja yhteiskuntavastuu

Vesi- ja viemäripalvelut ovat olennainen osa yhdyskunnan peruspalveluja. Puhtaan juomaveden saata-  
vuus ja jäteveden tehokas poisjohtaminen ovat ihmisten terveyden ja hyvinvoinnin perusedellytyksiä.

Nurmijärven Vesi osallistuu aktiivisesti kunnan alueen pohjavesien suojeluun. Vuoden 2016 aikana jätet-  
tiin Valkojan pohjavesialueen yhteistarkkailuhanketta. Kunnan viemäroidyiltä alueilta tulevien jätevesien  
tehokkaalla puhdistuksella vähennetään osaltaan kunnan ympäristön ja osaltaan Suomenlahden ja Itä-  
meren ravinnekuormitusta. Viemäroinnin turvallisuutta lisää myös Rajamäen siirtolinjan jätevesipump-  
paamojen varustaminen kiinteillä varavoimakoneilla.

Nurmijärven puhdistetut jätevedet virtaavat Klaukkalan osalta Luhtajoen kautta ja Kirkonkylän osalta  
suoraan Vantaanjokeen ja joki laskee edelleen Suomenlahteen. Vantaanjoki kuljetti mereen vuonna  
2016 lähes 60 tonnia fosforia, josta Nurmijärven kunnan puhdistettujen jätevesien osuus oli 0,4 tn eli 0,7  
%. Vastaavasti Vantaanjoen lähes 1300 tonnin typpikuormasta Nurmijärven osuus oli 18 tn eli 1,4 %.  
Edellä olevat luvut sisältävät kunnan viemäroityjen alueiden lisäksi myös Altia Oy:n Rajamäen tehdasalu-  
een kuormituksen.

Nurmijärven jätevedenpuhdistuksessa syntyvä liete kuljetettiin Kekkilä Oy:n Nurmijärven Metsä-  
Tuomelan kompostointilaitokselle ja siitä tehtiin maanparannusainetta. Kekkilä huolehti lietteestä tehdyn  
maanparannusaineen toimituksesta hyötykäyttöön.

## 9. Hulevesien käsittely

Vesihuoltolain muutos astui voimaan 1.9.2014. Vesihuoltolain mukaan hulevesien käsittely ei ole enää  
vesihuoltoa. Hulevesien käsittelyyn sovelletaan kuitenkin vesihuoltolakia siltä osin kuin vesihuoltolaitos  
huolehtii huleveden viemäroinnistä. Lisäksi on määrätty, että huleveden viemärointi on eriytettävä muis-  
ta toiminnoista. Kirjanpitolautakunnan kuntajaosto on antanut lausunnon koskien ko. lain muutosta. Tä-  
män lausunnon mukaan huleveden viemärointi voidaan eriyttää muista vesihuoltolaitoksen toiminnoista  
laskennallisesti ja huleveden viemäroinnistä ei tehdä erillistä toimintakertomusta, vaan vesihuoltolain 20  
§ tiedot esitetään vesihuoltolaitoksen toimintakertomuksessa erillisinä.

Toimintakertomuksessa esitettyihin lukuihin sisältyy vesilaitoksen hulevesien käsittely. Nurmijärven Ve-  
den kirjanpitoon sisältyvästä hulevesien osuudesta on laadittu erillinen tuloslaskelma. Taseesta on eriy-  
tetty kiinteiden rakenteiden ja laitteiden osalta hulevesijärjestelmien osuus sekä liittymismaksujen osalta  
vuosien 2007–2016 aikana kertyneet hulevesijärjestelmien liittymismaksut.

### Talous

Vuonna 2016 huleveteen liittyi 55 asiakasta ja huleveden liittymismaksuja kerättiin 96 515 €.

### Käyttötoiminta

Hulevesiverkoston käyttö ja kunnossapito on jaettu vesilaitoksen ja kunnan välille. Kunta huolehtii tie-  
rummuista ja hulevesikaivojen sakkapesien tyhjentämisestä. Vesilaitos huolehtii hulevesiverkostossa  
esiintyvien tukosten aukaisusta. Lisäksi vesilaitos suorittaa sakkapesien tyhjentämisen laskutustyönä.  
Vuoden aikana sakkapesiä tyhjennettiin Nurmijärven kirkonkylän taajaman alueella.

### Investoinnit

Uutta hulevesiverkostoa rakennetaan uusien asemakaava-alueiden kunnallistekniikan rakentamisen yh-  
teydessä. Hulevesiverkoston pituus oli vuoden 2016 lopussa 142 km. Vuoden aikana rakennettiin uutta  
hulevesiviemäriä 2,4 km.

Vuonna 2016 uusia hulevesiviemäreitä rakennettiin mm. Rajamäellä Uudenniityn alueella ja Lepsämässä  
Lintumetsän laajennusalueella ja kirkonkylän Krannilan alueella. Hulevesiviemäreiden saneerausta ei  
tehty.



Vuonna 2016 huleveden investoinnit olivat seuraavat:

Krannilan alue	26 695,40
Lintumetsän laajennusalue	86 242,54
Ali-Tilkka	7 088,45
Kirkkotien risteys	3 645,00
Korsipolku	860,69
Velhonkaari ja Nysäkuja	5 793,03
Kylänpään alue	7 425,82
Uudenniitynalue	236 309,63
Säveltie	1 570,02
Hulevesiviemäri investoinnit yht.	375 630,58

## Toimintatilastot

<b>YHTEISET TIEDOT:</b>	<b>2012</b>	<b>2013</b>	<b>2014</b>	<b>2015</b>	<b>2016</b>
Henkilöstön määrä	19	20	21	22	20
<b>Sopimussuhteita:</b>					
- uusia sopimuksia	138	80	89	83	108
- vanhojen uudistamisia	0	0	0	0	0
- omistajan vaihdoksia	227	190	224	210	205
<b>Liittyneitä kiinteistöjä:</b>					
- vesijohtoon	130	73	89	79	105
- viemäriin	122	72	87	73	102
- jakaantuma:					
- omakotitaloja	113	59	65	67	87
- rivitaloja	9	4	5	3	4
- kerrostaloja	4	4	6	4	5
- muita (teollisuus, palvelu yms)	12	6	13	5	9
<b>Kvv-tarkastustoiminta:</b>					
- suunnitelmia käsitelty	132	115	113	75	111
- tarkastuskäyntejä	322	299	256	261	246
- kvv-työnjohtajan hyväksymisiä	267	226	243	187	234
- liittymisilmoituksia (uusia) annettu	135	129	126	139	157
- liittymisilmoituksia sopimusta uusittaessa					
<b>Vesimittarit:</b>					
- asennettu uusia	127	103	81	81	92
- vaihdettu ja huollettu	162	67	421	696	265
- vaihdettu jäätyneitä mittareita	24	14	5	5	2
- pysähtyneitä mittareita	7				
- tarkistusmittauksia tehty	1	2	1	3	2
- romutettu	4				
<b>Häilytyksiä varallaolijalle (toimenpiteisiin johtaneet):</b>	320	296	277	287	332
- kaukovalvonnasta	213	186	170	176	227
- pelastuslaitos	23	2	4	0	3
- aluevalvontakeskus / VSP Protone	74	96	92	103	92
- muut	10	12	11	8	10
<b>Rakennettu tonttijohtaja:</b>					
<b>Rakennettu uusia:</b>					
- uuden verkoston rakentamisen yhteydessä					
- vj	52	98	79	89	65
- jv	53	99	79	89	65
- sv	51	133	79	88	53
- vanhaan verkostoon					
- vain vj		1	7	16	
- vain jv		3	2	1	
- vj+jv		21	13	18	28
- vj+jv+sv		3	15	10	2
- sv		0	0	0	0
<b>Peruskorjattu tonttijohtaja:</b>					
- peruskorjauksen (saneerauksen) yhteydessä					
- vj	17	63	39		
- jv	0	7			
- peruskorjauksen (uudelleen rak.) yhteydessä					
- vj		34	24	73	36
- jv		34	25	74	12

<b>PUHTAAN VEDEN TUOTANTO:</b>		<b>2012</b>	<b>2013</b>	<b>2014</b>	<b>2015</b>	<b>2016</b>
- veteen liittyneet asukkaat		32 590	33 239	33 588	34 073	34 638
- liittymisaste	%	80,77	80,75	80,95	81,28	82,42
- ominaiskulutus	l/as/vrk	138	131	133	132	135
<b>Vesimäärät:</b>						
- pumpattu vesimäärä	m <sup>3</sup> /vuosi	2 137 518	2 143 332	2 104 566	2 182 869	2 211 231
- laskutettu vesimäärä	m <sup>3</sup> /vuosi	1 635 774	1 592 902	1 634 498	1 641 970	1 704 442
- erotus	m <sup>3</sup> /vuosi	501 744	550 430	470 068	540 899	506 789
- erotus %		23,5	25,7	22,3 %	24,8 %	22,9 %
- pumpattu vesimäärä	m <sup>3</sup> /vrk	5 856	5 872	5 813	5 980	6 058
- Pumppaus vedenottoittain:	m <sup>3</sup> /vuosi					
- Valkoja		117 717	66 110	87 927	112 557	125 099
- Pellonperä		2 034	17	45	21	48
- Savikko		222 961	231 320	218 075	186 161	188 214
- Kaninlähde		231 184	195 965	234 448	184 598	170 476
- Kiljava		633 988	599 526	591 450	613 296	583 266
- Lepsämä		188 870	213 171	207 890	173 758	213 931
- Nummenpää		175 943	226 592	210 166	234 002	286 441
- Röykkä		0	0	0	0	0
- Teilinummi ( +Nukari)		564 821	610 631	554 565	678 482	658 772
- Vesimäärien jakautuminen:	m <sup>3</sup> /vuosi					
- Kirkonkylä: pumpattu		858 775	643 698	571 852	671 127	628 385
- Kirkonkylä: laskutettu		386 941	368 241	384 159	379 696	392 760
- Klaukkala: pumpattu		548 767	911 070	941 264	971 381	1 005 020
- Klaukkala: laskutettu		654 471	642 679	665 986	687 871	682 917
- Rajamäki: pumpattu		531 882	599 526	496 601	458 040	425 420
- Rajamäki: laskutettu		356 958	362 804	353 590	354 316	286 365
- Röykkä: pumpattu		70 777	0	70 938	66 002	65 409
- Röykkä: laskutettu		63 392	65 369	62 969	57 139	57 873
- Nukari: pumpattu		127 317	24 212	25 988	24 797	25 761
- Nukari: laskutettu		21 121	21 056	21 990	24 154	24 155
- Kunnan palvelut, laskutettu	m <sup>3</sup> /vuosi	130 473	108 949	116 946	107 796	128 516
- Vesiosuuskunnat, laskutettu	m <sup>3</sup> /vuosi	19 652	23 521	28 555	28 531	31 120
<b>Laitokset:</b>						
- Vedenottamot	kpl	10	10	10	10	10
- Paineenkorotusasemat	kpl	7	7	7	7	8
<b>Verkosto:</b>						
- Vesijohtoverkoston pituus (31.12.)	km	316,32	319,39	321,844	323,34	325,00
- vesijohtoa rakennettu	m	2 587	4 115	2 604	1 631	2 214
- vesijohtoa peruskorjattu uudelleen rak.	m	2 612	2 255	1 585	1 629	2 517
- poistettua verkostoa	m		1 045	255	135	547
<b>Kunnossapito:</b>						
- Vesijohdon putkirikkoja yhteensä	kpl/vuosi	15	23	15	15	12
- Kirkonkylä		4	4	3	7	1
- Klaukkala		6	11	10	6	5
- Rajamäki		2	4	1	1	4
- Röykkä		2	4	1	2	0
- Nukari		1	0	0	0	1
<b>Reklamaatiot</b>						
- Veden laadun reklamaatioita	kpl	18	6	13	15	18
<b>Energiankulutus KWh (laitokset)</b>						
- Energiankulutus yhteensä	KWh/vuosi	1 109 810	1 177 522	1 022 858	1 129 044	1 159 212
- Energiankulutus	KWh/m <sup>3</sup>	0,51	0,55	0,49	0,52	0,52
- Energian kulutus	KWh/vuosi					
- Kirkonkylä		477 081	554 474	446 940	473 813	472 287
- Klaukkala		267 638	301 137	258 057	149 076	322 216
- Rajamäki		298 779	270 454	248 006	67 125	288 541
- Röykkä		3 749	5 655	6 500	1 848	7 889
- Nukari		62 563	45 802	63 355	69 327	68 280
- Energiankulutus yhteensä	KWh/vuosi			1 03 969	115 587	126 280

## VIEMÄRILAITOS

		2012	2013	2014	2015	2016
- Asukasluku (viemäriin liittyneet asiakkaat)		32 151	32 654	33 212	33 686	34 246
- Liittymisaste	%	79,7	79,3	80,05	80,35	81,49
- Ominaisjätevesimäärä	l/as/vrk	167	161	159	154	154
<b>Vesimäärät:</b>						
- käsitelty jätevesimäärä	m <sup>3</sup> /vuosi	3 559 762	3 008 338	2 730 071	3 011 431	2 851 815
- laskutettu jätevesivesimäärä (sisältää Altian)	m <sup>3</sup> /vuosi	1 963 045	1 919 397	1 927 204	1 894 353	1 926 319
- Altia Oyj:n jätevesimäärä		416 520	378 860	355 140	320 594	281 590
- vuotovesi	m <sup>3</sup> /vuosi	1 596 717	1 088 941	802 867	1 117 078	925 496
- vuotovesi %		45 %	36 %	29 %	37 %	32 %
- käsitelty jätevesimäärä	m <sup>3</sup> /vrk	9 753	8 242	7 480	8 250	7 813
- jätevesimäärän käsittely laitoksittain:	m <sup>3</sup> /vuosi					
- Kirkonkylä: käsitelty		847 635	765 593	710 784	791 280	708 056
laskutettu		357 592	355 333	367 502	363 562	381 140
- Klaukkala: käsitelty (sisältää Altia Oyj:n jätevedet)		2 712 127	2 242 745	2 019 287	2 220 151	2 143 759
laskutettu (sisältää Altia Oyj:n jätevedet)		1 069 530	1 019 683	1 015 922	1 006 652	965 851
- Rajamäki: käsitelty		*)	*)	*)		
laskutettu		364 129	373 536	358 683	354 768	392 093
- Röykkä: käsitelty		*)	*)	*)		
laskutettu		71 102	71 770	65 844	58 747	67 371
- Kunnan palvelut, laskutettu	m <sup>3</sup> /vuosi	71 667	67 345	71 540	62 351	74 769
- Vesiosuuskunnat, laskutettu	m <sup>3</sup> /vuosi	24 261	31 730	40 273	28 661	31 445
<b>Viemäripituudet:</b>						
- jätevesiviemäriä (uutta) rakennettu	m	1533	3 450	3 088	1 555	2 056
- jätevesiviemäriverkoston pituus (31.12.)	km	283,1	286,6	289,5	290,9	292,5
- sadevesiviemäriä rakennettu	m	2250	4 214	3470	3 131	2 397
- sadevesiviemäriverkoston pituus (31.12.)	km	129,3	133,5	136,8	139,9	142,3
- jätevesiviemäriä peruskorjattu:						
- sujuttamalla	m	760	2 331	2957	3 415	2 386
- uudelleen rakentamalla	m	0	335	485	1 984	721
- poistettu jätevesiviemäriä (jos vaikuttaa verkostopituuteen, lisäys 1/2016)			575	385	180	435
<b>Laitokset:</b>						
- Puhdistamot (31.12.)	kpl	2	2	2	2	2
- Pumppaamoita (31.12.)	kpl	41	44	44	45	46
- rakennettu uusia			3	0	1	1
<b>Kunnossapito:</b>						
- Viemäritukoksia	kpl	35	36	26	27	19
<b>Ylijäämäliete:</b>						
- Puhdistamoiden ylijäämälietettä	tn/vuosi	3 215	3 027	3 371	3 331	3 216
- Kirkonkylä: maanviljelykseen kompostoitu Metsä-Tuomela		0	0			
kompostoitu Kalteva		1 156	1 180	1 201	1 175	1 340
oma komposti		0	0			
yhteensä		1 156	0			
- Klaukkala: maanviljelykseen kompostoitu Metsä-Tuomela		0	1 180	1 201		
kompostoitu		0	0			
yhteensä		0	1 180	1 201		
- Rajamäki: maanviljelykseen kompostoitu Metsä-T		2 059	1 847	0		
yhteensä		2 059	1 847	2 170	2 156	1 876
- Rajamäki: maanviljelykseen kompostoitu Metsä-T		*)	*)	2 170		

		2012	2013	2014	2015	2016
kompostoitu Kalteva Kirkonkylän puhd. kompostiin yhteensä						
<b>Energiankulutus KWh (laitokset)</b>						
- Energiankulutus yhteensä	kWh/vuosi	2 409 226	2 362 620	2 333 815	2 467 228	2 497 448
- Energiankulutus käsiteltyä kuutiota kohti:	kWh/m <sup>3</sup>	0,57	0,79	0,85	0,82	0,88
- Energian kulutus laitoksittain	kWh/vuosi					
- Kirkonkylä		608 486	639 920	607 260	671 448	701 296
- Klaukkala		1 800 740	1 722 700	1 726 555	1 795 780	1 796 152
- Rajamäki		*)	*)	***)		
				**)		
<b>Energiankulutus KWh, verkostot</b>						
- Energiankulutus yhteensä	kWh/vuosi			944 060	1 011 041	980 338
- Energiankulutus taajamittain	kWh/vuosi					
- Kirkonkylä				26 795	31 035	28 442
- Klaukkala				169 227	149 076	134 959
- Rajamäki				69 195	67 125	67 103
- Röykkä				1 876	1 848	1 846
- Rajamäen siirtolinja				662 123	747 988	732 416
- Nukarin siirtolinja				13 285	13 969	15 573
				**)		
<b>Lietteiden tuonti puhdistamoille:</b>						
- Sako- ja umpikaivolietteen määrä	m <sup>3</sup> /vuosi					
- Kirkonkylä		26 015	25 373	20 222	21 445	20 390
- Klaukkala		27 590	25 843	23 635	22 761	23 320
- yhteensä		53 603	51 216	43 857	44 206	43 710

\*) Röykan ja Rajamäen jäteveden puhdistamoiden toiminta on loppunut.

\*\*\*) Sähkönkulutuslukemat perustuvat reaaliaikaiseen, etäluettavaan mittaukseen vuodesta 2014 alkaen (vuonna 2014 mittauksissa ollut vielä epätarkkuutta)

\*\*\*\*) Kirkonkylän vuoden 2014 todellinen energiankulutus ollut 673 600 kWh

## 5.1.2 Johtokunnan hyväksymän talousarvion toteutumisvertailu

TULOSLASKELMA	TA 2016	TP 2016	Poikkeama	Tot-%
<b>LIIKEVAIHTO</b>	<b>7 256 765</b>	<b>7 427 111</b>	-170 346	102
Liiketoiminnan muut tuotot	207 850	148 532	59 318	71
Materiaalit ja palvelut				
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-1 067 200	-1 077 897	10 697	101
Palvelujen ostot	-1 736 060	-1 781 914	45 854	103
<b>Materiaalit ja palvelut yhteensä</b>	<b>- 2 803 260</b>	<b>-2 859 811</b>	<b>56 551</b>	<b>102</b>
Henkilöstökulut				
Palkat ja palkkiot	-963 920	-979 578	15 658	102
Henkilösivukulut				
Eläkekulut	-232 687	-241 984	9 297	104
Muut henkilösivukulut	-50 705	-61 635	10 930	122
<b>Henkilöstökulut yhteensä</b>	<b>-1 247 312</b>	<b>-1 283 197</b>	<b>35 885</b>	<b>99</b>
Poistot ja arvonalennukset				
Suunnitelman mukaiset poistot	- 2 534 040	-2 484 174	-49 866	98
Liiketoiminnan muut kulut	-103 061	-124 097	21 036	120
<b>LIIKEYLIJÄÄMÄ (-ALIJÄÄMÄ)</b>	<b>776 942</b>	<b>824 364</b>	<b>-47 422</b>	<b>106</b>
Rahoitustuotot- ja kulut				
Korkotuotot		19 286	-19 286	
Muut rahoitustuotot			0	
Kunnalle maksetut korkokulut		-26 552	26 552	
Muille maksetut korkokulut	-105 000	-39 414	-65 586	38
Korvaus peruspääomasta	-162 000	-162 000		
Muut rahoituskulut		-8	8	
<b>Rahoitustuotot- ja kulut yhteensä</b>	<b>-267 000</b>	<b>-208 688</b>	<b>-58 312</b>	<b>78</b>
<b>TILIKAUDEN YLI- / ALIJÄÄMÄ</b>	<b>509 942</b>	<b>615 676</b>	<b>-105 734</b>	<b>121</b>

<b>RAHOITUSLASKELMA</b>	<b>TA 2016</b>	<b>TP 2016</b>	<b>Poikkeama</b>	<b>Tot-%</b>
<b>TOIMINNAN RAHAVIRTA</b>				
Liikelyljäämä	776 942	824 364	-47 422	106
Poistot ja arvonalennukset	2 534 040	2 484 174	49 866	98
Rahoitustuotot ja -kulut	-267 000	-208 688	-58 312	78
<b>Toiminnan rahavirta</b>	<b>3 043 982</b>	<b>3 099 851</b>	<b>-55 868</b>	<b>102</b>
<b>INVESTOINTIEN RAHAVIRTA</b>				
Investointimenot	4 985 000	4 162 795	822 205	<b>84</b>
<b>Toiminnan ja investointien rahavirta</b>	<b>-1 941 018</b>	<b>-1 062 944</b>	<b>-878 074</b>	<b>55</b>
<b>RAHOITUKSEN RAHAVIRTA</b>				
<b>Antolainauksen muutokset</b>				
Antolainasaamisten lisäys		-8 050		
		<b>-8 050</b>		
<b>Lainakannan muutokset</b>				
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	1 600 000		1 600 000	0
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-516 296	-296 296	-220 000	57
Lyhytaikaisten lainojen muutos kunnalta		-950 974		
Lyhytaikaisten lainojen muutos		1 000 000	-1 000 000	
	<b>1 083 704</b>	<b>-247 270</b>	<b>1 330 974</b>	<b>-23</b>
<b>Muut maksuvalmiuden muutokset</b>				
Saamisten muutos kunnalta		-136 696		
Saamisten muutokset muilta		-123 979	123 979	
Korottomien velkojen muutos kunnalta		163 929		
Korottomien velkojen muutos	700 000	1 453 554	-753 554	208
	<b>700 000</b>	<b>1 356 808</b>	<b>-656 808</b>	<b>194</b>
<b>Rahoituksen rahavirta</b>	<b>1 783 704</b>	<b>1 101 488</b>	<b>674 166</b>	<b>62</b>
<b>Rahavarojen muutos</b>	<b>-157 314</b>	<b>38 543</b>	<b>-203 907</b>	

### 5.1.3 Tilinpäätöslaskelmat ja tunnusluvut

Tuloslaskelma	31.12.2016	31.12.2015
<b>Liikevaihto</b>	<b>7 427 111,28</b>	<b>6 882 681,66</b>
Liiketoiminnan muut tuotot	148 532,29	354 310,97
Materiaalit ja palvelut		
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-1 077 896,62	-1 023 501,77
Palvelujen ostot	-1 781 913,96	-1 608 554,28
Materiaalit ja palvelut yhteensä	-2 859 810,58	-2 632 056,05
Henkilöstökulut		
Palkat ja palkkiot	-979 577,72	-977 023,59
Henkilösivukulut		
Eläkekulut	-241 984,28	-243 273,23
Muut henkilösivukulut	-61 635,07	-55 030,29
Henkilöstökulut yhteensä	-1 283 197,07	-1 275 327,11
Poistot ja arvonalennukset		
Suunnitelman mukaiset poistot	-2 484 174,22	-2 428 576,24
Liiketoiminnan muut kulut	-124 097,25	-113 683,77
<b>Liikeylijäämä</b>	<b>824 364,45</b>	<b>787 349,46</b>
Rahoitustuotot- ja kulut		
Korkotuotot	19 285,82	20 818,65
Muut rahoitustuotot	0,00	768,46
Kunnalle maksetut korkokulut	-26 552,05	-17 655,11
Muille maksetut korkokulut	-39 413,94	-45 851,43
Korvaus peruspääomasta	-162 000,00	-162 000,00
Muut rahoituskulut	-8,00	-10,23
Rahoitustuotot- ja kulut yhteensä	-208 688,17	-203 929,66
<b>Tilikauden ylijäämä</b>	<b>615 676,28</b>	<b>583 419,80</b>

Talouden tunnusluvut	31.12.2016	31.12.2015
Liikevaihdon muutos, %	7,9	4,3
Liikeylijäämä, %	11,1	11,4
Sijoitetun pääoman tuotto, %	4,0	4,0
100 x (Ylijäämä ennen varauksia + + Korvaus peruspääomasta + Rahoituskulut)/ (Taseen loppusumma - Korottomat velat)		
Omavaraisuusaste, %	42,8	43,4
100 x (Oma pääoma + Varukset)/Taseen loppusumma		
Pääoman kiertoisuus	0,18	0,18
Liikevaihto/Taseen loppusumma		
Lainakanta 31.12.	21 863 376	20 981 204
Lainat e/asukas	520	501
Lainakanta 31.12. ilman liittymismaksuja	8 096 941	8 344 211
Lainat e/asukas	193	199
Asukasmäärä 31.12.	42 024	41 905



**Rahoituslaskelma****31.12.2016****31.12.2015****Toiminnan rahavirta**

Liikelyljäämä	824 364	787 349
Poistot ja arvonalennukset	2 484 174	2 428 576
Rahoitustuotot ja -kulut	<u>-208 688</u>	<u>-203 930</u>
	3 099 851	3 011 996

**Investointien rahavirta**

Investointimenot	4 162 795	3 869 549
------------------	-----------	-----------

**Toiminnan ja investointien rahavirta****-1 062 944****-857 553****Rahoituksen rahavirta****Antolainauksen muutokset**

Antolainasaamisten lisäys muilta	-8 050	
----------------------------------	--------	--

**Lainakannan muutokset**

Pitkäaikaisten lainojen lisäys muilta		
Pitkäaikaisten lainojen vähennys muilta	-296 296	-296 296
Lyhytaikaisten lainojen muutos kunnalta	-950 974	
Lyhytaikaisten lainojen muutos muilta	<u>1 000 000</u>	<u>785 348</u>
	-247 270	489 052

**Oman pääoman muutokset**

-51 453

**Muut maksuvalmiuden muutokset**

Saamisten muutos kunnalta	-136 696	-846 284
Saamisten muutokset muilta	-123 979	-161 411
Korottomien velkojen muutos kunnalta	163 929	
Korottomien velkojen muutos muilta	<u>1 453 554</u>	<u>868 386</u>
	1 356 808	-139 309

**Rahoituksen rahavirta****1 101 488****298 291****Rahavarojen muutos****38 543****-559 261**

Rahavarat 31.12.	39 505	961
Rahavarat 1.1.	<u>961</u>	<u>560 222</u>

**Rahavarojen muutos****38 543****-559 261**

<b>Tase</b>	<b>31.12.2016</b>	<b>31.12.2015</b>
<b>Vastaavaa</b>		
<b>Pysyvät vastaavat</b>	<b>38 296 547,96</b>	<b>36 609 877,46</b>
Aineettomat hyödykkeet	3 323,35	11 299,38
Aineettomat oikeudet	3 323,35	11 299,38
Aineelliset hyödykkeet	38 285 174,61	36 598 578,08
Kiinteät rakenteet ja laitteet	38 178 503,92	36 463 957,59
Koneet ja kalusto	106 670,69	134 620,49
Sijoitukset		
Muut saamiset	8 050,00	
<b>Vaihtuvat vastaavat</b>	<b>2 281 274,12</b>	<b>1 982 055,46</b>
Saamiset		
Lyhytaikaiset saamiset	2 241 769,55	1 981 094,38
Myyntisaamiset	1 258 760,83	1 134 810,64
Saamiset kunnalta	982 979,92	846 283,74
Muut saamiset	28,80	
Rahat ja pankkisaamiset	39 504,57	961,08
<b>Vastaavaa yhteensä</b>	<b>40 577 822,08</b>	<b>38 591 932,92</b>
<b>Vastattavaa</b>		
<b>Oma pääoma</b>	<b>17 364 221,14</b>	<b>16 748 544,86</b>
Peruspääoma	2 691 006,82	2 691 006,82
Edellisten tilikausien ylijäämä	14 057 538,04	13 474 118,24
Tilikauden yli-/alijäämä	615 676,28	583 419,80
<b>Vieras pääoma</b>	<b>23 213 600,94</b>	<b>21 843 388,06</b>
Pitkäaikainen vieras pääoma	20 359 031,46	19 525 885,56
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	6 592 596,00	6 888 892,00
Korottomat velat kunnalta	163 928,76	
Liittymismaksut ja muut velat	13 602 506,70	12 636 993,56
Lyhytaikainen vieras pääoma	2 854 569,48	2 317 502,50
Joukkovelkakirjalainat	1 000 000,00	
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	296 296,00	296 296,00
Lainat kunnalta	208 048,70	1 159 022,92
Saadut ennakot	4 397,36	7 726,21
Ostovelat	897 240,39	365 075,59
Muut velat	243 561,60	174 583,80
Siirtovelat	205 025,43	314 797,98
<b>Vastattavaa yhteensä</b>	<b>40 577 822,08</b>	<b>38 591 932,92</b>

## Huleveden tilinpäätöslaskelmat

Tuloslaskelma hulevesi eriytettyinä	Vesihuolto	Hulevesi	Yhteensä
<b>Liikevaihto</b>	<b>7 427 111,28</b>		<b>7 427 111,28</b>
Liiketoiminnan muut tuotot	148 532,29		148 532,29
Materiaalit ja palvelut	0,00		
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-1 072 486,15	-5 410,47	-1 077 896,62
Palvelujen ostot	-1 771 061,96	-10 852,00	-1 781 913,96
Materiaalit ja palvelut yhteensä	-2 843 548,11	-16 262,47	-2 859 810,58
Henkilöstökulut	0,00		
Palkat ja palkkiot	-978 972,54	-605,18	-979 577,72
Henkilösivukulut			
Eläkekulut	-241 907,62	-76,66	-241 984,28
Muut henkilösivukulut	-61 606,66	-28,41	-61 635,07
Henkilöstökulut yhteensä	-1 282 486,82	-710,25	-1 283 197,07
Poistot ja arvonalennukset	0,00		
Suunnitelman mukaiset poistot	-2 279 310,92	-204 863,30	-2 484 174,22
Liiketoiminnan muut kulut	-121 087,25	-3 010,00	-124 097,25
<b>Liikelylijäämä</b>	<b>1 049 210,47</b>	<b>-224 846,02</b>	<b>824 364,45</b>
Rahoitustuotot- ja kulut	0,00		
Korkotuotot	19 285,82		19 285,82
Muut rahoitustuotot	0,00		
Kunnalle maksetut korkokulut	-26 552,05		-26 552,05
Muille maksetut korkokulut	-39 413,94		-39 413,94
Korvaus peruspääomasta	-162 000,00		-162 000,00
Muut rahoituskulut	-8,00		-8,00
Rahoitustuotot- ja kulut yhteensä	-208 688,17		-208 688,17
<b>Tilikauden ylijäämä</b>	<b>840 522,30</b>	<b>-224 846,02</b>	<b>615 676,28</b>

### Nurmijärven Vesi liikelaitoksen Taseesta eriytetty huleveden erät

	Vesihuolto	Hulevesi	Yhteensä
<b>Pysyvät vastaavat</b>			
Aineelliset hyödykkeet			
Kiinteät rakenteet ja laitteet	34 511 210,63	3 667 293,29	38 178 503,92
<b>Vieras pääoma</b>			
Pitkäaikainen vieras pääoma			
Liittymismaksut ja muut velat	12 724 989,97	1 041 445,49	13 766 435,46

## 5.1.4 Tilinpäätöksen liitetiedot

### Tilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot

#### Jaksotusperiaatteet

Tulot ja menot on merkitty tuloslaskelmaa suoriteperusteen mukaisesti.

#### Pysyvien vastaavien arvostus

Pysyvien vastaavien aineettomat ja aineelliset hyödykkeet on merkitty taseeseen hankintamenoa vähennettynä suunnitelman mukaisilla poistoilla ja investointimenoihin saaduilla rahoitusosuuksilla. Suunnitelman mukaiset poistot on laskettu ennalta laaditun poistosuunnitelman mukaisesti. Poistosuunnitelma on muutettu 1.1.2013 lähtien hankitun omaisuuden osalta KV 6.3.2013 § 54.

Poistosuunnitelman mukaiset suunnitelmapoistojen laskentaperusteet on esitetty tuloslaskelman liitetiedoissa kohdassa suunnitelman mukaisten poistojen perusteet.

#### Sijoitusten arvostus

Pysyvien vastaavien sijoitusluonteiset erät on merkitty taseeseen hankintamenoa.

#### Hulevesien eriyttäminen

Nurmijärven Veden kirjanpitoon sisältyvästä hulevesien osuudesta on laadittu erillinen tuloslaskelma. Taseesta on eriytetty kiinteiden rakenteiden ja laitteiden osalta hulevesijärjestelmien osuus sekä liittymismaksujen osalta vuosien 2007-2016 aikana kertyneet hulevesijärjestelmien liittymismaksut.

## Tuloslaskelman liitetiedot

### Liitetieto 11. Selvitys suunnitelman mukaisten poistojen perusteista

Käyttöomaisuuden poistojen määrittelyssä on käytetty ennalta laadittua poistosuunnitelmaa.

Poistosuunnitelma on muutettu 1.1.2013 alkaen (kv 6.3.2013 §54)

Suunnitelman mukaiset poistot on laskettu käyttöomaisuuden hankintamenoista arvioidun taloudellisen pitoajan mukaan.

Arvioidut poistoajat ja niitä vastaavat vuotuiset poistoprosentit sekä poistomenetelmä ovat:

	Poisto aika/ poisto%	Poistotapa
Muut pitkävaikutteiset menot		
Tietokoneohjelmistot -31.12.2012	3 vuotta	tasapoisto
Tietokoneohjelmistot 1.1.2013-	2 vuotta	tasapoisto
Rakennukset		
Hallinto- ja laitosrakennukset -31.12.2012	40 vuotta	tasapoisto
Hallinto- ja laitosrakennukset 1.1.2013-	20 vuotta	tasapoisto
Kiinteät rakenteet		
Johtoverkostot ja laitteet -31.12.2012	7 %	menojäännöspoisto
Johtoverkostot ja laitteet 1.1.2013-	30 vuotta	tasapoisto
Muut kiinteät rakenteet ja laitteet -31.12.2012	18 %	menojäännöspoisto
Muut kiinteät rakenteet ja laitteet 1.1.2013-	10 vuotta%	tasapoisto
Laituskoneet ja laitteet -31.12.2012	18 vuotta	tasapoisto
Laituskoneet ja laitteet 1.1.2013-	10 vuotta	tasapoisto
Viemäriverkko (siirtoviemäri) -31.12.2012	30 vuotta	tasapoisto
Viemäriverkko (siirtoviemäri) 1.1.2013-	30 vuotta	tasapoisto
Automaatiikka -31.12.2012	10 vuotta	tasapoisto
Automaatiikka 1.1.2013-	10 vuotta	tasapoisto

Koneet ja kalusto		
Kuljetusvälineet -31.12.2012	25 %	menojäännöspoisto
Kuljetusvälineet 1.1.2013-	4 vuotta	tasapoisto
Muut koneet ja kalusto -31.12.2012	30 %	menojäännöspoisto
Muut koneet ja kalusto 1.1.2013-	3 vuotta	tasapoisto

## Taseen liitetiedot

### Liitetieto 19. Pysyvien vastaavien hyödykkeet

	2016 €	2015 €
<b>Aineettomat hyödykkeet</b>		
Hankintameno 1.1.	11 299,38	
Lisäykset tilikauden aikana		15 952,00
Hankintameno 31.12.	11 299,38	15 952,00
Tilikauden poistot	7 976,03	4 652,62
Kirjanpitoarvo 31.12.	3 323,35	11 299,38
<b>Aineelliset hyödykkeet</b>		
<b>Kiinteät rakenteet ja laitteet</b>		
Hankintameno 1.1.	36 463 957,59	35 095 848,15
Lisäykset tilikauden aikana	4 119 993,92	3 758 565,20
Hankintameno 31.12.	40 583 951,51	38 854 413,35
Tilikauden poistot	2 405 447,59	2 390 455,76
Kirjanpitoarvo 31.12.	38 178 503,92	36 463 957,59
<b>Koneet ja kalusto</b>		
Hankintameno 1.1.	134 620,49	73 056,97
Lisäykset tilikauden aikana	42 800,80	95 031,38
Hankintameno 31.12.	177 421,29	168 088,35
Tilikauden poistot	70 750,60	33 467,86
Kirjanpitoarvo 31.12.	106 670,69	134 620,49
<b>Sijoitukset</b>		
<b>Muut saamiset</b>		
Hankintameno 1.1.		
Lisäykset tilikauden aikana	8 050,00	
Hankintameno 31.12.	8 050,00	
<b>Pysyvät vastaavat yhteensä</b>	<b>38 296 547,96</b>	<b>36 609 877,46</b>

KPA 2:7. § 5-kohdan mukaista mahdollista arvonlisäveron palautusvastuuta ei ole

### Liitetieto 23. Saamisten erittely

	2016 Lyhytaikaiset	2015 Lyhytaikaiset
Saamiset kunnalta, konsernitili	982 979,92	846 283,74
Saamiset kunnan tytäryhteisöiltä		
Myyntisaamiset	50 742,81	9 010,85
Saamiset muilta		
Myyntisaamiset	1 208 018,02	1 125 799,79
Muut saamiset	28,80	
<b>Saamiset yhteensä</b>	<b>2 241 769,55</b>	<b>1 981 094,38</b>

**Liitetieto 25. Oman pääoman erittely**

	2016 €	2015 €
Peruspääoma 1.1.	2 691 006,82	2 691 006,82
Peruspääoma 31.12.	2 691 006,82	2 691 006,82
Edellisten tilikausien alijäämä	13 474 118,24	13 158 174,14
Siirto edelliseltä tilikaudelta	583 419,80	367 397,10
Edellisten tilikausien ylijäämän muutos		-51 453,00
Edellisten tilikausien yli-/alijäämä 31.12.	14 057 538,04	13 474 118,24
Tilikauden yli-/alijäämä	615 676,28	583 419,80
Oma pääoma yhteensä	17 364 221,14	16 748 544,86

**Liitetieto 27. Pitkäaikaiset velat, jotka erääntyvät myöhemmin kuin viiden vuoden kuluttua**

	2016 €	2015 €
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta		3 000 000,00
Yhteensä	0,00	3 000 000,00

**Liitetieto 28., 30. ja 32. Pitkä- ja lyhytaikaiset velat**

	2016 €	2015 €
Pitkäaikaiset velat		
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	6 592 596,00	6 888 892,00
Liittymismaksut, kunta	163 928,76	
Liittymismaksut	13 602 506,70	12 636 993,56
Lyhytaikaiset velat		
Joukkovelkakirjalainat	1 000 000,00	
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	296 296,00	296 296,00
Lainat kunnalta, yhdistyksiä	208 048,70	1 159 022,92
Velat tytäryhteisöille, joissa kunta on jäsenenä		
Ostovelat	1 599,74	66 711,76
Velat muille		
Saadut ennakot	4 397,36	7 726,21
Ostovelat	895 640,65	298 363,83
Muut velat	243 561,60	174 583,80
Siirtovelat	205 025,43	314 797,98
Pitkä- ja lyhytaikaiset velat yhteensä	23 213 600,94	21 843 388,06

### Liitetieto 33. Siirtovelkoihin sisältyvät erät

	2016 €	2015 €
Siirtovelat		
Lomapalkkajaksotus	172 336,05	182 787,40
Korkojaksotus	5 840,31	8 786,47
Muut siirtovelat	26 849,07	123 224,11
Siirtovelat yhteensä	205 025,43	314 797,98

### Henkilöstöä koskevat liitetiedot

#### Liitetieto 42. Henkilöstön lukumäärä

	31.12.2016	31.12.2015
Vakinaiset	18	22
Määräaikaiset	4	1
Henkilöstön lukumäärä yhteensä	22	23

#### Liitetieto 43. Aktivoidut henkilöstökulut

	31.12.2016	31.12.2015
Henkilöstökulut tuloslaskelman mukaan	1 283 197,07	1 275 327,11
Aktivoidut henkilöstökulut	4 523,96	12 844,71
Henkilöstökulut yhteensä	1 287 721,03	1 288 171,82

## NURMIJÄRVEN VESI-LIIKELAITOKSEN JOHTOKUNTA

Nurmijärven Vesi-liikelaitoksen johtokunnan ja vesilaitoksen johtajan allekirjoitukset

Nurmijärvellä 28.2.2017



**Kimmo Kakko**  
puheenjohtaja



**Hilikka Ruusuvirta**  
varapuheenjohtaja



**Risto Airikkala**  
jäsen



**Ina Kuula**  
jäsen



**Satu Rauhala**  
jäsen



**Päivi Kopra**  
va. vesilaitoksen johtaja

Suoritetusta tilintarkastuksesta on tänään annettu tilintarkastuskertomus.

Nurmijärvellä 15.5.2017

BDO Audiator Oy



**Tuulikki Tuononen**  
KHT, JHT, CIA



## 5.2 Nurmijärven työterveys liikelaitoksen tilinpäätös

### 5.2.1 Toimintakertomus

#### Olennaiset tapahtumat tilikaudella

Nurmijärven työterveys on kunnallinen liikelaitos, joka tuottaa kunnan alueen yrittäjille ja työnantajille sekä kunnalle työterveyshuoltopalveluita. Työterveyshuollon palvelut tukevat kunnan palvelutuotantoa.

Tavoitteena on edistää ja tukea tehokkailla ja vaikuttavilla paikallisesti tuotetuilla palveluilla työntekijöiden terveyttä työuran eri vaiheissa yhdessä työnantajan kanssa. Liikelaitoksella on yksiköt sekä kirkonkylällä että Klaukkalassa. Työterveysasiakkaina oli 431 yritystä ja yhteisöä, joissa oli yhteensä 4643 henkilöasiakasta. Henkilöasiakkaista 3698 oli myös työterveyden sairaanhoitosopimus. Palveluiden laajuus riippuu sopimuksesta, jonka työnantaja ja työterveyshuolto ovat tehneet.

Toiminnan painopistettä on saatu siirrettyä ennaltaehkäisevämpään suuntaan. Kela I -korvausluokkaan kuului 53 % liikevaihdesta, Kela II -korvausluokkaan 43 % liikevaihdesta ja Ei Kela -korvattavaa oli 4 % liikevaihdesta.

Toimintakulut ovat kasvaneet. Kuluja ovat nostaneet kirkonkylällä käyttöönotettujen lisätilojen korkeat vuokratulot. Kuntatyönantaja antoi uudet ohjeet työterveyspalvelujen käytöstä vuoden 2016 alusta. Kunnan henkilökunnan työterveyspalvelujen käyttö väheni 218 105,94 euroa verrattuna edelliseen vuoteen. Näistä johtuen tavoiteltua toimintakatetta ei saavutettu. Tilikauden alijäämäksi muodostui 2 603,08 euroa.

Kuntalain 150 §:n mukaisen siirtymäsäännöksen mukaan kunnan tuli vuoden 2016 loppuun mennessä yhtiöittää markkinoilla toimivat työterveyshuollon palvelut. Kunnanhallitus nimesi 16.12.2015 työryhmän käynnistämään valmistelut työterveyshuollon osakeyhtiön perustamiseksi yksin tai yhdessä alueen kunnan tai kuntien kanssa siten, että yhtiön perustamisesta voitaisiin päättää viimeistään syksyllä 2016 ja että yhtiö voisi aloittaa toimintansa viimeistään 1.1.2017. Lisäksi päätettiin, että työryhmä selvittää myös ulkoistamismahdollisuudet, ja että Nurmijärvi osallistuu sitoumuksetta KUUMA -kuntien yhteisen valmisteluun työterveyshuollon palvelujen kilpailuttamisesta.

Eri vaihtoehtoista työryhmä päätyi esittämään vaihtoehtoa, jossa liikelaitos jatkaa kunnan omien työterveyspalvelujen tuottamista ja uusi perustettava yhtiö tuottaisi kunnan järjestämisvastuulla olevat palvelut ja markkinaehtoiset palvelut.

Kunnanvaltuusto päätti 28.9.2016, että kunta perustaa Nurmijärven Työterveys -nimisen osakeyhtiön, jolle siirretään työterveys -liikelaitoksen harjoittama markkinaehtoinen liiketoiminta. Työterveys -liikelaitos jatkaa toistaiseksi toimintaansa ja tuottaa työterveyspalveluja kunnalle ja kuntakonserniin kuuluville yhtiöille. Yhtiöittämisveloitteen siirtymäaikaan jatkettiin marraskuussa kestäämään aina vuoden 2018 loppuun asti.

#### Arvio tulevasta kehityksestä

Tuusulan kunta lähestyi vuoden lopulla Nurmijärven Työterveyttä ja oli kiinnostunut selvittämään yhteisen tai yhteisten työterveysyhtiöiden perustamisen. Asia on ollut esillä sekä Nurmijärven että Tuusulan kunnanhallituksissa ja molemmat ovat päättäneet selvitystyön aloittamisen.

Yhteisen tai yhteisten yksiköiden etuina on arvioitu olevan toiminnan kiinteiden kustannusten suhteellinen lasku, erityisesti ajanvarauksen, taloushallinnon ja laskutuksen yhdistämisen myötä kuten myös kasvaneet resurssit uusien digitaalisten palveluiden käyttöön otolle. Samoin nykyisten resurssien käyttö tehostuisi ja uusi yksikkö voisi tarjota entistä laajempia palvelukokonaisuuksia. Monipuolisempi työterveyden tuottaja olisi kiinnostavampi työnantaja erityisesti lääkäreille.

Kaavailtu kahden yhtiön malli säilyttäisi kunnalla omistajaohjauksen, jolloin työterveyden kustannukset ovat ennakoitavissa ja palveluja voidaan räätälöidä omistajien tarpeisiin. Myös markkinaehtoiset palvelut säilyvät paikallisesti tuotettuina ja tuottavat näin ollen elinvoimaa sekä työpaikkoja alueelle.

Tarkoitus on taata paikalliset hyvin saavutettavat terveyspalvelut kuntakonserniin henkilöstölle ja yrittäjille, sekä yrityksille tarjottavilla dynaamisilla lähipalveluilla vahvistaa kunnan elinvoimaa. Toiminnan tavoitteita ovat sairauspoissaolojen ja ennen aikaisen eläköitymisen vähentäminen, työturvallisuus, hyvä työyhteisön ilmapiiiri, terveelliset elämäntavat, työn imun tuottaminen ja näiden tuloksena tuottavuuden nostaminen. Työterveys toimii aavistavasti, ennakoivasti sekä aktiivisesti ja on asiakkaan kumppani työhyvinvoinnin ja työkyvyn ylläpitävässä toiminnassa. Palvelutuotteiden tulee olla kustannustehokkaita. Työterveyshuollon toimintaa tullaan kehittämään jatkossa entistä enemmän asiakastarpeesta lähteviksi työhyvinvoinnin asi-antuntijapalveluiksi sekä tuleviin soteratkaisuihin luontevasti integroitavaan työterveyspainotteiseen sairaanhoitoon.

## Henkilöstö

Vuoden 2016 lopussa Nurmijärven Työterveyden palveluksessa oli 16 henkilöä, henkilötövuosien määrän ollessa 15,1. Työterveyshuollon uusi johtaja aloitti virassa 2.5.2016.

Liikelaitoksen palveluksessa olevan henkilökunnan määrä 31.12.2016 ryhmiteltynä seuraavasti:

	1.1.- 31.12.2016	1.1.- 31.12.2015
Vakinaisia	12,50 henkilötövuotta	13,19 henkilötövuotta
Määräaikaisia ja sijaisia	2,66 henkilötövuotta	2,77 henkilötövuotta

## Selonteko sisäisen valvonnan järjestämisestä

Toiminnassa on noudatettu Nurmijärven kunnan hallintosääntöä ja sisäisen valvonnan ohjeita. Tavoitteiden toteutumisesta on raportoitu johtokunnalle säännöllisesti. Säännöllinen valvonta toteutuu sopimuksien valvonnan, talousarvion toteutumisen seurannan sekä hyvän hallintotavan kautta.

## Merkittävimmät riskit ja epävarmuustekijät tilinpäätöshetkellä

Tilinpäätöshetken epävarmuustekijöitä on liikelaitoksen tulevaan toimintamuotoon ja mahdolliseen yhtiöittämiseen liittyvät asiat sekä tulevaan sote-uudistukseen liittyvät epävarmuustekijät.

## Esitys tilikauden tuloksen käsittelystä

Nurmijärven Työterveys liikelaitoksen johtokunta esittää, että tilikauden alijäämä 2.603,08 euroa siirretään taseen oman pääoman edellisten tilikausien yli-/alijäämä -tilille.

## Talousarvion toteutuminen

### Toiminnallisten tavoitteiden toteutuminen

Kuntalain sekä uuden hankintalain määräysten vuoksi vuoden 2016 tärkein tavoite oli työterveyshuollon uuden toimintamallin selvitystyö ja lain edellyttämät toimenpiteet. Selvitystyön perusteella syksyllä perustettiin liikelaitoksen rinnalle Nurmijärven Työterveys osakeyhtiö. Vuoden lopulla tulleen siirtymäsäännöksen jatkoajan sekä käynnistyneiden Tuusula yhteistyöneuvotteluiden takia yhtiön operatiivista toimintaa ei aloitettu. Työterveystoimintoja tehosteltiin, kuntakonsernin ulkopuolisten asiakkaiden määrä ja heille työterveyden tuottaminen kasvoi ja vastaavasti toimintaa sopeutettiin kunnan uusien linjauksien aiheuttaman kysynnän merkittävän vähentymisen takia. Menossa olevien muutosten takia yleistä asiakastyytyväisyysmittausta ei tehty.

## Sitovien toiminnallisten tavoitteiden toteutuminen

<b>Kärkihanke tai strateginen linjaus:</b> Kunnan palvelutuotantotapoja ja palveluverkkoa kehitetään päämääränä toimivat ja tehokkaat palveluiden järjestämistavat	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma:</b> Palvelutuotanto-ohjelma ja palveluverkkosuunnitelma	
<b>Tavoite 1:</b> Työterveyshuollon toimintamuoto on ratkaistu ja tehdään toimenpiteitä sitä varten.	<b>Arviointitapa/mittari:</b> Tehty / ei tehty.
<b>Tavoitetaso 2016:</b> Vuoden 2017 alussa liikelaitos on osakeyhtiöitetty tai ulkoistettu.	<b>Tavoitteen toteutuminen:</b> Toteutui osittain.
<b>Tavoite 2:</b> Toimivat ja tehokkaat työterveyshuollon palvelut kahdessa toimipisteessä, lähellä yrityksiä ja työnantajia.	<b>Arviointitapa/mittari:</b> Asiakastyytyväisyysmittaukset tehdään vuosittain, niin henkilöasiakkaille, kuin yritysasiakkaille.
<b>Tavoitetaso 2016:</b> Tavoitteena on valtakunnallisesti keskiarvoa parempi asiakastyytyväisyys verrattuna muihin kunnallisiin työterveyshuoltoihin.	<b>Tavoitteen toteutuminen:</b> Menossa olevien muutosten takia asiakastyytyväisyysmittausta ei tehty.

## 5.2.2 Talousarvion toteutumisvertailu

TULOSLASKELMA	TA 2016	TP 2016	Poikkeama	Tot.-%
<b>LIIKEVAIHTO</b>	<b>1 973 000</b>	<b>1 746 237</b>	<b>-226 763</b>	89 %
Liiketoiminnan muut tuotot	7 000	8 914	1 914	127 %
Materiaalit ja palvelut		0		
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-51 800	-42 614	9 186	82 %
Palvelujen ostot	-480 242	-650 221	-169 979	135 %
<b>Materiaalit ja palvelut yhteensä</b>	<b>-532 042</b>	<b>-692 835</b>	<b>-160 793</b>	130 %
Henkilöstökulut				
Palkat ja palkkiot	-967 921	-713 054	254 867	74 %
Henkilösivukulut		0		
Eläkekulut	-166 276	-132 435	33 841	80 %
Muut henkilösivukulut	-52 459	-38 599	13 860	74 %
<b>Henkilöstökulut yhteensä</b>	<b>-1 186 656</b>	<b>-884 089</b>	<b>302 567</b>	75 %
Liiketoiminnan muut kulut	-179 559	-180 879	-1 320	101 %
<b>LIIEKEYLIJÄÄMÄ</b>	<b>81 742</b>	<b>-2 651</b>	<b>-84 394</b>	-3 %
Rahoitustuotot ja -kulut				
Korkotuotot	3 000	4 742	1 742	
Muut rahoitustuotot		0	0	
Kunnalle maksetut korkokulut		-4 694	-4 694	
Muut rahoituskulut		0	0	
<b>Rahoitustuotot ja -kulut yhteensä</b>	<b>3 000</b>	<b>48</b>	<b>-2 952</b>	
<b>TILIKAUDEN YLIJÄÄMÄ</b>	<b>84 742</b>	<b>-2 603</b>	<b>-87 346</b>	-3 %

### 5.2.3 Tilinpäätöslaskelmat ja tunnusluvut

#### Nurmijärven Työterveys liikelaitoksen Tuloslaskelma

1.1.-31.12.2016

1.1.-31.12.2015

<b>Liikevaihto</b>	<b>1 746 237,16</b>	<b>1 912 796,17</b>
Liiketoiminnan muut tuotot	8 914,20	12 509,84
Materiaalit ja palvelut		
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-42 613,59	-73 071,08
Palvelujen ostot	-650 221,31	-610 937,60
Materiaalit ja palvelut yhteensä	-692 834,90	-684 008,68
Henkilöstökulut		
Palkat ja palkkiot	-713 053,93	-847 697,57
Henkilösivukulut		
Eläkekulut	-132 435,48	-148 482,37
Muut henkilösivukulut	-38 599,39	-50 523,09
Henkilöstökulut yhteensä	-884 088,80	-1 046 703,03
Liiketoiminnan muut kulut	-180 879,09	-96 506,62
<b>Liikeylijäämä</b>	<b>-2 651,43</b>	<b>98 087,68</b>
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korkotuotot	4 742,24	4 639,86
Muut rahoitustuotot		11,95
Kunnalle maksetut korkokulut	-4 693,89	-4 422,48
Muut rahoituskulut		
Rahoitustuotot ja -kulut yhteensä	48,35	229,33
<b>Tilikauden ylijäämä</b>	<b>-2 603,08</b>	<b>98 317,01</b>

Talouden tunnusluvut	2016	2015
Liikevaihdon muutos %	-8,7	16,0
Liikeylijäämä, %	-0,2	5,1
Sijoitetun pääoman tuotto, %	-0,8	-15,3
$100 \times (\text{Ylijäämä ennen varauksia} + \text{Korvaus peruspääomasta} + \text{rahoituskulut}) / (\text{Taseen loppusumma} - \text{Korottomat velat})$		
Omavaraisuusaste, %	13,3	6,4
$100 \times (\text{Oma pääoma} + \text{Varaukset}) / \text{Taseen loppusumma}$		
Pääoman kierto nopeus	5,5	2,7
Liikevaihto/Taseen loppusumma		
Lainakanta 31.12.	98 802	454 507
Lainat e/asukas	2,35	10,85
Asukasmäärä 31.12.	42 024	41 905

**Nurmijärven Työterveys liikelaitoksen  
Rahoituslaskelma**

**31.12.2016**

**31.12.2015**

**Toiminnan rahavirta**

Liikelylijäämä

-2 651,43

98 087,68

Rahoitustuotot ja -kulut

48,35

229,33

**Toiminnan ja investointien rahavirta**

**-2 603,08**

**98 317,01**

**Rahoituksen rahavirta**

Lainakannan muutokset

Lyhytaikaisten lainojen muutos kunnalta

-355 704,77

272 728,62

Muut maksuvalmiuden muutokset

Saamisten muutos kunnalta

339 742,91

-510 180,77

Saamisten muutos muilta

48 604,58

-38 773,87

Korottomien velkojen muutos muilta

-28 341,40

30 222,96

360 006,09

-518 731,68

**Rahoituksen rahavirta**

**4 301,32**

**-246 003,06**

**Rahavarojen muutos**

**1 698,24**

**-147 686,05**

Rahavarat 31.12.

4 896,61

3 198,37

Rahavarat 1.1.

3 198,37

150 884,42

**Rahavarojen muutos**

**1 698,24**

**-147 686,05**

**Nurmijärven Työterveys liikelaitoksen**  
**Tase**

**31.12.2016**

**31.12.2015**

**Vastaavaa**

<b>Vaihtuvat vastaavat</b>	<b>317 599,50</b>	<b>704 248,75</b>
Saamiset		
Lyhytaikaiset saamiset		
Myyntisaamiset	130 643,65	185 309,73
Saamiset kunnalta	170 437,86	510 180,77
Muut saamiset	6 194,03	4 081,20
Muut siirtosaamiset	5 427,35	1 478,68
Rahat ja pankkisaamiset	4 896,61	3 198,37
<b>Vastaavaa yhteensä</b>	<b>317 599,50</b>	<b>704 248,75</b>

**Vastattavaa**

<b>Oma pääoma</b>	<b>42 397,65</b>	<b>45 000,73</b>
Peruspääoma	3 000,00	3 000,00
Edellisten tilikausien alijäämä	42 000,73	-56 316,28
Tilikauden ylijäämä/-alijäämä	-2 603,08	98 317,01
<b>Vieras pääoma</b>	<b>275 201,85</b>	<b>659 248,02</b>
Lyhytaikainen vieras pääoma		
Lainat kunnalta	98 802,01	454 506,78
Saadut ennakot	499,50	4 090,96
Ostovelat	53 024,41	29 732,74
Muut velat	25 752,64	21 126,50
Siirtovelat	97 123,29	149 791,04
<b>Vastattavaa yhteensä</b>	<b>317 599,50</b>	<b>704 248,75</b>

## 5.2.4 Tilinpäätöksen liitetiedot

### Tilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot

#### Taseen esittämistavan muutos

Taseen esittämistapaa on muutettu vuoden 2015 tilinpäätökseen. Aiemmin rahoissa ja pankkisaamisissa esitetyn kunnan konsernipankkitilin saldon esitystapaa on korjattu kuluneeseen vuoteen. Konsernipankkitilin saldo esitetään jatkossa lyhytaikaisissa saamisissa kunnalta.

### Taseen liitetiedot

#### Liitetieto 23. Saamisten erittely

	2016 Lyhytaikaiset	2015 Lyhytaikaiset
Saamiset kunnalta, konsernitili	170 437,86	510 180,77
Saamiset kunnan tytäryhteisöiltä		
Myyntisaamiset	1 933,21	3 863,30
Saamiset muilta		
Myyntisaamiset	128 710,44	181 446,43
Muut saamiset	6 194,03	4 081,20
Siirtosaamiset	5 427,35	1 478,68
Saamiset yhteensä	312 702,89	701 050,38

#### Liitetieto 25. Oman pääoman erittely

	2016 €	2015 €
Peruspääoma 1.1.	3 000,00	3 000,00
Peruspääoma 31.12.	3 000,00	3 000,00
Edellisten tilikausien alijäämä	-56 316,28	-129 587,02
Siirto edelliseltä tilikaudelta	98 317,01	73 270,74
Edellisten tilikausien yli-/alijäämä 31.12.	42 000,73	-56 316,28
Tilikauden yli-/alijäämä	-2 603,08	98 317,01
Oma pääoma yhteensä	42 397,65	45 000,73

### Liitetieto 30. Pitkä- ja lyhytaikaiset velat

	2016 Lyhytaikaiset	2015 Lyhytaikaiset
Lainat kunnalta, yhdyntili	98 802,01	454 506,78
Velat kuntayhtymille, joissa kunta on jäsenenä		
Ostovelat	7 381,94	7 607,12
Velat muille		
Saadut ennakot	499,50	4 090,96
Ostovelat	45 642,47	22 125,62
Muut velat	25 752,64	21 126,50
Siirtovelat	97 123,29	149 791,04
Pitkä- ja lyhytaikaiset velat yhteensä	275 201,85	659 248,02

### Liitetieto 33. Siirtovelkoihin sisältyvät erät

	2016 Lyhytaikaiset	2015 Lyhytaikaiset
Siirtovelat		
Lomapalkkajaksotus	96 666,89	143 724,95
Muut siirtovelat	456,40	6 066,09
Siirtovelat yhteensä	97 123,29	149 791,04

### Henkilöstöä koskevat liitetiedot

#### Liitetieto 42. Henkilöstön lukumäärä

	31.12.2016	31.12.2015
Vakinaiset	13,00	15,00
Määräaikaiset	3,00	3,00
Henkilöstön lukumäärä yhteensä	16,00	18,00



## Tilinpäätöksen allekirjoitukset

Nurmijärven Työterveys liikelaitoksen johtokunnan ja  
työterveyshuollon johtajan allekirjoitukset

Nurmijärvellä 28.2.2017



Arja Ripatti  
puheenjohtaja

Jyrki Lihr  
varapuheenjohtaja



Antti Heikkonen  
varajäsen



Antti Korsisaari  
jäsen

Jenni Matikainen  
jäsen



Samuli Salanterä  
Työterveyshuollon johtaja

Suoritetusta tilintarkastuksesta on tänään annettu tilintarkastuskertomus.

Nurmijärvellä 15.5.2017

BDO Audiator Oy  
JHTT-yhteisö



Tuulikki Tuononen  
KHT, JHT, CIA

## 5.3 Aleksia liikelaitoksen tilinpäätös

### 5.3.1 Toimintakertomus

#### Toimintakertomus vuodelta 2016

##### Olennaiset tapahtumat tilikaudella

Valtuuston tekemä päätös aluekeittiömallista on ohjannut liikelaitoksen toiminnan suunnittelua ja ohjausta koko talousarviokauden. Toimintaa suunnitellaan remonttiakataulujen mukaisesti. Myös toimialojen toiminnan muutokset vaikuttavat liikelaitoksen palvelutarpeeseen.

Liikelaitoksen tulostavoite oli 577 euroa ylijäämäinen. Tulos muodostui 23 798,10 euroa ylijäämäiseksi.

Kulut alittuivat budjetoidusta. Toimialoille hyvitetiin asiakasmaksuissa 280 000 euroa kuukausilaskutuksen suhteessa.

Liikelaitoksesta kilpailutettiin vuonna 2016 Asiakaslähtöisen palvelutuotanto-ohjelman mukaisesti 5 % ruokapalveluista ja noin 11 % siivouspalveluista. Ruokapalveluiden kilpailutus tehtiin ensimmäisen kerran.

##### Siivouspalvelut

Siivouspalvelujen säästöt kertyivät pääasiassa henkilöstökuluista. Henkilöstökulujen alitukset koostuivat avoimista vakansseista, joihin rekrytointi kesti odotettua kauemmin. Lisäksi avointen vakanssien tehtäviä hoidettiin vakinaisen sijaispartion toimesta. Henkilöstö piti vapaaehtoisia palkattomia vapaita 336 päivää.

Mitoitusmuutoksia tehtiin 6 kohteessa. Siivottava pinta-ala on kasvanut n. 1000 m<sup>2</sup>.

##### Ruokapalvelut

Ruokapalvelun toimintaa on suunniteltu edelleen aluekeittiömallin mukaan: organisaatiomuutos toteutettiin, esimiesten tehtävänkuvat tarkastettiin, yhdistelmätyökoulutus toteutettiin ja mitoitustarkastelu tilattiin.

Ruokapalveluista kilpailutettiin noin 5 % (Harjulan alue).

Elintarvikehankinnoissa liitettiin Kuntapron sopimuksiin ja tuotannonohjausjärjestelmän (Jamix) käyttöä tehostettiin entisestään.

Suoritemäärä nostaa vastaanottokeskuksen toiminta helmikuuhun 2016 saakka.

##### Henkilöstö

Henkilöstö osallistui Keudan järjestämään oppisopimuskoulukseen. Todistuksen sai 24 henkilöä, joista 14 ravitsemuspalvelualalta ja 10 puhdistuspalvelualalta.

Aleksia on mukana TYHY-SIB hankkeessa, joka on Sitran koordinoima julkisen sektorin työntekijöiden työhyvinvoinnin edistämiseen liittyvä vaikuttavuusinvestointihanke. Vuoden 2016 aikana henkilöstölle tehtiin terveystarkastus ja kuntotestaukset, joiden perusteella valikoitui erilaisia hoitopolkuja. Yhteistyötä työterveyden kanssa on tiivistetty. Esimiehille järjestettiin koulutusta tukemaan esimiestyötä. Terveysjohtamisen järjestelmä otettiin esimiesten käyttöön. Sen avulla esimiehet voivat seurata sairauspoissaolojen tilannetta. Terveyspuhelin otettiin käyttöön. Henkilöstö ottaa yhteyttä poissaolotilanteissa terveystarkastukseen. Tyhy-Sib hankkeen tavoitteena on henkilöstön työhyvinvoinnin lisääntyminen, mikä näkyy sairauspoissaolojen ja sijaiskustannusten vähenemisenä, työn tuottavuuden lisääntymisenä ja työterveyskustannusten pienemisenä. Sairauspoissaolot ovat vähentyneet 3 työpäivää. Tyhy-Sib:n ensimmäisen vuoden asiakasmaksu oli 105 456 euroa. Hanke jatkuu vuoteen 2019.

##### **Arvio tulevasta kehityksestä**

Talouden näkökulmasta liikelaitoksen tilanne on vuonna 2017 tämän hetken arvion mukaan suhteellisen vakaa. Tulevat sote-ratkaisut vaikuttavat myös Aleksian toimintaan.

Ruokapalveluissa Harjulan alueen kilpailutuksen takia palveluiden ostot nousevat, aineet ja tavarat sekä henkilöstökulut vastaavasti pienenevät.

Jos päätös aluekeittiöiden toteutuksesta tehdään, ruokapalveluissa tarvitaan henkilöstöresurssia aluekeittiön prosessien suunnitteluun, samoin aluekeittiöiden ja niiden palvelukeittiöiden tilojen ja laitteiden suunnitteluun. Lisäksi tarvitaan väistötilat aluekeittiöiden saneerausten ajaksi.

Siivouspalveluissa työmäärämitoitusten tarkastelu jatkuu.

Tulevien talousarvioiden laadinnassa on huomioitava Tyhy-SIB- hankkeen mahdollisten tulospalkkiomaksujen toteutuminen.

## Henkilöstö

Liikelaitoksen palveluksessa olevan henkilökunnan määrä 31.12.2016 ryhmiteltynä seuraavasti:

	1.1. - 31.12.2016	1.1. - 31.12.2015
Vakinaiset	148,61 henkilötyövuotta	139,28 henkilötyövuotta
Määräaikaiset	22,95 henkilötyövuotta	34,22 henkilötyövuotta
Yhteensä	171,56 henkilötyövuotta	173,50 henkilötyövuotta
Palkat ja palkkiot	4 455 326 €	4 601 544 €

### Selonteko sisäisen valvonnan järjestämisestä

Liikelaitoksen toiminnassa noudatetaan kunnan hallintosääntöä, liikelaitosten johtosääntöä, sisäisen valvonnan ohjetta ja muita kuntatasoisia talouteen ja toimintaan liittyviä lakeja ja ohjeita. Tavoitteiden toteutumisesta on raportoitu johtokunnalle säännöllisesti. Säännöllinen valvonta toteutuu sopimuksien valvonnan, talousarvion toteutumisen seurannan sekä hyvän hallintotavan kautta.

Riskianalyysit on päivitetty, vaarat tunnistettu ja arvioitu. Avin tarkastus on tehty kahdessa tuotantokeittiössä ja siivouspalvelussa. Riskienhallintaa lisää ruokalistojen ja allergeenien sekä omavalvonnan ja hävikkiruoan seuraaminen langattomien järjestelmien avulla. Kassatarkastukset tehdään 2x vuodessa. Omavalvonta Oiva tarkastukset, pintapuhdistusnäytteet ja elintarvikkeiden näytteet tarkistetaan laboratoriossa 1x vuodessa sovitusti.

### Merkittävimmät riskit ja epävarmuustekijät tilinpäätöshetkellä

Tulevat sote -ratkaisut vaikuttavat myös liikelaitoksen tarjoamiin ruoka- ja siivouspalveluihin. Aleksia myy noin 24 henkilötyövuoden verran palvelua sosiaali- ja terveystoimialalle, joka on huomioitava tulevan toiminnan ja rekrytointien suunnittelussa.

### Esitys tilikauden tuloksen käsittelystä

Aleksia liikelaitoksen johtokunta esittää, että tilikauden ylijäämä 23.798,10 euroa siirretään taseen oman pääoman edellisten tilikausien ylijäämätilille.

## Sitovien toiminnallisten tavoitteiden toteutuminen

<b>Kärkihanke:</b>	
Johdetaan kuntaa ja kuntataloutta vastuullisesti	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma:</b>	
Henkilöstöohjelma, TYHY-SIB-hanke	
<b>Tavoite</b>	<b>Arviointitapa/ mittari</b>
Sairauspoissaolojen väheneminen	toteutuu/ei toteudu
<b>Tavoitetaso 2016</b>	<b>Tavoitteen toteutuminen</b>
Sairauspoissaolot vähenevät 1 päivää/henkilö	Toteutunut. Toteuma - 3 työpäivää/henkilö

<b>Kärkihanke:</b>	
Työttömyyden kasvun hallinta kunnan käytettävissä olevin toimenpitein	
<b>Strategista linjausta toteuttava ohjelma:</b>	
<b>Tavoite</b>	<b>Arviointitapa/ mittari</b>
Aleksia sitoutuu osaltaan tarjoamaan pitkäaikaistyöttömille työtehtäviä erilaisin käytettävissä olevin työllistämisen toimenpitein (palkkatukityö, työkokeilu, kuntouttava työtoiminta). Voidaan toteuttaa yhteistyössä te-palveluiden sekä kunnan työllisyyspalveluiden kanssa.	toteutuu/ei toteudu
<b>Tavoitetaso 2016</b>	<b>Tavoitteen toteutuminen</b>
Tarjotaan työtehtäviä 3 henkilölle/vuosi	Toteutunut. Erilaisin työllistämisen toimenpitein Aleksiaassa on ollut 13 henkilöä.

### 5.3.2 Talousarvion toteutumisvertailu

TULOSLASKELMA	TA 2016	TP 2016	Poikkeama	Tot.-%
<b>LIKEVAIHTO</b>	<b>10 352 491</b>	<b>10 001 359</b>	<b>-351 132</b>	97 %
Liiketoiminnan muut tuotot		270 785	270 785	
Materiaalit ja palvelut				
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-2 445 685	-2 422 627	23 058	99 %
Palvelujen ostot	-994 683	-1 050 682	-55 999	106 %
<b>Materiaalit ja palvelut yhteensä</b>	<b>-3 440 368</b>	<b>-3 473 309</b>	<b>-32 941</b>	101 %
Henkilöstökulut				
Palkat ja palkkiot	-4 695 578	-4 455 326	240 252	95 %
Henkilösivukulut		0		
Eläkekulut	-1 012 652	-992 442	20 210	98 %
Muut henkilösivukulut	-255 134	-267 851	-12 717	105 %
<b>Henkilöstökulut yhteensä</b>	<b>-5 963 365</b>	<b>-5 715 619</b>	<b>247 746</b>	96 %
Poistot ja arvonalentumiset				
Suunnitelman mukaiset poistot	-212 917	-249 247	-36 330	117 %
Liiketoiminnan muut kulut	-735 264	-829 558	-94 294	113 %
<b>LIKEALIJÄÄMÄ</b>	<b>577</b>	<b>4 411</b>	<b>3 834</b>	764 %
Rahoitustuotot ja -kulut				
Korkotuotot		19 639	19 639	
Muut rahoitustuotot		0		
Muille maksetut korkokulut		0		
Muut rahoituskulut		-252	-252	
<b>Rahoitustuotot ja -kulut yhteensä</b>		<b>19 387</b>	<b>19 387</b>	
<b>TILIKAUDEN YLIJÄÄMÄ (-ALIJÄÄMÄ)</b>	<b>577</b>	<b>23 798</b>	<b>23 221</b>	98 %

<b>RAHOITUSLASKELMA</b>	<b>TA 2016</b>	<b>TP 2016</b>	<b>Poikkeama</b>	<b>Tot-%</b>
<b>TOIMINNAN RAHAVIRTA</b>				
Liikelylijäämä	577	4 411	-3 834	764
Poistot ja arvonalennukset	212 917	249 247	-36 330	117
Rahoitustuotot ja -kulut		19 387	-19 387	
<b>Toiminnan rahavirta</b>	<b>213 494</b>	<b>273 045</b>	<b>-59 551</b>	<b>128</b>
<b>INVESTOINTIEN RAHAVIRTA</b>				
Investointimenot	120 000	120 282	-282	<b>100</b>
<b>Toiminnan ja investointien rahavirta</b>	<b>93 494</b>	<b>152 763</b>	<b>-59 269</b>	<b>163</b>
<b>RAHOITUKSEN RAHAVIRTA</b>				
<b>Muut maksuvalmiuden muutokset</b>				
Saamisten muutos kunnalta		-148 856		
Saamisten muutokset muilta		153 500	-153 500	
Korottomien velkojen muutos		-157 119	157 119	
	<b>0</b>	<b>-152 476</b>	<b>152 476</b>	
<b>Rahoituksen rahavirta</b>	<b>0</b>	<b>-152 476</b>	<b>152 476</b>	
<b>Rahavarojen muutos</b>	<b>93 494</b>	<b>287</b>	<b>93 207</b>	

#### Keskeisimmät perustiedot

	TP 2014	TP 2015	TP 2016
Ruokapalvelut			
Hinta € / aterialla	2,9	2,81	2,68
Suoritemäärä	2 591 041	2 787 506	2 820 048
Keskitetty siivous			
Hinta € / m <sup>2</sup> / v	25,5	25,2	25,6
Siivottavat neliöt	94 969	95 715	96 762

### 5.3.3 Tilinpäätöslaskelmat ja tunnusluvut

#### Aleksia liikelaitoksen Tuloslaskelma

1.1.-31.12.2016 1.1.-31.12.2015

<b>LIKEVAIHTO</b>	<b>10 001 358,83</b>	<b>10 204 536,21</b>
Liiketoiminnan muut tuotot	270 785,15	273 990,04
Materiaalit ja palvelut		
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-2 422 627,31	-2 591 931,15
Palvelujen ostot	-1 050 682,17	-998 477,55
Materiaalit ja palvelut yhteensä	-3 473 309,48	-3 590 408,70
Henkilöstökulut		
Palkat ja palkkiot	-4 455 325,90	-4 601 545,30
Henkilösivukulut		
Eläkekulut	-992 442,08	-1 004 956,54
Muut henkilösivukulut	-267 851,33	-263 910,76
Henkilöstökulut yhteensä	-5 715 619,31	-5 870 412,60
Poistot ja arvonalentumiset		
Suunnitelman mukaiset poistot	-249 246,63	-221 723,77
Liiketoiminnan muut kulut	-829 557,70	-796 269,35
<b>LIKEYLIJÄÄMÄ (-ALIJÄÄMÄ)</b>	<b>4 410,86</b>	<b>-288,17</b>
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korkotuotot	19 639,41	4 569,35
Muille maksetut korkokulut		-0,04
Muut rahoituskulut	-252,17	-98,91
Rahoitustuotot ja -kulut yhteensä	19 387,24	4 470,40
<b>TILIKAUDEN YLIJÄÄMÄ (-ALIJÄÄMÄ)</b>	<b>23 798,10</b>	<b>4 182,23</b>

Talouden tunnusluvut	2016	2015
Liikevaihdon muutos %	-2,0	-6,5
Liikeylijäämä, %	0,04	0,00
Sijoitetun pääoman tuotto, %	2,2	0,4
$100 \times (\text{Ylijäämä ennen varauksia} + \text{Korvaus peruspääomasta} + \text{rahoituskulut}) / (\text{Taseen loppusumma} - \text{Korottomat velat})$		
Omavaraisuusaste, %	14,0	11,3
$100 \times (\text{Oma pääoma} + \text{Varaukset}) / \text{Taseen loppusumma}$		
Pääoman kiertonopeus	6,9	6,5
Liikevaihto / Taseen loppusumma		
Asukamäärä 31.12.	42 024	41 905

**Aleksia liikelaitoksen  
Rahoituslaskelma**

**31.12.2016**

**31.12.2015**

**Toiminnan rahavirta**

Liikelyli/-alijäämä	4 410,86	-288,17
Poistot ja arvonalentumiset	249 246,63	221 723,77
Rahoitustuotot ja -kulut	<u>19 387,24</u>	<u>4 470,40</u>
	273 044,73	225 906,00

**Investointien rahavirta**

Käyttöomaisuusinvestoinnit	<u>120 281,98</u>	<u>117 900,63</u>
----------------------------	-------------------	-------------------

**Toiminnan ja investointien rahavirta**

**152 762,75**                      **108 005,37**

**Rahoituksen rahavirta**

Muut maksuvalmiuden muutokset

Saamisten muutos kunnalta	-148 856,15	-922 166,15
Saamisten muutos muilta	153 499,78	-159 873,14
Korottomien velkojen muutos muilta	<u>-157 119,23</u>	<u>3 753,11</u>
	-152 475,60	-1 078 286,18

**Rahoituksen rahavirta**

**-152 475,60**                      **-1 078 286,18**

**Rahavarojen muutos**

**287,15**                              **-970 280,81**

Rahavarat 31.12.	2 499,16	2 212,01
Rahavarat 1.1.	<u>2 212,01</u>	<u>972 492,82</u>

**Rahavarojen muutos**

**287,15**                              **-970 280,81**



**Aleksia liikelaitoksen**  
**Tase**

**31.12.2016**

**31.12.2015**

**Vastaavaa**

<b>Pysyvät vastaavat</b>	<b>270 224,00</b>	<b>399 188,65</b>
Aineelliset hyödykkeet	270 224,00	399 188,65
Rakennusten kalusto	55 900,78	97 841,41
Koneet ja kalusto	214 323,22	301 347,24
<b>Vaihtuvat vastaavat</b>	<b>1 176 760,54</b>	<b>1 181 117,02</b>
Saamiset		
Lyhytaikaiset saamiset	1 174 261,38	1 178 905,01
Myyntisaamiset	64 948,62	214 023,90
Saamiset kunnalta	1 071 022,30	922 166,15
Muut saamiset	31 308,39	40 120,23
Siirtosaamiset	6 982,07	2 594,73
Rahat ja pankkisaamiset	2 499,16	2 212,01
<b>Vastaavaa yhteensä</b>	<b>1 446 984,54</b>	<b>1 580 305,67</b>

**Vastattavaa**

<b>Oma pääoma</b>	<b>202 656,52</b>	<b>178 858,42</b>
Peruspääoma	8 000,00	8 000,00
Edellisten tilikausien ylijäämä	170 858,42	166 676,19
Tilikauden ylijäämä	23 798,10	4 182,23
<b>Vieras pääoma</b>	<b>1 244 328,02</b>	<b>1 401 447,25</b>
Lyhytaikainen vieras pääoma	1 244 328,02	1 401 447,25
Ostovelat	312 620,82	386 382,48
Muut velat	65 177,18	91 553,03
Siirtovelat	866 530,02	923 511,74
<b>Vastattavaa yhteensä</b>	<b>1 446 984,54</b>	<b>1 580 305,67</b>

### 5.3.4 Tilinpäätöksen liitetiedot

#### Tilinpäätöksen laatimista koskevat liitetiedot

##### Jaksotusperiaatteet

Tulot ja menot on merkitty tuloslaskelmaa suoriteperusteen mukaisesti.

##### Pysyvien vastaavien arvostus

Pysyvien vastaavien aineettomat ja aineelliset hyödykkeet on merkitty taseeseen hankintamenoa vähennettynä suunnitelman mukaisilla poistoilla ja investointimenoihin saaduilla rahoitusosuuksilla. Suunnitelman mukaiset poistot on laskettu ennalta laaditun poistosuunnitelman mukaisesti. Poistosuunnitelma on muutettu 1.1.2013 lähtien hankitun omaisuuden osalta KV 6.3.2013 § 54.

Poistosuunnitelman mukaiset suunnitelmapoistojen laskentaperusteet on esitetty tuloslaskelman liitetiedoissa kohdassa suunnitelman mukaisten poistojen perusteet.

#### Tuloslaskelman liitetiedot

##### Liitetieto 11. Selvitys suunnitelman mukaisten poistojen perusteista

Käyttöomaisuuden poistojen määrittelyssä on käytetty ennalta laadittua poistosuunnitelmaa.

Poistosuunnitelma on muutettu 1.1.2013 alkaen (kv 6.3.2013 §54)

Suunnitelman mukaiset poistot on laskettu käyttöomaisuuden hankintamenoista arvioidun taloudellisen pitoajan mukaan.

Arvioidut poistoajat ja niitä vastaavat vuotuiset poistoprosentit sekä poistomenetelmä

	Poistoaika/ poisto%	Poistotapa
Rakennukset		
Hallinto- ja laitosrakennukset -31.12.2012	40 vuotta	tasapoisto
Hallinto- ja laitosrakennukset 1.1.2013-	20 vuotta	tasapoisto
Koneet ja kalusto		
Muut koneet ja kalusto -31.12.2012	30 %	menojäännöspoisto
Muut koneet ja kalusto 1.1.2013-	3 vuotta	tasapoisto

#### Taseen liitetiedot

##### Liitetieto 19. Pysyvien vastaavien hyödykkeet

	2016 €	2015 €
Rakennukset		
Hankintameno 1.1.	97 841,41	147 979,50
Hankintameno 31.12.	97 841,41	147 979,50
Tilikauden poistot	41 940,63	50 138,09
Kirjanpitoarvo 31.12.	55 900,78	97 841,41
Koneet ja kalusto		
Hankintameno 1.1.	301 347,24	355 032,29
Lisäykset tilikauden aikana	120 281,98	117 900,63
Hankintameno 31.12.	421 629,22	472 932,92
Tilikauden poistot	207 306,00	171 585,68
Kirjanpitoarvo 31.12.	214 323,22	301 347,24

KPA 2:7. § 5-kohdan mukaista mahdollista arvonlisäveron palautusvastuuta ei ole

### Liitetieto 23. Saamisten erittely

	2016 Lyhytaikaiset	2015 Lyhytaikaiset
Saamiset kunnalta, konsernitili	106 279,48	154 721,48
Saamiset kunnalta, yhdyntili	964 742,82	767 444,67
Saamiset muilta		
Myyntisaamiset	64 948,62	214 023,90
Muut saamiset	31 308,39	40 120,23
Siirtosaamiset	6 982,07	2 594,73
Saamiset yhteensä	1 174 261,38	1 178 905,01

### Liitetieto 25. Oman pääoman erittely

	2016 €	2015 €
Peruspääoma 1.1.	8 000,00	8 000,00
Peruspääoma 31.12.	8 000,00	8 000,00
Edellisten tilikausien alijäämä	166 676,19	164 292,62
Siirto edelliseltä tilikaudelta	4 182,23	2 383,57
Edellisten tilikausien yli-/alijäämä 31.12.	170 858,42	166 676,19
Tilikauden yli-/alijäämä	23 798,10	4 182,23
Oma pääoma yhteensä	202 656,52	178 858,42

### Liitetieto 33. Siirtovelkoihin sisältyvät erät

	2016 Lyhytaikaiset	2015 Lyhytaikaiset
Siirtovelat		
Lomapalkkajaksotus	757 090,73	872 964,29
Muut siirtovelat	109 439,29	50 547,45
Siirtovelat yhteensä	866 530,02	923 511,74

### Henkilöstöä koskevat liitetiedot

#### Liitetieto 42. Henkilöstön lukumäärä

	31.12.2016	31.12.2015
Vakinaiset	150	164
Määräaikaiset	28	30
Henkilöstön lukumäärä yhteensä	178	194

## Tilinpäätöksen allekirjoitukset

Aleksia liikelaitoksen johtokunnan ja palvelujohtajan allekirjoitukset

Nurmijärvellä 28.2.2017



Tero Arteli  
puheenjohtaja



Reijo Muuri

Marjukka Bruun-Vartia



Pentti Mattila



Anu Heikkinen



Anne Rohde-Nielsen



Ansa Roos




Anu Savander-Hämäläinen  
palvelujohtaja

Suoritetusta tilintarkastuksesta on tänään annettu tilintarkastuskertomus.

Nurmijärvellä 15. 5. 2017

BDO Audiator Oy  
JHTT-yhteisö



Tuulikki Tuononen  
JHT, KHT, CIA

## 5.4 Liikelaitosten vaikutus kunnan talouteen

### LIIKELAITOSTEN VAIKUTUS KUNNAN TILIKAUDEN TULOKSEN MUODOSTUMISEEN

	Toteutusvertailu		Eliminoinnit		Tuloslaskelma
	Kunnan tulos- laskelmaosa	Liikelaitokset yhteensä	Kunta	Liikelaitokset yhteensä	kunnan tilinpäätöksessä
<b>Toimintatulot</b>					
Myyntitulot, ulkoiset	4 105 116	8 342 739			12 447 855
Myyntitulot, sisäiset	5 042 625	10 830 927	-5 042 625	-10 830 927	0
Maksutulot, ulkoiset	16 479 318	1 042			16 480 360
Maksutulot, sisäiset	2 982		-2 982		0
Tuet ja avustukset, ulkoiset	3 911 687	58 725			3 970 412
Tuet ja avustukset, kunnalta	3 675		-3 675		0
Muut toimintatuotot, ulkoiset	6 094 755	145 745			6 240 500
Muut toimintatuotot, sisäiset	21 047 785	223 762	-21 047 785	-223 762	0
<b>Toimintatulot yhteensä</b>	<b>56 687 943</b>	<b>19 602 940</b>	<b>-26 097 067</b>	<b>-11 054 689</b>	<b>39 139 126</b>
<b>Toimintakulut yhteensä</b>					
Henkilöstökulut	-95 352 547	-7 882 905			-103 235 452
Palvelujen ostot, ulkoiset	-92 604 393	-1 327 022			-93 931 415
Palvelujen ostot, sisäiset	-13 562 349	-2 196 382	13 562 349	2 196 382	0
Aineet, tarv. ja tavarat, ulkoiset	-9 665 481	-3 412 387			-13 077 868
Aineet, tarv. ja tavarat, sisäiset	-283 578	-130 751	283 578	130 751	0
Avustukset, ulkoiset	-16 690 450	40 587			-16 649 863
Avustukset, sisäiset					0
Muut toimintakulut, ulkoiset	-4 143 031	-192 120			-4 335 151
Muut toimintakulut, sisäiset	-20 036 281	-942 414	20 036 281	942 414	0
<b>Toimintakulut yhteensä</b>	<b>-252 338 110</b>	<b>-16 043 394</b>	<b>33 882 208</b>	<b>3 269 547</b>	<b>-231 229 749</b>
<b>Toimintakate</b>	<b>-195 650 167</b>	<b>3 559 546</b>	<b>7 785 141</b>	<b>-7 785 141</b>	<b>-192 090 623</b>
<b>Verotulot</b>	<b>181 538 235</b>				<b>181 538 235</b>
<b>Valtionosuudet</b>	<b>30 272 711</b>				<b>30 272 711</b>
<b>Rahoitustulot ja -menot</b>					
Korkotulot, ulkoinen	1 986	29 107			31 093
Korkotulot, sisäinen	31 246	14 561	-31 246	-14 561	0
Muut rahoitustulot, ulkoinen	2 096 586				2 096 586
Korvaus peruspääomasta	162 000		-162 000		0
Korkokulut, ulkoinen	-1 147 678	-101 906	29 122	62 492	-1 157 970
Korkokulut, sisäinen	14 561	31 246	-14 561	-31 246	0
Muut rahoituskulut, ulkoinen	-8 209	-260			-8 469
Korvaus peruspääomasta		-162 000		162 000	0
<b>Vuosikate</b>	<b>17 311 271</b>	<b>3 370 294</b>	<b>7 606 456</b>	<b>-7 606 456</b>	<b>20 681 563</b>
<b>Poistot ja arvonalentumiset</b>					
Suunnitelman mukaiset poistot	-11 841 360	-2 733 421			-14 574 781
<b>Tilikauden tulos</b>	<b>5 469 911</b>	<b>636 873</b>			<b>6 106 782</b>
Poistoeron vähennys	12 500				12 500
<b>Tilikauden ylijäämä (-alijäämä)</b>	<b>5 482 411</b>	<b>636 873</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>6 119 282</b>

## LIIKELAITOSTEN VAIKUTUS KUNNAN TOIMINNAN RAHOITUKSEEN

	Toteutumisvertailu		Eliminoinnit		Rahoituslaskelma
	Kunnan rahoitusosa	Liikelaitokset yhteensä	Kunta	Liikelaitokset yhteensä	kunnan tilinpäätöksessä
<b>Tulorahoitus</b>					
Vuosikate	17 311 271	3 370 294	7 606 456	-7 606 456	20 681 563
Tulorahoituksen korjauserät	-1 811 023				-1 811 023
<b>Investointien rahavirta</b>					
Ulkoiset investointimenot	-30 084 050	-4 283 077			-34 367 127
Rah.osuudet investointimenoihin	504 000				504 000
Omaisuu den ulkoiset luovutukset	3 702 782				3 702 782
<b>Toiminnan ja invest. rahavirta</b>	<b>-10 377 020</b>	<b>-912 783</b>	<b>7 606 456</b>	<b>-7 606 456</b>	<b>-11 289 805</b>
<b>Rahoituksen rahavirta</b>					
<b>Antolainauksen muutokset</b>					
Antolainasaamisten lisäys	-1 989 815	-8 050	50 382		-1 947 483
Antolainasaamisten vähennys	30 661				30 661
<b>Lainakannan muutokset</b>					<b>0</b>
Pitkäaikaisten lainojen nettomuutos	19 939 464	-296 296			19 643 168
Lyhytaikaisten lainojen nettomuutos	100 196	-306 679	54 191	1 306 679	1 154 386
<b>Muut maksuvalmiuden muutokset</b>	<b>-3 404 845</b>	<b>1 564 338</b>	<b>-1 306 679</b>	<b>-104 573</b>	<b>-3 251 758</b>
<b>Rahoituksen rahavirta</b>	<b>14 675 661</b>	<b>953 313</b>	<b>-1 202 106</b>	<b>1 202 106</b>	<b>15 628 974</b>
<b>Vaikutus maksuvalmiuteen</b>	<b>4 298 641</b>	<b>40 530</b>	<b>6 404 350</b>	<b>-6 404 350</b>	<b>4 339 169</b>

# **Tytäryhteisöjen toimintakertomus- ja tilinpäätöstiedot**





## TYTÄRYHTEISÖJEN TOIMINTAKERTOMUS- JA TILINPÄÄTÖSTIEDOT

### 6.1 Kiinteistö Oy Aitohelmi

#### Toimintakertomus- ja tilinpäätöstiedot vuodelta 2016

#### Taloudellisten tavoitteiden toteumat ja tunnusluvut

Euroa	TA 2016	TP 2016	TP 2015
Toimintakate	-18 389,00	-5 517,12	2 074,63
Liikevaihto yhteensä	219 652,00	162 338,52	162 365,52
Liikevoitto (-tappio)	-18 389,00	-5 517,12	2 074,63
Tilikauden tulos	-18 389,00	-5 776,18	-12,98
Investoinnit	0,00	0,00	0,00
Korollinen vieras pääoma	0,00	0,00	0,00
Taseen loppusumma		1 483 579,35	2 277 997,52
Sijoitetun pääoman tuotto, %		-0,39	0,001
Omavaraisuusaste, %		99,02	98,54
Suhteellinen velkaantuneisuus, %		4,61	16,09
Henkilöstömäärä	0,00	0,00	0,00

Toimintavuonna strategiaa on toteutettu onnistuneesti ja käyttäjille on pystytty tarjoamaan laadukkaita toimitiloja palvelujen tuottamiseen ja kiinteistön perustoiminta on sujunut normaalisti, perustoiminnan taso on pystytty pitämään hyvänä ja kiinteistön käyttöaste korkeana. Strategisena ajatuksena on noudatettu, että kunnan vetovoima ja kilpailukyky vahvistuu ja kiinteistön taloutta on johdettu vastuullisesti.

Toimintavuonna ei ole tehty investointeja vaan toimintavuonna on tehty normaalit, välttämättömät kunnostus- ja korjaustyöt.

#### Olennaiset tapahtumat tilikaudella

Kertomusvuonna yhtiön yhtiöjärjestys muutettiin siten, että yhtiöstä muodostettiin keskinäinen kiinteistöosakeyhtiö. Omistajille jaettiin muista jakokelpoisista varoista varoja yht. 770 000 €.

Muutoin toimintavuoden aikana eikä välittömästi sen päättymisen jälkeen ole ollut muita olennaisia tapahtumia. Tilivuoden aikana toteutettiin normaalit huolto- ja korjaustyöt ennakoivalla kiinteistön ylläpito- ja huoltotoiminnalla.

#### Arvio tulevasta kehityksestä

Tulevaisuudessa ylläpidetään edelleen toimitilat palveluiden tuottamiseen sopivina, jotta käyttöaste kyetään edelleen pitämään korkeana. Yhtiön taseen rahoitusasema on hyvä. Yhtiön onkin tulevaisuudessa keskityttävä kiinteistön kunnossapitotoimenpiteisiin, jotta korjausvelkaa ei pääse kertymään liikaa tulevaisuuteen. Kun-

nossapidon suunnitteluun yhtiön pitää panostaa päivittämällä yhtiön kuntoarvio, jonka avulla luodaan kunnossapitosuunnitelma.

Kunnossapito mahdollistaa myös strategian noudattamisen, jotta käyttäjien tilat pystytään pitämään laadukkaina.

#### Selonteko sisäisen valvonnan järjestämisestä

Hallitus valvoo talouden toteutumista, hallinnon lainmukaisuutta ja tehtyjen päätösten toteuttamista.

Kiinteistö on vakuutettu kiinteistön täysarvovakuutuksella, joka kattaa mm. hallinnon vastuuvakuutuksen. Riskejä pyritään hallitsemaan lisäksi huollon ennakoivilla korjaus- ja huoltotoimilla.

Yhtiön sopimuksia seurataan jatkuvasti, että ne ovat yleisen tason mukaisia, mm. tiettyihin korjaus- ym. toimintaan pyritään käyttämään kunnan puitesopimuskumppaneita.

Kunnan tytäryhtiöiden, tässä tapauksessa kiinteistöosakeyhtiöiden hallitukset, ovat pyrkinet hoitamaan yhtiöiden hallintoa kunnan strategisen linjauksen mukaan vastuullisesti siten, että toiminta on ollut lakien ja tehtyjen päätösten mukaista. Hallitus on mm. jättänyt reklamaation maaliskuussa 2016 isännöitsijätoimistolle toimitusjohtajan sopimusten mukaisten töiden laiminlyönneistä.

### **Merkittävimmät riskit ja epävarmuustekijät tilinpäätöshetkellä**

Tilinpäätöshetkellä ei ole merkittäviä riski- eikä epävarmuustekijöitä.

## 6.2 Kiinteistö Oy Aleksis Kiventie 14

### Toimintakertomus- ja tilinpäätöstiedot vuodelta 2016

#### Taloudellisten tavoitteiden toteumat ja tunnusluvut

Euroa	TA 2016	TP 2016	TP 2015
Toimintakate	3 069,00	-9 404,11	-12 009,12
Liikevaihto yhteensä	57 914,00	47 981,16	44 663,08
Liikevoitto (-tappio)	3 069,00	-9 404,11	-12 009,12
Tilikauden tulos	3 069,00	-9 403,98	-12 017,36
Investoinnit		0,00	0,00
Korollinen vieras pääoma	0,00	0,00	0,00
Taseen loppusumma		937 490,07	947 726,82
Sijoitetun pääoman tuotto, %		-1,01	-1,38
Omavaraisuusaste, %		99,27	99,19
Suhteellinen velkaantuneisuus, %		14,33	15,40
Henkilöstömäärä	0	0	0

Toimintavuonna strategiaa on toteutettu onnistuneesti ja käyttäjille on pystytty tarjoamaan laadukkaita toimitiloja palvelujen tuottamiseen ja kiinteistön perustoiminta on sujunut normaalisti, perustoiminnan taso on pystytty pitämään hyvänä ja kiinteistön käyttöaste korkeana. Strategisena ajatuksena on noudatettu, että kunnan vetovoima ja kilpailukyky vahvistuu ja kiinteistön taloutta on johdettu vastuullisesti.

Toimintavuonna ei ole tehty investointeja vaan toimintavuonna on tehty normaalit, välttämättömät kunnostus- ja korjaustyöt.

#### Olennaiset tapahtumat tilikaudella

Toimintavuoden aikana eikä välittömästi sen päättymisen jälkeen ole ollut olennaisia tapahtumia. Tilivuoden aikana toteutettiin normaalit huolto- ja korjaustyöt ennakoivalla kiinteistön ylläpito- ja huoltotoiminnalla.

#### Arvio tulevasta kehityksestä

Tulevaisuudessa ylläpidetään edelleen toimitilat palveluiden tuottamiseen sopivina, jotta käyttöaste kyetään edelleen pitämään korkeana.

Tulevaisuuden suurin yksittäinen hanke on ikkunoiden ja ovien uusiminen. Investoinnin käsittely aloitetaan kunnan energiatehokkuussopimukseen kuuluvan energiakatselmuksen tulosten jälkeen. Yhtiön taseen rahoitusasema on hyvä ja tavoitteena on valmistella tuleva investointi mahdollisesti ilman otettavaa vierasta pääomaa siten, että investoinnin rahoittamiseen käytetään yhtiön rahoitusomaisuutta ja mahdollisesti peri-

mällä osa kustannuksista ylimääräisellä hoitovastikekannolla.

#### Selonteko sisäisen valvonnan järjestämisestä

Hallitus valvoo talouden toteutumista, hallinnon lainmukaisuutta ja tehtyjen päätösten toteuttamista.

Kiinteistö on vakuutettu kiinteistön täysarvovakuutuksella, joka kattaa mm. hallinnon vastuuvakuutuksen. Riskejä pyritään hallitsemaan lisäksi huollon ennakoivilla korjaus- ja huoltotoimilla.

Yhtiön sopimuksia seurataan jatkuvasti, että ne ovat yleisen tason mukaisia, mm. tiettyihin korjaus- ym. toimintaan pyritään käyttämään kunnan puitesopimuskumppaneita.

Kunnan tytäryhtiöiden, tässä tapauksessa kiinteistöosakeyhtiöiden hallitukset, ovat pyrkineet hoitamaan yhtiöiden hallintoa kunnan strategisen linjauksen mukaan vastuullisesti siten, että toiminta on ollut lakien ja tehtyjen päätösten mukaista. Hallitus on mm. jättänyt reklamaation maaliskuussa 2016 isännöitsijätoimistolle toimitusjohtajan sopimusten mukaisten töiden laiminlyönneistä.

#### Merkittävimmät riskit ja epävarmuustekijät tilinpäätöshetkellä

Tilinpäätöshetkellä ei ole merkittäviä riski- eikä epävarmuustekijöitä.

### 6.3 Kiinteistö Oy Klaukkalan Säästökeskus

#### Toimintakertomus- ja tilinpäätöstiedot vuodelta 2016

#### Taloudellisten tavoitteiden toteumat ja tunnusluvut

Euroa	TA 2016	TP 2016	TP 2015
Toimintakate	-18 389,00	19 641,90	-24 246,79
Liikevaihto yhteensä	219 652,00	251 595,78	222 739,61
Liikevoitto (-tappio)	-18 389,00	19 641,90	-24 246,79
Tilikauden tulos	-18 389,00	60 995,29	12 976,08
Investoinnit	0,00	0,00	34 989,47
Korollinen vieras pääoma	50 000,00	50 000,00	86 000,00
Taseen loppusumma		4 542 892,79	4 526 758,35
Sijoitetun pääoman tuotto, %		1,39	0,35
Omavaraisuusaste, %		98,32	97,33
Suhteellinen velkaantuneisuus, %		30,26	54,33
Henkilöstömäärä	0,00	0,00	0,00

Toimintavuonna strategiaa on toteutettu onnistuneesti ja käyttäjille on pystytty tarjoamaan laadukkaita toimitiloja palvelujen tuottamiseen ja kiinteistön perustoiminta on sujunut normaalisti, perustoiminnan taso on pystytty pitämään hyvänä ja kiinteistön käyttöaste korkeana. Strategisena ajatuksena on noudatettu sitä, että kunnan vetovoima ja kilpailukyky vahvistuu ja kiinteistön taloutta on johdettu vastuullisesti.

Yhteisöllä ei ollut toimintavuonna investointeja. Toimintavuonna valmistauduttiin tulevana vuonna tehtäviin investointeihin. Muutoin kertomusvuonna tehtiin normaalit, välttämättömät kunnostus- ja korjaustyöt.

#### Olennaiset tapahtumat tilikaudella

Kertomusvuonna tehtiin jo aiemmin päätettyjen lämmönvaihtimen- ja patteriventtiilien uusimisen ja lämmityksen perussäädön- sekä jätepiesteen laajennus- ja kattamisurakoiden kilpailutus. Lisäksi tilattiin 3. kerroksen perheneuvolan sisäilmatutkimusraportti ja raportissa esitettyjen korjaustoimien suunnittelu. Suunnitelmien mukaiset korjaustoimet aloitetaan heti tulevan vuoden alkupuolella.

Muutoin toimintavuoden aikana eikä heti sen päättymisen jälkeen ole ollut muita olennaisia tapahtumia. Tilivuoden aikana toteutettiin normaalit huoltotyöt ennakoivalla kiinteistön ylläpito- ja huoltotoiminnalla.

#### Arvio tulevasta kehityksestä

Tulevaisuudessa ylläpidetään edelleen toimitilat palvelujen tuottamiseen sopivina, jotta käyttöaste kyetään pitämään korkeana.

Yhtiön taseen rahoitusasema on hyvä, yhtiön talous on tervehtynyt parin viime vuoden aikana. Yhtiön on yhä enenevässä määrin keskityttävä kiinteistön kunnan ylläpitämiseen. Kiinteistön kunnossapito mahdollistaa myös kiinteistöstrategian noudattamisen, jotta käyttäjille pystytään tarjoamaan laadukkaita tiloja.

Lähitulevaisuudessa kunnostetaan yhtiön lämpöjohtoverkkoa ja uusitaan/katetaan jätepieste. Lisäksi tehdään sisäilman laadun parannuskorjauksia. Em. korjauksien kustannusarvio on n. 160 000 €. Yhtiön hallitus tekee esitykset kustannuksien kattamiseksi tulevan vuoden kevään kuluessa. Kustannukset tullaan kattamaan yhtiölainalla.

#### Selonteko sisäisen valvonnan järjestämisestä

Hallitus valvoo talouden toteutumista, hallinnon lainmukaisuutta ja tehtyjen päätösten toteuttamista.

Kiinteistö on vakuutettu kiinteistön täysarvovakuutuksella. Riskejä pyritään hallitsemaan ennakkoivalla korjaus- ja huoltotoimilla sekä vuosittain tehtävillä korjauksilla.

Yhtiön sopimukset pidetään ajantasalla siten, että ne ovat yleisen tason mukaisia, mm. korjaus- ym. toimintaan pyritään käyttämään kunnan laajaa puitesopimuskumppaniverkostoa.

Kunnan tytäryhtiöiden-, tässä tapauksessa kiinteistöosakeyhtiöiden hallitukset, hoitavat yhtiöiden hallintoa kunnan strategisen linjauksen mukaan vastuullisesti siten, että toiminta on ollut lakien ja tehtyjen päätösten mukaista. Hallitus on mm. jättänyt reklamaation maaliskuussa 2016 isännöitsijätoimistolle toimitusjohtajan sopimusten mukaisten toimien laiminlyönneistä.

### **Merkittävimmät riskit ja epävarmuustekijät tilinpäätöshetkellä**

Tilinpäätöshetkellä ei ole merkittäviä riski- eikä epävarmuustekijöitä.

## 6.4 Kiinteistö Oy Nurmijärven Virastotalo

### Toimintakertomus- ja tilinpäätöstiedot vuodelta 2016

#### Taloudellisten tavoitteiden toteumat ja tunnusluvut

Euroa	TA 2016	TP 2016	TP 2015
Toimintakate	26 918,00	5 358,05	-186 245,92
Liikevaihto yhteensä	205 148,00	176 665,59	202 400,12
Liikevoitto (-tappio)	26 918,00	5 358,05	-186 245,92
Tilikauden tulos	26 918,00	75 141,11	-142 879,96
Investoinnit	0,00	0,00	0,00
Korollinen vieras pääoma	0,00	0,00	0,00
Taseen loppusumma		4 768 183,55	3 541 403,73
Sijoitetun pääoman tuotto, %		1,87	-4,06
Omavaraisuusaste, %		75,42	99,43
Suhteellinen velkaantuneisuus, %		663,31	9,98
Henkilöstömäärä	1,00	1,00	1,00

Toimintavuonna kiinteistön strategiaa on noudatettu. Isona investointina toimintavuonna saatettiin peruskorjausremontin suunnittelu loppuun ja remontti käynnistyi marraskuussa. Urakkasopimuksen mukaisesti remontti valmistuu v. 2017 loppuun mennessä. Muutoin kertomusvuonna tehtiin normaalit kunnostus- ja korjaustyöt. Vaikka strategiaa noudatettiin, kuitenkin suuren peruskorjausremontin vuoksi käyttöaste on väkisinkin ollut alhaisempi, koska remontin aikana tiloissa ei pysty työskentelemään täyspainoisesti ja muutamille käyttäjille jouduttiinkin järjestämään väistötiloja.

#### Olenneiset tapahtumat tilikaudella

Toimintavuonna olennaisin tapahtuma oli suuren peruskorjausremontin suunnittelun loppuunsaattaminen, remontin kilpailutus, rahoituksen järjestäminen ja remontin aloittaminen. Remontti käynnistyi marraskuussa kestäen v. 2017 loppuun saakka. Remontin rakennusteknisen osuuden kustannukset ovat 4 516 064,50 € sis. alv. Rakennuttamiskustannuksien myötä yhtiö otti lainaa remontin rahoittamiseksi yht. 5 875 000,00 € ja suunnitteluun ja rakennuttamiseen yht. 298 300 €. Remontissa mm. uusitaan vesikate, sadevesijärjestelmä kunnostetaan, tiloja uusitaan toimisto- ja vastaanottokäyttöön sekä yleisesti tehdään toimistotilojen uudelleenjärjestelyjä. Myös vesi- ja viemärijärjestelmät kunnostetaan ja yleisesti sisäpuolisilta osin uusitaan pinnoitteita.

#### Arvio tulevasta kehityksestä

Kiinteistön peruskorjausprojekti etenee siten, että remontti valmistuu v. 2017 kuluessa. Luonnollisesti lähiajan tulevassa kehityksessä remontti ja sen läpivieminen on tärkeimpänä toimenpiteenä.

Talouden näkökulmasta tulevaisuuden osalta isot investoinnit siirtyvät tulevaisuuteen, koska peruskorjausremontti katetaan puhtaasti pitkäaikaisella vieraalla pääomalla.

Yhtiön taseen rahoitusasema on normaali ja edelleen taloutta hoidetaan vastuullisesti. Yhtiön menot nousevat, koska pääomavastiketuloutukset ovat alkaneet ja alkavat täysipainoisesti v. 2018 alusta kun remontin ns. remonttilaina muutetaan pääomalainaksi.

#### Selonteko sisäisen valvonnan järjestämisestä

Hallitus valvoo talouden toteutumista ja varojen käyttöä, hallinnon lainmukaisuutta ja tehtyjen päätösten toteuttamista. Kiinteistö on vakuutettu kiinteistön täysarvovakuutuksella, joka on yleisimmin käytetty ja riittävä kiinteistöalalla. Riskien hallinta yleisimmin jokapäiväisessä toiminnassa hoidetaan ennakoivalla korjaus- ja huoltotoimilla sekä vuosittain tehtävillä välttämättömillä korjauksilla. Yhtiön sopimukset pidetään ajan tasalla ja yleisen talon mukaisina. Korjaus-, hankinta ym. toimintaan käytetään kunnan puitesopimuskumppaniverkostoa.

Kunnan tytäryhtiöiden- tässä tapauksessa kiinteistöosakeyhtiöiden hallitukset hoitavat yhtiöiden hallintoa kunnan strategisen linjauksen mu-

kaisesti vastuullisesti siten, että toiminta on lakien ja tehtyjen päätösten mukaista.

### **Merkittävimmät riskit ja epävarmuustekijät tilinpäätöshetkellä**

Yhtiöllä on vakituisena työntekijänä talonmies, mutta mitään riskejä oman palkatun ja osaavan henkilöstön saamisen suhteen ei ole näköpiirissä.

Suurimpana riskinä ison peruskorjausremontin jälkeen on käyttöasteen ylläpito Sote-uudistuksen tultua voimaan. Kuitenkin peruskor-

jausremontti mahdollistaa nykyaikaiset tilat eli sen suhteen ei pitäisi olla käyttöasteen pysyvyydessä ongelmia.

Lainsäädännön muutokset ja etenkin vahinkotahtumat aiheuttavat aina riskejä, mutta ne pyritään hallitsemaan ja niihin varaudutaan etukäteen kunnossapitotoimin ja varautumalla etukäteen mahdollisiin lakien- ja asetusten muutoksiin. Suhdannevaihtelut eivät ole toistaiseksi aiheuttaneet riskitekijöitä eivätkä vaikuttaneet yhtiön toimintaan.

## 6.5 Nurmijärven Sähkö Oy

### Toimintakertomus- ja tilinpäätöstiedot vuodelta 2016

#### Taloudellisten tavoitteiden toteumat ja tunnusluvut

Euroa	TA 2016	TP 2016	TP 2015
Liikevaihto yhteensä	30.191.562	30.729.927	29.357.905
Liikevoitto (-tappio)	2.760.673	4.597.818	3.516.618
Tilikauden tulos	2.208.316	4.500.878	3.381.584
Investoinnit	7.892.00	7.401.493	6.656.865
Korollinen vieras pääoma	0	0	0
Taseen loppusumma		89.433.495	84.717.754
Sijoitetun pääoman tuotto, %		10,6%	8,3%
Omavaraisuusaste, %		61,7%	61,3%
Suhteellinen velkaantuneisuus, %		-	-
Henkilöstömäärä	37	36	37

#### Strategian päälinjaus/strategian toteutussuunnitelman linjaus

Strategian päälinjaus/strategian tot. linjaus	Toimenpide	Sitova tavoite	Mittari/mittarin tavoitearvo	Tavoitteen toteutuminen
Konsernin pitkän aikavälin liikevoitto kestäväällä tasolla, joka mahdollistaa nykytasoisien osinkojen maksun kunnalle			Liikevoitto	2016 liikevoitto suurempi
Sähkön siirtohintataso alle valtakunnan keskiarvon			Siirtohintaa asiakkaille	Toteutunut 2016
Kotimaisen energian osuus kaukolämmön tuotannosta vähintään 95%			Kotimaisen energian osuus >95%	Toteutunut 96%
Säävarman verkon rakentaminen			Vuonna 2028 säästä johtuvat katkot asemakaava-alueilla <6h ja ulkopuolella <36h	
Asiakastyytyväisyyden pitäminen korkealla tasolla			Asiakastyytyväisyys	2016 asiakastyytyväisyyskyselyn perusteella asiakastyytyväisyys ja yhtiön imago korkealla tasolla



## Olennaiset tapahtumat tilikaudella

Vuosi 2016 oli toiminnallisesti ja taloudellisesti Nurmijärven Sähkölle varsin hyvä. Biolämmön tuotannossa käytettiin 96 prosenttisesti lähialueelta toimitettua puupolttoainetta. Sähkönjakelussa vältyttiin suuremmilta vioilta ja keskimääräinen vioista johtuva keskeytysaika asiakasta kohden laski 23 minuuttiin edellisvuoden 26 minuutista. Tukkumarkkinoilla sähkön spot-hinta nousi edellisestä vuodesta noin 10 prosenttia, mutta markkinaehtoiselle sähkön tuotannolle hintataso oli edelleen haasteellinen. Sähkön käyttö vuonna 2016 kasvoi valtakunnallisesti hieman yli 3 prosenttia; Nurmijärven Sähkön toimialueella kasvu oli noin 7 prosenttia.

Edellistä vuotta aavistuksen kylmemmät lämpötilat, kasvaneet asiakasmäärät sekä tuotannollisen toiminnan lisääntyminen nostivat sähkön- sekä lämmön myyntiä. Sähkönmyynti asiakkaille nousi noin viisi prosenttia 226 GWh:iin, lämmönmyynti nousi lähes 15 prosenttia 125 GWh:iin. Sähkön siirron volyymi kasvoi noin 7 prosenttia 436 GWh:iin.

Sähkön hankinnan onnistuminen ja kustannus- tehokas toimintatapa mahdollistivat sähkön- myyntiin asiakashintojen pitämisen kilpailukykyisinä. Vakaiden ja edullisten hintojen lisäksi asiakkaille on tarjottu erinomaista paikallista palvelua, mitkä yhdessä edesauttoivat asiakasmäärän kasvua. Yhtiön strategisena linjauksena on oman vähäpäästöisen sähköntuotannon osuuden lisääminen myydystä sähköstä, silloin kun se on taloudellisesti kannattavaa tuotannon elinkaaren aikana. Osakkuusyhtiöidemme kautta olemme mukana useassa ympäristöystävällisessä energiantuotantohankkeessa, kuten tuulivoimapuistoissa Haminan Mäkelänkankaalla ja Raahen Kopsassa. Yhtiöllä on myös osuuksia norjalaisesta pienvesivoimasta. Fennovoiman ydinvoimalahanke on suurin yksittäinen sähköntuotantohanke, jossa yhtiö on mukana. Oman sähköntuotannon lisäämisellä voi olla merkittävä vaikutus mahdollisuuksiin tarjota edullista vähäpäästöistä sähköä myös tulevaisuudessa.

Yhtiön lämpöliiketoiminta pitää sisällään biolämmön myyntiä kaukolämpöverkoissa sekä lähilämpönä. Yhtiö on pitkään panostanut kotimaisiin polttoaineisiin ja päätyneenä vuonna 96 prosenttia kaukolämmöstä tuotettiin kotimaisilla puupolttoaineilla. Taso on huomattavan korkea, kun samaan aikaan Suomen lämpölaitosten keskiarvo vuonna 2016 oli 37 prosenttia. Lisäksi Klaukkalan jätevedenpuhdistamon biokaasulla tuotetaan lämpöä biokaasua polttavalla kattilalla. Tuotannon korkean bioasteen ja kotimaisten polttoaineiden vakaan hintatason ansiosta lämmön hinta pystyttiin pitämään ennallaan. Vakaa hinta ja kaukolämmön helppokäyttöisyys sai aikaan noin 3 prosentin asiakasmäärän kasvun. Biolämpöä tuotettiin lähes 14.000 nurmijärveläi-

selle. Loppuvuodesta 2015 yhtiössä aloitettu projekti perinteisten lämmönkulutusmittareiden vaihtamiseksi saatiin päätökseen vuoden 2016 aikana ja jatkossa asiakkaat voivat seurata lämmönkulutustaan lähes reaaliaikaisesti netin kautta. Samaan aikaan myös lämpöliiketoiminnan laskutusjärjestelmä uusittiin.

Sähköverkkoliiketoiminnassa painopiste oli säävarman verkon suunnittelussa ja rakentamisessa ja vuoden 2016 lopulla yli 9.000 yhtiön asiakasta oli toimitusvarman sähköverkon piirissä. Syksyllä 2013 tuli voimaan uusittu sähkömarkkinalaki, joka edellyttää sitä, etteivät säästä johtuvat katkokset sähkönjakelussa saa kaava-alueella kestää kuutta tuntia ja haja-asutusalueilla 36 tuntia pidempään. Tämä vuoteen 2028 asetettu tavoite tarkoittaa vuosittaisten investointien kasvua aikaisempien vuosien tasosta. Lisäinvestointien myötä sähkönjakelun varmuus paranee edelleen nykyisestä, vaikka päätyneenäkin vuonna yhtiön sähkönjakelun laatu oli erinomaista. Odottamattomista keskeytyksistä aiheutunut keskeytysaika asiakasta kohden oli edellisvuoden tapaan alle puoli tuntia ja suunnitelluista keskeytyksistä aiheutunut keskeytysaika alle 20 minuuttia. Valtakunnallisesti vuonna 2015 keskimääräinen keskeytysaika asiakasta kohden oli lähes tunti. Sähkönsiirtoliiketoiminta on monopolitoimintaa, jota valvoo Energiavirasto. Hintataso on noin 20 prosenttia edullisempi kuin ympäröivillä jakeluverkkoalueilla. Vaikka verkkoyhtiön ulkoiset kustannukset ovat viime vuosien aikana nousseet, jatkoi yhtiö silti jo neljättä vuotta samoilla sähkön siirtohinnoilla.

Uudistetut online-palvelut ovat parantaneet merkittävästi asiakkaidemme sähköisiä palveluita ja niiden kehitys jatkuu voimakkaasti. Vuoden 2016 aikana yhtiössä on entistä enemmän panostettu asiakaspalvelun monikanavaisuuteen. Lisääntyvistä palvelukanavista huolimatta palvellemme myös paikan päällä käyviä asiakkaita entiseen tapaan.

## Arvio tulevasta kehityksestä

Kilpailu sähkön vähittäismyyjien kesken tulee jatkumaan kovana ja hyvän asiakaspalvelun sekä maineen merkitys erottavana tekijänä voimistuvat entisestään. Loppuvuonna 2016 tehdyn laajan asiakastytyväisyystudkimuksen mukaan saimme hyvät arvot asiakaskilpailumme. Jatkossakin yhtiö tulee panostamaan asiakaspalvelun tavoitettavuuteen ja laatuun sekä kehittää edelleen sähköisiä kanavia ja palveluita. Tavoitteena on jatkaa asiakasmäärän maltillista kasvua vuoden 2017 aikana. Lämpötilojen vaikutus lämmitysenergian käyttöön erityisesti talvikuu-kausina on erittäin suuri, millä on vaikutusta liiketoimintojen kannattavuuksiin. Energianhankinnan ja riskienhallinnan rooli on kriittistä, koska sähkön laskeneet markkinahinnat yhdessä tiukan kilpailun kanssa pitänevät sähkön myyn-

tikatteet jatkossakin matalalla. Nurmijärven Sähkö tulee panostamaan omaan, kannattavaan ja vähäpäästöiseen energiantuotantoon. Tulevaisuuden merkittävin yksittäinen hanke on osuutemme Fennovoimasta; osuutemme ensi vuosikymmenellä valmistuvan ydinvoimalan tuotannosta vastaa yli kolmasosaa nykyisestä sähkömyynnistämme. Muutenkin pyrimme tulevina vuosina lisäämään päästöttömän energiantuotannon osuutta sähkönhankinnassamme silloin kun se on taloudellisesti kannattavaa. Lisäksi olemme mukana edistämässä nurmijärveläisten omaa mikrotuotantoa jakeluverkkoalueellamme. Päättynyt vuosi oli sähkömyynnin osalta onnistunut, liiketoiminnan tulosta laski tuotantosuuksien heikko kannattavuus. Alkanut vuosi tulee olemaan sähköliiketoiminnan osalta kohtuullisen haastava.

Kaukolämpötoiminnassa toteutettiin merkittävä laajennusinvestointi 2014, jonka avulla pystymme pitämään lämmön tuotannon bioasteen korkeana jatkossakin. Yhdessä kotimaisten polttoaineiden vakaan hintatason ansiosta voimme varmistaa kilpailukykyisen hintatason asiakkaillemme myös tulevaisuudessa. Vuoden 2017 loppuun mennessä tavoitteena on myös muuttaa lämmön huippu- ja varatehojen tuottaminen raskaalta polttoöljyltä kevyelle polttoöljylle ja tällä muutoksella on lievästi kannattavuutta heikentävä vaikutus. Odotamme lämmön kulutuksen kasvavan maltillisesti Nurmijärven kirkonkylässä ja Rajamäellä. Klaukkalassa liittymien määrän ja sitä myöten kulutuksen odotetaan edelleen kasvavan. Vuoden 2016 aikana loppuun saatetun etäluettavien mittareiden asentamisen myötä tulemme kehittämään biolämmön hinnoittelurakennetta ja kulutuksen raportointia entistä paremmin asiakkaiden tarpeita vastaavaksi. Tehokas toimintamallimme sekä lähialueelta tulevan biopolttoaineen käyttö takaavat kohtuullisen ja vakaan lämmön hinnan sekä ympäristöystävällisen tuotannon myös tulevaisuudessa.

Sähkönsiirtoliiketoiminnassa toiminnan painopiste on tulevinakin vuosina säävarman sähköverkon rakentamisessa. Investointien myötä sähköjakeluvarmuus paranee entisestään, vaikkakaan kaikkia sähköjakelun toimintavarmuuteen liittyviä riskejä investoinneilla ei pystytä poistamaan. Säävarman verkon rakentamisen myötä keskijänniteverkostojen kaapelointiaste kaksinkertaistuu nykyisestä 14 prosentista noin 30 prosenttiin ja pienjänniteverkoston kaapelointiaste nostetaan lähes 70 prosenttiin. Lisäinvestoinnit eivät aiheuta merkittäviä hinnankorotuspaineita sähkönsiirtoon, vaan tavoitteena on jatkossakin pitää siirtohintamme alle valtakunnan keskiarvon.

Konsernin alkaneen tilikauden tuloksen ennakoidaan laskevan päättyneestä vuodesta.

## Selonteko sisäisen valvonnan järjestämisestä

Riskien hallitsemiseksi konsernissa on tehty riskikartoitus, ja tunnistettujen riskien uhkia arvioidaan vuosittain. Kartoituksen perusteella valtaosa riskeistä oli epäolennaisia suhteessa konsernin riskinkantokykyyn. Suurimmiksi riskeiksi on viimeisimmän tarkistelun yhteydessä nostettu suurhäiriö kaukolämmön jakelussa, strategiset riskit sekä erinäiset tietojärjestelmiin liittyvät uhkakuvat. Omaisuuteen kohdistuviin riskeihin on varauduttu vakuutuksin.

Hallitus valvoo yhtiön toimintaa ja konsernijohtoon edustaja osallistuu tai on tietoinen kaikista hallituksen kokouksista. Ohje hyvästä hallintotavasta on hyväksytty ja lakisääteistä tilintarkastusta hyödynnetään hallinnon valvonnassa.

## Merkittävimmät riskit ja epävarmuustekijät tilinpäätöshetkellä

Riskien hallitsemiseksi konsernissa tehdään säännöllisesti riskikartoituksia ja tunnistettujen riskien uhkia arvioidaan vuosittain. Valtaosa tunnistetuista riskeistä on epäolennaisia suhteessa konsernin riskinkantokykyyn. Suurimmiksi riskeiksi päättyneenä vuonna nostettiin toissavuoden tapaan tietoturvaan ja tietojärjestelmiin liittyvät riskit, poliittiset riskit, suurhäiriö kaukolämmön- tai sähkönsiirron verkostossa sekä strategiset riskit. Omaisuuteen kohdistuviin riskeihin on varauduttu vakuutuksin.

Päivittäinen toiminta on yhä enenevässä määrin sidoksissa tietojärjestelmiin. Järjestelmien määrät ja niiden käyttö ovat kasvaneet vuosittain ja myös yleisellä tasolla on tunnistettu kyberriskit ja niihin liittyvät uhat. Konsernissa on tehty vuoden 2015 aikana uusi tietoturvapoliittikka, jonka avulla tunnistettuja tietojärjestelmiin ja tietoturvaan liittyviä riskejä pyritään pienentämään. Tietoturvaa on jalkautettu vuoden 2016 aikana osaksi päivittäistä toimintaa. Poliittisten riskien kohdalla tunnistettiin toimintaympäristön muuttuminen entistä vähemmän ennustettavaksi ja ennustejaksojen pituuden lyhentyneen aikaisemmasta. Näihin vaikuttaneita asioita ovat muun muassa tuet tietyille sähköntuotantomuodoille tai sähkönsiirtotoiminnan regulaatiomalliin kohdistuvat nopeat muutokset. Poliittiset- ja erityisesti strategiset riskit liittyvät pääsääntöisesti voimalaitoshankkeisiin ja -osuuksiin. Sähkönsiirto markkinahinnat ovat painuneet erittäin alhaiselle tasolle ja tällä hetkellä uuden sähköntuotannon rakentaminen ilman tukia on taloudellisesti erittäin haasteellista. Laskeneet markkinahinnat myös heikentävät jo olemassa olevan sähköntuotannon kannattavuutta. Näiden riskien tarkempi arviointi on vaikeaa hankkeiden pitkän aikajänteen vuoksi, mutta päätösprosessissa pyritään tunnistamaan hankkeisiin liittyvät riskit etukäteen. Sähkönsiirto markkinahinnan taso

voi aiheuttaa tulevaisuudessa alaskirjaustarpeita joidenkin yhtiön omistamien sähköntuotanto-osuuksien osalta. Mahdolliset alaskirjaukset eivät vaaranna yhtiön vakavaraisuutta.

Sähkönhankinta suojataan konsernissa erillisen riskikäsikirjan mukaisesti, johon on tarkemmin kuvattu miten riskejä tarkkaillaan, hallitaan ja raportoidaan. Riskienhallinta perustuu määritelyihin riskirajoihin, joita käytetään muun muassa koska loppuasiakassalkkujen myyntiennusteessa on aina epävarmuutta määrän suhteen ja on vaikea määritellä tarkasti kulutusprofiileja tai suojaustuotteita loppuasiakassalkuille. Riskeiltä suojautumisella halutaan mahdollisuus riskirajojen puitteissa valita oikea aika suojauksen toteuttamiselle. Suojaustoiminnan onnistumisen hyvyys koostuu kyvystä selviytyä markkinahinta-, profiili-, volyyymi-, tarjousriskistä sekä vastapuoli- ja luottoriskistä. Riskienhallintaa tehdään ostamalla ja myymällä fyysisiä ja finanssituotteita Nasdaq OMX tai OTC-markkinoilta. Nasdaq OMX standardituotteiden lisäksi muita tuotteita voidaan käyttää vain, jos niillä on riittävä markkinalikviditeetti. Sähkön hankinnan suojaukset tehdään myyntiennusteiden mukaisille volyymeille.

Kaukolämmön tuotanto- tai jakeluhäiriöihin on varauduttu varalaitoksilla sekä varalämmön liitäntäpisteillä, joiden avulla pystytään varmistamaan lämmön tuotanto häiriötilanteissa asiakkaille. Sähkönsiirtoliiketoiminnassa merkittävimmät uhat muodostuvat myrskyjen aiheuttamista suurihäiriöistä. Näihin on pyritty varautumaan etukäteen ennakoivalla raivauksella sekä rakentamalla uudet siirtoyhteydet säävarmoiksi. Epävarmuus valvontamallin linjauksista ja korkotasosta saattavat vaikuttaa tulevinä vuosina sähkönsiirtoliiketoiminnan kannattavuuteen heikentävästi.

## 6.6 Nurmijärven Työterveys Oy

Valtuusto päätti 28.9.2016 § 78 perustaa Nurmijärven Työterveys Oy -nimisen yhtiön, jolle siirretään työterveysliikelain harjoittama markkinaehtoinen liiketoiminta.

Yhtiö on merkitty kaupparekisteriin 1.11.2016 ja se on 100 prosenttisesti Nurmijärven kunnan omistama.

Yhtiöllä ei ollut liiketoimintaa vuonna 2016.

## 6.7 Nurmijärven Vuokra-asunnot Oy

### Toimintakertomus- ja tilinpäätöstiedot vuodelta 2016

#### Taloudellisten tavoitteiden toteumat ja tunnusluvut

Euroa	TA 2016	TP 2016	TP 2015
Toimintakate			
Liikevaihto yhteensä	10.902.200	10.856.829	10.401.698
Liikevoitto (-tappio)	1.001.318	830.091	1.031.776
Tilikauden tulos	10	7	10
Investoinnit		6.827.022	4.916.319
Korollinen vieras pääoma		68.518.396	62.840.306
Taseen loppusumma		70.166.731	67.249.711
Sijoitetun pääoman tuotto, %			
Omavaraisuusaste, %			
Suhteellinen velkaantuneisuus, %			
Henkilöstömäärä		7	7

#### Strategian ja erillisohjelmien toteutuminen talousarviovuonna

Strategia päivitetään vuosittain. Vuoden 2016 päivitys on tehty 4-5.8.2016. Strategia on toteutunut suunnitellusti ja siihen on päivityksessä tehty tarkennuksia jotta se on yhtenevä kunnan (emon) strategiaan. Vuodelle 2016 suunnitellut investoinnit toteutettiin, uusia asuntoja rakennettiin Klaukkalassa kahteen kohteeseen, rivitaloon 20 asuntoa ja ikäihmisille korvamerkittyyn kerrostaloon 48.

#### Olellaiset tapahtumat tilikaudella

ARA - tuotannon uudiskohteita valmistui kaksi Klaukkalaan, rivitalo Pikimetsäntielle johon tuli 20 asuntoa ja kerrostalo ikäihmisille Vaskomäntielle 48 asuntoa sekä kotihoidon tilat.

Uudistuotannon viisivuotissuunnitelma päivitetiin. Vuoden 2017 aikaan aloitetaan kolmen kohteen rakentaminen Kirkonkylään joista yksi on ikäihmisille tarkoitettu kohde. Yhteensä suunnitelmissa on noin 80 uuden Ara - asunnon rakentaminen.

Vanhempiin kohteisiin suoritettiin peruskorjauksia, joissa keskityttiin ikkunoiden ja parvekeovien, lukituksen sekä käyttövesiputkien saneeraukseen. Myös energiansäästötoimenpiteitä tehtiin.

Asumisneuvonnan Ara - projektia on viety eteenpäin suunnitelman mukaisesti. Asumisneuvojille on saatu oma ohjelmisto palvelun turvalliseen ja nopeaan hoitamiseen. Projektiin saadaan rahoitusta myös Aralta. Kunta maksaa projektiin oman osuutensa.

#### Arvio tulevasta kehityksestä

Suunnitelmissa on kolmen uudiskohteen rakentaminen, kuten yllä on kerrottu, mikäli Aralta saadaan lainoitus ja urakoitsijoilta kohteisiin Aran hyväksyttävissä olevat urakkahinnat. Ensimmäinen kilpailutus joulukuussa 2016 osoitti, että rakentamisen markkinat ovat ylikuumentuneet ja urakkahinnat karanneet niin korkeiksi, että Ara teki kilpailutuksesta hylkypäätöksen. Kohteiden suunnittelua muutetaan siihen suuntaan että saamme uudessa kilpailutuksessa urakkahintoja, jotka Arakin voi hyväksyä.

Vuokraustoiminta on vakaalla pohjalla ja tyhjäkäynti pientä joten yhtiön taloudellinen tilanne säilyy hyvänä.

Vanhosten kiinteistöjen peruskorjauksia jatketaan suunnitellusti myös 2017. Peruskorjausten rahoitus hoidetaan joko kassavaroin tai suuremmat lainoituksella.

#### Selonteko sisäisen valvonnan järjestämisestä

Yhtiön hallitus ja henkilökunta ovat järjestäneet sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan lakien ja päätösten sekä hyvän hallintotavan mukaisesti:

- *Osakeyhtiölaki ohjaa hallintoa, kirjanpitolaki taloutta, hallitus noudattaa laadittua työjärjestystä ja taloussääntöä ja valvoo että toimitusjohtaja toimeenpäänee hallituksen päätökset ja määräykset*
- *Hallitus ja toimitusjohtaja valvovat tavoitteiden toteutumista, (kuukausiraportit) toimitusjohtaja valvoo ammattitaitoisien ja luotettavan henkilökunnan työtä, hallituksen puheenjohtaja valvoo ja hyväksyy toimitusjohtajan laskut, tuloksellisuuden pätevyys ja luotettavuuden*

- tarkastaa hallitus ja tilintarkastaja, hyväksyy ja vahvistaa yhtiökokous*
- *Riskienhallinnan järjestäminen on hoidettu suunnitelmallisesti ja pidetään ajan tasalla vuosittain pidettävillä Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan "päivillä"*
  - *Omaisuuksien hankinnan, luovutuksen ja hoidon valvonta kuuluu hallitukselle ja viime kädessä yhtiökokoukselle, toimitusjohtaja ja henkilökunta tekee hankinnan hallituksen päätöksen mukaan*
  - *Sopimustoiminnasta vastaa hallitus ja toimitusjohtaja*
  - *Sisäinen tarkastus on järjestetty osakeyhtiölain, hallituksen työjärjestyksen ja taloussäännön mukaisesti*

Valvonnassa ei ole havaittu puutteita.

### **Merkittävimmät riskit ja epävarmuustekijät tilinpäätöshetkellä**

Riskit/epävarmuustekijät, esimerkiksi:

- kiinteistön tuhoutuminen tulipalossa, henkilö- ja omaisuusvahingot, joihin on varauduttu vakuuttamalla omaisuus ja vastuut.
- taloudelliset riskit ovat lähes olemattomat, käyttöaste on yli 99 %, tyhjäkäyntiä ei juurikaan ole
- henkilökunnan riskit on kartoitettu työterveyden järjestämässä työhönsäilyssä, asukkaiden osalta henkilöriskit sisältyvät omaisuus- ja vastuuvakuutuksiin
- Henkilöstön osaamista tuetaan kouluttamalla, asiakaspalveluun on saatu 1 hlö lisää vuoden 2017 alussa
- Tietojärjestelmien osalta siirryttiin kunnan (emon) järjestelmiin vuoden 2016 aikana, yhtiön omat tietojärjestelmät toimivat netin yli
- Suhdannevaihtelut vaikuttavat lähinnä rakentamiseen, kuten tällä hetkellä rakentamisen markkinat ovat ylikuumentuneet ja urakkahinnat korkealla, Ara - tuotantoa ei saada liikkeelle
- Lainsäädännön muutokset otetaan huomioon välittömästi niiden tullessa voimaan, muutoksia seurataan koulutuksella ja netistä sekä järjestöiltä saatavalla tiedolla
- Vahinkojen varalta yhtiöllä on vakuutukset
- Toiminnan keskeytyminen ei ole mahdollista
- Keskenkäyntejä ei ole
- Muut oikeudelliset ja viranomaisien toimenpiteisiin liittyvät riskit on kartoitettu ja huomioitu riskienhallinnan suunnitelman ja kartoituksen yhteydessä

## 6.8 Rajamäen Uimahalli Oy

### Toimintakertomus- ja tilinpäätöstiedot vuodelta 2016

#### Taloudellisten tavoitteiden toteumat ja tunnusluvut

Euroa	TA 2016	TP 2016	TP 2015
Toimintakate	- 336 000	- 517000	- 491 500
Liikevaihto yhteensä	1 200 000	1 533 388	1 164 719
Liikevoitto (-tappio)		- 771 346,93	- 393 505,16
Tilikauden tulos	- 336 000	- 774 682,71	- 397 939,57
Investoinnit		- 26 449,82	- 3 702 573,05
Korollinen vieras pääoma			
Taseen loppusumma		12 250 009,85	12 833 926,82
Sijoitetun pääoman tuotto, %		- 6,5 %	- 2,6 %
Omavaraisuusaste, %		- 2,0 %	4,7
Suhteellinen velkaantuneisuus, %		31,7 %	
Henkilöstömäärä	19	19	19

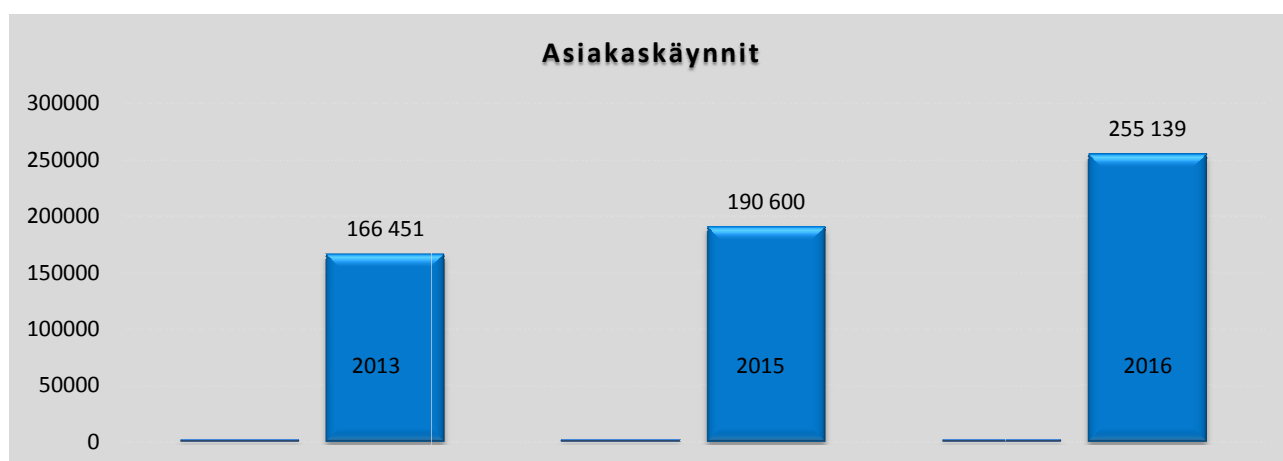
Uimahalliyhtiön vuonna 2015 tehty visio vuodelle 2020 oli tulla toimeen ilman omistajan toimintatukea vuonna 2020. Kertomusvuosi osoitti kuitenkin, että vision saavuttaminen ei ole realistista. Yhtiö tarkensi visiota vuonna 2016 talousarvioesityksen yhteydessä. Uusi visio vuodelle 2020 on pienentää toimintatuen määrää vuosittain 10 prosenttia edellisvuoteen verrattuna.

Kertomusvuonna uimahalli tuotti strategiansa mukaisesti monipuolisia uinti- ja liikuntapalveluita asiakkailleen. Uimahallin tutkittu asiakastytyväisyys on ollut varsin korkealla tasolla.

Muut strategiset linjaukset vuodelle 2016 olivat;  
1) tuottavuuden parantaminen,  
2) asiakkuuksien johtaminen,  
3) palveluiden tuotteistaminen ja  
4) ydintoiminnan ja osaamisen kehittäminen.

Kertomusvuonna liikevaihto oli kokonaistuloista 74 % kun vuonna 2015 osuus oli 70 %. Kulut lisääntyivät mutta toimintatuen osuus pieneni asiakaskäyntiä kohden verrattuna aikaisempiin vuosiin.

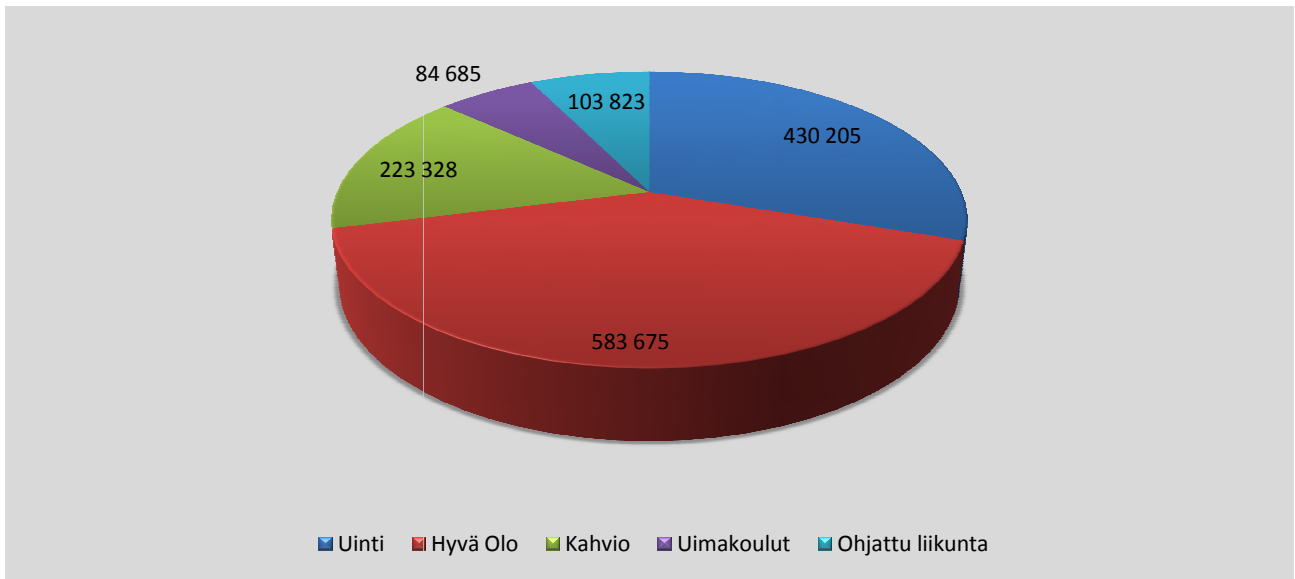
#### Asiakaskäynnit



Kertomusvuosi oli uuden peruskorjatun ja laajennetun uimahallin ensimmäinen kokonainen toimintavuosi. Asiakaskäyntejä oli yhteensä 255 139, joka on 33 % enemmän kuin vuosittain. Virallinen asiakaskäyntitavoite uudelle uimahallille oli 40 %:n kasvun saavuttaminen

vanhan uimahallin noin 170 000 vuosittaiseen asiakaskäyntiin verrattuna. Vuonna 2016 asiakaskäyntejä oli 53 % enemmän kuin vuonna 2013. Uimahalliyhtiön omasta tavoitteesta kasvattaa asiakasvolyymiä 60 % jäätin vielä. Yhtiön tavoitteena on vakiinnuttaa vuosittainen asiakaskäyntimäärä 280 000 käyntikertaan.

## Liikevaihdon tulojakauma



Uimahallin ydintuotteet uinti ja Hyvä Olo muodostavat liikevaihdosta noin 66 %. Hyvä Olo sisältää kaikki uimahallin tuotteet (uinti, kuntosali ja ryhmäliikunta).

Uusi tuotevalikoima ja hinnoittelu on otettu hyvin vastaan asiakkaiden keskuudessa. Tuotevalikoimaa yksinkertaistettiin ja kaikki yli kuukaden voimassa olevat tuotteet poistettiin. Valtaosa asiakkaista on valinnut tuotteekseen Hyvän Olon kuukausituotteen. Tämä näkyy myös positiivisesti liikevaihdon jakautumisena eri kuukausien suhteen: vaihtelut ovat pienemmät kuin vanhasa uimahallissa.

### Olennaiset tapahtumat tilikaudella

Uimahalliyhtiö joutui hakemaan toisen osavuosikatsauksen (tammikuu – elokuu) yhteydessä lisätoimintatukea 91 000 euroa ja vielä joulukuussa 90 000 euroa. Tämän lisäksi maksuvalmiuden parantamiseksi konsernitiilin limiittiä nostettiin 50 000 eurosta 140 000 euroon.

Käyttötaloutta rasitti kertomusvuonna merkittävästi peruskorjaus- ja laajennushankkeeseen suoraan tai välillisesti vaikuttaneet asiat. Edellisten yhteisvaikutus noin 120 000 euroa.

### Arvio tulevasta kehityksestä

Hallitus on joutunut tarkentamaan strategiaansa sekä visiota vuodelle 2020. Uusi visio on olla edelläkävijä palveluiden tuottamisessa, taloudessa ja asiakaskokemuksissa muihin uimahalleihin verrattuna.

Tulevaisuus näyttää positiiviselta ja uimahalliyhtiö on aloittanut muun muassa tiedolla johtamisen hankkeen. Hankkeen tavoitteena on lisätä

asiakaskäyntejä, oheismyyntiä sekä asiakastytyväisyyttä nykyisestään.

Peruskorjaus- ja laajennushankkeen kahden vuoden takuu-aika päättyy kesäkuussa 2017. Tulevaisuuden kannalta on tärkeää, että kaikki mahdolliset epäkohdat saadaan asiallisesti hoidettua kuntoon Fira Oy:n kanssa.

Uimahalliyhtiö ottaa vuoden 2017 aikana käyttöön sähköisen taloushallintajärjestelmän, joka parantaa talouden seurantaa ja raportointia.

### Selonteko sisäisen valvonnan järjestämisestä

Yhtiön toiminnan riskit on kartoitettu pelastussuunnitelmassa, turvallisuusasiakirjassa, sekä kahvion- ja siivouksen omavalvontasuunnitelmissa. Edellä mainitut asiakirjat käydään läpi kerran vuodessa paikallisten pelastus- ja terveysviranomaisten kanssa.

Hallitus on tehnyt keväällä 2016 hallitustyöskentelyn itsearvioinnin. Hallitus on myös läpikäynyt hallituksen työjärjestyksen ja siihen kirjatut vastuut sekä tehtäväkuvat.

Uimahalliyhtiö noudattaa päätöksenteossaan konserniohjeita ja hyvää hallintotapaa.

### Merkittävimmät riskit ja epävarmuustekijät tilinpäätöshetkellä

Suurimmat riskit liittyvät uimahallirakennuksen tekniseen toimivuuteen. Vaikka rakennus on juuri peruskorjattu ja laajennettu, niin toiminnan keskeyttävät tekniset ongelmat ovat mahdollisia.

Uimahalliyhtiöllä ei ole toiminnan keskeytysvaikutusta.



# **Luettelot ja selvitykset**



## LUETTELOT JA SELVITYKSET

### 7.1 Käytetyt kirjanpitokirjat ja selvitys kirjanpidon säilytyksestä

Tilinpäätöskirjojen arkistointi

Tase- ja tuloslaskelmat	sähköinen
Rahoituslaskelmat	sähköinen
Tilikauden tapahtumat seurantakohteittain	sähköinen
Pysyvien vastaavien kohdeluettelot	sähköinen
Päiväkirja	sähköinen
Pääkirja	sähköinen
Tasekirja	erikseen sidottuna
Tase-erittelyt	paperitulosteina
Liitetietojen erittelyt	paperitulosteina
Ostoreskontraluettelot	sähköinen
Myyntireskontraluettelot	sähköinen
Ostolaskut	sähköinen
Muistiotositteet	sähköinen

Arkistoinnista paperitulostetussa muodossa vastaa tositteita käyttänyt toimiala.

### 7.2 Luettelo tositelajeista

184ALV	184 ALV-maksuajo
184KOM15	184 Pysyvien vastaavien hankinnat 2015
184KPL0	184 KP liittymä, Perhehuolto Efficasta
184KPL1	184 Kp-liittymä, varastotapahtumat
184KPL2	184 KP-liittymä, Matkalaskut
184KPL5	184 Kp-liittymä Perintäkarhu
184ManKu15	184 Asiakkaan manuaaliset kohdistukset 2015
184ManSu15	184 Asiakkaan manuaaliset suoritukset 2015
184MR_4	184 Myren kohdistustapahtumat maksutosite
184MR_5	184 Myren kohdistustapahtumat päätösite
184MR_7	184 Luottotappiokirjaus
184MuisE15	184 Muistiotositteet excelistä 2015
184MY_7	184 Myynnin hyvityslasku
184MYL10-95	184 Laskunumero, laskulaji10-95
184ORK	184 Ostoreskontran kohdistustapahtumat maksutosite
184OSM2015	184 Ostoreskontramaksut 2015
184Palkk15	184 Palkat 2015
184Pankk15	184 Pankkitositteet 2015
184Sisl	184 Sisäisten laskujen tositteet
184Viite15	184 Asiakkaan viitemaksut 2015

### 7.3 Tunnuslukujen laskentakaavat

#### Tuloslaskelman tunnusluvut

Toimintatuotot prosenttia toimintakuluista  
=  $100 * \text{Toimintatuotot} / (\text{Toimintakulut} - \text{Valmistus omaan käyttöön})$

Vuosikate prosenttia poistoista  
=  $100 * \text{Vuosikate} / \text{Poistot ja arvonalentumiset}$

Vuosikate euroa/asukas  
=  $\text{Vuosikate} / \text{Asukasmäärä 31.12.}$

Sijoitetun pääoman tuotto, %  
=  $100 * (\text{Yli-/alijäämä ennen satunnaisia eriä} + \text{Kunnalle maksetut korkokulut} + \text{Muille maksetut korkokulut} + \text{Korvaus peruspääomasta}) / (\text{Oma pääoma} + \text{Sijoitettu korollinen vieras pääoma} + \text{Poistoero ja vapaaehtoiset varaukset})$

#### Rahoituslaskelman tunnusluvut

Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä 5 vuodelta, euroa  
= Toiminnan ja investointien rahavirta-välituloksen tilinpäätösvouden ja neljän edellisen vuoden kertymä

Investointien tulo-rahoitus, % (kunta ja konserni)  
=  $100 * \text{Vuosikate} / \text{Investointien omahankintameno}$

Investointien tulo-rahoitus, % (liikelaitos)  
=  $100 * (\text{Yli-/alijäämä ennen satunnaisia eriä} + \text{Poistot ja arvonalentumiset} - \text{Tuloverot}) / \text{Investointien omahankintameno}$

Lainanhoitokate (kunta ja konserni)  
=  $(\text{Vuosikate} + \text{Korkokulut}) / (\text{Korkokulut} + \text{Lainanlyhennykset})$

Kassan riittävyys (pv)  
=  $365 \text{ pv} * \text{Rahavarat 31.12.} / \text{Kassasta maksut tilikaudella}$

#### Taseen tunnusluvut

Omavaraisuusaste, % (Kunta ja liikelaitokset)  
=  $100 * (\text{Oma pääoma} + \text{Poistoero ja vapaaehtoiset varaukset}) / (\text{Koko pääoma} - \text{Saadut ennakot})$

Omavaraisuusaste, % (Konserni)  
=  $100 * (\text{Oma pääoma} + \text{Vähemmistöosuus} + \text{Konsernireservi} + \text{Poistoero ja vapaaehtoiset varaukset}) / (\text{Koko pääoma} - \text{Saadut ennakot})$

Suhteellinen velkaantuneisuus, %  
=  $100 * (\text{Vieras pääoma} - \text{Saadut ennakot}) / \text{Käyttötulot}$

Kertynyt ylijäämä (alijäämä)  
=  $\text{Edellisten tilikausien ylijäämä (alijäämä)} + \text{Tilikauden ylijäämä (alijäämä)}$

Kertynyt ylijäämä (alijäämä) euroa/asukas  
=  $[\text{Edellisten tilikausien ylijäämä (alijäämä)} + \text{Tilikauden ylijäämä (alijäämä)}] / \text{Asukasmäärä 31.12.}$

Lainakanta 31.12.  
=  $\text{Vieras pääoma} - (\text{Saadut ennakot} + \text{Ostovelat} + \text{Siirtovelat} + \text{Muut velat})$

Lainakanta euroa/asukas  
=  $\text{Lainakanta} / \text{Asukasmäärä 31.12.}$

Lainasaamiset 31.12.  
= Sijoituksiin merkityt jvk-lainasaamiset ja muut lainasaamiset

## 7.4 Kirjanpidontilit

TASETILIT	
1 VASTAAVAA	
10 PYSYVÄT VASTAAVAT	
100 Aineettomat hyödykkeet	
1005 Tietokoneohjelmistot	
10059 Tietokoneohjelmistot Yhteensä	
10050 Tietokoneohjelmistot 1.1.	
10051 Tietokoneohjelmistot Kertyneet poistot 1.1.	
10052 Tietokoneohjelmistot Tilikauden poistot	
10053 Tietokoneohjelmistot Tilikauden lisäykset	
10054 Tietokoneohjelmistot Tilikauden vähennykset	
10055 Tietokoneohjelmistot vähenn. ja siirtojen kertyneet poistot	
10056 Tietokoneohjelmistot Rahoitusosuudet	
10057 Tietokoneohjelmistot Siirrot erien välillä (+/-)	
1015 Muut pitkävaikutteiset menot	
10159 Muut pitkävaikutteiset menot Yhteensä	
10150 Muut pitkävaikutteiset menot 1.1.	
10151 Muut pitkävaikutteiset menot Kertyneet poistot 1.1.	
10152 Muut pitkävaikutteiset menot Tilikauden poistot	
10153 Muut pitkävaikutteiset menot Tilikauden lisäykset	
10154 Muut pitkävaikutteiset menot Tilikauden vähennykset	
10155 Muut pitkävaikutteiset menot vähenn. ja siirtojen kertyneet poistot	
10156 Muut pitkävaikutteiset menot Rahoitusosuudet	
10157 Muut pitkävaikutteiset menot Siirrot erien välillä (+/-)	
110 Aineelliset hyödykkeet	
1100 Maa- ja vesialueet	
1100A Maa- ja vesialueet	
11009 Maa- ja vesialueet Yhteensä	
11000 Maa- ja vesialueet 1.1.	
11003 Maa- ja vesialueet Tilikauden lisäykset	
11004 Maa- ja vesialueet Tilikauden vähennykset	
11006 Maa- ja vesialueet Rahoitusosuudet	
11007 Maa- ja vesialueet Siirrot erien välillä	
1110 Rakennukset	
1110A Asuinrakennukset	
11109 Asuinrakennukset Yhteensä	
11100 Asuinrakennukset 1.1.	
11101 Asuinrakennukset Kertyneet poistot 1.1.	
11102 Asuinrakennukset Tilikauden poistot	
11103 Asuinrakennukset Tilikauden lisäykset	
11104 Asuinrakennukset Tilikauden vähennykset	
11105 Asuinrakennukset vähenn. ja siirtojen kertyneet poistot	
11106 Asuinrakennukset Rahoitusosuudet	
11107 Asuinrakennukset Siirrot erien välillä (+/-)	
1112A Hallinto- ja laitosrakennukset	
11129 Hallinto- ja laitosrakennukset Yhteensä	
11120 Hallinto- ja laitosrakennukset 1.1.	
11121 Hallinto- ja laitosrakennukset Kertyneet poistot 1.1.	
11122 Hallinto- ja laitosrakennukset Tilikauden poistot	
11123 Hallinto- ja laitosrakennukset Tilikauden lisäykset	
11124 Hallinto- ja laitosrakennukset Tilikauden vähennykset	
11125 Hallinto- ja laitosrakennukset vähenn. ja siirtojen kertyneet poistot	
11126 Hallinto- ja laitosrakennukset Rahoitusosuudet	
11127 Hallinto- ja laitosrakennukset Siirrot erien välillä (+/-)	
1119A Muut rakennukset	
11199 Muut rakennukset Yhteensä	
11190 Muut rakennukset 1.1.	
11191 Muut rakennukset Kertyneet poistot 1.1.	
11192 Muut rakennukset Tilikauden poistot	
11193 Muut rakennukset Tilikauden lisäykset	
11194 Muut rakennukset Tilikauden vähennykset	
11195 Muut rakennukset vähenn. ja siirtojen kertyneet poistot	
11196 Muut rakennukset Rahoitusosuudet	
11197 Muut rakennukset Siirrot erien välillä (+/-)	
1130 Kiinteät rakenteet ja laitteet	
1130A Maa- ja vesirakenteet	
11309 Maa- ja vesirakenteet Yhteensä	
11300 Maa- ja vesirakenteet 1.1.	
11301 Maa- ja vesirakenteet Kertyneet poistot 1.1.	
11302 Maa- ja vesirakenteet Tilikauden poistot	
11303 Maa- ja vesirakenteet Tilikauden lisäykset	
11304 Maa- ja vesirakenteet Tilikauden vähennykset	
11305 Maa- ja vesirakenteet vähenn. ja siirtojen kertyneet poistot	
11306 Maa- ja vesirakenteet Rahoitusosuudet	
11307 Maa- ja vesirakenteet Siirrot erien välillä (+/-)	
1140A Johtoverkostot ja laitteet	
11409 Johtoverkostot ja laitteet Yhteensä	
11400 Johtoverkostot ja laitteet 1.1.	
11401 Johtoverkostot ja laitteet Kertyneet poistot 1.1.	
11402 Johtoverkostot ja laitteet Tilikauden poistot	
11403 Johtoverkostot ja laitteet Tilikauden lisäykset	
11404 Johtoverkostot ja laitteet Tilikauden vähennykset	
11405 Johtoverkostot ja laitteet vähenn. ja siirtojen kertyneet poistot	
11406 Johtoverkostot ja laitteet Rahoitusosuudet	
11407 Johtoverkostot ja laitteet Siirrot erien välillä (+/-)	
11419 Vesijohtoverkosto yhteensä	
11411 Vesijohtoverkosto Kertyneet poistot 1.1.	
11412 Vesijohtoverkosto Tilikauden poistot	
11413 Vesijohtoverkosto Tilikauden lisäykset	
11414 Vesijohtoverkosto Tilikauden vähennykset	
11415 Vesijohtoverkosto vähenn. ja siirtojen kertyneet poistot	
11416 Vesijohtoverkosto Rahoitusosuudet	
11417 Vesijohtoverkosto Siirrot erien välillä (+/-)	
11479 Hulevesiverkosto yhteensä	
11470 Hulevesiverkosto 1.1.	
11471 Hulevesiverkosto Kertyneet poistot 1.1.	
11472 Hulevesiverkosto Tilikauden poistot	
11473 Hulevesiverkosto Tilikauden lisäykset	
11474 Hulevesiverkosto Tilikauden vähennykset	
11475 Hulevesiverkosto Vähenn. ja siirtojen kertyneet poistot	

11476	Hulevesiverkosto Rahoitusosuudet	12018	Tytäryhteisöosakk. ja osuudet Arvonalentumiset
11477	Hulevesiverkosto Siirrot erien välillä (+/-)	1203A	Kuntayhtymäosuudet
1150A	Muut kiinteät rakenteet ja laitteet	12039	Kuntayhtymäosuudet yhteensä
11509	Muut kiinteät rakenteet ja laitteet Yhteensä	12030	Kuntayhtymäosuudet 1.1.
11500	Muut kiinteät rakenteet ja laitteet 1.1.	12033	Kuntayhtymäosuudet Tilikauden lisäykset
11501	Muut kiinteät rakenteet ja laitteet Kertyneet poistot 1.1.	12034	Kuntayhtymäosuudet Tilikauden vähennykset
11502	Muut kiinteät rakenteet ja laitteet Tilikauden poistot	12036	Kuntayhtymäosuudet Rahoitusosuudet
11503	Muut kiinteät rakenteet ja laitteet Tilikauden lisäykset	12037	Kuntayhtymäosuudet Siirrot erien välillä (+/-)
11504	Muut kiinteät rakenteet ja laitteet Tilikauden vähennykset	12038	Kuntayhtymäosuudet Arvonalentumiset
11505	Muut kiinteät rakenteet ja laitteet vähenn. ja siirtojen ker	1205A	Osakkeet ja osuudet osakkuus- ja muissa omistusyhteisyhteisöissä
11506	Muut kiinteät rakenteet ja laitteet Rahoitusosuudet	12059	Osakkuusyhteisöosakkeet ja osuudet yhteensä
11507	Muut kiinteät rakenteet ja laitteet Siirrot erien välillä (+/-)	12050	Osakkuusyhteisöosakkeet ja osuudet 1.1.
1160	Koneet ja kalusto	12053	Osakkuusyhteisöosakkeet ja osuudet Tilikauden lisäykset
1160A	Kuljetusvälineet	12054	Osakkuusyhteisöosakkeet ja osuudet Tilikauden vähennykset
11609	Kuljetusvälineet yhteensä	12056	Osakkuusyhteisöosakkeet ja osuudet Rahoitusosuudet
11600	Kuljetusvälineet 1.1.	12057	Osakkuusyhteisöosakkeet ja osuudet Siirrot erien välillä (+/-)
11601	Kuljetusvälineet Kertyneet poistot 1.1.	12058	Osakkuusyhteisöosakkeet ja osuudet Arvonalentumiset
11602	Kuljetusvälineet Tilikauden poistot	12079	Yhteisyhteisöosakkeet ja -osuudet yhteensä
11603	Kuljetusvälineet Tilikauden lisäykset	12070	Yhteisyhteisöosakkeet ja -osuudet 1.1.
11604	Kuljetusvälineet Tilikauden vähennykset	12073	Yhteisyhteisöosakkeet ja -osuudet Tilikauden lisäykset
11605	Kuljetusvälineet vähenn. ja siirtojen kertyneet poistot	12074	Yhteisyhteisöosakkeet ja -osuudet Tilikauden vähennykset
11606	Kuljetusvälineet Rahoitusosuudet	12076	Yhteisyhteisöosakkeet ja -osuudet Rahoitusosuudet
11607	Kuljetusvälineet Siirrot erien välillä (+/-)	12077	Yhteisyhteisöosakkeet ja -osuudet Siirrot erien välillä (+/-)
1170A	Muut koneet ja kalusto	12078	Yhteisyhteisöosakkeet ja -osuudet Arvonalentumiset
11709	Muut koneet ja kalusto yhteensä	12089	Muut osakkeet ja osuudet yhteensä
11700	Muut koneet ja kalusto 1.1.	12080	Muut osakkeet ja osuudet 1.1.
11701	Muut koneet ja kalusto Kertyneet poistot 1.1.	12083	Muut osakkeet ja osuudet Tilikauden lisäykset
11702	Muut koneet ja kalusto Tilikauden poistot	12084	Muut osakkeet ja osuudet Tilikauden vähennykset
11703	Muut koneet ja kalusto Tilikauden lisäykset	12086	Muut osakkeet ja osuudet Rahoitusosuudet
11704	Muut koneet ja kalusto Tilikauden vähennykset	12087	Muut osakkeet ja osuudet Siirrot erien välillä (+/-)
11705	Muut koneet ja kalusto vähenn. ja siirtojen kertyneet poisto	12088	Muut osakkeet ja osuudet Arvonalentumiset
11706	Muut koneet ja kalusto Rahoitusosuudet	1216A	Muut osakkeet ja osuudet
11707	Muut koneet ja kalusto Siirrot erien välillä (+/-)	12169	Muut osakkeet ja osuudet Yhteensä
1193	Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	12160	Muut osakkeet ja osuudet 1.1.
1194A	Keskeneräiset hankinnat	12163	Muut osakkeet ja osuudet Tilikauden lisäykset
11949	Keskeneräiset hankinnat yhteensä	12164	Muut osakkeet ja osuudet Tilikauden vähennykset
11940	Keskeneräiset hankinnat 1.1.	12166	Muut osakkeet ja osuudet Rahoitusosuudet
11943	Keskeneräiset hankinnat Tilikauden lisäykset	12167	Muut osakkeet ja osuudet Siirrot erien välillä (+/-)
11944	Keskeneräiset hankinnat Tilikauden vähennykset	12168	Muut osakkeet ja osuudet Arvonalentumiset
11946	Keskeneräiset hankinnat Rahoitusosuudet	1230	Muut lainasaamiset
11947	Keskeneräiset hankinnat Siirrot erien välillä (+/-)	1235A	Muut lainasaamiset liikelaitoksilta
11999	Investointien välitili	12359	Muut lainasaamiset liikelaitoksilta Yhteensä
11993	KOM-hankintojen välitili	12350	Muut lainasaamiset liikelaitoksilta 1.1.
11994	KOM-myyntien välitili	12353	Muut lainasaamiset liikelaitoksilta Tilikauden lisäykset
11995	KOM-rahoitusosuudet välitili	12354	Muut lainasaamiset liikelaitoksilta Tilikauden vähennykset
120	Sijoitukset	12357	Muut lainasaamiset liikelaitoksilta Siirrot erien välillä (+/-)
1201	Osakkeet ja osuudet	1237A	Muut lainasaamiset muilta
1201A	Osakkeet ja osuudet tytäryhteisöissä	12389	Muut lainasaamiset muilta Yhteensä
12019	Tytäryhteisöosakk. ja osuudet yhteensä	12380	Muut lainasaamiset muilta 1.1.
12010	Tytäryhteisöosakk. ja osuudet 1.1.	12383	Muut lainasaamiset muilta Tilikauden lisäykset
12013	Tytäryhteisöosakk. ja osuudet Tilikauden lisäykset	12384	Muut lainasaamiset muilta Tilikauden vähennykset
12014	Tytäryhteisöosakk. ja osuudet Tilikauden vähennykset	12387	Muut lainasaamiset muilta Siirrot erien välillä (+/-)
12016	Tytäryhteisöosakk. ja osuudet Rahoitusosuudet	1241	Muut saamiset
12017	Tytäryhteisöosakk. ja osuudet Siirrot erien välillä (+/-)	1246A	Muut saamiset muilta

12469	Muut saamiset muilta Yhteensä	18110	Arvonlisäverosaaminen 10% palautus
12460	Muut saamiset muilta 1.1.	18120	Arvonlisäverosaaminen 14% palautus
12463	Muut saamiset muilta Tilikauden lisäykset	18130	Arvonlisäverosaaminen 24% palautus
12464	Muut saamiset muilta Tilikauden vähennykset	18140	Laskennalliset palautukset alv 5 %
12467	Muut saamiset muilta Siirrot erien välillä (+/-)	18150	Alv-nettosaatavat
14	TOIMEKSIANTOJEN VARAT	18200	Muut saamiset
140	Valtion toimeksiannot	18210	Konversiotilit Alv-saamiset
14100	Välitetyt valtion lainat	1825	Siirtosaamiset
144	Lahjoitusrahastojen erityiskatteet	1832A	Muut siirtosaamiset
14400	Lahjoitusrahastojen erityiskatteet	18320	Muut siirtosaamiset tytäryhteisöiltä
146	Muut toimeksiannot	18330	Muut siirtosaamiset jäsenkuntayhtymiltä
15	VAIHTUVAT VASTAAVAT	18340	Muut siirtosaamiset osakkuus- ja muilta omistusyhteisöistä
150	Vaihto-omaisuus	18350	Muut siirtosaamiset liikelaitoksilta
1500	Aineet ja tarvikkeet	19031	Alitilittäjät 1
15020	Lääkekeskus	19101	Pankkitili Nordea
15030	Rakennustarvikevarasto	19201	Pankkitili OP-Pohjola
15040	Toimistotarvikevarasto	19203	Pankkitili 4 OP-Pohjola
160	Saamiset	19204	Pankkitili 5 OP-Pohjola
160A	Pitkäaikaiset saamiset	19230	Pankkitili liikelaitos1 OP-Pohjola
1660	Muut saamiset	19240	Pankkitili liikelaitos2 OP-Pohjola
16660	Valtionosuussaamiset	19250	Pankkitili liikelaitos3 OP-Pohjola
16880	Muut saamiset	19300	Konsernitili Danske
1690	Siirtosaamiset	19301	Pankkitili Danske
1715A	Muut siirtosaamiset	19302	Pankkitili perusturva Danske
17150	Muut siirtosaamiset tytäryhteisöiltä	19304	Pankkitili5 Danske
172A	Lyhytaikaiset saamiset	19330	Pankkitili liikelaitos1 Danske
1720	Myyntisaamiset	19340	Pankkitili liikelaitos2 Danske
17200	Myyntisaamiset tytäryhteisöiltä	19350	Pankkitili liikelaitos3 Danske
17250	Myyntisaamiset jäsenkuntayhtymiltä	19401	Pankkitili Handelsbanken
17300	Myyntisaamiset osakkuus- ja muilta omistusyhteisöistä	19501	Pankkitili Aktia
17350	Myyntisaamiset sisäiset	19601	Pankkitili Säästöpankki
17400	Myyntisaamiset muilta	19910	MR-maksujen selvittelytili
17490	Muut myyntisaamiset muilta	19920	Pankkitilien väl. siirt. selvittelytili
17491	Myyntisaamiset vanhat 1	19940	Ostoreskontran selvittelytili
1750	Lainasaamiset	19950	Pankkitulojen /-menojen selv tili
17540	Lainasaamiset muilta kuntayhtymiltä ja kunnilta	19990	Liikelaitokset yhdystili
1762	Muut saamiset	2	VASTATTAVAA
17620	Muut saamiset tytäryhteisöiltä	20	OMA PÄÄOMA
17650	Muut saamiset jäsenkuntayhtymiltä	2000	Peruspääoma
17700	Muut saamiset osakkuus- ja muilta omistusyhteisöistä	20009	Peruspääoma Yhteensä
17750	Muut sisäiset saamiset	20000	Peruspääoma 1.1.
17800	Nettopalkkojen tili	20003	Peruspääoma Tilikauden lisäykset
17810	Matkustushallinnon välitili	20004	Peruspääoma Tilikauden vähennykset
17820	Palkkaennakot	20007	Peruspääoma Siirrot erien välillä (+/-)
17859	Palkkarästit	2050	Edellisten tilikausien yli-alijäämä
17900	Perhehuoltojärjestelmän menojen selvittelytili	20509	Edell.kausien yli/alijäämä Yhteensä
18030	Kunta/LL selvittelytili	20500	Edell.kausien yli/alijäämä 1.1.
18040	Elatustukimaksusaamiset	20503	Edell.kausien yli/alijäämä Tilikauden lisäykset
18050	Vähennyskelpoiset alv-saamiset	20504	Edell.kausien yli/alijäämä Tilikauden vähennykset
18060	Arvonlisäverosaaminen 10% vähennys	20506	Aikaisempiin tilikausiin liittyvät korjaukset
18070	Arvonlisäverosaaminen 14% vähennys	20507	Edell.kausien yli/alijäämä Siirrot erien välillä (+/-)
18080	Arvonlisäverosaaminen 24% vähennys	2051	Tilikauden yli-/alijäämä
18090	Eu-arvonlisäsaamiset	20510	Tilikauden yli-/alijäämä
18100	Palautuskelpoiset alv-saamiset	21	POISTOERO JA VAPAAHTOISET VARAUKSET

2100	Poistoero	25207	Lainat valtiolta Siirrot erien välillä (+/-)
21000	Kertynyt poistoero	2522A	Kunnilta ja kuntayhtymiltä
21300	Muut pakolliset varaukset	25229	Lainat kunnilta ja kuntayhtymiltä Yhteensä
23	TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	25220	Lainat kunnilta ja kuntayhtymiltä 1.1.
2300	Valtion toimeksiannot	25223	Lainat kunnilta ja kuntayhtymiltä Tilikauden lisäykset
23010	Välitetyt valtion lainat	25224	Lainat kunnilta ja kuntayhtymiltä Tilikauden vähennykset
24	VIERAS PÄÄOMA	25227	Lainat kunnilta ja kuntayhtymiltä Siirrot erien välillä (+/-)
240	Pitkäaikainen	2525A	Kevalta
2410	Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	25259	Lainat Kevalta Yhteensä
24109	Lainat kotimaisilta talletuspankeilta Yhteensä	25250	Lainat Kevalta 1.1.
24100	Lainat kotimaisilta talletuspankeilta 1.1.	25253	Lainat Kevalta Tilikauden lisäykset
24103	Lainat kotimaisilta talletuspankeilta Tilikauden lisäykset	25254	Lainat Kevalta Tilikauden vähennykset
24104	Lainat kotimaisilta talletuspankeilta Tilikauden vähennykset	25257	Lainat Kevalta Siirrot erien välillä (+/-)
24107	Lainat kotimaisilta talletuspankeilta Siirrot erien välillä	2530	Lainat muilta luotonantajilta
24149	Lainat Kuntarahoitus Oyj:ltä Yhteensä	25313	Lainat muilta kons.pankkitilivelat tytäryht. Tilikauden lisä
24140	Lainat Kuntarahoitus Oyj:ltä 1.1.	2540	Saadut ennakot
24143	Lainat Kuntarahoitus Oyj:ltä Tilikauden lisäykset	25400	Saadut ennakot tytäryhteisöiltä
24144	Lainat Kuntarahoitus Oyj:ltä Tilikauden vähennykset	25410	Saadut ennakot jäsenkuntayhtymiltä
24147	Lainat Kuntarahoitus Oyj:ltä Siirrot erien välillä (+/-)	25420	Saadut ennakot osakkuus- ja muilta omistusyhteisyhteisöiltä
2420	Lainat julkisyhteisöiltä	25440	Saadut ennakot muilta
2420A	Valtiolta	25441	Saadut ennakot muilta/hankkeet
24209	Lainat valtiolta Yhteensä	2545	Ostovelat
24200	Lainat valtiolta 1.1.	25450	Ostovelat tytäryhteisöille
24203	Lainat valtiolta Tilikauden lisäykset	25455	Ostovelat jäsenkuntayhtymille
24204	Lainat valtiolta Tilikauden vähennykset	25460	Ostovelat osakkuus- ja muilta omistusyhteisyhteisöille
24207	Lainat valtiolta Siirrot erien välillä (+/-)	25470	Ostovelat muille
2422A	Kunnilta ja kuntayhtymiltä	25471	Ostovelat vanhat 1
24229	Lainat kunnilta ja kuntayhtymiltä Yhteensä	25472	Ostovelat vanhat 2
24220	Lainat kunnilta ja kuntayhtymiltä 1.1.	2550	Muut velat
2440	Saadut ennakot	25500	Muut velat tytäryhteisöille
24480	Saadut ennakot muilta	25510	Muut velat jäsenkuntayhtymille
2460	Muut velat	25630	Arvonlisäverovelka 24%
24680		25640	Tilitettävä arvonlisävero
24690	Liittymismaksut ja muut velat	25650	Ennakonpidätysvelka
250	Lyhytaikainen	25670	Sosiaaliturvamaksuvelka
2510	Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	25680	Konversiotilit Alv-velat
2514A	Kuntarahoitus Oyj:ltä	25681	Konversiotilit Muut-velat
25149	Lainat Kuntarahoitus Oyj:ltä Yhteensä	25990	Muut lyhytaikaiset velat
25140	Lainat Kuntarahoitus Oyj:ltä 1.1.	2600	Siirtovelat
25143	Lainat Kuntarahoitus Oyj:ltä Tilikauden lisäykset	2600A	Siirtyvät korot
25144	Lainat Kuntarahoitus Oyj:ltä Tilikauden vähennykset	26000	Siirtyvät korot tytäryhteisöille
25147	Lainat Kuntarahoitus Oyj:ltä Siirrot erien välillä (+/-)	26010	Siirtyvät korot jäsenkuntayhtymille
2515A	Muilta kotimaisilta rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	26020	Siirtyvät korot osakkuus- ja muilta omistusyhteisyhteisöille
25159	Lainat muilta kot. rahoitus- ja vak.laitoksilta Yhteensä	26030	Siirtyvät korot taseyksiköille
25150	Lainat muilta kot. rahoitus- ja vak.laitoksilta 1.1.	26040	Siirtyvät korot muille
25153	Lainat muilta kot. rahoitus- ja vak.laitoksilta Tilikauden I	2610A	Lomapalkkajaksotus
25154	Lainat muilta kot. rahoitus- ja vak.laitoksilta Tilikauden v	26100	Lomapalkkajaksotus
25157	Lainat muilta kot. rahoitus- ja vak.laitoksilta Siirrot erie	2620A	Muut siirtovelat
2520	Lainat julkisyhteisöiltä	26200	Muut siirtovelat tytäryhteisöille
2520A	Valtiolta	26220	Muut siirtovelat jäsenkuntayhtymille
25209	Lainat valtiolta Yhteensä	26240	Muut siirtovelat osakkuus- ja muilta omistusyhteisyhteisöill
25200	Lainat valtiolta 1.1.	26310	Palkkajaksotus
25203	Lainat valtiolta Tilikauden lisäykset	26320	KuEL-maksut palkkaperusteinen
25204	Lainat valtiolta Tilikauden vähennykset	26330	KuEL-maksut eläkemenoperusteinen



26340 KuEL-maksut Varhe-maksu  
 26350 VEL-maksut työnantaja  
 26360 Työttömyysvak.maksu ta  
 26370 Tapaturmavakuutusmaksu  
 26380 Ryhmähenkivakuutusmaksu

26501 Vuokratakuut  
 26660 Sosiaalityön tulojen selvittelytili  
 26670 Sosiaalitoimen välitystilii  
 26680 Postimaksujen selvittelytili  
 27000 Muut siirtovelat muille

TULOSLASKELMATILIT  
 30 TOIMINTATUOTOT  
 300 Myyntituotot  
 3001 Vesilaitostuotot  
 30010 Vesi- ja jätevesimaksut  
 30017 LL Sis. Kunnan vesi- ja jätevesimaksut  
 30018 Sisäiset vesi- ja jätevesimaksut  
 30037 LL Sis. vesimaksut  
 30048 LL Sis. jätevesimaksut  
 30057 LL Sis. jäteveden perusmaksut  
 30067 LL Sis. veden perusmaksut  
 30080 Muut vesilaitostuotot  
 3050 Jätehuoltotuotot  
 30500 Jätteen kuljetuksen ja käsittelyn myyntituotot  
 30558 Sisäiset jätehuoltomaksut  
 3060 Muut liiketoiminnan tuotot  
 30600 Metsän myyntitulot  
 30610 Maa-ainesten myyntitulot  
 30620 Kiinteistönhoidon myyntituotot  
 30630 Valmisteiden myynti  
 30640 Asiantuntijapalveluiden myynti  
 30650 Aterian myyntituotot  
 30657 LL Sis. ateriapalvelujen myynti.  
 30658 Sisäiset myyntituotot, ateria  
 30667 LL sis. Myyntituotto, puhtaus  
 30668 Sisäiset myyntituotot, puhtaus  
 30670 Muut liiketoiminnan tuotot  
 30677 LL Sis. muut liiketoiminnan tuotot  
 30678 Sisäiset muut liiketoiminnan tuotot  
 3080 Täyden korvauksen perusteella saadut korvaukset valtiolta  
 30810 Lukiokoulutuksen yksikköhintarahaus valtiolta  
 30830 Lääkäreiden koulutuskorvaus  
 30840 Varusmiesten, siviilipalvelusmiesten ja vankien sairaanh.kor  
 30850 Pakolaisten toimeentulokorvaukset  
 30860 Paluum.toimeentulokorvaukset  
 30870 Sotilasvammalain mukaiset korvaukset  
 30890 Asiakaskohtaisen velkaneuvonnan korvaukset  
 30990 Muut korvaukset valtiolta  
 3100 Korvaukset kunnilta ja kuntayhteisöiltä  
 31000 Kotikuntakorvaukset  
 31010 Aikaisemman kotikunnan korvaukset  
 31015 Vapaan valinnan korvaukset  
 31030 Muut yhteistoimintakorvaukset  
 31040 Avopalvelukäynnit kunnilta ja kuntayhtymiltä  
 31090 Myyntituotot kunnilta  
 3130 Muut suoritteiden myyntituotot  
 31300 Työterveyshuollon maksut

31307 LL Sis. työterveyshuollon maksut  
 31308 Sisäiset työterveyshuollon maksut  
 31310 Täyskustannuskorvaukset pakollisista vakuutuksista  
 31330 Oppisopimuskoulutuskorvaukset  
 31340 Muut koulutuskorvaukset  
 31370 Ateriapalvelujen myyntitulot  
 31380 Henkilöstön aterioiden myyntituotot  
 31420 Hammastekniset maksut  
 31500 Talonrakennustöiden myyntituotot  
 31510 Kunnallistekniikan myyntituotot  
 31520 Puisto- ja vihertöiden myyntituotot  
 31540 Konekorjaamotöiden myyntituotot  
 31560 Metsänmyyntituotot  
 31580 Työtoiminnan myyntituotot  
 31607 LL Sisäiset atk-tuotot  
 31608 Sisäiset atk-tuotot  
 31627 LL Sisäiset atk-tuotot  
 31628 Sisäiset palvelun myynnit tilaajalle  
 31638 Sisäiset varastolisät  
 31990 Muut myyntituotot  
 31997 LL Sis. myyntituotot, muut  
 31998 Sisäiset myyntituotot, muut  
 31999 Myyntituotot aktivointi  
 321 Maksutuotot  
 3210 Terveystuotot  
 32100 Perusterveydenhuollon laitoshoidon asiakasmaksut  
 32200 Perusterveydenhuollon avohoidon lääkäripalvelujen maksut  
 32460 Vieraskuntalaisten hoitomaksut  
 32490 Muut terveydenhuollon maksut  
 3252 Sosiaalitoimen maksut  
 32520 Muut kodinhoitoapumaksut  
 32570 Hoitopäivämaksut  
 32580 Hoitopäivämaksut itsemaksavat  
 32590 Hoitopäivämaksut jäsenkunnat  
 32610 Muut sosiaalitoimen maksut  
 3270 Opetus- ja kulttuuritoimen maksut  
 32700 Lukukausi- ja kurssimaksut  
 32701 Kurssimaksut  
 32710 Ylioppilaskirjoitusmaksut  
 32750 Muut opetus- ja kulttuuritoimen maksut  
 3280 Yhdyskuntapalvelujen maksut  
 32800 Suunnittelu- ja mittaustoiminnan maksut  
 32850 Rakennusvalvonta- ja tarkastusmaksut  
 32860 Maankäyttö- ja kehittämiskorvaukset  
 32870 Muut yhdyskuntapalvelujen maksut  
 32877 LL Muut yhdyskuntapalvelumaksut  
 32878 Sisäiset Muut yhdyskuntapalvelumaksut

3290	Muut palvelumaksut	40010	Sijaisten kk-palkat
32940	Pääsymaksut	40020	Tilapäisten kk-palkat
32970	Muut palvelumaksut	40030	Kuukausipalkat
32977	Sisäiset Muut hallintokuntien sisäiset tuotot	40041	Sairaslomasijaiset
330	Tuet ja avustukset	40042	Äitiyslomasijaiset
33000	Työllistämistuki valtiolta	40050	Vuosiloma- ja muut sijaiset
33150	EU-tuki omiin kehittämissuomiin, valtiolta / kansalline	40060	Vakin. tunti- ja urakkapalkat
33160	EU-tuki omiin kehittämissuomiin, suoraan EU:lta	40150	Työllistämispalkat
33170	EU-tuki omiin kehittämissuomiin, valtiolta	40155	Oppisopimuspalkat
33180	EU-tuki omiin kehittämissuomiin, muilta	40250	Erilliskorvaukset
33270	Valtion korvaus kuntouttavasta työtoiminnasta	40310	Muut palkkamenot
33280	Perustoimeentulotuen valtionosuus	40400	Ltm-henkilöiden kokouspalkkiot
33300	Kelan korvaus työterveydenhuollosta	40410	Viranhaltijoiden kokouspalkkiot
33330	Muut tuet ja avustukset valtiolta	40500	Asiantuntijapalkkiot ja luentokorvaukset
33340	Muut tuet ja avustukset kunnilta	40600	Asuntoetukorvaukset ( meno )
33370	Muut tuet ja avustukset muilta	40610	Autoetukorvaukset ( meno )
33377	LL Sis. muut tuet ja avust.kunnilta	40620	Puhelinetukorvaukset (meno)
33378	Sisäiset muut tuet ja avust.kunnilta	40630	Ravintoetukorvaukset (meno)
340	Muut toimintatuotot	40690	Luontoisedut (tulo)
3400	Vuokratuotot	40700	Jaksotetut palkat ja palkkiot
34000	Asuntojen vuokrat	40780	Lask. sosiaalipalkat
34010	Liikehuoneistojen vuokrat	40790	Lask. sosiaalipalkkatuotot
34200	Muiden rakennusten vuokrat	40999	Aktivoidut palkat ja palkkiot
34220	Lämmivesimaksut	4100	Henkilösivukulut
34277	LL Sis. vuokrat muiden rakenn.	4101	Eläkekulut
34278	Sisäiset vuokrat muiden rakenn.	41000	KuEL palkkaperusteinen
34298	Sisäiset muiden rakenn. pääomavuokrat	41020	KuEL eläkemenoperusteinen
34300	Maa- ja vesialueiden vuokrat	41040	KuEL varhe-maksu
34500	Koneiden ja laitteiden vuokrat	41100	Eläkevakuutusmaksut
34507	LL Sis.koneiden ja laitt.vuokrat	41120	VaEL-maksut
34508	Sisäiset koneiden ja laitt.vuokrat	41700	Jaksotetut eläkekulut
34600	Muut vuokratuotot	41730	Palkkavarauksen eläkekulut
3500	Muut toimintatuotot	41780	Lask. eläkemaksulisät
35100	Käyttöomaisuuden myyntivoitot (tavanomaiset)	41790	Lask. eläkemaksulisätuotot
35200	Oppilaan omavastuu koulumatkakustannuksista	41999	Aktivoidut eläkekulut
35220	Pakol.toim.tulot.tak.perinn.tuotot	4200	Muut henkilösivukulut
35230	Paluum.toim.tulot.tak.perin.(Eläkeikäiset)	42000	Kansaneläke- ja sairausvakuutusmaksut
35240	Paluum.toim.tulot.tak.perin. (Työikäiset)	42100	Työttömyysvakuutusmaksut
35250	Perustoimeentulotuen takaisinperintä	42200	Tapaturmavakuutusmaksut
35260	Tarveharkintaisen ja ennaltaehk. toimeentulotuen takai	42300	Muut sosiaalivakuutusmaksut
35300	Vakuutus- ja muut korvaukset	42700	Jaksotetut sosiaalivakuutusmaksut
35320	Käyttöomaisuuden myynnit	42720	Palkkavar.muut henk.kulut
35340	Rahoitusosuudet inv.menoihin	42780	Lask. muut sos.vak.maksulisät
35349	Käyttöom.tuottojen aktivointi	42790	Lask. muut sos.vak.maksul.tuotot
35370	Muut tuotot	42899	Aktivoidut sosiaalivakuutusmaksut
35377	LL Sis. muut tuotot	4290	Henkilöstökorvaukset ja muut henkilöstömenojen korjauserät
35378	Sisäiset muut tuotot	42900	Sairausvakuutusmaksut
35390	Käyttösuunnitelman oikaisutulot	42930	Kuntoutusrahat
37	VALMISTUS OMAAN KÄYTTÖÖN	42940	Tapaturmakorvaukset
37000	Valmistus omaan käyttöön	42950	Muut Kansaneläkelaitoksen korvaukset
40	TOIMINTAKULUT	42960	Muut henkilöstömenojen korjauserät
400	Henkilöstökulut	430	Palvelujen ostot
4000	Palkat ja palkkiot	4300	Asiakaspalvelujen ostot
40000	Vakinaisten kk-palkat	43000	Asiakaspalvelujen ostot valtiolta

43010	Asiakaspalvelujen ostot kunnilta	44340	Työnohjauspalvelut
43020	Asiakaspalvelujen ostot kuntayhteisöiltä	44350	Perhehoitajien kulukorvaus
43030	Asiakaspalvelujen ostot muilta	44360	Tukihenkilöiden palkkiot
43100	Asiakaspalvelujen ostot perhehoitajan palkkio	44370	Tukihenkilöiden kulukorvaukset
43110	Asiakaspalvelujen ostot veteraanikuntoutuspalvelut	44380	Tukihenkilöiden matkakorvaukset
43150	Asiakaspalvelujen ostot kotikuntakorv. kunnilta	44388	Sis. Palvelutuotann.ostot
43160	Asiakaspalvelujen ostot kotikuntakorv. kuntayhtymiltä	44400	Opetus- ja kulttuuripalvelut
4340	Muiden palvelujen ostot	44410	Koulutuspalvelut
43400	Toimisto- ja pankkipalvelut	44415	Koulutuspalvelut ltm
43410	Asiantuntijapalvelut	44500	Osuus verotuskustannuksiin
43420	Henkilöstöpalvelujen ostot	44600	Muut yhteistoimintaosuudet
43430	Lääkäripalveluiden ostot	44700	Muut palvelut
43457	LL Sis. Kesk.hoidetut tehtävät	44707	LL Sis.muut palvelut
43490	Atk-palvelut	44708	Sisäiset muut palvelut
43493	Ohjelmalisenssit	44899	Aktivoidut palvelujen ostot
43497	LL Sis. atk-palvelut	450	Aineet, tarvikkeet ja tavarat
43498	Sisäiset atk-palvelut	4500	Ostot tilikauden aikana
43500	Painatukset ja ilmoitukset	45000	Toimisto- ja koulutarvikkeet
43547	LL Sis. Monistuspalvelut	45010	Atk-tarvikkeet
43548	Sisäiset monistuspalvelut	45020	Opetusvälineet
43600	Posti- ja telepalvelut	45030	Opetusmonisteet
43610	Postimaksut	45040	Koulujen työaineet
43620	Puhelinmaksut	45050	Oppikirjat
43700	Vakuutukset	45060	Leikkivälineet
43800	Puhtaanapito- ja pesulapalvelut	45070	Sähköinen oppimateriaali
43810	Siivous- ja puhtaanapitopalvelut	45100	Kirjallisuus ja lehdet
43830	Jätevesimaksut	45125	Kirjastoaineisto
43837	LL Sis. Jätevesimaksut	45140	Kirjaston kirjat
43838	Sisäiset jätevesimaksut	45200	Elintarvikkeet
43850	Jätehuoltomaksut	45400	Vaatteisto
43858	Sisäiset jätehuoltomaksut	45420	Lääkkeet
43867	LL Sis. puhtaanapito- ja pesulapalvelut	45430	Hoitotarvikkeet
43868	Sisäiset puhtaanapito- ja pesulapalvelut	45500	Siivous- ja puhdistusaineet
43900	Rakennusten ja alueiden rakentamis- ja kunnossapitopalv	45600	Poltto- ja voiteluaineet
43907	LL Sis. Rakennusten ja alueiden rakent	45710	Lämmitys
43908	Sisäiset rakennusten ja alueiden rak. ja kp	45720	Sähkö
43948	Sisäiset kiinteistöpalvelut	45730	Vesi
44000	Koneiden, kaluston ja laitteiden rak. ja kp	45737	LL Sis. vesimaksut
44007	LL Sis. Koneiden, kaluston ja laitteid	45738	Sisäiset vesimaksut
44008	Sisäiset kpito, koneiden, kaluston ja laitteid	45760	Kemikaalit
44100	Majoitus- ja ravitsemuspalvelut	45800	Kalusto
44147	LL Sis. ravitsemispalvelut	45810	Atk-koneet ja laitteet
44148	Sisäiset ravitsemispalvelut	45830	Pienkalusto
44150	Matkustus- ja kuljetuspalvelut	45900	Rakennusmateriaali
44160	Tavaroiden rahti- yms. kuljetuspalvelut	45920	Työaineet
44170	Kuljetuspalvelut	46000	Muu materiaali
44197	LL Sis.Kuljetuspalvelut	46020	Merkkipäivälahjat
44198	Sisäiset kuljetuspalvelut	46050	Opetusmateriaali
44220	Matkustuspalvelut ( ei koulutuksen )	4607	Varastojen lisäys/vähennys
44230	Oppilaskuljetukset	46077	LL Sis. varastolisät
44300	Sosiaali- ja terveystyöpalvelut	46078	Sisäiset varastolisät
44317	LL Sis Työterveyshoitomaksut	46499	Aktivoidut aineet ja tarvikkeet
44320	Terveystyöpalvelut, asiakkaat	46700	Varastojen muutos
44330	Laboratoriopalvelut	470	Avustukset

4700	Avustukset kotitalouksille	49210	Myyntisaamisten luottotappiot
47000	Lasten kotihoidon tuki	49220	Saatavien poistot
47020	Lasten kotihoidon tuen kuntalisä	49300	Takaustappiot
47050	Yksityisen hoidon tuki	49400	Jäsenmaksut
47070	Yksityisen hoidon tuen kuntalisä	49410	Korkeakoulujen hallintomaksut
47100	Omaishoidon tuki	49420	Oikeudenkäynti- ja ulosottokulut
47210	Perustoimeentulotuki	49430	Vahingonkorvaukset
47220	Täydentävä toimeentulotuki	49440	Toiminnallinen kuntoutus
47230	Ehkäisevä toimeentulotuki	49450	Käyttöom. ostot (vain inv.menot)
47240	Kuntouttavan työtoiminnan toimintaraha	49460	Käyttösuunnitelman oikaisut
47250	Kuntouttavan työtoiminnan matkakorvaukset tt-tukea saavalle	49470	Edustus ja yhteistoiminta
47260	Kuntouttavan työtoiminnan matkakorvaukset tm-tukea saavalle	49471	Yhteiskuntasuhteet ja neuvottelutoiminta
47270	Vammaisille annetut avustukset	49472	Käyttövarat hall valt
47310	Kotihoidon palveluseteli	49490	Muut kulut
47320	Palveluasumisen palvelusetelimenot	49497	LL Sisäiset muut kulut
47330	Terveystuon palvelusetelimenot	49498	Sisäiset muut kulut
47340	Muut palvelusetelimenot	49499	Aktivoidut muut kulut
47360	Vastaanottoraha maahanmuuttajille	50	VEROTULOT
47370	Käyttöraha maahanmuuttajille	50000	Kunnan tulovero
47380	Pakolaisten avustukset	51000	Kiinteistövero
47390	Paluumuuttajien (eläkeikäiset) avustukset	52000	Osuus yhteisöveron tuotosta
47400	Paluumuuttajien (työikäiset) avustukset	54000	Muut verot
47410	Pakolaisten erityisavustukset	55	VALTIONOSUUDET
47420	Pakolaisten (ei valtionkorvausta) avustukset	55010	Peruspalveluiden valtionosuudet pl. tasaukset
47430	Työosuusrahat	55020	Verotuloihin perustuva valtionosuuden tasaus
47440	Op.sos.edut/päivärahat	55030	Järjestelmämuutoksen tasaus
47450	Op.sos.edut/matkakorvaukset	57000	Opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuudet
47460	Opiskelijastipendit	58500	Muut valtionosuudet
47470	Muut avustukset kotitalouksille	60	RAHOITUSTUOTOT JA -KULUT
4750	Avustukset yhteisöille	600	Korkotuotot
47500	Työmarkkinatuen kuntaosuus	60000	Korkotuotot antolainoista ulkopuolisille
47550	Muut avustukset yhteisöille	60100	Korkotuotot antolainoista liikelaitoksille
47600	Avustukset liikelaitoksille	60200	Korkotuotot sijoituksista ja talletuksista
480	Muut toimintakulut	60300	Maksuliikennetilien korot
4800	Vuokrat	60310	Konsernipankkitilin korot ulkopuolisilta
48000	Maa- ja vesialueiden vuokrat	60320	Konsernipankkitilin korot kunnalta
48200	Rakennusten ja huoneistojen vuokrat	60330	Konsernipankkitilin korot tytäryhteisöiltä
48207	LL Sis. vuokrat, rakenn. ja huon.	60340	Konsernipankkitilin korot liikelaitoksilta
48208	Sisäiset vuokrat, rakenn. ja huon.	60400	Muut korkotuotot
48210	Rakennusten vuokrat	610	Muut rahoitustuotot
48220	Huoneistojen vuokrat	61000	Osinkotuotot ja osuuspääomien korot
48248	Sisäiset kiinteistönhoidon kustannukset	61100	Korvaus peruspääomasta liikelaitoksilta
48400	Koneiden ja laitteiden vuokrat	61260	Verotilitysten korot ja korotukset
48407	LL Sis.Koneiden ja laitt. vuokrat	61300	Viivästyskorkotulot
48408	Sisäiset koneiden ja laitteiden vuokrat	61400	Peruspääoman korot kuntayhtymiltä
48410	Atk-laitteiden vuokrat	61600	Arvopapereiden myyntivoitot
48600	Muut vuokrat ja vastikkeet	61690	Koronvaihtosopimusten korkotuotot
4900	Muut toimintakulut	61700	Muut rahoitustuotot
49000	Välilliset verot	621	Korkokulut
49010	Auton käyttövoimamaksu (ent. dieselvero)	62100	Korkokulut lainoista ulkopuolisilta
49020	Ajoneuvovero	62120	Kotimaiset lainat ulkopuolisilta, korkokulut
49040	Oman käytön vero	62130	Ulkomaiset lainat, korkokulut
49050	Luontaisetujen ALV	62300	Korkokulut lainoista liikelaitoksilta
49200	Pysyvien vastaavien myyntitappiot	62400	Maksuliikennetilien korkokulut

62420	Konsernipankkitilin korot ulkopuolisille	86500	Varausten vähennys (+)
62440	Konsernipankkitilin korot tytäryhteisöille	870	Rahastojen muutos
62460	Konsernipankkitilin korot liikelaitoksille	87000	Rahastojen lisäys (-)
62480	Lahjoitusrahastojen korkokulut	87500	Rahastojen vähennys (+)
62500	Muut korkokulut	91	VYÖRYTYSERÄT
62510	Konttokuranttitilin korkokulut	91100	Sisäiset palvelumaksutulot
62520	Rahastojen korkokulut	92100	Sisäiset palvelumaksut
630	Muut rahoituskulut	98	KUSTANNUSLASKENNALLISET ERÄT
63020	Liikelaitosten korvaus peruspääomasta (kunnalle)	98000	Kustannuslaskennalliset menot
63150	Verotililysten korot	99000	Kustannuslaskennalliset tulot
63200	Viivästyskorot ja korotukset	99100	Rakennusten korko
63500	Luottoprovisiot	99900	Tilikauden ylijäämä/alijäämä
63600	Arvonalentumiset vaihtuvien vastaavien rahoitusvaroista		
63700	Arvonalentumiset pysyvien vastaavien sijoituksita		
63790	Koronvaihtosopimusten korkokulut		
63800	Muut rahoituskulut		
63848	Sisäiset rahoituskulut		
71	POISTOT JA ARVONALENTUMISET		
710	Suunnitelman mukaiset poistot		
71000	Poistot aineettomista oikeuksista		
71100	Poistot tietokoneohjelmista		
71200	Poistot muista pitkävaikutteisista menoista		
71300	Poistot rakennuksista		
71400	Poistot kiinteistä rakenteista ja laitteista		
71500	Poistot koneista ja kalustoista		
71600	Poistot muista aineellisista hyödykkeistä		
720	Kertaluonteiset poistot		
72000	Käyttöomaisuuden myyntivoitot ja -tappiot		
72100	Muut lisäpoistot		
723	Arvonalentumiset		
72300	Arvonalentumiset (pysyvät vastaavat / käyttöomaisuus, josta		
72400	Vaihtuvien vastaavien poikkeukselliset arvonalentumiset		
72500	Arvonalentumisten palautumiset		
80	SATUNNAISET TUOTOT JA KULUT		
800	Satunnaiset tuotot		
80000	Käyttöomaisuuden myyntivoitot		
80100	Omistussuosuksien luovutukset		
80200	Vahingonkorvaukset, takauskorvaukset, sopimussakot		
80300	Saadut akordit ja konserniavustukset		
80400	Kirjauskäytännön muutoksesta aiheutuneet oikaisut		
80500	Muut satunnaiset tuotot		
810	Satunnaiset kulut		
81000	Käyttöomaisuuden myyntitappiot		
81100	Omistussuosuksien luovutukset		
81200	Vahingonkorvaukset		
81300	Annetut akordit ja konserniavustukset		
81400	Kirjauskäytännön muutoksesta aiheutuneet oikaisut		
81500	Muut satunnaiset kulut		
85	VARAUSTEN JA RAHASTOJEN MUUTOKSET		
850	Poistoeron muutos		
85000	Poistoeron lisäys (-)		
85500	Poistoeron vähennys (+)		
860	Varausten muutos		
86000	Varausten lisäys (-)		

## 7.5 Yhteenveto avustuksista

### YHTEENVETO AVUSTUKSISTA

Avustuksen nimi	Avustuksen suunniteltu käyttö	Kenen budjetissa	TA 2017 budjetoitu	KS 2016 Myönnetty 2016	Lisäinfo	
<b>YLIN PÄÄTÖKSENTEKO</b>						
Vähävaraisten yleishyödyllisten järjestöjen avustaminen	Järjestöjen tilavuokra-avustus	Ylin päätöksenteko / Yhteiset toiminnot	5 000	5 000	3 avustuksensaajaa	
Nuorisoseuran, raittiusseuran ja työväentalojen käyttö- ja hoitokulujen avustaminen	Talojen käyttö- ja hoitokuluavustus			1 850	4 avustuksensaajaa	
Nurmijärven Onnenkimpale ry	Kissankellon allasosaston toiminta-avustus	Ylin päätöksenteko/ Yhteiset toiminnot	105 000	145 000	145 000	perustuu sopimukseen
Rajamäen Uimahalli Oy	toiminta-avustus	Ylin päätöksenteko	289 000	517 000	517 000	
<b>KESKUSHALLINTO</b>						
Avustukset	Yhteistyösopimukset; Rajamäen rykmentti, SB Pro ja Nurmijärven Eliittikisat 2015	Keskushallinto/ hallintopalvelut/viestintä	11 000	11 000	9 800	sopimuksissa määritelty minkälaista näkyvyyttä ja muuta näkyvyyttä kunta saa vastineeksi
Avustukset	Rajamäen kyläpäivien avustaminen	Keskushallinto/ hallintopalvelut/viestintä			1 200	
<b>SOSIAALI- JA TERVEYSTOIMI</b>						
Toiminta- ja kohdeavustukset			40 000	30 000		
	Eläkeliton Nurmijärven yhdistys			1 400		
	Keski-Uudenmaan Kuulo ry			500		
	Keski-Uudenmaan Mustiyhdistys ry			500		
	Keski-Uudenmaan			400		
	Klaukkalan Eläkeläiset ry			820		
	Klaukkalan Eläkkeensaajat ry			1 000		
	Nurmijärven Eläkkeensaajit ry			1 000		
	Nurmijärven Hengitysyhdistys ry			750		
	Nurmijärven Invalidit ry			2 000		
	Nurmijärven Kansalliset Seniorit ry			400		
	Nurmijärven Kehitysvammaisten			5 000		
	Nurmijärven Kristilliset Eläkeläiset			500		
	Nurmijärven Reumayhdistys ry			500		
	Nurmijärven Rintamaveteraanit ry			1 700		
	Nurmijärven Sotainvalidit ry			1 200		
	Nurmijärven Sotaveteraanit ry			1 100		
	Nurmijärven Sydänyhdistys ry			500		
	Sotainvalidien Veljesliiton			3 600		
	Vantaan Sovittelijat ry			300		

## YHTEENVETO AVUSTUKSISTA

Avustuksen nimi	Avustuksen suunniteltu käyttö	Kenen budjetissa	TA 2017 budjetoitu	KS 2016 Myönnetty 2016	Lisäinfo
Liikuntalautakunta		Liikuntapalvelut	140 000	<b>132 000</b>	Yhteensä 38 hakemusta
	Aikido Kaiten			300	Avustukset sisältävät sekä toimitila- että perusavustuksen.
	DH Tornarit			1 300	
	Hwarang Taekwondo N:järvi			300	
	Herusten Vire			200	
	Impivaaran Ratsastajat			400	
	ITF Nurmijärvi			1 300	
	Klaukkalan Kiri			3 000	
	Klaukkalan NMKY				
	Klaukkalan Ratsastajat			300	
	Korven Korven Pojat			400	
	Korven Urheilijat			11 500	
	Kurra Hockey			200	
	Lepsämän Humu			300	
	Metsäkylän Nouseva			400	
	NaMe -88			300	
	Nukarin Haka			300	
	Nummenpään Urheilijat			4 300	
	Nurmijärven Golfklubi			300	
	Nurmijärven Hiihtoseura			28 000	
	Nurmijärven Jalkapalloseura			600	
	Nurmijärven Latu			1 100	
	Nurmijärven Maila			200	
	Nurmijärven Moottorikerho			300	
	Nurmijärven Pöytätenniss.				
	Nurmijärven Ratsastajat			100	
	Nurmijärven Shakkikerho			6 800	
	N:järven Seven Ringettes			6 800	
	Nurmijärven Taitoluistelijat			1 700	
	Nurmijärven Tennisseura			2 800	
	Nurmijärven Uinti			300	
	Nurmijärven Urheiluautoil.			6 400	
	N:järven Voimistelu ja Liik.			9 200	
	Nurmijärven Yleisurheilu			200	
	Perttulan Ratsastajat			200	
	Perttulan Riento			500	
	Perttulan Tähti			600	
	Pingviinit			13 100	
	Rajamäen Kehitys			14 100	
	Rajamäen Rykmentti			400	
	Röykän Salibandy			12 900	
	SB-Pro Nurmijärvi				

## YHTEENVETO AVUSTUKSISTA

Avustuksen nimi	Avustuksen suunniteltu käyttö	Kenen budjetissa	TA 2017 budjetoitu	KS 2016	Myönnetty 2016	Lisäinfo
<b>SIVISTYSTOIMI</b>						
Toiminta-avustus	Kivi-juhlat	Kirjasto- ja kulttuuripalvelut	34 200	<b>34 200</b>	<b>34 200</b>	
Toiminta-avustus	Taito-Uusimaa	Kirjasto- ja kulttuuripalvelut	21 850	<b>21 850</b>	<b>21 850</b>	
Toiminta-avustus	Kulttuuriavustukset	Kirjasto- ja kulttuuripalvelut	35 000	<b>35 000</b>	<b>35 000</b>	
Toiminta-avustus	Nuorisoyhdistykset	Nuorisopalvelut	23 000	<b>23 000</b>	<b>18 382</b>	
Toiminta-avustus	Nurmijärven opisto	Koulutuspalvelut	80 930	<b>80 930</b>	<b>80 930</b>	
Toiminta-avustus	Musiikkiopisto	Koulutuspalvelut	124 498	<b>124 498</b>	<b>124 498</b>	
Toiminta-avustus	Taiteen perusopetus: Nurmijärven Opisto (kuvataide)	Koulutuspalvelut	12 000	<b>12 000</b>	<b>12 000</b>	
	Nurmijärven kuvataide- ja käsityökoulun kannatusyhdistys Nurmijärven Tanssiopisto		35 500	<b>35 500</b>	<b>35 500</b>	
	Nurmijärven Kivi-Juhlat (teatteri)		1 900	<b>1 900</b>	<b>1 900</b>	
	Nurmijärven Opisto (bänditoiminta)		1 900	<b>1 900</b>	<b>1 900</b>	
Nurmijärven Monitoimitalon vuokra-avustukset	Nurmijärven Monitoimitalon vuokra-avustukset	Koulutuspalvelut	200 000			
<b>YMPÄRISTÖTOIMIALA</b>						
Yksityistieavustukset	Kunnossapito- ja perusparannusavustukset	Asemakaavoitus ja tekninen suunnittelu (kiinteistö- ja mittaustoimi)	50 000	<b>50 000</b>	<b>49 570</b>	Kunnossapito-avustukset 110 tiekuntaa, perusparannus-avustukset 8 tiekuntaa (v. 2016)
Haja-asutuksen vesihuolto	Vesihuollon rakentamiskustannusten taloudellinen tuki	Asemakaavoitus ja tekninen suunnittelu (kunnallistekniikan suunnittelu)	10 000	<b>15 000</b>	<b>0</b>	



# **Allekirjoitukset ja tilinpäätösmerkintä**



## ALLEKIRJOITUKSET JA TILINPÄÄTÖSMERKINTÄ

NURMIJÄRVEN KUNNANHALLITUS

Nurmijärvellä 18.4.2017



Outi Mäkelä



Maisu Tapiohinnala



Olli Helminen



Juha Peltonen



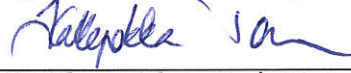
Leni Pispala



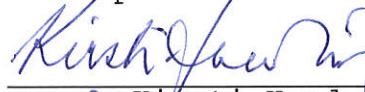
Kimmo Kalkko



Tapio Sivula



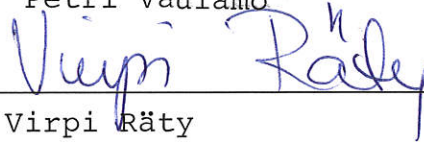
Kallepekka Toivonen



Kirsti Handolin



Petri Vaulamo



Virpi Rätty



Kimmo Behm

Edellä oleva tilinpäätös on laadittu hyvän kirjanpitoalan mukaisesti.

Tarkastuksesta on tänään annettu kertomus.

Nurmijärvellä 15 / 5 2017

BDO Oy  
JHTT-yhteisö



Tuulikki Tuononen  
KHT, JHT, CIA